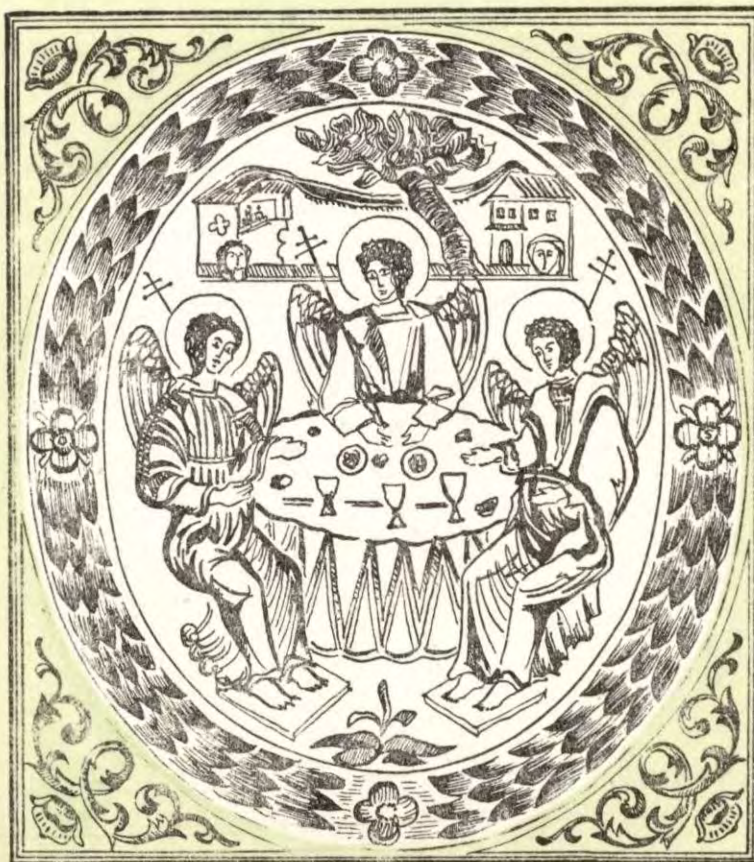

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi
EPISCOPIEI ORADIEI

1

**IANUARIE—
FEBRUARIE
1990
ANUL XXXV
SIBIU**

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

Pag.

ÎN VIAŢA CEA NOUĂ

Ceasul Adevărului. Scrisoare irenică a B.O.R. către organizaţiile internaţionale şi tuturor fraţilor români din afara graniţelor ţării 3
Pastorala de Anul Nou a Sfîntului Sinod 5
Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului: Chemarea ceasului de faţă 7

STUDII ŞI ARTICOLE

REDACŢIA: Provocarea înnoirii în Biserică. Urgenţa criteriilor şi perspectivelor 9
NICOLAI A. BERDIAIEV: Despre demnitatea creştinismului şi nedemnitatea creştinilor (Traducere de Diac. asist. *Ioan I. Ică*) 19
Pr. Prof. D. STĂNILOAE: O teologie filocalică. Interviu cu Păr. D. Stăniloae, de F. Strazzari şi L. Prezzi (Traducere de Pr. prof. dr. *Ioan I. Ică*) 29
Pr. Dr. ROMUL JOANTĂ: Misterul Sfintei Treimi reflectat în misterul persoanei umane 39

DIN SFINŢII PĂRINŢI

Sf. SIMION NOUL TEOLOG: Cateheza a XVIII-a. Despre alegerea şi virtuţile păstorului duhovnicesc (Traducere de Diac. asist. *Ioan I. Ică*) . . 45

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Arhim. SERAFIM MAN: Sfîntul Ioan Botezătorul 54
Pr. GH. RĂŢULEA: Predică la Duminica după Botezul Domnului 56
Pr. Prof. Dr. SIMION RADU: Iubirea uneşte pe toţi oamenii în marea familie a lui Dumnezeu 58
Pr. FILARET COSTEA: Predică la Duminica lăsatului sec de brînză . . . 63
Pr. CORNEL DASCĂL: Cuvînt la Cununie 65

VIAŢA BISERICEASCĂ

Arhid. GH. PAPUC: Din viaţa bisericească în Arhiepiscopia Sibiului, desfăşurată sub razele libertăţii 68

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

REDACŢIA: Din actualitatea ecumenică şi panortodoxă 80

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ŞI EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXV, Nr. 1 IANUARIE—FEBRUARIE 1990

Redacţia şi Administraţia: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 **Mai nr. 24**

CEASUL ADEVĂRULUI

Scrisoare irenică a Bisericii Ortodoxe Române către organizaţiile internaţionale şi tuturor fraţilor români din afara graniţelor ţării

După decenii de sclavie sub dictatura comunistă şi după nenumărate suferinţe provocate de dictatura Ceauşescu, Dumnezeu şi-a întors iarăşi ochii către poporul nostru, a văzut numeroasele sale jertfe, mai ales cele ale copiilor şi adolescenţilor nevinovaţi ucişi de mecanismul represiv al dictaturii, ne-a ridicat din umbra morţii şi ne-a făcut iarăşi liberi.

Ne bucurăm de acest dar sfînt al libertăţii şi dorim să adresăm mulţumirile noastre cele mai sincere şi expresia recunoştinţei noastre Bisericilor creştine din lumea întreagă, organizaţiilor creştine internaţionale şi tuturor fraţilor noştri români care locuiesc în afara pămîntului lor natal, pentru solidaritatea şi iubirea fraternă pe care le-au arătat în timpul suferinţelor poporului român — mai întîi sub această dictatură monstruoasă, apoi mai cu seamă în cursul recentei revoluţii.

Eliberată de teroarea provocată de represiunea regimului, ca şi de obligaţia de a-l slăvi pe dictatorul megaloman, opresorul propriului lui popor şi distrugătorul de biserici şi sate, ierarhia Bisericii Ortodoxe Române dă slavă lui Dumnezeu şi mulţumeşte tuturor credincioşilor care prin devotamentul lor au ajutat-o — în condiţii extrem de grele — să menţină vie credinţa creştină şi să facă să rodească în activităţile ei bisericeşti: în formarea teologică a preoţilor, în restaurarea de biserici şi mănăstiri, în publicarea unei bogate literaturi teologice şi dezvoltarea unei intense activităţi ecumenice.

Cu acelaşi prilej, într-un spirit de pocăinţă (metanoia) *evanghelică, regretăm faptul că sub dictatură unii dintre noi n-au avut întotdeauna curajul de martiri şi n-au recunoscut public durerea ascunsă şi suferinţele poporului român. În acelaşi chip, regretăm, de asemenea, şi faptul că pentru numeroasele realizări pozitive ale Bisericii a trebuit plătit tributul laudelor obligatorii şi artificiale adresate dictatorului.*

Acum, deci, că Dumnezeu ne-a izbăvit de frica şi minciuna ridicate la rangul de adevăr oficial, Sfîntul Sinod a elaborat un program de renaştere spirituală şi înnoire a vieţii Bisericii Ortodoxe Române care reprezintă majoritatea poporului român. Acest program cuprinde: recunoaşterea şi comemorarea eroilor martiri căzuţi pentru libertate, credinţă şi demnitate în timpul dictaturii comuniste (fie ei credincioşi, preoţi sau episcopi), reconstrucţia bisericilor demolate de dictator, zidirea de noi biserici acolo unde se face simţită nevoia lor, cateheza copiilor, adolescenţilor şi adulţilor, repunerea în funcţiune a organizaţiilor caritative ale Bisericii (spitale, orfelinate, case de retragere), a funcţiilor de preoţi ai unor instituţii (armată, şcoli, închisori), intensificarea activităţii misionare a Bisericii în interiorul noii societăţi libere şi pluraliste, reforma învăţămîntului teologic, înnoirea spirituală a parohiilor şi mănăstirilor, ca şi căutarea unui nou suflu pentru activităţile ecumenice ale Bisericii.

Această mişcare de renaştere spirituală a poporului român este în acelaşi timp o mişcare de împăcare şi înfrăţire a românilor din lumea întreagă pe care dictatura a căutat să-i divizeze.

În acest spirit, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anulat sancțiunile și interdicțiile pe care dictatura i le impuse să le aplice unor deservenți ai ei sau unor Biserici din motive politice. Credem că această anulare a sancțiunilor aplicate pentru motive politice este un act de dreptate și împăcare, ca și un pas înainte spre realizarea unității românilor.

Dumnezeu să ne ajute să folosim darul sfînt al libertății spre slava Sa și spre o apropiere pașnică între frați de același sînge, între Biserici ca și națiuni!

Vă dorim tuturor un An Nou fericit și binecuvîntat!

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române
(Traducere după „Service Orthodoxe du Presse" nr. 145, februarie 1990, p. 21—22).

PASTORALA DE ANUL NOU A SFÎNTULUI SINOD

Iubiţii noştri fii duhovniceşti, slujitori ai sfintelor altare, vieţuitori ai mînăstirilor şi binecredincioşi creştini!

Cu ajutorul lui Dumnezeu şi voinţa neclintită a poporului nostru, în primul rînd a tineretului, România păşeşte sub ochii noştri şi intră într-o nouă perioadă a istoriei noastre naţionale. Strămoşii noştri rosteau acest cuvînt cu adînc înţeles: vox populi — vox Dei, Vocea poporului — vocea lui Dumnezeu. Evenimentele pe care le-am trăit au adeverit şi astăzi, în această măreaţă mişcare de redeşteptare a neamului: Vocea poporului a fost vocea şi puterea lui Dumnezeu. De aceea şi mulţi dintre eroii acestei biruinţi minunate a adevărului, în aceste zile, au rostit: „Dumnezeu ne-a ajutat", „Dumnezeu este cu noi"!

Se cuvine o dată mai mult să evocăm fapta pilduitoare, jertfelnică a tinerilor noştri împlinită în duhul creştin. Au venit şi au participat la demonstraţie cu toţii în număr copleşitor de mare, însufleţiţi de candela credinţei în dreptate şi demnitate, cu inima lor curată şi plină de iubire, în mîinile lor purtînd luminări şi flori. Mîini purtînd numai arma adevărului, care este temeiul libertăţii, precum spune Domnul nostru Iisus Hristos: „Adevărul vă va face liberi" (Ioan 8, 32). Cîtă speranţă şi bucurie ne dau nouă aceşti tineri, pentru viitorul patriei noastre, care după ce prin lupta pentru libertate au deschis uşa energiilor încătuşate, se consacră menirii fireşti, creării valorilor spirituale şi materiale.

Iubiţi fii duhovniceşti,

Să trăim viu acest moment istoric naţional! Să-l trăim în plinătate, în toate dimensiunile şi implicaţiile lui, ca preoţi, monahi şi monarhii, elevi şi studenţi ai şcolilor teologice, credincioşi ai Bisercii Ortodoxe Române. Să mulţumim din adîncul inimilor noastre Prea Bunului Dumnezeu pentru marele dar al libertăţii şi demnităţii noastre de făpturi zidite după chipul Creatorului. Să răspundem cu rîvnă sfîntă, sinceră autorităţii de stat legal constituită prin voinţa poporului, adică Consiliului Frontului Salvării Naţionale, tuturor apelurilor, decretelor şi dispoziţiilor necesare ceasului de faţă, cu încredinţarea că slujim binele obştesc şi potrivit Sfîntului Apostol Pavel: „Nimănui cu nimic nu fiţi datori, decît cu iubirea unuia faţă de altul; căci cel care iubeşte pe aproapele a împlinit legea" (Rom. 13, 8).

Să iubim, se înţelege cu iubire jertfelnică, în fapte şi adevăr, aşa cum au dovedit-o toţi fraţii noştri pe frontul libertăţii în aceste zile.

Drept urmare, să contribuim cu toţii la Fondul Solidarităţii Creştine al Bisericii Ortodoxe Române şi la contul public „Libertatea 1989".

Să constituim în parohii şi mînăstiri comitete pentru ajutorarea familiilor îndoliate sau a acelor familii ce au unii din membrii lor răniţi, în suferinţă. Să fim prezenţi în spitale, orfelinate, azile. Să simţim şi să dovedim cum spune iarăşi Sfîntul Apostol Pavel: „Dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună; si dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună" (I. Cor. 12, 26).

Trăim cu toţii drama consecinţelor funeste ale unei politici, sistematic, antireligioase şi anticulturale, căreia i-au căzut pradă numeroase sfinte lăcaşuri, alte

monumente, opere de artă, iar în ultimele zile ale dictaturii a pricinuit alte numeroase distrugeri.

Să păşim, iubiţi fii duhovniceşti, cu credinţa în Dumnezeu şi în duhul adevăratei libertăţi de care ne bucurăm astăzi, la tămăduirea rănilor, refăcînd şi rezidind sfinte biserici, nu numai pe cele căzute pradă buldozerelor, ci şi cele necesare credincioşilor din cartiere noi şi diverse localităţi.

În acelaşi timp, însă, trebuie să evităm ispita din timpul dictaturii şi să nu rămînem doar la reconstrucţia bisericilor din piatră şi cărămidă şi la administraţia gospodărească, ci să ne străduim să refacem şi biserica interioară a sufletelor noastre, să rezidim şi viaţa spirituală a poporului nostru.

Să avem în vedere renaşterea, formarea şi cultivarea caracterului, a sufletului tinerilor şi adulţilor cărora trebuie să li se ofere, prin cuvînt şi pildă, apa şi hrana cea vie a Evangheliei şi Bisericii lui Hristos.

In acest sens, trebuie să dăm viaţă programelor de formare şi educaţie religioasă ale Sfîntului Sinod, elaborate de mai multe ori, dar stingherite şi blocate de politica antireligioasă a dictaturii, preocupată de influenţa crescîndă a valorilor religioase, creştine în sînul populaţiei.

În acelaşi timp, iubiţi fraţi şi surori, să avem grijă „să păzim unitatea Duhului întru legătura păcii" (Efeseni 4, 3), pentru ca victoria renaşterii României să-şi aducă roadele cuvenite. Să veghem ca libertatea înfăptuită să nu fie umbrită de vechile patimi. În acest înţeles ne îndeamnă şi Sfîntul Apostol Petru zicînd: „Trăiţi ca oameni liberi, dar nu ca şi cum aţi avea libertatea drept acoperămînt răutăţii, ci ca slujitori ai lui Dumnezeu" (I Petru 2, 16).

A rînduit Dumnezeu ca să vă adresăm acest cuvînt pastoral al tuturor membrilor Sfîntului Sinod, în aceste mărețe şi cu adevărat istorice zile, ca pe o chezăşie a dragostei şi preţuirii noastre pentru curajul şi jertfelnicia de care aţi dat dovadă.

Sîntem încredinţaţi că îndrumările noastre părinteşti vor prinde viaţă în inimile dumneavoastră.

Iar acum, în întîmpinarea Anului Nou, îmbrăţişîndu-Vă duhovniceşte, ne rugăm şi zicem împreună: „Doamne, binecuvîntează cununa anului bunătăţii Tale"!

Membrii Sfîntului Sinod
al Bisericii Ortodoxe Române

CHEMAREA CEASULUI DE FAȚĂ

Cu preț de sînge tînăr, prin acțiunile și jertfele unei armate viteze în care a bătut inima românească și s-a înfrățit cu poporul din prima clipă, revoluția împotriva tiranului și a tiraniei, care au întunecat sufletele românilor, zeci de ani, a izbîndit. Acum sîntem liberi. Cei mai tineri sînt liberi pentru întîia oară din viața lor.

Să dăm slavă lui Dumnezeu pentru aceasta. Să ne amintim veșnic de martiri și să nu uităm că pe jertfa lor s-a clădit libertatea și viitorul nostru. Și să nu ne uităm datoriile față de dînșii. Să-i bucurăm cu fapta noastră creatoare, cu dăruirea noastră, pentru tot ceea ce putem face fiecare, mai mult și mai bine.

Moștenirea lăsată de dictatură, pe toate tărîmurile, sufletesc, cultural-artistic și material, e ca cea de după un potop, de după un incendiu, de după un cutremur dezastruos. Teroarea, suspiciunea, cenzura, schimbarea conținutului cuvintelor — căci peste tot minciuna trebuia numită adevăr — mutilarea sufletelor și minților copiilor, toate cer acum eforturi de purificare, de îndreptare, de corectare. Dar mai cer ceva: cer ceva în loc. Trăsături noi de caracter, o altă gîndire, alte idei despre frumos, adevăr și dreptate, așa cum sînt ele cu adevărat. Valorile morale pe care ni le-au transmis moșii și strămoșii noștri, printr-o credință din care și-au făcut crez de viață și de nemurire, trebuie să redevină temelia vieții noastre de toate zilele, la sate și la orașe, în sufletele țăranilor ca și în ale muncitorilor și intelectualilor. Ele trebuie să unească pe toți fiii poporului nostru într-o simțire și într-un ideal. Să fie trăsătura comună tuturor. Să ne recunoaștem prin ele ca frați și să ne iubim mai mult. E și porunca lui Dumnezeu, dar e și porunca sîngelui din care ne-am alcătuit ca popor „din Decebal cel harnic și din Traian cel drept".

Ce frumos a știut poetul să prindă în cuvinte chipul modelelor noastre originare! să fim harnici, să fim drepți!

Dictatura a dărîmat: noi să clădim.

Dictatura a deformat: noi să îndreptăm.

Dictatura a pervertit: noi să purificăm.

Dictatura a încercat să-L înlăture pe Dumnezeu, impunîndu-ne închinarea la un idol monstruos: noi să-L readucem și să-l primim pe Dumnezeu în sufletele și în viața noastră.

Dictatura a vrut să omoare un popor: poporul a reînviat din morți și și-a redobîndit prin jertfe nemurirea.

Chemarea ceasului de față e să înțelegem bine toate acestea și, cu omenia și cumințenia românească, scoase în sfîrșit la lumină, să trecem toți la înfăptuirea de noi înșine și de țară nouă.

Chemarea ceasului de față e chemarea la muncă în sfîrșit cu adevărat pentru noi înșine. Și la o bună înțelegere a libertății. Să învățăm să fim liberi, spun tot mai mulți. Să învățăm ce e aceea democrație, căci și acest cuvînt a fost pervertit. Să învățăm însă, mai presus de toate, să fim oameni. Căci dictatura s-a străduit sistematic să ne dezumanizeze, să facă din noi roboți. Poporul zicea din străbuni: „Cutare e omul lui Dumnezeu". *Să învățăm să fim și oamenii lui Dumnezeu. Cei care nu știm. Cei ce n-am știut. Cei care n-am fost lăsați să știm. Căci „omul lui Dumnezeu" e omul în care se întîlnește Cerul și pămîntul, omul în care coboară Dumnezeu și se sălășluiește cu darul și cu iubirea Lui. Un ast-*

fel de om să înviem în noi. Acesta va şti să răspundă aşa cum se cuvine chemării ceasului de faţă.

Îndemn preoţimea să-şi înmulţească, prin slujire, predică şi rugăciune, puterile harice şi întreaga vocaţie, precum şi datoria preoţească le-o porunceşte, s-o pună în slujba renaşterii „omului lui Dumnezeu".

Poporul nostru cel binecredincios înţelege prin „omul lui Dumnezeu" pe omul bun. Pe omul fără viclenie. Pe omul săritor la nevoile aproapelui. Pe omul care iartă. Pe omul care judecă drept. Pe omul de la care nu vei pleca cu mîinile goale, dacă te-ai dus să-i ceri ceva. Pe omul care nu te va înşela niciodată. Pe bunicul blajin. Pe bunica darnică. Pe tatăl şi pe mama care îşi îndreaptă toată grija spre copii. Pe dascălul generos care îi învaţă pe alţii numai bine.

Preotul trebuie să fie prin definiţie „omul lui Dumnezeu", şi să facă din toţi cei care i-au fost daţi în grijă „oameni ai lui Dumnezeu"!

Chemarea ceasului de faţă către absolut toţi fiii ţării eliberate de tiranie e să fie în aşa fel, încît despre fiecare să se poată spune: „Iată, acesta e omul lui Dumnezeu!"

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

PROVOCAREA ÎNNOIRII ÎN BISERICĂ. URGENŢA CRITERIILOR ŞI PERSPECTIVELOR!

În momentul cînd, la începutul lunii decembrie a anului de graţie al istoriei româneşti, *1989*, pregăteam publicarea în traducere şi în serial în paginile ultimului număr pe acel an al revistei teologice şi bisericeşti a preoţimii ortodoxe din Transilvania, a ciclului celebrelor *34 de Cateheze* ale Sfîntului Noul Teolog Simeon, ca tot atîtea jaloane şi repere ale unui atît de necesar şi actual „*program de înviorare şi înnoire al vieţii religioase în Biserica Ortodoxă*", nu bănuiam încă acuitatea, intensitatea şi urgenţa cu care *Miracolul „revoluţiei" renaşterii naţionale din Decembrie* de sub jugul strivitor al totalitarismului comunisto-ateist — renaştere şi reînviere totală, făcută cu putinţă prin incredibilul Botez al sîngelui şi dorinţei săvîrşit prin sacrificiul tinerilor acestui popor, sub semnul lui Imanuel, eveniment unic în istoria europeană şi mondială contemporană ale cărui definire reală, dimensiuni simbolice şi interpretare spirituală de profunzime rămîne încă de înţeles şi aprofundat adecvat — avea să pună în faţa Bisericii Ortodoxe Române necesitatea unei ample, profunde şi autentice înnoiri spirituale, morale şi intelectuale a vieţii ei care s-o facă aptă să contribuie decisiv la regenerarea morală şi spirituală a naţiunii redeşteptate.

Necesitatea irepresibilă de înnoire, purificare, reîntoarcere la firesc, la valorile umane şi spirituale tradiţionale şi dintotdeauna ale poporului nostru, în conformitate cu identitatea lui spirituală proprie, necesitate resimţită acut în toate domeniile vieţii sociale româneşti, după cinci decenii de dictatură totalitară şi represiune, de pervertire a valorilor autentice, de promovare a antivalorilor şi propagare a unei ideologii ateiste mincinoase şi agresive, de subminare planificată a bazelor morale ale poporului român, de grava criză şi confuzie intelectuală şi spirituală, s-a repercutat în mod cu totul dureros în viaţa tuturor nembrilor Bisericii Ortodoxe Române strămoşeşti; ierarhi, preoţi, profesori de teologie, studenţi, laici şi intelectuali angajaţi responsabil, mai mult sau mai puţin conştient sau avizat, fiecare după harisma şi talantul natural propriu, în destinele şi rosturile ei duhovniceşti şi pămînteşti, veşnice şi vremelnice.

Alături de ritualul neconvingător şi anacronic, al mesajelor de adeziune, apelurilor, îndemnurilor şi scrisorilor pastorale, în sfîrşit, Sf. Sinod a trecut la elaborarea, în termeni administrativi încă şi generali, a unui program de reorientare generală şi restructurare organizaţională a vieţii întregii Biserici Ortodoxe Române cu priorităţi de ordin instituţional-ierarhic, misionar, educaţional, caritativ, ecumenic, etc. Relativ uşor de elaborat şi previzibil în liniile lui directoare, acest program se menţine, inevitabil şi necesar, la nivelul *exterior al instituţionalului*. Ori, necesitatea înnoirii se manifestă deosebit de acut şi dureros de sensibil la nivelul, sau mai exact, pe dimensiunea spirituală *interioară şi personală*, a Bisericii, şi aici imperativele ei sînt în esenţă două: pe de o parte necesitatea unei viziuni („teoretice") de ansamblu coerente asupra fiinţei spirituale a Ortodoxiei şi semnificaţiei prezenţei ei în contextul unei societăţi pluraliste post-totalitare de tip modern şi post-modern, iar pe de altă parte, exigenţa unei cît mai rapide înnoiri religios-morale („practice") a tuturor membrilor ei, *in capite et in membris*, de la Patriarh şi pînă la cel mai umil preot de ţară şi credincios dreptmăritor.

Şi aceasta în condiţiile unei presiuni sociale considerabile deloc ignorabile din partea unei bune părţi a opiniei publice care acuză: compromisurile şi con-

cesiile făcute de ierarhia ortodoxă regimului comunist, păcatul asocierii la cultul delirant autodivinizator al personalității dictatorului, acceptarea manipulării naționaliste în interior și „ecumenic"-propagandistice în exterior, triumfalismul gaunos care masca dezastrul multilateral dezvoltat al națiunii, lipsa de curaj în asumarea mărturisitoare a sacrificiului suprem și martiriului personal, după modelul Întemeietorului ei, și incapacitatea de a opune și organiza o rezistență spirituală și morală eficientă totalitarismului comunist; uitîndu-se poate prea ușor, faptul că, multe din compromisurile făcute (cu excepția celor ce vizau direct o parvenire socială și ierarhică) aveau drept scop salvarea posibilității de a propaga și difuza public singura concepție despre lume și viață opusă principial ideologiei comuniste, singura alternativă oficial admisă la marxism-leninismul în varianta lui neostalinistă ceaușistă, în care singură propovăduirea existenței lui Dumnezeu era deja un act de rezistență spirituală și că cu toate presiunile și limitările pe care nu le-a putut depăși, Biserica a fost singura instituție care mai menținea și păstra, fie și numai formal și în interior, memoria valorilor tradiționale în care se exprimă ființa și identitatea noastră națională și cărora fiecare generație este chemată să le dea un conținut alcătuit din substanța existenței și aspirațiilor ei spirituale mai mult sau mai puțin transfigurate.

Începînd cu data de 22 Decembrie — ziua de pomenire a Sfintei Mucenițe Anastasia („Învierea") și a Învierii și renașterii naționale — instituția Bisericii Ortodoxe Române se află într-o incontestabilă — și inevitabilă, am adăuga, în condițiile date — situație *„critică"* generalizată (în sensul etimologic originar al grecescului *krisis* = judecată). Din exterior ca și din interior, eclesia care a modelat și menținut de milenii identitatea spirituală profundă și profilul moral distinct, etosul poporului român, este ținta a nenumărate atacuri personale, critici, judecăți și interpelări, publice și private, mai mult sau mai puțin violente, mai mult sau mai puțin obiective și avizate, mai mult sau mai puțin binevoitoare, cînd nu sînt de-a dreptul interesate, tendențioase și calomnioase. Perfect justificate în conținutul lor, deși de cele mai multe ori parțiale și unilaterale, multe din ele se disting, din păcate, printr-o notă hipercriticistă și o tentă excesiv de negativistă; balanța „axiologică" între negativ și pozitiv, între critic și constructiv, este periculos înclinată în favoarea negativului și criticismului, negativism de natură să creeze reacții de neîncredere, deprimare și descurajare în sufletele multor credincioși ortodocși cinstiți și de bună-credință, și o destabilizare generală la nivelul întregii Biserici.

Lăsînd de o parte judecățile exprimate „din afară" și limitîndu-ne doar la opiniile și acțiunile „dinăuntru", se observă alături de o voință reală cinstită și dezinteresată de înnoire, și unele fenomene regretabile de manipulare certă a criticii și presiunilor colective în direcția unor interese egoiste personale sau de grup, dominate de arivism și oportunism. Chiar atunci cînd este vorba de manifestări sincere și dezinteresate, din partea multor preoți, studenți, seminariști, credincioși practicanți, de multe ori nevoia reală și autentică de înnoire a vieții Bisericii nu-și găsește și cele mai adecvate căi de manifestare și moduri de expresie, sporind de multe ori deruta și haosul, în loc să contribuie eficient la reducerea și eliminarea lor. În general există o contradicție generală între formele de expresie și conținutul înnoirii reclamate pe drept cuvînt. Mai precis, se manifestă o îngrijorătoare lipsă de funcționare a *criteriilor* spirituale care să garanteze autenticitatea interioară și spirituală a „reformelor" și înnoirilor — de multe ori înțelese rudimentar și decepționant ca simple schimbări în ierarhie și personalul de conducere al instituției ecleziale — atît de imperios și intempestiv revendicate. Pe ansamblu se observă o neîngăduită superficialitate în considerarea Bisericii ca mister și femomen spiritual divino-uman ireductibil, manifestată în absența unei viziuni spirituale, interioare, asupra Bisericii și în tendința evidentă de reducere practică a ei la nivelul unei simple societăți religioase de ameliorare etică a umanității, supusă acelorași reguli și mecanisme de funcționare sociologice ca orice altă colectivitate umană. Se confundă sobornicitatea cu sindicalismul, sinodalitatea cu parlamentarismul, se cere chiar o „revoluție" și „sindicate" (cu „platforme — program" etc.) în Biserică și în institutele de formare teologică. Se amalgamează astfel în mod nepermis realități dis-

tincte şi inconfundabile între ele, cum sînt Eclesia şi societatea civilă, estompîndu-se şi relativizîndu-se îngrijorător *diferenţa radicală de criterii şi de etos existentă între ele în baza originii, temeiului şi finalităţii lor perfect distincte.*

Desăvîrşită în temeiul şi în latura ei divină, Biserica este pînă la sfîrşitul veacurilor nedesăvîrşită şi perfectibilă în membrii ei, pe latura ei umană personală, socială şi istorică, în care trebuie să manifeste divinitatea ei ca plenitudinea unei vieţi noi, *divino-umane*, din ce în ce mai evidente şi extinse în umanitate şi istorie. Ca atare, în latura ei umană Biserica trebuie să fie în fiinţa ei o viaţă şi o comunitate nouă, mai exact mereu şi în acelaşi timp *înnoită şi înnoitoare* în Duhul Sfînt, atît a ei înseşi cît şi a întregii umanităţi, culturi şi istorii. Este, deci, evident că această înnoire adevărată a Bisericii nu se poate realiza pornind de la periferia şi existenţa ei văzută „socială" şi istorică, ci numai dinspre centrul şi modelul ei spiritual unic şi etern care este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, „ieri şi azi, şi în veci Acelaşi" (Evr. 13, 8), prezent în Biserică prin Duhul Sfînt, aşa cum a fost El înţeles şi trăit în Biserică de către Sfinţii ei Mucenici şi Părinţi.

Orice „înnoire" autentică a Bisericii lui Hristos trebuie să ţină seama de faptul că:

— *originea* ei se află în *Crucea*, smerenia şi ascultarea, în ultimă instanţă, în *Kenoza*, deşertarea de Sine a Fiului lui Dumnezeu prin care a lucrat *teoza* sau îndumnezeirea noastră (Fil. 2, 6—11), ca umplere a umanităţii Lui istorice şi ecleziale de viaţa cea nouă a Duhului Sfînt;

— *criteriile* vieţii şi cugetării ei sînt cele *duhovniceşti*, înrădăcinate în înţelepciunea Crucii şi Duhului Sfînt, Duhul lui Hristos, care, deosebit de înţelepciunile veacului acestuia, cîştigă plinătatea prin renunţare, înălţarea prin pogorîre, puterea prin slăbiciune, viaţa prin moarte (I. Cor. 1—3);

— *etosul* ei este etosul iubirii jertfitoare de Dumnezeu şi de semeni manifestate în unirea lor cu Dumnezeu şi întreolaltă, după chipul Sfintei Treimi, „spre desăvîrşirea sfinţilor, la lucrul slujirii", în unitatea *„zidirii Trupului lui Hristos"* (Efes. 4, 1—16);

— *finalitatea* ei este renaşterea spirituală a credincioşilor la viaţa cea nouă în Hristos ca pregătire pentru viaţa veşnică fericită a lor în comuniunea eshatologică a Împărăţiei Sfintei Treimi.

Toate acestea au fost şi rămîn şi vor rămîne valabile, ca să vorbim aşa, şi în perioada istorică „pre" — cît şi în cea „post-revoluţionară". Nici o „înnoire" a vieţii Bisericii nu poate revendica schimbarea şi înlocuirea lor, căci atunci înnoirea şi reforma respectivă ar fi echivalentă cu inovaţia sau erezia dogmatică (teoretică) sau ecleziologică (practică) şi n-ar mai fi o înnoire, ci o denaturare a vieţii creştine ca urmare a păcatului omenesc, o prevalare periculoasă a mentalităţii lui Adam cel vechi asupra lui Adam cel nou, în dimensiunea umană, socială şi istorică a Bisericii. Astfel că, în ultimă instanţă, interpretată şi evaluată corect, ca regăsire a identităţii şi vocaţiei proprii, „înnoirea" autentică a Bisericii nu înseamnă altceva decît o reafirmare şi punere în lucrare mai evidentă în existenţa ei socială văzută, a *„minţii lui Hristos"* (I. Cor. 2, 16; Fil. 2, 5 ş.u.) în *totalitatea* mădularelor care alcătuiesc Trupul Lui eclezial, „pînă ce vom ajunge *toţi* la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu, la statura bărbatului desăvîrşit, la măsura vîrstei plinătăţii lui Hristos; ca să nu mai fim copii şi jucăria valurilor, purtaţi încoace şi încolo de orice vînt al învăţăturii, prin înşelăciunea oamenilor, prin vicleşugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci. *ţinînd adevărul în iubire*, să sporim întru toate pentru El, Care este Capul-Hristos, din Care tot Trupul bine alcătuit şi bine închegat prin toate legăturile care-i dau tărie, îşi săvîrşeşte creşterea, potrivit lucrării măsurate fiecăruia din mădulare, şi *se zideşte întru iubire*" (Efes, 4, 13—16).

Adevărata „înnoire" în Biserică, cea interioară, permanentă şi esenţială este deci, chestiune de *ortopraxie* şi nu de Ortodoxie („înnoitorii" în Ortodoxie sînt, de fapt, ereticii) şi este un alt nume pentru *sfinţenie*, iar modelele autentice de adevăraţi înnoitori ai vieţii Bisericii nu sînt alţii decît Sfinţii. Adevărata „înnoire" în Biserică este o evidenţiere mai pregnantă în spaţiu şi timp, în diferitele epoci şi contexte istorice, sociale şi culturale, a sfinţeniei Bisericii, adică — a lui Hristos

— ca rodire și expresie a unității, apostolicității și catolicității (sobornicității) ei; o manifestare mai evidentă a „minții" și „vieții" lui Hristos, Adam cel nou, în cei ce cred întru El și care sînt chemați neîncetat să se „schimbe la chip prin înnoirea minții" (Rom. 12, 2), să „umble întru *înnoirea vieții*" (Rom. 6, 4) și să „slujească întru *noutatea Duhului*" (Rom. 7, 6), „dezbrăcîndu-se de omul cel vechi care se strică prin pofte amăgitoare" și îmbrăcîndu-se în omul cel nou care este făcut după chipul lui Dumnezeu în dreptatea și sfințenia adevărului" (Efes. 4, 23, 24 și Col. 3, 9—10), căci „dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă" (II. Cor. 5, 17; Gal. 6, 15). Iar această înnoire spirituală reală a omului în Hristos în Biserică nu se realizează decît pe calea cea „nouă" deschisă și arătată de Domnul în viața Sa pămîntească: calea înfrînării, rugăciunii, ascultării, smereniei, Kenozei și Crucii. În ultimă instanță, ambiția diabolică de a realiza „omul nou" pe altă cale decît cea a smereniei, kenozei și Crucii, nu reprezintă altceva decît esența spirituală a utopiilor totalitariste „revoluționare" teo- și hristo- mahe, o ispită demonică respinsă de Mîntuitorul prima dată pe muntele Karantaniei, iar ultima dată pe dealul Căpățînii (Golgota). *Cea mai mare și unica „revoluție" autentică și deplină din istoria umanității care aduce înnoirea reală și liberă a omului în Hristos este revoluția pocăinței (metanoia) și a smereniei, a ascultării, Crucii, jertfelniciei și dăruirii de sine, care fac conținutul iubirii creștine de Dumnezeu și aproapele; ea este „înțelepciunea" și „calea" cea veșnică nouă deschisă de Hristos tuturor celor ce cred întru El, singura care aduce cu sine renașterea spirituală a omului în Duhul Sfînt ca persoană și nu numai individ, în iubire.*

Să fim bine înțeleși. Nu este vorba de a înăbuși dorința crescîndă, perfect legitimă, a clerului și credincioșilor ortodocși de schimbări și înnoiri în viața Bisericii și voința de a instaura un dialog eficient și responsabil la toate și între toate nivelele ei într-o sobornicitate regăsită, sub pretextul unei obediențe oarbe și necondiționate față de autoritatea ierarhică în diferitele ei trepte. Dar pentru a evita și neutraliza polarizările periculoase și dizolvante pentru viața ortodoxă autentică între ierarhie, pe de o parte, și preoți și credincioși, pe de alta, între dimensiunea ei interioară spirituală nevăzută și expresia ei exterioară instituțională văzută între Tradiție și inovație, între autoritate și libertate, și căderea în extremele necaracteristice ortodoxiei ale autoritarismului (de tip romano-catolic) și anarhismului ecleziologic (de tipul cultelor sau „bisericilor libere" neoprotestante), *este foarte important ca dorința de înnoire și voința de dialog să mențină un echilibru sănătos între critic și constructiv și, mai ales, să-și găsească o exprimare în conformitate cu criteriile și etosul eclezial neotestamentar specific Ortodoxiei dintotdeauna. Un dialog critic-constructiv responsabil* la toate și între toate nivelele Bisericii Ortodoxe Române, care să exprime adecvat integrarea armonioasă în viața Bisericii a principiilor și structurilor ei ierarhice, sinodale și sobornicești, *este mai mult decît necesar.* Dar pentru a fi eficient și autentic, *trebuie să fie un dialog duhovnicesc,* un dialog în Adevărul, Libertatea și Iubirea Duhului Sfînt, liber și creator, critic și ziditor, dar în același timp permanent verificat prin mărturia Scripturii și a Tradiției Părinților.

Prin urmare, *criteriile* unei astfel de înnoiri și a unui astfel de dialog duhovnicesc, autentic în Biserica Ortodoxă *nu sînt cele ale omului natural* (trupesc sau sufletesc), *ci cele ale omului duhovnicesc,* care are întru el „mintea" și „viața" lui Hristos (așa cum vedem și citim în *Viețile Sfinților);* căci spune Sf. Apostol Pavel *„noi n-am primit duhul lumii, ci Duhul lui Dumnezeu"*, *„omul sufletesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt nebunie și nu poate să le înțeleagă, fiind judecate duhovnicește, dar omul duhovnicesc toate le judecă, pe el însă nu-l judecă nimeni"*, ori „cîtă vreme este între voi pizmă și ceartă și dezbinări, nu sînteți, oare, trupești și nu umblați după omenesc?" (I. Cor. 2, 12, 14—15; 3, 3). Iar Sf. Apostol Iacob insistă și el asupra deosebirii între „înțelepciunea" creștină, „de sus" a Bisericii și „înțelepciunea pămîntească, trupească, „demonică" a lumii, în următorii termeni: „cine este între voi înțelept și priceput? *Să arate, din buna-i purtare, faptele lui, în blîndețea înțelepciunii.* Iar dacă aveți rîvnire amară și zavistie în inimile voastre, nu vă lăudați, nici nu mințiți împotriva adevărului. *Înțelepciunea aceasta nu vine de sus, ci este pămîntească, trupească, demonică.* Deci unde este pizmă și za-

vistie, acolo este neorînduială şi orice lucru rău. Iar înţelepciunea cea de sus întîi este neprihănită, apoi paşnică, îngăduitoare, ascultătoare, plină de milă şi de roade bune, neîndoielnică şi nefăţarnică. Şi roada dreptăţii se seamănă întru pace celor ce lucrează pacea" (Iac. 3, 13—18).

Este clar, apoi, *că o înnoire autentică a Bisericii nu poate avea loc decît în adevăr şi libertate,* — *căci numai „adevărul ne va face liberi"* (In. 8, 32), iar *„împotriva adevărului n-avem nici o putere; avem pentru adevăr"* (II. Cor. 13, 8) — dar evident, *nu este vorba de orice adevăr şi orice libertate, ci de adevărul şi libertatea Duhului Sfînt* (In. 4, 23—24; II. Cor. 3, 17), adevărul şi libertatea iubirii dezinteresate de Dumnezeu şi aproapele, care subordonează critica zidirii duhovniceşti a tuturor celor implicaţi de ea: atît a celui care critică, cît şi a celui criticat şi a celui care ascultă critica în adevărul şi libertatea mai largi ale tuturor; altfel, ea acţionează distructiv asupra trupului Bisericii. „A sta tare în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi" şi la care ne cheamă El, înseamnă „a nu folosi libertatea ca prilej de a sluji trupului, ci a sluji unul altuia în iubire": „căci toată legea se cuprinde într-un singur cuvînt în aceasta: Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Iar dacă vă muşcaţi unul pe altul şi vă mîncaţi, vedeţi să nu vă nimiciţi între voi" (Col. 5, 1. 13—15).

Etosul eclesial al înnoirii şi dialogului critic şi constructiv, creator şi ziditor în Biserică este remarcabil formulat de Sf. Apostol Pavel, astfel: „Pentru aceasta, lepădînd minciuna, grăiţi adevărul fiecare cu aproapele său, căci sîntem mădulare unul altuia. Mîniaţi-vă, dar nu greşiţi; soarele să nu apună peste mînia voastră. Nici nu daţi loc diavolului. Din gura voastră *să nu iasă nici un cuvînt rău, ci numai ce este bun, spre zidire, după trebuinţă, şi care să dea har celor ce ascultă.* Să nu întristaţi Duhul cel Sfînt al lui Dumnezeu întru Care aţi fost pecetluiţi pentru ziua răscumpărării. Orice amărăciune şi supărare şi defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate. Ci fiţi buni între voi şi milostivi, iertînd unul altuia, precum şi Dumnezeu v-a iertat vouă" (Efes. 4, 25—32; cf. Col. 3, 12—15).

O problemă deosebit de gravă şi dificilă, şi insolubilă creştineşte altfel decît din perspectiva unei „logici" duhovniceşti, *este cea a judecăţilor* — mai ales în sens de clevetire, verdict, osîndă şi dispreţ — emise în cursul criticii justificate şi legitime a situaţiilor de fapt negative survenite în viaţa social-istorică, umană a Bisericii, nu numai asupra acestor situaţii negative ca atare, ci şi asupra persoanelor concrete responsabile de acestea. Aici avizul Mîntuitorului (Mt. 7, 1—5; 5, 22), al Apostolilor (Rom. 2, 1—3; 14, 10—13, ş.a.), ca şi al Sfinţilor Părinţi, (ca să nu ne referim decît la rugăciunea Sf. Efrem Sirul), este categoric: *judecata negativă asupra calităţii morale a aproapelui* nostru, implicînd inevitabil pretinsa superioritate morală a celui ce judecă asupra celui judecat, *este ireconciliabilă ca smerenia, ascultarea şi iubirea,* ca una ce-l atrage pe cel ce judecă în păcatul de moarte sufletească şi spirituală al mîndriei, slavei deşarte şi iubirii de sine şi ca atare *este oprită categoric oricărui creştin: „Nu judecaţi ca să nu fiţi judecaţi*... Făţarnice, scoate mai întîi bîrna din ochiul tău şi atunci vei vedea să scoţi paiul din ochiul fratelui tău" (Mt. 7, 1—5). „Oricine ai fi, o omule, care judeci, eşti fără cuvînt de răspuns, căci în ceea ce judeci pe altul, pe tine însuţi te osîndeşti, căci aceleaşi lucruri faci şi tu care judeci" (Rom. 2, 1). „Nu vă grăiţi de rău unul pe altul, fraţilor. Cel ce grăieşte de rău pe fratele său, grăieşte de rău legea şi judecă legea, iar dacă judecă legea nu este împlinitor al legii, ci judecător. *Unul este dătătorul legii şi judecătorul:* Cel ce poate să mîntuiască şi să piardă. *Iar tu cine eşti care judeci pe aproapele?"* (Iacob 4, 11—12). „De nimic nu se scîrbeşte Dumnezeu aşa de mult — zice Ava Dorotei — ca a judeca pe aproapele. Căci ce este mai grav ca acest lucru? E aproape mai rău decît orice păcat. Mintea începe să uite de păcatele sale şi să se ocupe cu cele ale aproapelui. De aici vine pornirea de a judeca, cleveti şi dispreţui. Apoi de aici şi căderea celui ce judecă în cele ce le judecă" (*Filoc. rom. IX,* p. 538 ş.u.).

Judecata aproapelui este deosebit de gravă: 1. pentru că prin ea nu e judecată doar o faptă a lui, ci *„e judecată persoana aceluia, însăşi starea dinlăuntrul aceluia şi întreagă viaţa lui"*, pe baza unui simplu cuvînt sau a unor fapte

exterioară; 2. pentru că afară de duhovnicul lui, noi *nu cunoaștem și starea lui lăuntrică;* vedem greșelile văzute, dar nu și pocăința, lacrimile și rugăciunile lui; 3. pentru că prin aceasta *ne facem judecători ai aproapelui înainte de Hristos,* răpindu-i chiar acest drept ce-i aparține numai lui. „De multe ori înaintea oamenilor, zice un ava din Pateric, oamenii fac fapte rele, iar în taină se pocăiesc înaintea lui Dumnezeu. Păcatul, adică noi, îl vedem, dar pocăința și faptele cele bune ce le-a făcut numai Dumnezeu le știe. Pentru aceea și cu ochii de ai vedea pe om păcătuind, nici cîtuși de puțin nu-l judeca pe el, căci numai unul Dumnezeu este judecătorul. De aceea tot omul care judecă pe altcineva este ca un antihrist al lui Hristos, de vreme ce i-a răpit dregătoria și stăpînirea ce i-a dat-o Tatăl, făcîndu-se el judecător înainte de dînsul" *(Pateric,* p. 380; I. Cor. 4, 5); 4. pentru că judecata aproapelui se întîmplă din *lipsa iubirii față de el.* „Căci dacă am avea iubire împreunată cu milă și cu durere, zice Ava Dorotei, nu ne-am îngriji să vedem scăderile aproapelui. Căci „dragostea acoperă mulțime de păcate" (I. Petru 4, 8; I. Cor. 13, 4). Dragostea acoperă orice greșeală, cum fac sfinții. Căci nu sînt sfinții orbi. Și totuși nu văd păcatele lor. Pe de altă parte, cine urăște așa de mult păcatul ca sfinții? Dar nu urăsc pe păcătos, nici nu-l judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună pătimesc cu acela, îl sfătuiesc, îl mîngîie, îi slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav, toate le fac ca să-l mîntuiască" *(Filoc. rom. IX,* p. 546).

Dacă însă dragostea creștină nu judecă pe aproapele în greșeală, nu-i este totuși indiferent aceasta, căci nu se împacă cu păcatul lui, de aceea caută să-l ridice din situația aceasta, să-l recupereze și zidească „înfruntîndu-l cu dragoste". În caz de greșeală, dacă exclude judecata, Sf. Scriptură nu exclude, ci prevede sfătuirea și chiar mustrarea fratelui, mai întîi în particular, apoi în public, în prezența și a altora „pentru a se statornici tot adevărul", cu scopul ca „să-l cîștigi pe fratele tău". Iar de nu ascultă și nu se îndreaptă, atunci să te adresezi oficial „Soborului Bisericii" (Mt. 18, 15—17), care este ultima instanță de judecată cu putere de „a lega și dezlega" (Mt. 18, 17). Desigur, „nu este poruncă mai mare — se spune în Pateric — decît a nu judeca pe fratele tău, dar de-l vezi greșind și nu-i vei zice ca să-și cunoască greșelile lui, din mîinile tale se va căuta sîngele lui; iar de nu va auzi și nu se va întoarce de la păcatele sale, el va da seama de greșalele sale. Deci, bine este a-l înfrunta cu dragoste, dar nu a-l cleveti și ocărî ca pe un vrăjmaș" (p. 379).

Dacă judecata fratelui în greșeală este categoric oprită de Mîntuitorul care cere de la noi să iertăm „nu pînă de șapte ori, ci pînă de șaptezeci de ori cîte șapte" aproapelui care greșește față de noi, ca persoane individuale (Mt. 18, 21—22; Lc. 17, 3—4), Evanghelia insistă și cere, pe de altă parte, de la fiecare creștin și mădular al Bisericii, *să nu devină prin ceva prilej de sminteală sau scandal pentru semenii lui,* căci aceasta contribuie la slăbirea credinței și credibilității Evangheliei și Bisericii în societate, „fiind hulit numele lui Dumnezeu printre oameni" (Rom. 2, 24). „Este cu neputință — zice Mîntuitorul — să nu vină smintelile, dar vai celui prin care vin smintelile. Mai de folos i-ar fi dacă i s-ar lega de gît o piatră de moară și ar fi aruncat în mare, decît să smintească pe vreunul din cei mai mici" (Lc. 17, 1—2). Iar textul paralel de la Matei 18, 6 este și mai explicit și categoric, nefericind atît pe „cel ce va sminti pe unul dintr-aceștia mai mici care cred în Mine", cît și pe cel ce se lasă smintit de unul ca acesta: „Vai, lumii, din pricina smintelilor! Căci smintelile trebuie să vină, dar vai omului prin care vine sminteala!" „Fiecare din noi — spune Sf. Ap. Pavel — va da seama despre sine lui Dumnezeu. Deci să nu ne mai judecăm unii pe alții, ci mai degrabă judecați aceasta: Să nu dați fratelui prilej de poticnire sau de sminteală" (Rom. 14, 12—13). Firește, numai cei nedesăvîrșiți și slabi în credință se scandalizează de comportamentul și greșelile aproapelui, deoarece pentru cei desăvîrșiți, cu inima curată și tari în credință, toți oamenii sînt curați și buni. „Ochiul curat nu vede cele rele" (Avacum 1, 13; Mt. 6, 22—23; Lc. 11, 34—36). Iar Sf. Isac Sirul spune că cel care a ajuns la curăția inimii „îi vede pe toți oamenii ca buni și nu-i apare nici unul ca necurat și întinat". Dar pentru sminteala pe care ar putea s-o producă în sufletul celor slabi, chiar și o acțiune bună a noastră, Sf. Ap. Pavel îndeamnă să renunțăm la ea, ba chiar să

acceptăm mai degrabă să fim păgubiţi noi, numai „să nu se aducă sminteală fratelui meu" (I. Cor. 8, 13).

În orice caz, prin Sf. Apostol Iacob, Scriptura ne atrage atenţia în mod deosebit de elocvent asupra criticismului neautentic, chiar şi „cucernic" dar neziditor, exercitat fără smerenie, din „mîndrie" şi „zavistie": „dacă cineva socoteşte că e cucernic, dar nu-şi ţine limba în frîu, ci-şi amăgeşte inima, *cucernicia acestuia este zadarnică*" (1, 26). De aceea, „nu vă faceţi mulţi învăţători, fraţii mei, ştiind că (noi, învăţătorii), mai mare osîndă vom lua, pentru că toţi greşim în multe chipuri; dacă însă nu greşeşte cineva în cuvînt, acela este bărbat desăvîrşit, în stare să se înfrîneze în întregime... căci limba mic mădular este, dar cu mari lucruri se făleşte! Iată, puţin foc şi cît codru aprinde! Foc este limba, lume a fărădelegii! Limba îşi are locul ei între mădularele noastre, dar spurcă tot trupul şi aruncă în foc drumul vieţii, după ce aprinsă a fost ea de flăcările gheenei... limba nimeni nu poate s-o domolească, ea este plină de venin aducător de moarte. Cu ea binecuvîntăm pe Domnul şi pe Tatăl, şi cu ea blestemăm pe oamenii, care sînt făcuţi după asemănarea lui Dumnezeu. Din aceeaşi gură ies binecuvîntarea şi blestemul. Nu trebuie, fraţii mei, să fie aşa!" (Iac. 3, 1—10). „Sau vi se pare că Scriptura grăieşte în deşert? Duhul care sălăşluieşte întru noi, ne pofteşte spre zavistie? Nu, ci dă mai mare dar. Pentru aceea zice: Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har. Supuneţi-vă, deci, lui Dumnezeu. Staţi împotriva diavolului şi el va fugi de voi. Apropiaţi-vă de Dumnezeu, şi El se va apropia de voi. Curăţaţi-vă mîinile şi sfinţiţi-vă inimile, voi cei îndoielnici. Pătrundeţi-vă de durere. Intristaţi-vă şi vă jeliţi. Rîsul să se întoarcă în plîns şi bucuria în întristare. Smeriţi-vă înaintea lui Dumnezeu şi El vă va înălţa" (Iac. 4, 5—10).

În fine, o altă dimensiune esenţială a etosului eclezial autentic ce trebuie reînnoit este *sobornicitatea* lui, aspect subliniat cu pregnanţă de Sf. Apostol Petru care cere tuturor creştinilor următoarele: „În sfîrşit, fiţi toţi într-un gînd, împreună-pătimitori, iubitori de fraţi, milostivi, smeriţi. Nu răsplătiţi răul cu rău sau ocara cu ocară ci, dimpotrivă, binecuvîntaţi, căci spre aceasta aţi fost chemaţi, ca să moşteniţi binecuvîntarea. Cel ce voieşte să iubească viaţa şi să vadă zile bune să-şi oprească limba de la rău şi buzele lui să nu grăiască vicleşug, să se ferească de rău şi să facă bine, să caute pacea şi să o urmeze" (I. Pt. 3, 8—11). „După harul pe care l-a primit fiecare, slujiţi-vă de el spre folosul tuturor ca nişte buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu. Dacă voieşte cineva, cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu, dacă slujeşte cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, *pentru ca întru toate Dumnezeu să se slăvească prin Iisus Hristos*" (4, 10—11). „Pe preoţii cei dintre voi îi rog... păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci din dragoste; nu ca şi cum aţi fi stăpîni peste Biserică, ci pilde făcîndu-vă turmei... Tot aşa şi voi, fiilor duhovniceşti, supuneţi-vă preoţilor. *Şi toţi, unii faţă de alţii îmbrăcaţi-vă întru smerenie*, pentru că Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har. Deci, smeriţi-vă sub mîna cea tare a lui Dumnezeu, ca să vă înalţe la timpul cuvenit. Lăsaţi-i Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi. Fiţi treji, privegheaţi" (5, 1—8).

Aceeaşi idee este remarcabil şi plastic dezvoltată de Ava Dorotei în finalul învăţăturii sale a VI-a: *„Să nu judecăm pe aproapele"*: „Să ne agonisim deci, şi noi iubire şi milă faţă de aproapele ca să ne păzim de reaua clevetire şi de judecarea şi dispreţuirea cuiva; să ne ajutăm toţi unii pe alţii, ca nişte mădulare ce ne aparţinem. Cine avînd o rană la mîna lui sau la picior, sau la altul oarecare dintre mădularele lui, se scîrbeşte de sine sau îşi taie mădularul său, chiar dacă ar face puroi, şi nu-l curăţeşte mai degrabă, nu-l spală, nu pune plasture pe rană, nu-l leagă, nu-i dă apă sfinţită, nu se roagă pentru el, nu cere sfinţilor să se roage pentru el? În orice caz nu-l părăseşte, nu se depărtează de mădularul lui, nici de urîtul lui miros, ci face totul ca să-l însănătoşească. Aşa sîntem datori şi noi să pătimim unii pentru alţii, să ne sprijinim unii pe alţii şi prin alţii mai tari, să născocim şi să facem toate ca să ne ajutăm pe noi înşine şi unii pe alţii. „Că mădulare unii altora sîntem", zice Apostolul, „toţi sîntem un trup şi mădulare unii altora", „de pătimeşte un mădular, păti-

mesc împreună și celelalte mădulare" (Rom. 12, 15; I. Cor. 12, 26). Cei ce conduc sînt capul, cei ce iau aminte și îndreptează sînt ochii, cei ce folosesc pe alții prin cuvînt, sînt gura. Iar urechile sînt cei ce ascultă; picioarele cei trimiși la diferite treburi și cei ce au felurite slujiri. Ești cap? Condu! Ești ochi? Ia aminte, cunoaște! Ești gură? Grăiește, fii de folos! Ești ureche? Ascultă! Ești Mînă? Lucrează! Ești picior? Slujește! Fiecare să slujească trupului după puterea lui, și sîrguiți-vă pururea să vă ajutați unii pe alții, fie învățînd și grăind cuvîntul lui Dumnezeu în inima fratelui, fie mîngîindu-l în vreme de necaz, sau dîndu-i mîna la lucrul lui, ajutîndu-l. Și fiecare, după puterea lui, sîrguiți-vă să vă uniți întreolaltă. Căci pe cît se unește cineva cu aproapele, pe atît se unește cu Dumnezeu. Și să vă dau o pildă de la Părinți, să pătrundeți înțelesul cuvîntului. *Lumea este un cerc. Centrul cercului e Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferia cercului spre centru sînt căile sau viețuirile omenești. Deci, cu cît se apropie mai mult oamenii de Dumnezeu, se apropie întreolaltă, și cu cît se apropie mai mult întreolaltă se apropie de Dumnezeu.* La fel cugetați și despre despărțire. *Cu cît se despart de Dumnezeu și se întorc spre cele din afară, cu atît se depărtează mai mult și unii de alții, și cu cît se depărtează mai mult unii de alții, cu atît se depărtează mai mult de Dumnezeu. Așa e firea iubirii. În măsura în care sîntem în afară și nu iubim pe Dumnezeu, în aceeași măsură ne aflăm fiecare depărtat față de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cît ne apropiem de El prin iubirea față de El, cu atît ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; și cu cît ne unim cu aproapele, cu atît ne unim mai mult cu Dumnezeu.* Dumnezeu să ne învrednicească să auzim cele ce ne sînt de folos și să le facem. Căci cu cît ne îngrijim și ne sîrguim mai mult să lucrăm cele ce le auzim, cu atît ne luminează și Dumnezeu mai mult și ne învață pururea voia Lui" (*Filoc. rom.* IX, p. 546—549).

Sintetizînd, de trei lucruri are urgent nevoie Biserica Ortodoxă Română în acest ceas de cumpănă, decisiv, „critic" și promițător totodată, al istoriei ei, pentru a-și asigura o înnoire reală de anvergură și profunzime, a întregii ei vieți și activități — dincolo de simplele ajustări administrative sau schimbări și întineriri de personal la nivel de ierarhie și reprezentare instituțională necesare incontestabil — pentru regăsirea identității și vocației proprii și redobîndirea rolului ei tradițional în viața poporului român și în aceste direcții se va strădui pe viitor revista noastră să pună la dispoziția preoților, profesorilor de teologie, studenților și laicilor responsabili, materialul absolut indispensabil pentru formarea unei viziuni teoretice de ansamblu, a unei atitudini practice și a unei acțiuni corespunzătoare coerente:

1. reamintirea criteriilor spirituale și coordonatelor esențiale ale etosului ortodox așa cum le-au formulat Sfinții Părinți asceți și nevoitori ai Bisericii noastre din perioada patristică și pînă astăzi, singurele care garantează, atunci cînd sînt înțelese și aplicate întocmai, acoperirea în conținut de viață și autenticitate spirituală, interioară, a înnoirii Ortodoxiei prin înnoirea existențială a vieții tuturor ortodocșilor ca persoane individuale în duhul filocalic și patristic tradițional al Ortodoxiei ecumenice;

2. o analiză istorică și teologică retrospectivă, autocritică, lucidă și responsabilă, a mersului istoric al Ortodoxiei răsăritene în general și al Ortodoxiei romînești în special, cu relevarea critică a cauzelor fenomenelor negative care au însoțit acest mers, ca adevărate „erezii practice" sau „ecleziologice", în perioada bizantină, postbizantină, în epoca modernă și contemporană: clericalismul, ritualismul, naționalismul și antioccidentalismul programatic, autosuficiența, triumfalismul, lipsa unui simț mai acut al responsabilității istorice, compromisul cezaro-papist cu puterea și utopiile totalitare, teocratică bizantină și ateocratice moderne, și care au contribuit la rezistența slabă și ineficace opusă totalitarismului comunisto-ateist;

3. o investigare prospectivă constructivă și creatoare a perspectivelor unei reevanghelizări și re-inculturări a Ortodoxiei într-o societate postcomunistă și post-totalitară și într-o cultură dominată din ce în ce mai mult de liniile de forță ale unei paradigme post-moderne în curs de cristalizare în spațiul cultural și social european și nu numai. Aici sursele principale de inspirație care trebuie preluate și asimilate critic creator sînt cele ale profetic-înnoitoarei gîndiri

teologice şi filosofii religioase ruse de la sfîrşitul sec. XIX şi prima jumătate a sec. XX, al doilea moment decisiv şi major în istoria gîndirii ortodoxe după cel patristico-bizantin.

Pe aceste linii de forţă şi coordonate majore ale înnoirii ortodoxe răspunzînd, în acelaşi timp, direct şi la unele probleme, revendicări, întrebări, opinii şi judecăţi la adresa ierarhiei şi creştinismului în general care au apărut şi stăruie în actualitatea imediată, se înscriu şi textele publicate în rubricile numărului de faţă şi în continuare şi în celelalte numere ale revistei noastre.

Cateheza a 18-a a Sf. Simeon Noul Teolog (949—1022) abordează tema de acută şi imediată actualitate în Biserica noastră privitoare la *alegerea şi virtuţile adevăraţilor Păstori de suflete ai Bisericii.* Discursul, care oferă în acelaşi timp un tablou viu şi realist al moravurilor ecleziastico-monahale bizantine de la sfîrşitul sec. X—începutul sec. XI — existente din păcate nu numai din acea epocă ci, prelungite prin fanariotism, pînă în zilele noastre — este structurat în două părţi. Prima se adresează „amatorilor" de funcţii de conducere în Biserică: după ce înşiră opt motive blamabile ale candidaţilor la atari funcţii — deşi Sf. Simeon se adresează nemijlocit unei comunităţi monahale şi rîvnitorilor la egumenat, afirmaţiile sale pot fi extrapolate *mutatis mutandis* asupra tuturor funcţiilor de conducere în Biserică —, Sf. Simeon analizează cu subtilitate şi rafinament manevrele psihologice sugerate de diavol amatorilor de egumenat, atît celor mai evlavioşi şi cucernici, cît şi celor trupeşti şi lipsiţi de evlavie, încheind această primă parte cu o serie de recomandări memorabile adresate fratelui duhovnicesc în diferitele împrejurări care s-ar crea cu prilejul alegerii conducătorului spiritual al comunităţii, recomandări finalizate în regula esenţială subliniată în încheierea părţii întîi, de a nu întreprinde nimic fără sfatul şi avizul unui părinte duhovnicesc experimentat. Partea a doua a „Catehezei" se adresează păstorului de suflete (egumenului) deja ales şi trasează un portret ideal al profilului spiritual, al calităţilor şi virtuţilor bunului Păstor de suflete, ca şi al modului concret de exercitare al harismei sale conducătoare în trupul comunitar al Bisericii.

Magistralele reflexii din densul şi tensionatul eseu al genialului gînditor şi filosof religios ortodox rus *Nikolai Aleksandrovici Berdiaiev* (1874—1984) asupra *Demnităţii creştinismului şi nevredniciei creştinilor* (1931), conturează cu claritate liniile fundamentale ale unicului răspuns autentic ce poate fi dat multora din obiecţiile şi întrebările provocate şi conştiinţa contemporanilor noştri de situaţia adeseori ambiguă şi contradictorie în care se prezintă creştinismul şi Biserica în istorie şi mai cu seamă în istoria contemporană. Ele răspund cu anticipaţie, pe lîngă obiecţiilor explicabile ale intelectualilor noştri, şi atacurilor mult mai greu de înţeles şi explicat, şi pentru aceea mai dureroase ale „fraţilor" noştri creştini de alte confesiuni (greco-catolici, neoprotestanţi) la adresa nu numai a Bisericii Ortodoxe Române cît şi a Ortodoxiei în genere.

Mister şi revelaţie deplină a libertăţii umane finale autentice, făcute cu putinţă de iubirea răstignită a lui Dumnezeu faţă de lume în Hristos, creştinismul adevărat, spre deosebire de Inchiziţie şi de comunism (remarcabil radiografiate de Dostoievski în „Legenda Marelui Inchizitor"), nu poate schimba pe oameni prin constrîngere fără a-şi contrazice esenţa spirituală care e libertatea în iubire şi iubirea în libertate. În existenţa istorică a Bisericii nu pot fi evitate şi înlăturate niciodată cu totul efectele deformatoare ale păcatului cu care luptă Biserica cu ajutorul lui Dumnezeu, care însă n-are nici o putere fără conlucrarea liberă a omului care poate mereu accepta sau respinge misterul divino-uman al renaşterii sale spirituale cu neputinţă altfel decît în libertate. Aşa-zisul eşec istoric şi denaturările creştinismului în istorie sînt în primul rînd un faliment şi un eşec uman şi nu divin, imputabil creştinilor şi nedesăvîrşirii lor şi nelucrării lor, nu creştinismului însuşi. De aceea, ipocriziei şi duplicităţii făţarnice a multor pseudo-creştini sau cu numele, nu i se poate opune autentic ipocrizia anticreştină maximalistă la fel de falsă a celor ce critică creştinismul pornind de la nevrednicia creştinilor şi fără să fie mai desăvîrşiţi spiritual decît aceştia care, însă, avînd la îndemînă pocăinţa şi conştiinţa păcătoşeniei, pot recupera totul. Eşecul şi scandalul istoric al ipocriziei creştine pune însă în acelaşi timp în lumină necesitatea acută a abandonării de către creştini a vechii raportări exterioare, retorice şi simulate faţă

de creştinism şi a adoptării unei atitudini realiste, vitale şi concrete, singura în măsura să regenereze spiritual Biserica şi umanitatea din criza în care se află actualmente.

În fine, publicarea documentului final al marii Adunări Ecumenice Europene *„Pace cu Dreptate pentru întreaga Creaţie"* de la Basel, mai 1989, evidenţiază încă una din dimensiunile vitale ale înnoirii Bisericii, răspunzînd nevoii Ortodoxiei româneşti de a ieşi din izolarea îngust-naţionalistă şi manipularea ecumenist propagandistă în care fusese cantonată de dictatura comunistă şi de a recupera autentic, angajînd şi nivelul de bază al comunităţilor parohiale, dimensiunea şi provocarea ecumenică şi angajamentul social efectiv nepervertit şi nedistorsionat, în soluţionarea crizei latentă generalizată, generate în lume de ameninţarea razboiului şi violenţei, gravele decalaje sociale şi dezastrul ecologic iminent şi care ameninţă astăzi însăşi supravieţuirea umanităţii.

Redacţia

DESPRE DEMNITATEA CREŞTINISMULUI ŞI NEDEMNITATEA CREŞTINILOR *

Nikolai Aleksandrovici Berdiaiev (1874—1948)

I. În „Decameronul" său, Boccacio ne povesteşte istoria unui israelit pe care prietenul lui, creştin, voia să-l convertească la creştinism. Israelitul era pe punctul de a accepta creştinismul dar înainte de a angaja definitiv, a vrut să meargă la Roma să-şi dea seama de conduita papei, a cardinalilor şi a vieţii oamenilor ce se găseau în fruntea Bisericii. Creştinul care întreprinse convertirea israelitului s-a înfricoşat gîndind că toate eforturile lui au fost zadarnice, căci atunci cînd va vedea toate scandalurile Romei, în mod sigur israelitul nu se va mai hotărî să se lase botezat. Israelitul a plecat şi a constatat ipocrizia, depravarea, corupţia şi lăcomia care domneau în acea epocă la curtea papei, în clerul roman. S-a întors şi prietenul creştin l-a întrebat cu nelinişte ce impresie i-a făcut Roma. Răspunsul, foarte profund, a fost din cele mai neaşteptate: dacă credinţa creştină n-a putut fi distrusă de toate scandalurile şi mîrşăviile pe care le-am văzut la Roma, dacă, cu toate acestea, ea s-a întărit, atunci ea trebuie să fie credinţa cea adevărată. Şi israelitul s-a făcut pentru totdeauna creştin.

Oricare ar fi fost ideea lui Boccacio, această istorisire ne relevează singurul mod de a apăra creştinismul. Cea mai mare obiecţie la adresa creştinismului sînt creştinii înşişi. Creştinii sînt un scandal pentru oamenii care vor să revină la credinţa creştină. În epoca noastră mai cu seamă, s-a abuzat de acest argument. În secolul nostru de credinţă puţină şi necredinţă larg răspîndită, creştinismul este judecat după creştini. În cursul secolelor trecute, înainte de toate era judecată credinţa creştină după adevărul ei veşnic, învăţătura şi poruncile ei. Dar secolul nostru e prea absorbit de om şi de uman. Creştinii răi maschează creştinismul. Acţiunile lor rele, deformările pe care le aduc credinţei lor, excesele lor captivează mai mult decît creştinismul însuşi, sînt mai evidente decît marele adevăr creştin. Un mare număr de oameni din epoca noastră încep să judece credinţa creştină după adepţii ei, prea adeseori exteriori şi degeneraţi. Creştinismul este religia iubirii, dar el este judecat după animozităţile şi ura creştinilor între ei. Creştinismul este religia libertăţii dar e judecat după violenţele pe care le-au comis de-a lungul istoriei lui creştinii. Creştinii sînt cei ce compromit credinţa lor şi sînt o sminteală pentru cei slabi.

Se afirmă destul de des că reprezentanţii celorlalte religii: budiştii, mahomedanii, israeliţii, sînt mai buni decît creştinii. Ni se semnalează, de asemenea, necredincioşi, atei şi materialişti adeseori superiori creştinilor, mai mari idealişti în viaţa lor şi capabili de sacrificiu. Dar toată nevrednicia a numeroşi creştini rezidă tocmai în faptul că ei nu împlinesc poruncile religiei lor, că le transformă şi deformează. Nevrednicia creştinilor, incapacitatea lor de a se înălţa pînă la ea, e judecată în raport cu înălţimea creştinismului. Dar atunci cum poate fi imputată creştinismului nevrednicia creştinilor, de vreme ce acestora li se reproşează tocmai

* Traducere după: Nicolas Berdiaeff, *De la dignité du christianisme et de l'indignité des chrétiens*, traduit du russe par I.P. et H.M., Editions „Je sers", Paris, 1931.

faptul de a fi în dezacord cu demnitatea credinței lor! Aceste acuzații sînt evident contradictorii. Dacă adepții altor religii sînt adesea mai fideli credinței lor decît creștinii, dacă le împlinesc mai bine poruncile, e tocmai pentru că acestea sînt mult mai la îndemîna lor în raport cu elevația excepțională a creștinismului. Este mult mai ușor să fii mahomedan decît creștin. Realizarea în viață a religiei iubirii e lucrul cel mai dificil cu putință, dar pentru aceasta religia iubirii nu este mai puțin înaltă sau mai puțin adevărată. Hristos nu e responsabil de faptul că adevărul Lui nu este nici împlinit nici realizat și transpus în viață. Hristos nu e responsabil de faptul că poruncile Lui sînt călcate în picioare.

Israeliții credincioși, fideli credinței lor, afirmă adeseori că legile religiei lor au imensul privilegiu de a putea fi transpuse în practică. Religia israelită e mai adaptată naturii umane, mai practicabilă, corespunde mai bine scopurilor vieții pămîntești și pretinde mult mai puțină renunțare. Religia creștină e cea mai dificilă, cea mai irealizabilă, cea mai contrară naturii umane, ea cere sacrificii inacceptabile. Israeliții consideră creștinismul ca o religie a visului, inutilă și prin aceasta chiar păgubitoare vieții. Adesea noi măsurăm valoarea morală a oamenilor după credința și după idealul lor. Dacă materialistul se arată, după concepția lui, bun, devotat ideii lui, capabil de a-i face unele sacrificii, deja el ne uimește prin măreția lui de suflet și e citat ca exemplu. Dar este infinit mai greu creștinului să fie la înălțimea credinței lui, a idealului lui, căci el trebuie să-i iubească pe vrăjmașii lui, să-și poarte cu curaj crucea lui, să reziste eroic tentațiilor lumii, ceea ce nu trebuie să facă nici credinciosul israelit, nici mahomedanul, nici materialistul. Creștinismul îndrumă viața noastră pe calea rezistenței maxime, viața creștinului este o continuă răstignire de sine.

II. Se pretinde că creștinismul a eșuat, că nu s-a realizat istoric și din acesta se scoate un argument împotriva lui. Nu numai creștinii, însăși istoria Bisericii dă mărturie împotriva creștinismului. Trebuie recunoscut faptul că lectura lucrărilor de istoria Bisericii poate fi un scandal pentru cei a căror credință șovăie. Aceste cărți vorbesc despre luptele din interiorul lumii creștine, de patimi și interese omenești, de depravarea și deformarea adevărului în conștiința umanității păcătoase; foarte adesea ele ne arată o istorie a Bisericii extrem de asemănătoare celei a statelor, relațiilor diplomatice, războaielor, etc.

Istoria exterioară a Bisericii e vizibilă, ea poate fi expusă într-un mod accesibil tuturor. Dar viața spirituală și interioară, convertirea și întoarcerea oamenilor la Dumnezeu, dezvoltarea sfințeniei sînt mai puțin evidente; e mai greu să vorbești despre ele pentru că istoria exterioară le acoperă oarecum și uneori le strivește. Oamenii deosebesc mai ușor răul decît binele, sînt mai sensibili la latura exterioară a vieții decît la viața interioară. Aflăm cu ușurință tot ceea ce privește exteriorul oamenilor, ocupațiile lor comerciale sau politice, viața lor familială sau socială. Dar ne gîndim noi la modul în care ei se roagă lui Dumnezeu, în care-și orientează viața lor interioară spre lumea divină și lupta spirituală împotriva naturii lor?

Adeseori nu știm și nici nu bănuim măcar existența unei vieți spirituale la oamenii pe care-i întîlnim, o discernem cel mult la oamenii apropiați, de care ne leagă o atenție deosebită. În viața exterioară care se oferă tuturor privirilor descoperim cu ușurință acțiunea patimilor rele. Dar ce sînt, dincolo de ele, luptele spiritului, avînturile înaripate spre Dumnezeu, eforturile dureroase pentru a trăi adevărul lui Hristos nu o știm sau nu vrem să o știm. Ni s-a spus să nu judecăm pe aproapele nostru, dar îl judecăm permanent după actele lui exterioare, după expresia feței lui, fără a aprofunda măcar viața lui interioară.

Același lucru este valabil și pentru istoria creștinismului: ea nu poate fi judecată după faptele exterioare, după patimile și păcatele omenești care deformează imaginea lui. Trebuie să ne aducem aminte ce au trebuit să depășească în istorie popoarele creștine, care au fost eforturile lor susținute pentru a birui vechea lor natură, păgînismul lor ancestral, vechea lor barbarie, instinctele lor grosolane. Creștinismul a trebuit să pătrundă și să străbată o materie care opunea o puternică rezistență spiritului creștin. Trebuiau educați în religia iubirii oameni a căror instincte nu erau decît violență și cruzime. Dar creștinismul a venit să mîntuiască pe cei bolnavi nu pe cei sănătoși, pe cei păcătoși nu pe cei drepți.

Iar neamul omenesc, convertit la creștinism, este și el un bolnav și un păcătos. Biserica lui Hristos nu este chemată să organizeze latura exterioară a vieții, să biruie răul prin violență. Ea așteaptă totul de la o renaștere spirituală, de la acțiunea reciprocă a libertății umane și a harului divin. Prin însăși natura lui, creștinismul nu poate distruge arbitrariul, răul din natura umană, căci el recunoaște libertatea omului.

Socialiștii materialiști proclamă adeseori că creștinismul n-a reușit, că n-a realizat Împărăția lui Dumnezeu. Iată sînt deja două mii de ani de cînd Mîntuitorul și Izbăvitorul lumii a venit pe pămînt și răul continuă să existe, crește chiar, lumea e saturată de dureri și suferințele lumii n-au scăzut prin faptul că mîntuirea a fost realizată. Socialiștii materialiști făgăduiesc să realizeze ei, fără Dumnezeu și fără Hristos, ceea ce Hristos n-a putut realiza: fraternitatea oamenilor, dreptatea în viața socială, pacea, Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt (chiar oameni care nu cred folosesc adeseori această expresie!)

Ori experiența realizării socialsimului materialist pe care o cunoaștem, experiența rusă, n-a dat rezultatele așteptate. Dar aceasta nu e încă și o soluție la chestiunea pe care el o pune. Făgăduința făcută de socialismul materialist de a face să domnească dreptatea pe pămînt, de a elimina răul și suferința, se bazează nu pe libertatea umană, ci pe violarea acestei libertăți; ea se realizează printr-o organizare socială impusă care să facă imposibil răul exterior constrîngîndu-i pe oameni la virtute, la bine și la dreptate. Și această constrîngere constituie marea diferență între socialism și creștinism. Așa-zisul „faliment al creștinismului în istorie" este un faliment legat de libertatea umană, de rezistența acestei libertăți față de Hristos, de opoziția voinței umane rele pe care religia nu vrea să o constrîngă la bine. Adevărul creștin presupune libertatea și așteaptă biruința interioară și spirituală asupra răului. În exterior, statul poate impune o limită manifestărilor voinței rele și este chemat să o facă, dar nu așa vor fi biruite răul și păcatul. Această dilemă nu există pentru socialismul materialist, căci pentru el problema răului și a păcatului, problema vieții spirituale nu se pune; se pune o singură chestiune: cea a suferinței și nedreptății sociale, a organizării exterioare a vieții.

Dumnezeu nu vrea să folosească forța, nu vrea triumful exterior al dreptății, El dorește libertatea omului. Astfel, s-ar putea spune că Dumnezeu suportă răul și se servește de el în scopul binelui. Dreptatea lui Hristos, îndeosebi, nu poate fi realizată prin violență. Comunismul vrea să atingă dreptatea lui prin arbitrar, el neagă libertatea spiritului și de aceea îi este ușor să realizeze această „dreptate". Astfel, și argumentul bazat pe eșecul istoric al creștinismului este de nesusținut. Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi impusă, nu poate fi realizată fără o naștere din nou care presupune întotdeauna libertatea spiritului. Creștinismul este religia Crucii, el recunoaște un sens suferinței. Hristos ne cheamă să ne luăm și să ne ducem crucea noastră, să purtăm povara lumii păcătoase. Realizarea aici pe pămînt a Împărăției lui Dumnezeu, a fericirii și dreptății pămîntești fără cruce și suferință, e o imensă minciună pentru conștiința creștină. E una din ispitele pe care le-a respins Hristos în pustie, atunci cînd diavolul i-a arătat toate împărățiile lumii și i-a propus să i le dea dacă i se va închina lui. Creștinismul nu făgăduiește cu necesitate realizarea și trimful lui aici pe pămînt. Hristos se îndoiește chiar dacă va mai găsi credință pe pămînt atunci cînd va veni la sfîrșitul vremurilor, și prezice slăbirea și răcirea iubirii multora.

Tolstoi credea că era ușor să realizezi poruncile lui Hristos, că e suficient pentru aceasta să recunoști adevărul lor. Dar aici era eroarea conștiinței lui prea raționaliste: misterul libertății și al harului îi era inaccesibil; acest optimism contrazice profunda dimensiune tragică a vieții. Sf. Apostol Pavel zice: „Căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine" (Rom. 7, 19—20). Această mărturie a unuia din cei mai mari creștini dezvăluie adîncul inimii omenești. Ne face să înțelegem că „falimentul creștinismului" e un faliment uman și nu un eșec divin.

III. Umanitatea creștină a comis în istoria ei o întreită trădare față de creștinism. Mai întîi l-a deformat, apoi s-a detașat cu totul de el și, în fine, și aceasta

a fost cea mai mare greşeală, a început să-l blesteme pentru răul pe care l-a creat ea însăşi. Cînd se critică creştinismul se critică de fapt păcatele şi viciile umanităţii creştine, se critică neaplicarea şi deformarea de către om a adevărului lui Hristos. Şi din cauza acestor deformări, a acestor păcate, a acestor vicii omeneşti, lumea s-a detaşat de creştinism.

Omul deformează întîi creştinismul, apoi, ridicîndu-se împotriva acestei deformări, se ridică împotriva credinţei creştine. Nu veţi găsi, însă, în cuvintele lui Hristos, în poruncile Lui, în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiţie, în învăţătura Bisericii, în viaţa Sfinţilor, lucrurile împotriva cărora se ridică detractorii creştinismului. Unui principiu ideal trebuie opus un principiu ideal, unui fapt real un alt fapt real. Şi cauza comunismului ar putea fi apărată arătînd că el a fost deformat şi că n-a fost niciodată aplicat, cum a fost şi cu creştinismul. Comuniştii varsă sînge şi denaturează adevărul pentru a-şi atinge scopurile şi creştinii au făcut la fel, dar a asimila, plecînd de la acest fapt, comunismul creştinismului ar fi o eroare evidentă.

În Evanghelie, în poruncile lui Hristos, în învăţătura Bisericii, în exemplele Sfinţilor, în realizările desăvîrşite ale creştinismului veţi găsi vestea cea bună a venirii Împărăţiei lui Dumnezeu, chemarea la iubirea aproapelui, la blîndeţe, la jertfă, la curăţia inimii, dar nu veţi găsi apeluri la violenţă, la animozitate, la răzbunare, la ură, la lăcomie. Din contră, în teoria şi ideologia lui Marx, care a inspirat comunismul, veţi găsi aceste apeluri la violenţă, la animozitatea duşmănoasă a unei clase împotriva altei clase, la răzbunare, la lupta pentru interesele personale şi nimic care să aibă legătură cu iubirea, sacrificiul, blîndeţea şi puritatea spirituală. Creştinii au comis adeseori în istorie aceste greşeli şi le-au făcut sub egida lui Hristos, dar niciodată ei n-au împlinit astfel poruncile Lui. Adversarilor creştinismului le place să zică că creştinii au recurs adeseori la forţă pentru a apăra şi propaga credinţa lor. Faptul, în el însuşi, este incontestabil dar el arată numai faptul că creştinii au fost orbiţi de patimă, că natura lor nu era încă luminată, că starea lor de păcat deforma cauza cea mai dreaptă şi cea mai sfîntă, şi că nu înţelegeau fiii cărui Duh erau. Cînd Petru, voind să-L apere pe Iisus, a scos sabia şi a tăiat urechea slujitorului arhiereului, Iisus a spus: „Pune sabia ta în teacă, căci toţi cei ce vor scoate sabia, de sabie vor pieri" (Mt. 26, 51—52).

Primit de oameni, Adevărul dumnezeiesc al creştinismului se refractă în natura lor păcătoasă, în conştiinţa lor limitată. Revelaţia şi viaţa religioasă creştină, ca orice viaţă religioasă, presupun nu numai existenţa lui Dumnezeu ci şi existenţa omului. Şi acesta, chiar şi atunci cînd e luminat de lumina harului de la Dumnezeu, acomodează această lumină dumnezeiască ochiului lui spiritual, impune Revelaţiei limitele naturii şi conştiinţei sale.

Ştim din Biblie că Dumnezeu S-a descoperit pe Sine în istorie evreilor. Dar mînia, gelozia şi răzbunarea manifestate de Iahve nu sînt însuşiri naturale ale lui Dumnezeu, şi nu sînt decît o imagine a Lui refractată în conştiinţa poporului israelit, căruia îi erau inerente aceste trăsături. Adevărul creştin a fost şi el nu numai limitat, ci şi denaturat. Au fost denaturate de oameni şi ideea de Dumnezeu, Care a fost personificat adesea cu un despot oriental, ca un monarh absolut, şi dogma mîntuirii (răscumpărării), care a fost interpretată ca sentinţa unui proces judiciar intentat de un Dumnezeu furios omului, călcătorul voii Sale. Şi această înţelegere deformată, uman limitată a dogmelor creştine, i-a făcut pe oameni să se detaşeze de creştinism. A fost denaturată însăşi ideea de Biserică care a fost înţeleasă în mod exterior, identificată cu ierarhia, riturile, păcatele „creştinilor parohieni", văzîndu-se în ea înainte de toate o instituţie. Înţelegerea mai profundă şi mai interioară a Bisericii ca un organism spiritual, ca Trup tainic al lui Hristos (după definiţia Sf. Ap. Pavel), a fost împinsă în planul doi nefiind accesibilă decît unei minorităţi; Liturghia, Sf. Taine, au fost considerate rituri exterioare, sensul lor profund şi tainic scăpînd acestor pseudo-creştini. Şi atunci Biserica a fost părăsită de cei scandalizaţi de viciile clerului, de greşelile instituţiilor bisericeşti, mult prea asemănătoare instituţiilor guvernamentale, de credinţa prea exterioară a parohienilor şi ipocrizia unei pietăţi ostentative.

Trebuie însă să ne aducem aminte întotdeauna că în Biserică există un element divin şi un element uman, că viaţa Bisericii este o „viaţă teandrică" (divino-umană), lucrarea reciprocă a divinităţii şi umanităţii. Fundaţia divină a Bisericii e veşnică şi infailibilă, sfîntă şi pură, nu poate fi denaturată şi nici porţile iadului nu o vor putea birui. Elementul divin în Biserică e Hristos, Capul ei, învăţătura morală a Evangheliei, principiile fundamentale ale credinţei noastre, dogmele Bisericii, Sfintele Taine, lucrarea harului Duhului Sfînt. Dar latura umană a Bisericii este schimbătoare, supusă greşelii, în ea se pot produce deformări, maladii, căderi, alterări, cum pot exista şi o mişcare creatoare, o dezvoltare, o îmbogăţire şi o renaştere. Păcatele umanităţii şi ale ierarhiei bisericeşti nu sînt păcatele Bisericii luată în fiinţa ei dumnezeiască şi nu diminuează cu nimic sfinţenia ei. Creştinismul se revoltă împotriva naturii umane, cere ca ea să fie luminată şi transfigurată, dar natura umană îi rezistă şi tinde să-l deformeze. Între divin şi uman există o luptă continuă în cursul căreia uneori Divinul luminează umanul, alteori umanul denaturează Divinul.

Creştinismul înalţă pe om şi-l pune în centrul lumii. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, S-a întrupat şi, prin însuşi acest fapt, a sfinţit natura umană. Creştinismul indică omului scopul cel mai înalt al vieţii, evocă originea lui supremă şi misiunea lui cea mai înaltă. Dar, spre deosebire de alte religii, religia creştină nu flatează natura umană în starea ei păcătoasă şi căzută, ci cere ca omul să o depăşească eroic.

Natura umană, doborîtă la pămînt de păcatul originar, e foarte puţin receptivă. Ea nu ajunge să cuprindă Adevărul divin al creştinismului, îi este greu să înţeleagă realitatea teandrică revelată prin venirea lui Hristos, Dumnezeu-omul. Hristos ne învaţă să iubim pe Dumnezeu, şi să iubim pe om, aproapele nostru. Iubirea faţă de Dumnezeu şi iubirea faţă de om sînt legate în mod indisolubil. Căci prin Dumnezeu iubim pe fraţii noştri şi prin iubirea acestor fraţi se descoperă iubirea noastră faţă de Dumnezeu. „Dacă ne iubim unii pe alţii, Dumnezeu rămîne în noi şi iubirea Lui este desăvîrşită întru noi" (I Ioan 4, 14). Hristos este Fiul lui Dumnezeu şi Fiul Omului. El ne-a revelat umanitatea lui Dumnezeu şi divinitatea omului. Dar omul natural cuprinde cu anevoie întru sine această plinătate a iubirii „divino-umane". Uneori se îndreaptă spre Dumnezeu şi se întoarce de la om, învaţă să iubească pe Dumnezeu, dar faţă de om resimte indiferenţă şi cruzime. Aşa a fost în Evul Mediu. Alteori se îndreaptă spre om, gata să-l iubească şi slujească, dar se îndepărtează de Dumnezeu, a Cărui idee însăşi o combate ca nefastă şi contrară binelui umanităţii. Aşa a fost în epoca modernă, în umanism, în socialismul umanitarist. Apoi, călcînd în picioare adevărul teandric, disociind iubirea faţă de om de iubirea faţă de Dumnezeu, oamenii atacă creştinismul şi-l acuză de propriile lor fapte rele.

IV. Natura umană cuprinde cu anevoie plenitudinea adevărului creştin, iubirea şi libertatea lui, de unde intoleranţa, fanatismul, cruzimea pe care le-au manifestat adeseori creştinii în istorie. Omul a asimilat o parte a adevărului şi s-a mulţumit cu ea; plenitudinea lui n-a fost accesibilă decît unei minorităţi. Omul posedă capacitatea de a denatura totul, chiar şi adevărul cel mai absolut, transformîndu-l într-un instrument al patimilor lui. Apostolii înşişi, care s-au găsit în preajma Învăţătorului divin şi erau luminaţi de lumina ce emana din Personalitatea Lui, au deformat la început creştinismul, înţelegînd Adevărul lui Hristos în mod parţial, prea uman, adaptîndu-l concepţiei lor israelite limitate.

Atunci cînd este atacat creştinismul Evului mediu reproşînd credinţei creştine rugurile Inchiziţiei, fanatismul, intoleranţa, cruzimea, problema este rău prezentată. Plecînd de la constatarea unor fapte indiscutabile, uneori exagerate, ofensiva contra creştinismului medieval nu este o ofensivă contra creştinismului, ci contra oamenilor, contra creştinilor. În definitiv şi în realitate, oamenii se atacă între ei înşişi. Principiul teocraţiei a fost propriu catolicismului medieval; în virtutea lui, Biserica a fost considerată ca un stat, s-a conferit papilor o putere asupra lumii. Nu Biserica catolică e responsabilă de cruzimea, de intoleranţa medievală, ci natura barbară a omului. Lumea în acea epocă era o lume saturată de instincte crude şi sîngeroase. Biserica a încercat să organizeze această lume înclinată spre anarhie, s-a străduit să o îmblînzească, să o creştineze. Dar

ea n-a reuşit întotdeauna, căci prea mare era rezistenţa naturii umane neluminate. Lumea Evului mediu a fost considerată formal creştină, dar ea a fost, în esenţa ei, jumătate creştină, jumătate păgînă. Ierarhia bisericească, în ansamblul ei, era păcătoasă, introducînd în Biserică patimile ei omeneşti, era ambiţioasă şi deforma adeseori adevărul lui Hristos. Elementul divin din Biserică, însă, a rămas intact şi a continuat să lumineze pe oameni. Glasul evanghelic al lui Hristos a răsunat întotdeauna în puritatea lui iniţială. Fără Biserică, fără creştinism, lumea medievală, crudă şi sîngeroasă, s-ar fi înecat în sînge şi cultura spirituală ar fi fost definitiv pierdută. Căci vechea cultură greco-romană, în ceea ce avea ea mai înalt, a fost conservată şi transmisă lumii moderne de Biserică. Singurii savanţi, filosofi, intelectuali ai Evului Mediu au fost monahii. Graţie creştinismului s-a putut forma tipul de cavaler în care cruzimea şi bădărănia au fost îmblînzite şi înnobilate. Cu toate acestea, ferocitatea naturală a omului medieval a fost de multe ori mai bună decît barbaria mecanizării moderne a omului civilizat.

Biserica Ortodoxă n-a cunoscut Inchiziţia, n-a cunoscut violenţe asemănătoare în chestiunile de credinţă şi conştiinţă, fanatismul nu i-a fost propriu. Păcatul ei istoric s-a datorat prea marii ei supuneri, faţă de puterea de stat. Deformări şi păcate istorice au existat şi în Biserica catolică şi în Biserica Ortodoxă, dar greşelile creştinismului în lume au fost întotdeauna greşelile creştinilor, au provenit din slăbiciunea lor umană. Dacă nu trăieşti conform adevărului, dacă-l deformezi, tu însuţi trebuie să fii condamnat, nu adevărul.

Oamenii reclamă libertatea, nu vor să fie constrînşi spre bine. Dar acuză pe Dumnezeu pentru consecinţele libertăţii nelimitate pe care El le-a dat-o.

Cine este, deci, responsabil de faptul că viaţa umană e saturată de rău? Creştinismul? Hristos? Hristos n-a învăţat niciodată ceea ce se critică atunci cînd este negat creştinismul; dacă oamenii ar fi urmat poruncile Lui, n-ar fi existat motiv de revoltă în lume împotriva religiei creştine.

La Wells se găseşte un interesant dialog între oameni şi Dumnezeu: oamenii se plîng lui Dumnezeu că viaţa e plină de rele şi de suferinţi, de războaie, excese, etc., de faptul că ea devine insuportabilă, şi Dumnezeu răspunde oamenilor: „Dacă nu vă plac acestea, nu le faceţi!" Remarcabil prin simplitatea lui, acest dialog este extrem de instructiv. Creştinismul este înconjurat în lume de rezistenţa imensă a forţelor răului; el acţionează într-un element tenebros. Nu numai răul uman, ci şi răul suprauman demonic îi rezistă; forţele iadului se ridică împotriva lui Hristos şi a Bisericii Lui. Aceste forţe acţionează nu numai în afara Bisericii şi creştinismului, ci şi în interiorul lor, cu scopul de a o corupe pe prima şi a-l denatura pe celălalt. Ticăloşia care pricinuieşte dezolare domneşte în locul cel sfînt, dar el nu e mai puţin sfînt pentru aceasta, ba radiază încă mai mult. Dacă oamenii ar poseda o vedere spirituală, ei ar sesiza neîndoielnic faptul că, denaturînd creştinismul, blestemîndu-l pentru răul de care nu e responsabil, ei răstignesc de fapt pe Hristos; Hristos vărsîndu-şi veşnic sîngele Lui pentru păcatele lumii, pentru păcatele celor ce-L reneagă şi răstignesc.

Adevărul nu poate fi judecat după oameni şi, mai ales, nu după cei mai răi dintre ei. Trebuie privit în faţă Adevărul însuşi şi văzută lumina care emană din el. Iar reflexele umane ale acestui Adevăr trebuie judecate după cei mai buni, nu după cei mai răi, credinţa creştină trebuie judecată după Apostolii şi Martirii ei, după eroii şi Sfinţii ei, şi nu după masa celor jumătate creştini, jumătate păgîni care fac totul pentru a deforma imaginea creştinismului în lume.

Două mari încercări au fost trimise umanităţii creştine: încercarea persecuţiei şi încercarea triumfului. Creştinii au depăşit pe prima şi au fost eroi şi martiri. Ei au triumfat asupra ei la începutul creştinismului, suferind persecuţia Imperiului roman şi o depăşesc încă în zilele noastre în Rusia, oprimaţi cum sînt de persecuţia comunistă. Mult mai dificil de rezistat este la încercarea triumfului. Atunci cînd împăratul Constantin s-a închinat înaintea Crucii şi creştinismul a devenit religia oficială a Imperiului, atunci a început lunga probă a triumfului. Iar creştinii au suportat-o mult mai puţin bine decît pe cea a persecuţiei. Adeseori s-au transformat ei înşişi din persecutaţi în persecutori, lăsîndu-se ispitiţi de împărăţiile acestei lumi, de dominaţia ei. Atunci au introdus în creşti-

nism deformările care au devenit sursele acuzaţiilor împotriva lui. Creştinismul nu e responsabil de faptul că oamenii n-au înţeles bucuria triumfului lui în lume. Hristos a fost răstignit încă o dată de toţi cei care s-au considerat slujitorii Lui pe pămînt, ignorînd în acelaşi timp de ce duh erau însufleţiţi.

V. Oamenii epocii noastre, care s-au îndepărtat de creştinism, afirmă adeseori că Biserica trebuie compusă din oameni desăvîrşiţi, din sfinţi, şi o acuză de faptul de a adăposti în ea atîţia păcătoşi, suflete nedesăvîrşite, pseudo-creştini. Este argumentul obişnuit împotriva creştinismului. Dar aceasta înseamnă a nu înţelege natura Bisericii şi a uita fiinţa ei. Biserica există, înainte de toate, pentru păcătoşi, pentru cei nedesăvîrşiţi şi pierduţi. Ea coboară în lume şi lucrează în mijlocul elementelor cufundate în păcat. Biserica e cerească prin originea ei şi veşnică prin principiul ei, dar ea acţionează pe pămînt şi în timp; nu rămîne pe piscuri, departe de lumea păcătoasă, pradă suferinţelor; ea trebuie înainte de toate, să ajute această lume, să o salveze pentru viaţa veşnică, şi să o înalţe la cer. Esenţa creştinismului rezidă în unirea timpului şi veşniciei, a cerului şi pămîntului, a Divinului şi umanului, şi nu în separarea lor. Umanul, temporalul, nu trebuie renegat şi respins, ci luminat şi transfigurat.

În primele secole ale creştinismului, a existat o mişcare sectară numită montanism şi care afirma că Biserica trebuie să se compună numai din cei desăvîrşiţi şi sfinţi şi care cerea ca păcătoşii şi cei nedesăvîrşiţi să fie excluşi din sînul ei. Pentru montanişti, Biserica era comunitatea care a primit darurile deosebite ale Duhului Sfînt. Astfel, cea mai mare parte a umanităţii păcătoase se găsea surghiunită din creştinătate. Conştiinţa Bisericii a condamnat montanismul şi a mărturisit Biserica păcătoşilor pocăiţi. Sfinţii sînt meterezul şi sprijinul Bisericii, dar ea nu depinde exclusiv de ei, pentru că întreaga umanitate ce-şi caută mîntuirea îi aparţine, pe toate treptele ei de desăvîrşire. Biserica pămîntească este Biserica militantă, care luptă împotriva răului şi păcatului, dar ea nu este încă Biserica preamărită. Hristos Însuşi mînca cu vameşii şi păcătoşii şi fariseii Îl acuzau de aceasta. Iar Biserica lui Hristos trebuie să se asemene lui Hristos, ea nu trebuie să fie numai cu cei desăvîrşiţi, ci şi cu cei ce se pierd. Un creştinism care nu recunoaşte decît pe cei curaţi ar fi un creştinism fariseic. Compasiunea, mila, iubirea faţă de aproapele, cu toate defectele şi păcatele lui, sînt lucrarea iubirii creştine şi calea desăvîrşirii ei. A acuza creştinismul de umbra care eclipsează Biserica în destinul ei, este şi aceasta fariseism. Căci nu este dovedit faptul că acuzatorii sînt ei înşişi atît de curaţi şi atît de desăvîrşiţi.

Montanismul este un fals maximalism în creştinism. Este o lipsă de iubire, un orgoliu spiritual, o falsă moralitate. Minciuna maximalismului constă din faptul de a cere maximum de la ceilalţi şi nu de la sine. Acuzi pe alţii de faptul de a nu fi realizat puritatea, desăvîrşirea, sfinţenia, şi nici nu te gîndeşti să le realizezi tu însuţi. Cei ce au atins realmente desăvîrşirea şi sfinţenia n-au obiceiul să acuze pe ceilalţi. Sfinţii, „stareţii", sînt îngăduitori faţă de oameni. Trebuie să fii exigent faţă de tine însuţi şi nu faţă de ceilalţi, şi să eviţi astfel ipocrizia şi fariseismul. Creştinismul este religia iubirii, el uneşte întru sine austeritatea, severitatea şi exigenţa faţă de sine, cu îngăduinţa, iubirea şi blîndeţea faţă de aproapele. Pentru contemporani, acuzaţiile nu sînt decît pretexte de animozitate împotriva creştinismului, de justificare a trădării lui, disimulîndu-se în spatele unei false moralităţi.

Creştinismul se distinge net de tolstoism, care e un moralism abstract. Tolstoi critică în chip radical şi cu cruzime aşa-zisul creştinism istoric şi critica lui sprijinită pe fapte, este adeseori justă. Tolstoi pretinde că creştinismul a fost mărturisit ca o învăţătură abstractă, fără a-l realiza în viaţă, fără a urma poruncile lui. Pentru el, întreg creştinismul rezidă în învăţăturile morale ale lui Hristos, în poruncile Lui şi toată latura mistică şi tainică a acestei religii îi era necunoscută şi ostilă. El socotea că totul depinde de adevărul unei concepţii şi că e simplu să pui în practică ceea ce a fost înţeles. Dacă legea cea adevărată, cea a Învăţătorului vieţii, adică a lui Dumnezeu, a fost o dată recunoscută, atunci va fi uşor, chiar în virtutea acestui fapt, ca ea să fie realizată. Tolstoi nu recunoştea libertatea omului şi nu vedea răul ce există în adîncul naturii umane. El vedea sursa răului în conştiinţă, nu în voinţă şi libertate. De asemenea, pentru

învingerea răului el nu făcea recurs la ajutorul lui Dumnezeu, la har; nu cerea decît o modificare a conştiinţei. Iisus Hristos nu era pentru el Mîntuitorul şi Izbăvitorul, ci marele educator al vieţii, promulgator de legi şi de porunci morale şi Tolstoi considera uşoară realizarea creştinismului în viaţă pentru că este mai uşor, avantajos şi înţelept să trăieşti după legea iubirii decît după legea urii adoptată de lume. El gîndea că Hristos ne învaţă să nu „facem prostii". Creştinismul nu s-a realizat însă în viaţă, poruncile lui Hristos n-au fost puse în lucrare şi el atribuia greşeala învăţăturii teologice care a îndreptat toată atenţia asupra lui Hristos Însuşi, zidind totul pe răscumpărarea săvîrşită de El, pe harul dumnezeiesc. Prin aceasta, Tolstoi zguduia din temeliile ei Biserica creştină.

Tolstoi are dreptate şi este în adevăr atunci cînd cere ca creştinismul să fie luat în serios, cînd cere împlinirea în viaţă a poruncilor lui Hristos, dar greşeşte atunci cînd crede că acest fapt este uşor, că nu e nevoie decît de o conştiinţă luminată şi că aceasta poate fi atinsă şi fără Hristos Mîntuitorul, şi fără harul Duhului Sfînt. Cerînd oamenilor acest efort Tolstoi cade în greşeala unui maximalism moral. De altfel, el însuşi n-a ajuns să realizeze în viaţa sa învăţătura pe care o predica. El nu considera ca autentic decît creştinismul lui personal, acuzînd de imoralitate majoritatea oamenilor pentru că nu renunţau la proprietăţile lor, pentru că nu lucrau manual, pentru că mîncau carne, fumau, etc. Dar n-a avut forţa să realizeze în viaţa sa maximalismul moral. Iubirea s-a transformat pentru el într-o lege lipsită de har, într-o sursă de acuzaţii. A existat la Tolstoi un spirit critic foarte just, el a dezvăluit multe păcate, a descris caracterul necreştin al societăţii şi culturii. Dar n-a sesizat creştinismul disimulat în spatele păcatelor, nedesăvîrşirilor şi deformărilor. Orgoliul raţiunii lui l-a împiedicat să devină în mod interior creştin, n-a putut primi înlăuntrul lui pe Hristos, Care a rămas pentru el un educator exterior. Tolstoi a fost însă un om genial şi mare a fost la el căutarea adevărului divin. Dar mulţi oameni, care n-au nici geniul nici setea lui de adevăr, atacă în acelaşi timp şi creştinismul şi pe creştini, fără a căuta să realizeze în existenţa lor nici o perfecţiune, fără ca problema sensului şi justificării vieţii să-i facă să sufere cîtuşi de puţin.

VI. Se comite însă o greşeală crezîndu-se că e uşor de trăit după poruncile lui Hristos şi condamnînd învăţătura Lui pentru că creştinii nu o pun în practică. Dar o altă greşeală, la fel de mare, se comite atunci cînd se presupune că nu e deloc necesar a realiza creştinismul în întreaga plenitudine a vieţii. În fiecare moment al existenţei lui, creştinul trebuie să aspire la o desăvîrşire asemănătoare celei a Tatălui ceresc, trebuie să aspire la Împărăţia lui Dumnezeu. Întreaga viaţă a creştinului e pusă sub semnul lui: „căutaţi mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea ei şi toate celelalte se vor adăuga vouă" (Mt. 6, 33). Nu putem paraliza efortul spre desăvîrşire, dorinţa după dreptatea lui Dumnezeu, după Împărăţia Lui, plecînd de la principiul că natura umană e păcătoasă şi că idealul e oricum pe pămînt inaccesibil. Omul trebuie să caute să aplice adevărul lui Dumnezeu, fără să se preocupe de modul în care el se va realiza în plenitudinea vieţii. Chiar dacă foarte puţini oameni realizează pe pămînt Adevărul lui Hristos, chiar dacă omul i se consacră o oră a vieţii sale, el trebuie nu mai puţin să fie realizat. Adevărata cale se găseşte în efortul de a împlini Adevărul lui Hristos şi de a căuta Împărăţia lui Dumnezeu fără a acuza pe aproapele nostru.

Creştinismul pătrunde într-o epocă total nouă; devine de acum imposibil să mai trăieşti credinţa la modul exterior, să te limitezi la o devoţiune rituală; credincioşii vor trebui să ia mult mai în serios realizarea creştinismului lor în plenitudinea vieţii, vor trebui să apere credinţa lor prin persoana lor, prin viaţa lor, prin fidelitatea lor faţă de Hristos şi principiile Lui, opunînd urii lumii iubirea.

În Biserica noastră Ortodoxă, are loc în acest moment o selecţie a celor mai sinceri, a celor mai arzători, a celor mai capabili de sacrificiu, a celor mai fideli lui Hristos, şi o abandonare a celor care nu erau ortodocşi decît din obicei şi datină, în mod exterior, fără a înţelege sensul credinţei lor şi la ce îi angajează aceasta. S-ar putea spune că epoca confuziei creştinismului şi păgînismului se termină şi începe o eră nouă a unui creştinism purificat. Creştinismul a fost denaturat prin faptul că a fost o religie a dominaţiei, o religie de stat şi Biserica

a fost ispitită de puterea şi sabia Cezarilor servindu-se de ea împotriva celor a căror credinţă era în dezacord cu cea a stăpînilor şi domnitorilor. Din acest motiv, în conştiinţa multor oameni, creştinismul a încetat a mai fi religia Crucii pentru că s-a ataşat de ideea persecutorului şi nu a persecutatului. Creştinismul a fost interpretat de oameni ca o sfinţire a obiceiurilor păgîne fără să necesite o iluminare sau o transfigurare reală. Dar au venit acum timpuri în care creştinul a fost din nou persecutat, şi în care se cere creştinului un eroism mult mai mare, o iubire jertfitoare mult mai mare, mai multă integritate şi conştiinţă în mărturisirea credinţei; timpuri în care creştinii vor înceta de a mai fi un obstacol în calea creştinismului.

VII. Credinţa creştină ne cheamă să căutăm mai întîi Împărăţia lui Dumnezeu şi desăvîrşirea Lui. Dar atît reveria, cît şi utopia şi falsul maximalism, sînt străine de credinţa creştină. Creştinismul este realist, iar Sfinţii Părinţi au făcut întotdeauna apel la sobrietatea spirituală. Conştiinţa creştină vede toate dificultăţile ce stau în calea vieţii desăvîrşite, dar ştie că Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu asalt şi cei ce se silesc cu forţă o dobîndesc. Creştinismul ne cheamă să lucrăm din interior spre exterior nu dinspre exterior spre interior. Viaţa desăvîrşită, individuală şi socială, nu poate fi dobîndită prin nici o cale externă şi impusă; este neapărată nevoie de o renaştere spirituală şi interioară. Această naştere din nou purcede din libertate şi din har. Nu se pot crea buni creştini sau o societate creştină desăvîrşită prin constrîngere. Este necesară o schimbare efectivă, reală în sufletul indivizilor şi popoarelor. Faptul că oamenii poartă numele de creştini nu implică încă faptul că ei au şi atins viaţa desăvîrşită. Realizarea în viaţă a desăvîrşirii creştine e o sarcină grea şi infinită. Negarea creştinismului datorată nedesăvîrşirii creştinilor este în realitate o ignoranţă şi o neînţelegere a păcatului originar. Cei ce au conştiinţa păcatului originar nu văd în nevrednicia creştinilor decît o confirmare şi nu o dezminţire a demnităţii creştinismului. Religia creştină este religia răscumpărării şi mîntuirii, ea aduce aminte tuturor că lumea se complace în rău. Anumite doctrine pretind că viaţa desăvîrşită poate fi atinsă fără o biruinţă reală asupra răului, dar creştinismul nu crede aşa, el cere această biruinţă, o naştere din nou, o re-naştere spirituală, este mai radical, pretinde mai mult.

În istorie, destui oameni, destule lucruri au îmbrăcat fără a le merita în mod real, firme şi insigne creştine. Nimic nu e mai abject decît minciuna, simularea, ipocrizia. Această stare de lucruri a provocat protest şi revoltă. Statul purta simbolurile şi insignele creştinismului, se intitula creştin fără a fi efectiv creştin. Acelaşi lucru s-ar putea spune despre viaţa, ştiinţa, arta, economia, dreptul şi de toată cultura creştină. Prin creştinism s-a justificat chiar şi exploatarea omului de către om în viaţa socială, au fost susţinuţi bogaţii şi puternicii acestei lumi. În lumea creştină trăia încă vechea lume păgînă chemată la edificarea vieţii creştine, dar în care colcăiau încă patimile rele. Biserica a influenţat-o interior dar n-a putut birui, prin violenţă, vechea ei natură. Aceasta e un proces interior, ascuns, nevăzut. Împărăţia lui Dumnezeu vine imperceptibil. În lumea creştină s-au acumulat multă ipocrizie, minciuni, convenţii, retorică. O ridicare împotriva lor era inevitabilă. Revolta împotriva creştinismului şi părăsirea lui nu manifestau adesea decît o dorinţă sinceră de a vedea exteriorul asemănător interiorului. Dacă nu există creştinism în interior, nu trebuie să mai existe nici în exterior. Dacă statul, societatea, cultura nu sînt creştine interior, nu trebuie să li se dea acest titlu. Nu trebuie să se simuleze şi să se mintă. Acest protest a avut un aspect pozitiv: ura faţă de minciună şi iubirea de adevăr. Dar, o dată cu adevărul şi sinceritatea, cu protestul contra minciunii şi ipocriziei, se manifestă o nouă minciună, o nouă ipocrizie.

Plecînd de la principiul că oamenii şi societatea nu au fost creştine decît în exterior, prin simulare, s-a ajuns să se afirme că creştinismul este o himeră şi o minciună, eşecul creştinilor fiind considerat ca fiind eşecul religiei creştine. S-a imaginat, apoi, că astfel s-a atins un nivel mai înalt, o mai mare desăvîrşire, o mărturisire de credinţă mai autentică. Ipocriziei creştine i s-a substituit o ipocrizie anticreştină. Adversarii creştinismului se consideră mai buni, mai luminaţi decît creştinii şi cunoscînd mai bine adevărul. În realitate e vorba de oameni

seduşi de lume care reneagă adevărul pentru că sînt mai izbiţi de deformările lui decît de adevărul însuşi. Ei sînt inferiori creştinilor căci au pierdut sentimentul păcatului. Nietzsche a combătut cu pasiune creştinismul pentru că n-a văzut decît creştini degeneraţi şi exteriori, cît priveşte credinţa creştină n-a ştiut niciodată să o zărească sau să o înţeleagă.

Lumea creştină suferă o criză care o zguduie pînă-n adîncurile fiinţei sale. Creştinismul exterior, simulat, fals retoric, nu mai poate exista, i-a trecut veacul. Unirea în viaţă a riturilor creştine cu un păgînism mincinos devine de acum imposibilă. Începe o eră de realism efectiv în care se vor descoperi realităţile primordiale ale vieţii, în care toate vălurile exterioare cad, în care sufletul uman e pus în faţa misterelor vieţii şi morţii. Convenţiile, formele politice şi guvernamentale şi-au pierdut orice semnificaţie. Sufletul uman vrea să pătrundă în adîncul vieţii, vrea să ştie tot ce e util şi esenţial, vrea să trăiască în adevăr şi dreptate.

Sub influenţa tuturor comoţiilor resimţite, în epoca noastră se nasc suflete ce însetează înainte de orice după un adevăr care nu ascunde nimic, care nu deformează nimic. Omul e obosit de minciună, de convenţii de toate formele exterioare şi de toate semnele care au înlocuit realităţile vieţii. Sufletul uman caută să vadă adevărul creştinismului, fără intermediul minciunii pe care au introdus-o în el creştinii, vrea să se unească cu Hristos Însuşi. Din cauza nevredniciei creştinilor, oamenii au uitat pe Hristos, au încetat de a-L mai vedea. Astfel, renaşterea creştină va fi, înainte de toate, o chemare la Hristos, la Adevărul Lui, eliberat de orice deformare şi adaptare umană. Conştiinţa invincibilităţii păcatului originar nu trebuie să slăbească în om conştiinţa responsabilităţii faţă de opera lui Hristos în lume şi nu trebuie să paralizeze efortul lui în slujba acestei opere. Realizarea creştinismului, a Adevărului şi poruncilor lui Hristos, pare uneori oamenilor o sarcină strivitoare şi deznădăjduită. Dar creştinismul însuşi ne învaţă că el nu poate fi realizat numai prin forţele umane singure. Ceea ce e cu neputinţă pentru om este cu putinţă pentru Dumnezeu. Cel ce crede în Hristos ştie că nu este singur, că Hristos este cu el, că este chemat să realizeze în viaţă Adevărul lui Hristos împreună cu Hristos Însuşi, Mîntuitorul lui.

Traducere de
Diac. asist. *Ioan I. Ică*

O TEOLOGIE FILOCALICĂ *

Interviu cu Păr. D. Stăniloae de F. Strazzari şi L. Prezzi

— Părinte profesor, sînteţi profund legat de tradiţia spirituală românească. Ce semnificaţie are pentru d-voastră „religiozitatea populară"?

Religiozitatea populară română e profund legată de Liturghie, de Sfintele Taine şi de diferitele Ierurgii. Românul se hrăneşte din Liturghie, o cunoaşte pe de rost. Duminica mai ales e pentru el o zi plină de lumină spirituală pentru că e ziua Învierii. La sate toţi se adună la biserică, şi aceasta îi apără de disensiuni şi conflicte. Aceeaşi lumină umple satele în timpul sărbătorilor, se poate spune că sărbătoarea semnifică o zi luminoasă, o zi aşezată pe un plan diferit, al bucuriei, dincolo de preocupările pentru existenţa cotidiană. În timpul duminicii şi al sărbătorilor lumea se îmbracă curat, îşi pune „hainele de duminică". Curăţenia exterioară a hainelor o reflectă pe cea a sufletelor care, simţindu-se aproape de Dumnezeu, trebuie să fie mai pure, mai imaculate.

Această lumină nu e trăită de om numai în sinea sa şi în raporturile sale cu semenii, ci este percepută ca împrăştiată în natură, în cosmos. Un sentiment care s-a dezvoltat datorită Liturghiilor Bisericii, binecuvîntării caselor, uneltelor, ogoarelor şi roadelor lor.

Lumea aduce primele roade, pîrga lor, la biserică pentru a fi binecuvîntate printr-o rugăciune pe care preotul o pronunţă la sfîrşitul ritualului liturgic şi apoi sînt împărţite celorlalţi. O împărtăşire strîns legată de sfinţenia lui Dumnezeu şi de comuniunea frăţească. Bunurile care se dăruiesc altora sînt binecuvîntate, sfinţite. Dumnezeu binecuvîntează aceste simboluri ale comuniunii reale pentru că, prin intermediul lor, binecuvîntează comuniunea dintre oameni. Darul de bunuri utile menţine treaz spiritul omului cu privire la viaţa viitoare; ceea ce dă el altora va primi înapoi în viaţa viitoare pentru veşnicie. Numai prin dezvoltarea comuniunii în viaţa pămîntească poate dobîndi omul fericirea vieţii viitoare care va fi o comuniune desăvîrşită. Pentru aceasta, în viaţa religioasă a poporului român o importanţă deosebită au darurile făcute în amintirea celor morţi. Darurile celor vii alină viaţa celor adormiţi de dincolo, le oferă perceperea comuniunii cu cei cărora le sînt făcute darurile în numele morţilor. O comuniune de care se bucură şi Dumnezeu, pentru că El Însuşi este prezent în ea, izvor al iubirii între oameni. De aceea familia răposatului oferă un prînz în amintirea sa în ziua înmormîntării, la întoarcerea de la funeralii şi, pe urmă, întru pomenirea lui sînt celebrate slujbe speciale (parastase) cu colivă în a noua şi a patruzecia zi, la începutul lunii a treia, a şasea şi a noua, la împlinirea unui an; şi apoi în fiecare an, în ziua morţii, se pregătesc alimente şi haine întru pomenirea răposatului.

Se menţine astfel comuniunea între cei vii şi cei morţi, comuniune consacrată de rugăciunile de binecuvîntare a alimentelor şi obiectelor ce sînt dăruite. Dumnezeu e Dumnezeul comuniunii, o comuniune făcută nu din simple cuvinte,

---

* *Una teologia filocalica*, în: „Biserica Românească", Publicaţia religioasă şi culturală a comunităţii ortodoxe române din Italia, (Milano) XIV, 1989, nr. 51, ianuarie—martie, p. 10—23.

ci prin intermediul darurilor şi ajutoarelor. Ea nu poate fi menţinută şi aprofundată fără un sentiment de responsabilitate în faţa lui Dumnezeu pentru ceilalţi şi fără iubirea care vine de la El.

Rezultă în mod limpede că poporul nostru nu consideră moartea ca sfîrşitul total al existenţei persoanei moarte. Orice persoană posedă o valoare unică şi eternă. Într-o anumită formă ea rămîne vie chiar şi după moarte. În bocetele cîntate de femei la căpătîiul defunctului continuă să se vorbească despre el ca de cineva care poate asculta: „Mamă de ce m-ai părăsit? Soţul meu de ce m-ai lăsat singură"?

Fetele moarte înainte de căsătorie sînt însoţite pe ultimul lor drum de alte fete şi băieţi încinşi cu panglici, cu ramuri înflorite ca şi cum ar merge la nuntă, asemenea unirii dintre sufletul-mireasă cu fiul Împăratului din Evanghelie; dacă mortul e un tînăr, el este considerat — ca în balada populară „Mioriţa" — imaginea lui Hristos care se uneşte cu inima iubitoare a credincioşilor, „crăiasa lumii".

În toate ritualurile şi obiceiurile religioase ale poporului, mai ales cele ale femeilor, ceea ce se evidenţiază este datoria de a-l ajuta pe aproapele la nevoie şi ceea ce se condamnă cu asprime este egoismul, avariţia. Răul înseamnă egoism, zgîrcenie, profitul de pe urma altuia lipsindu-l de bunurile necesare.

Dumnezeu îi iubeşte pe oameni şi îi vrea buni aşa cum El este „bun" *(philánthropos)*. Din această pricină El e iubit şi e numit *„bunul Dumnezeu"*. În povestirile populare, Dumnezeu ajută pe prinţul cel bun (Făt-Frumos) să biruie forţele răului, iar el le învinge totdeauna chiar dacă nu este cel mai puternic dintre oameni. Şi nu e ajutat numai de Dumnezeu, ci şi de natură şi chiar de animale, pentru că el este bun cu ele.

Poporul român cinsteşte jertfa ca imitare a Jertfei lui Hristos, ca forţă de zidire a noii biserici; în „legenda mănăstirii Argeşului", Manole — formulă locală a numelui Emanuel — oferă ca jertfă nu numai propria persoană, ci şi fiinţele cele mai dragi, aşa cum jertfa lui Hristos a antrenat după sine jertfa martirilor, sporind durerea Domnului.

Pe chipul Sfîntului razele milei

— *Care au fost dascălii d-voastră de teologie şi spiritualitate? Cum aţi defini un sfînt?*

Ca student şi tînăr profesor am apelat la mulţi profesori şi la multe cărţi. De la fiecare am luat cîte ceva, dar după cîtva timp am depăşit ceea ce consideram că nu mă ajuta să înţeleg şi să fac experienţa lui Dumnezeu într-o manieră convingătoare. Sfinţii Părinţi au fost cei care mi-au revelat profunzimea autenticei înţelegeri a lui Dumnezeu şi căldura vieţii întru El. Teologia şi filosofia pe care le-am studiat în tinereţe mi-au dat o sensibilitate capabilă de a exprima modul de a gîndi şi a trăi al Părinţilor. Prin aceeaşi teologie şi filosofie am luat cunoştinţă de problemele cu care se confruntă credinţa creştină de astăzi şi la care am căutat răspunsul tot la Părinţi. Le-am găsit dar într-o formă adîncă şi mai degrabă virtuală decît într-una concretă şi actualizată problemelor specifice ale omului contemporan.

M-am convins că aici se află unitatea organică între gîndirea patristică şi gîndirea care trebuie să răspundă la problemele de astăzi. Într-adevăr, gîndirea Părinţilor e nemuritoare; ei sînt primii care au descoperit, plecînd de la Evanghelie, misterul etern al persoanei şi al comuniunii, pe care întreaga filosofie panteistă — atît cea precreştină a ultimelor secole, cît şi religiile panteiste necreştine — nu a reuşit să-l înţeleagă. Dar misterul descoperirii lor e de o complexitate inepuizabilă; atît persoanele cît şi formele comuniunii sînt totdeauna noi şi trebuie să fie lămurite şi exprimate mereu din nou în conformitate cu noile probleme care se pun în fiecare epocă.

Sfînt e cel al cărui sentiment de responsabilitate în faţa lui Dumnezeu trăit în orice moment îl face să se roage neîncetat pentru a nu avea decît gînduri

curate la întîlnirea cu ceilalţi, pentru a nu pronunţa decît cuvinte de mîngîiere, de încurajare pentru toţi cei întristaţi, descurajaţi, în dorinţa de a ajuta pe cît posibil pe cel care are nevoie de ajutor. Un Sfînt e conştient de valoarea eternă a fiecărui om şi caută să-l ajute să nu-şi piardă fericirea veşnică. E mişcat de un profund respect pentru fiecare, dar şi de compasiune pentru aproapele lovit de suferinţe sau în pericol de a-şi pierde fericirea vieţii viitoare din cauza ispitelor care îl fac sclavul răutăţii, al duşmăniei, al egoismului.

Pe chipul Sfîntului strălucesc razele milostivirii lui Dumnezeu faţă de oameni. El cultivă în cel mai înalt grad comuniunea cu ceilalţi. Un Sfînt nu e niciodată singur. E neîncetat cu Dumnezeu şi se roagă atît pentru sine cît şi pentru ceilalţi; gîndindu-se la ceilalţi, sentimentul său de responsabilitate faţă de ei e îndreptat spre Dumnezeu şi se îmbogăţeşte prin Dumnezeu.

Între Barth şi Palama

— *Ce amintire păstraţi din prima d-voastră şedere ca student în Grecia şi Germania? În ce măsură v-au influenţat tradiţiile bizantină şi occidentală?*

În Grecia am învăţat limba care mi-a fost extrem de utilă pentru scrierile mele teologice. Profesorii Andruţos şi Diovouniotis m-au învăţat să dezvolt, prin intermediul unei gîndiri raţionale, conţinutul formulelor dogmatice pe care le-am auzit repetate la cursul de dogmatică la facultatea teologică catolică din Monaco. În timpul şederii mele la Monaco, în 1928, am făcut cunoştinţă şi cu teologia dialectică, atunci destul de frecventată. Am început să mă concentrez asupra teologiei energiilor divine necreate a Sf. Grigorie Palama şi a vederii lui Hristos proprie isihaştilor pe care el o apăra. Aceasta m-a determinat să călătoresc de la Monaco la Paris — în martie şi aprilie, între primul şi al doilea semestru — pentru a-mi procura copiile manuscriselor operelor lui inedite, aflate la Biblioteca naţională.

Atît teologia dialectică cît şi teologia Sf. Grigorie Palama mă făceau să văd un Dumnezeu viu, personal; dar în timp ce în cea dialectică Dumnezeu era separat de om, pentru că acesta nu se putea elibera de propriile lui păcate, în teologia palamită Dumnezeu se mişca spre om chemat fiind în rugăciune; în teologia dialectică găseam imaginea unui Dumnezeu separat şi distant, în timp ce în cea palamită întîlneam un Dumnezeu care vine spre om, i se deschide lui ca lumină, prin intermediul rugăciunii; îl umple cu energiile sale rămînînd totuşi incomunicabil în privinţa fiinţei sale, intangibil, apofatic. Am încercat să aplic fiinţei divine ideea barthiană de *diastază* identificînd în sentimentul legăturii care ne leagă de Dumnezeu proba prezenţei Sale în noi prin intermediul energiilor sale necreate. Începeam să văd această relaţie între caracterul comunicabil şi incomunicabilitatea lui Dumnezeu reflectată în relaţia dintre persoanele umane, care sînt în acelaşi timp comunicabile şi incomunicabile una pentru cealaltă; lumină şi mister, sau mai bine zis misterul celui care emană lumina fără a înceta de a fi mister. Am început să văd în lumina care îl conţine pe Hristos, specifică vederii isihaste, un model al bunătăţii care luminează faţa omului bun care se comunică, rămînînd totuşi — atît în ce-l priveşte pe om cît şi pe Hristos — incomunicabilă în fiinţa ei proprie.

Chiar acceptînd, pe urmele lui Karl Barth, că sentimentul de separaţie care există între Dumnezeu şi om, trăit în însăşi credinţa pe care Dumnezeu o naşte în om, ar fi o dovadă a refuzului Său de a se comunica, prin urmare al subzistenţei Sale ca persoană, am considerat totuşi că vederea lui Dumnezeu ca lumină, experiată de credinţa în stare de rugăciune neîncetată ar fi într-o mai mare măsură o dovadă a voinţei lui Dumnezeu de a intra în comunicare, deci a existenţei Sale ca persoană, rămînînd însă incomunicabil în ce priveşte fiinţa Lui.

Desigur, aceste două forme de comunicare ale lui Dumnezeu sînt profund diferite. Ele sînt experiate ca atare şi în relaţia dintre persoanele umane. Aşa

cum omul cu fața senină și deschisă se comunică ca persoană, prin voința sa în ceea ce iradiază din el, dar rămîne totuși incomunicabil în ființa sa, așa și omul cu chipul întunecat se comunică celorlalți ca persoană și, prin intermediul refuzului de a se comunica, efectuează totuși o comunicare.

În orice caz Dumnezeu e perceput, experiat, în același trup comunicabil și incomunicabil, fiind intens trăit ca Persoană, atît în teologia dialectică cît și în cea a Părinților din primele secole ale Bisericii. Dar numai aceștia din urmă Îl experiază conform cu voința Sa. Însăși teologia dialectică m-a condus la această convingere atît prin ceea ce îmi oferea pozitiv cît și prin ceea ce am găsit negativ în ea. Teologia dialectică suferea de contradicția de a vedea pe de-o parte în credință opera lui Dumnezeu și de a afirma pe de altă parte că Dumnezeu Însuși rămîne distant față de om, și nu săvîrșește nici o transformare în această privință.

Lume și mister

O contradicție asemănătoare poate fi revelată și în teologia scolastică pentru că pe de-o parte ea admite că omul dobîndește prin credință certitudinea existenței lui Dumnezeu, dar pe de altă parte Îl consideră pe Dumnezeu departe de om, fără nici o posibilitate de a acționa în om și în lume. Mai mult chiar, ea consideră că Dumnezeu, distant față de om și de lume, poate fi pe deplin cunoscut cu ajutorul rațiunii naturale. Experiența lui Dumnezeu ca Persoană și ca Mister a rămas străină scolasticii.

Nimic din acestea la Părinți. Nu am întîlnit la ei nici o urmă a vreunei mentalități unilaterale; nimic din raționalismul scolastic lipsit de experiența lui Dumnezeu ca Persoană asemănătoare nouă, nimic din personalismul protestant care sfîrșește în individualism, exprimat de tot felul de mici grupuri sectare.

La Sfinții Părinți am găsit înțelegerea lui Dumnezeu ca mister al unei Persoane divine Care vrea să Se comunice și Care Se comunică promovînd comuniunea între El și oameni și între aceștia, rămînînd prin acesta în parte necunoscut și în parte deschis la posibilitatea de a fi mereu mai cunoscut prin rațiune și experiență. Am aflat la Sfinții Părinți o spiritualitate pe care credinciosul ortodox a păstrat-o și pe care creștinismul occidental a pierdut-o. In urma separației între lume și mister, Occidentul a avansat pe calea unei cunoașteri metodice, raționale a lumii. Aceasta a produs mari progrese în civilizația practică, dar a atras după sine o sărăcire spirituală a umanității și grave neînțelegeri în privința lumii și a oamenilor. O atare mentalitate occidentală, pentru care, prin catolicism și protestantism (și filosofiile lor), Dumnezeu a ieșit din lume, a influențat prin intermediul civilizației produse de metoda ei științifică o bună parte a societății popoarelor ortodoxe, conducîndu-le la un ateism ofensiv, străin pe de altă parte societății occidentale pentru care numărul mare al sistemelor de gîndire oferă imediat posibilitatea de a le constata relativitatea. Totuși, o altă parte a acestor popoare, credincioasă tradiției patristice a Bisericii, a menținut concepția și experiența unui Dumnezeu activ în lume. E necesar, totuși, să amintim faptul că metoda scolastică raționalistă de a vorbi despre Dumnezeu a influențat într-o măsură considerabilă în teologia ortodoxă mai recentă, îndepărtînd-o de spiritualitatea populară, care face experiența unui Dumnezeu viu în cadrul Sfintei Liturghii a Bisericii.

Acum lucrurile încep să se schimbe. Atît catolicismul cît și protestantismul descoperă spiritualitatea patristică ortodoxă. Adică Îl descoperă pe Dumnezeu și pe om ca existențe personale în comuniune, ajungînd la o teologie mai puțin raționalistă, mai puțin separatistă, o teologie care face prin iubire experiența misterului lui Dumnezeu și al omului. O teologie, în fine, în care Dumnezeu, devenit prezent în forme și grade diferite în credincioși, nu se confundă cu aceștia, ci îi îmbogățește prin comuniunea cu El și între ei. Astăzi Occidentul începe să se deschidă la înțelegerea experienței tainice a comuniunii omului atît cu Dumnezeu cît și cu ceilalți, după ce în trecut a redus experiența mistică la un

sentimentalism psihologic sau la un mod panteist de a experia unitatea infuză pretutindeni.

Acesta ne bucură, pentru că prestigiul intelectual al Occidentului va întări convingerea că credinţa noastră într-un Dumnezeu prezent şi activ în lume e adevărată şi astfel modalitatea actuală cu care noua teologie occidentală exprimă acest adevăr va ajuta teologia ortodoxă să exprime la rîndul său experienţa patristică a lui Dumnezeu într-un mod mai accesibil şi mai conform exigenţelor omului contemporan.

Catolicii şi Protestanţii redescoperă Părinţii

Opiniile d-voastră asupra teologiei occidentale sînt uneori severe. Dintre teologii catolici care sînt interlocutorii d-voastră preferaţi: Küng, Rahner, von Balthasar, Congar?

Îl apreciez pe von Balthasar pentru că aflu la el o apropiere de Părinţii răsăriteni şi o manieră modernă pentru a exprima gîndirea acestora. E ceea ce face ca teologia sa să fie actuală şi vie.

Îl apreciez pe Karl Rahner pentru profunzimea speculaţiei sale, datorată faptului că el încearcă să-l exprime pe Dumnezeul cel viu, ireductibil la formele şi definiţiile prea raţionale ale teologiei scolastice.

Desigur, ei rămîn încă fideli poziţiilor fundamentale ale teologiei scolastice, dar înţelegerea aprofundată a lui Dumnezeu pune în lumină misterul Său şi, printr-o expresie modernă a unei atari înţelegeri, ei răspund conştiinţei omului de astăzi şi relativismului tuturor definiţiilor unilaterale ale existenţei, definiţii deja depăşite de Părinţi.

La Küng am găsit o critică directă a anumitor unilateralităţi catolice, în timp ce Congar s-a deschis într-o manieră destul de comprehensivă viziunii comunitare a Ortodoxiei moştenită de la Părinţi.

Deschideri semnificative spre înţelegerea patristică a relaţiilor lui Dumnezeu cu lumea se întîlnesc şi la teologi protestanţi contemporani: Schlink, Pannenburg, Moltmann. Acesta din urmă pune accentul pe concepţia trinitară a Împărăţiei lui Dumnezeu *(Trinität und Reich Gottes)*, unde Împărăţia este iubirea dintre Dumnezeu, Tatăl şi Fratele nostru, şi noi înşine şi ca iubire între credincioşii deveniţi toţi prin har fii ai Tatălui şi fraţi ai Fiului. Reluînd doctrina creaţiei, Moltmann interpretează această relaţie de iubire a lui Dumnezeu faţă de lume ca expresie a lui Dumnezeu ca şi Creator, iar pe cea a umanităţii faţă de Dumnezeu ca înrădăcinată în faptul de a fi creată. Este o poziţie cu totul nouă faţă de teologia protestantă tradiţională, după care doctrina creaţiei nu ar fi trebuit nicidecum inclusă în Crez.

O acceptare deplină a gîndirii Părinţilor răsăriteni asupra prezenţei lui Hristos în credincioşi şi asupra lucrării Sale sfinţitoare în ei, considerarea „justificării" ca prim moment al acestei lucrări, se regăseşte în intervenţia preşedintelui Bisericii evanghelice germane (EKD) H.-J. Held şi în cea a prof. Georg Kretschmar, expuse în timpul celei de-a cincea întîlniri cu delegaţia Bisericii Ortodoxe Române (mai 1988), la mănăstirea Kirchenberg (Germania). Plecînd de la textele pauline şi ioaneice, Held vorbeşte despre „iubirea, despre viaţa nouă în Hristos a celor care cred în Sfîntul Duh Care înnoieşte viaţa lor prin comuniunea" realizată între El şi ei şi între ei înşişi. Kretschmar vorbeşte de „îndumnezeirea omului" care se săvîrşeşte şi cu participarea lui, graţie sensibilităţii şi voinţei pe care Dumnezeu le pune în el la creaţie şi pe care Hristos le readuce la conformitatea cu voinţa lui Dumnezeu, după cum afirmă Sf. Maxim Mărturisitorul. Abandonînd ideea că omul rămîne cu totul în păcat, mîntuit numai în formă „substitutivă" prin Jertfa lui Hristos, Kretschmar vorbeşte cu admiraţie de eforturile ascetice ale monahismului secolelor V—VI, susţinute de harul lui Dumnezeu. Plecînd de la recunoaşterea lucrării prin har a lui Hristos în credincioşi, se poate merge mult mai uşor spre recunoaşterea tuturor Tainelor ca mijloace ale harului lui Hristos.

Fiinţa şi Energiile Divine

Ce a însemnat pentru d-voastră întîlnirea cu Sf. Grigorie Palama? De ce tradiţia filocalică are încă atîta importanţă astăzi? Care sînt diferenţele dintre ediţia românească şi cea greacă a Filocaliei?

Accentul pe care Sf. Grigorie Palama îl pune pe energiile divine necreate care lucrează în noi, deosebite de fiinţa divină care rămîne incomunicabilă, m-a făcut să înţeleg importanţa pe care Sfinţii Părinţi o acordă lucrării lui Dumnezeu în credincioşi, transformării necontenite pe care o săvîrşeşte Dumnezeu, îndumnezeirii. Am înţeles că Dumnezeu nu e închis în El Însuşi şi că oamenii nu sînt separaţi de el şi între ei, abandonaţi propriilor lor forţe, ci că Dumnezeu lucrează în ei şi sprijină puterile lor pentru a deveni tot mai asemănători cu El. Am înţeles că între Dumnezeu şi oameni se realizează o comuniune care însă nu îi confundă pe aceştia cu Dumnezeu şi că Dumnezeu doreşte să-i unească pe toţi oamenii în comuniunea cu El şi deci între ei. Am înţeles că Dumnezeu nu rămîne nici separat de noi, nici nu se confundă cu noi în mod panteist. Am înţeles că dacă Dumnezeu lucrează în oameni şi omul e creat după chipul Său, şi omul la rîndul lui înfăptuieşte o lucrare, înrădăcinată în natura sa, o lucrare care în mod normal se împleteşte cu cea a lui Dumnezeu, o lucrare prin care omul aspiră să se ridice la unirea tot mai strînsă cu El şi să se îndumnezeiască.

Prin urmare am înţeles şi adevărul pe care Filocalia îl afirmă despre eforturile omului de a înainta spre idealul desăvîrşirii, spre unirea cu Dumnezeu, spre îndumnezeirea sa. Este ceea ce face actuale scrierile filocalice.

Am vrut să lărgesc ediţia românească a Filocaliei pentru că din ea lipseau scrieri accesibile credincioşilor greci în limba lor maternă. Astfel din Sf. Maxim am inclus (în volumul trei) nu numai cele 500 de „capete" selectate din „*Răspunsurile către Talasie*" ci opera întreagă pentru ca aceste „capete" să fie înţelese mai bine.

Am inclus în Filocalia românească şi alte scrieri de Sf. Maxim Mărturisitorul, care conţin judecăţi profunde pentru eforturile credincioşilor spre desăvîrşire. După ce am reunit în primele opt volume textele anterioare sec. XIV, am crezut potrivit să adaug în cel de-al nouălea şi al zecelea recomandări importante pentru viaţa spirituală cuprinse în „*Scara*" Sfîntului Ioan Scărarul şi în „*Învăţăturile ascetice*" ale Sf. Isac Sirul.

Aş fi vrut să adun şi alte scrieri despre eforturile omului spre desăvîrşirea în Hristos, eforturi susţinute de lucrarea lui Hristos în om, pentru a avea într-o unică colecţie un număr cît mai mare, dar pentru motive independente de mine a trebuit să mă limitez la zece volume. Aş fi dorit să fie o colecţie completă a ceea ce este drumul pe care trebuie să-şi călăuzească viaţa şi motivele pentru a proceda astfel.

Sînteţi căsătorit. În ce măsură condiţia d-voastră de preot căsătorit şi de tată de familie a influenţat opera d-voastră teologică?

Condiţia mea de om căsătorit şi tată m-a încadrat în cea mai mare parte în societatea mai largă a credincioşilor. Mi-am dat seama în modul cel mai concret de nevoia lor de a cunoaşte modalităţile în care se trăieşte credinţa chiar dacă nu pot atinge desăvîrşirea la care ajung unii monahi. Cred că ei nu trebuie să rămînă în afara acestui drum, ci, chiar dacă numai parţial, ei trebuie pe de-o parte să înţeleagă pe ce drum merg monahii, iar pe de altă parte să se străduiască să se anagajeze pe acest drum care duce la desăvîrşire.

Am trăit lîngă anumiţi monahi, dorind să cunosc direct şi concret această lume care se străduieşte să răspundă pe deplin exigenţelor unei vieţi dedicate desăvîrşirii în Hristos. Am trăit într-un oarecare mod la graniţa între lumea laicilor şi cea a monahilor, unind unele din practicile lor cu responsabilitatea de soţ şi părinte.

Dincolo de definiţiile scolastice

Ce semnificaţie are „Dogmatica" (1978) în cariera d-voastră teologică?

Teologia românească pretindea o nouă literatură, scrieri teologice străine, ca şi orientarea de a aborda temele teologice în spirit irenic şi într-o perspectivă amplă. Dar eu am rămas legat de gîndirea Părinţilor Bisericii nedivizate, animat de dorinţa de a contribui în acest fel la promovarea aspiraţiei ecumenice a Bisericii şi în acelaşi timp din dorinţa de a face mai bine cunoscuţi Părinţii în teologia românească şi în viaţa spirituală a poporului, făcînd să apară conţinutul lor spiritual, adică concepţia unui Dumnezeu treimic ca Dumnezeu al iubirii, al Fiului Său făcut om, ca Cel ce împărtăşeşte această iubire oamenilor pentru a-i uni cu Sf. Treime şi a-i îndumnezei.

Prin urmare, am vrut să fac să iasă dogmatica din cadrul strîmt şi rigid al scurtelor definiţii scolastice, care predomina şi în manualele dogmatice ortodoxe, propunînd conţinutul viu, profund şi bogat în semnificaţii după modelul Părinţilor, punînd în evidenţă conţinutul spiritual cuprins în mod virtual în ea. Am vrut să evidenţiez faptul că nu se poate dobîndi nici un rod spiritual în definirea învăţăturii Sf. Treimi dacă nu se înţelege că Ea este structura iubirii supreme, sau din definiţia celor două naturi în Persoana lui Hristos, dacă nu se pune în evidenţă iubirea pe care o arată în acest fel Sf. Treime şi iubirea filială faţă de Tatăl la care ne ridică Fiul Tatălui asumîndu-şi umanitatea noastră. Am vrut să prezint în *Dogmatica* mea pe Dumnezeul cel viu, venit la noi şi lucrător în noi, şi nu definiţii raţionale închise în ele însele.

Dumnezeu: Exprimabil şi Inexprimabil

Ce tip de cunoaştere aveţi despre Dumnezeu? De ce faceţi distincţia între calea catafatică (raţională) şi cea apofatică (contemplativă)? Ce reprezintă mistica pentru d-voastră?

Un Dumnezeu viu, personal nu poate fi redat printr-o definiţie raţională, şi cu atît mai puţin încă un Dumnezeu al iubirii tripersonale. Nici chiar persoana umană nu poate fi definită în mod raţional; cine poate defini propria sa viaţă interioară şi ceea ce ea comunică? Şi totuşi eu o trăiesc, o simt şi, chiar dacă numai parţial, comunic ceea ce trăiesc din ea, ceea ce simt din ea. Este un mister trăit, inexprimabil şi pe care îl exprim totuşi prin unele formule raţionale, inteligibile. Conţinutul ei misterios, trăit, imposibil de cuprins în formele raţionale, îmi oferă atît o cunoaştere raţională cît şi una apofatică, inefabilă, inexprimabilă.

Infinit mai apofatic, mai inexprimabil trebuie considerat Dumnezeu, comuniunea treimică a Persoanelor, care e o existenţă superioară la tot ceea ce trăiesc şi gîndesc în mod obişnuit ca existenţă.

Pe de altă parte, tot ceea ce există e imposibil de gîndit fără Dumnezeu ca existenţă atotputernică, lipsită de imperfecţiunile şi neputinţele lumii cunoscute. Este deci raţional să-L considerăm drept cauză a lumii şi e raţional să-L gîndeşti ca avînd puterea de a crea şi a susţine tot ceea ce e bun în lume. E o cunoştinţă de tip raţional, prin analogie. În acelaşi timp sînt conştient că prin puterea Sa şi prin însuşirile Sale El este infinit superior a tot ceea ce lumea are ca puteri şi ca însuşiri dăruite de El.

Aceasta mă face să-i afirm caracterul Său apofatic: afirmarea aspectului apofatic este prezentă chiar şi în ceea ce afirm raţional despre Dumnezeu. Este raţional să-L recunoşti atotputernic. Dar atotputernicia Sa afirmată de raţiunea mea e în acelaşi timp deasupra raţiunii mele: este apofatică. Părinţii au afirmat că noi cunoaştem în mod raţional existenţa lui Dumnezeu. Dar nu ştim în mod raţional modul în care El există. Şi chiar în cunoaşterea raţională a faptului că El există e implicată recunoaşterea faptului că El există în mod diferit de

mine, pentru că El e cauza necreată, puterea care a creat din nimic tot ceea ce există și însăși persoana mea. În toate acestea este o anumită asemănare cu El, dar El este cu desăvîrșire altul față de tot ceea ce există prin puterea Sa. Într-un anume fel El e o rațiune, un model al rațiunii față de cea pe care mi-a dat-o și prin care eu cunosc raționalitatea lucrurilor create de El, dar, pe de altă parte, El e Rațiune superioară rațiunii mele și rațiunii lucrurilor, înzestrată cu o putere capabilă să le creeze din nimic *(ex nihilo)* și să le susțină. Este o Rațiune superioară rațiunii cum spune Sf. Maxim Mărturisitorul. Este o Rațiune care pentru mine apare în același timp ca apofatică.

Pentru a participa la Viața Sa

Pe de o parte rațiunea cu care eu Îl cunosc îmi este dată și susținută de El și deci e în permanent raport cu El. Pe de altă parte ea nu ajunge la ființa Lui. Prin urmare, într-un anumit mod ceea ce eu știu despre El cu ajutorul rațiunii îi corespunde pentru că aceasta se comunică rațiunii mele prin intermediul Lui, dar pe de altă parte rațiunea mea nu Îl poate cuprinde. Ceea ce fiul știe despre tatăl e adevărat, dar tatăl este mai mult decît ceea ce cunoaște fiul despre el. Apofaticul este prezent în catafatic, îl completează. Dumnezeu este rațional și rațiunea mea îi corespunde, pentru că provine de la El. Dar din moment ce El m-a creat pe mine și ceea ce se află în raport cu mine și a făcut aceasta din nimic și într-un mod pe deplin liber, fără să se folosească de nici o lege, El e în același timp o Persoană atotputernică, și în cea mai mare parte necunoscută, apofatică. Ea mi se revelează ca apofatică în aceeași măsură în care se revelează rațiunii mele drept cauză creatoare *ex nihilo* și suport al tuturor lucrurilor. Mi se revelează prin intermediul rațiunii dar și printr-un fel de vedere spirituală sau contemplativă. Cunoașterea contemplativă este inseparabilă de cea rațională. Și la această cunoaștere — în parte rațională, în parte contemplativă, apofatică — ajung cînd am epuizat drumul rațional în calitatea mea de creatură și raportul meu de la creatură la Creator.

Dumnezeu nu m-a creat și nu mă susține pentru ca eu să exist și să mă dezvolt numai după măsura legilor biologice și psihice generale, ci mai ales pentru a-mi împărtăși puterile prin care pot să cresc pentru veșnicie, într-o participare tot mai mare la viața Lui. Și numai astfel mă realizez pe deplin ca ființă umană, împlinindu-mi aspirația spre infinit. Puterile care îmi sînt date, cu mult superioare celor acordate prin creație, puteri prin care particip la intimitatea unui dialog viu cu Dumnezeu, sînt cu neputință de exprimat; ele mi-L destăinuie pe Dumnezeu în mod apofatic și în același timp în formă sensibilă și capabilă de a face să sporească cunoașterea pe care o am despre El. O asemenea experiență despre Dumnezeu, într-o relație vie cu El prin intermediul energiilor sale necreate, mă face să înțeleg că în ființa Sa din care izvorăsc asemenea energii El este și mai apofatic. Ființa Sa este pentru mine apofatică în cel mai înalt grad, cu mult deasupra modului în care eu o gîndesc.

A-l gîndi pe Dumnezeu ca ființă superioară a tot ceea ce el îmi împărtășește prin puterile date mie prin creație și ca o viață superioară vieții naturale, se impune ca o concluzie necesară chiar dacă mă mențin în normalitatea naturii. Nu pot totuși refuza, să-l cunosc pe Dumnezeu ca izvor al puterilor cu care a creat și susține lumea și oamenii precum și al puterilor cu care oamenii se înalță deasupra vieții lor naturale. Este necesară existența unui asemenea Subiect transcendent, a unei existențe absolut transcendente care să facă posibilă participarea la o viață de comuniune cu cea a Sf. Treimi, îndumnezeirea omului prin har, adică a unei puteri de existență pe care creația nu o poate avea în ea însăși, participarea la o viață superioară naturii și legilor date lumii prin creație. Dar puterile de ridicare a omului din păcat și în moarte — acestea din urmă legi ale unei naturi care îl tiranizează după slăbirea legăturii sale cu Dumnezeu — provin de la Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Hristos și-a însușit umanitatea în Persoana Lui, intrînd astfel în comuniune mai strîns cu oamenii, punîndu-i în comuniune cu El, cu Dumnezeu, cu celelalte persoane ale Sf. Treimi. Fiul Tatălui,

făcîndu-se om, a făcut astfel ca oamenii, în puterea comuniunii Lui cu ei, să devină fii ai Tatălui şi fraţi ai săi, chemaţi să se bucure pentru veşnicie de viaţa fericită a Sf. Treimi. Acesta este sensul creştin al mîntuirii în concepţia Părinţilor răsăriteni.

Sfinţenia oricărei Creaturi

Care este rolul naturii (cosmice) în iconomia mîntuirii? În ce sens a rămas aceasta bună şi după păcat? Care sînt responsabilităţile omului în privinţa ei?

Un vechi proverb românesc spune: „omul sfinţeşte locul". Biserica ortodoxă, ca şi cea catolică, cunoaşte numeroase slujbe sau rugăciuni de binecuvîntare a naturii. Pentru un adevărat creştin bunurile naturii nu mai sînt ispite ale păcatului, ale poftei, ale dorinţei pătimaşe, ci devin mijloace de întrajutorare reciprocă. Devin transparente pentru Dumnezeu, daruri pe care Dumnezeu le face pentru a fi folosite ca daruri între oameni şi ca mijloace prin care să se manifeste iubirea ce există între ei.

În acest sens natura a rămas „bună" şi poate deveni şi mai bună. Dar ea a fost supusă unor legi precumpănitor rigide. Nu mai putem dispune de ea aşa cum putea face omul înainte de cădere. Oamenii cu tărie sufletească pot scăpa prin forţa rugăciunii din anumite împrejurări dificile, înlocuindu-le cu împrejurări mai favorabile. Dar ei nu mai caută în natură o viaţă comodă pentru că se poate creşte duhovniceşte chiar şi îndurînd atari împrejurări şi suferinţe.

În afara responsabilităţii de a folosi elementele naturii ca daruri, mijloace de a întări iubirea reciprocă, ni se impune datoria de a nu utiliza forţele descoperite de ştiinţele naturii cu scopul de a o face neroditoare, de a polua atmosfera, de a o distruge (cu arme, bombe atomice, etc.). Trebuie să ne folosim de natură aşa cum ne-a dat-o Creatorul, potrivit legilor Sale şi scopurilor înscrise în ele, cu întreaga, marea şi variata ei rodnicie.

Descoperirea elementelor şi componentelor ei nu trebuie să ne conducă la descompunerea lor, dezlănţuind forţe negative şi uneori distructive ascunse, în timp ce în compoziţia lor ele îşi manifestă organicitatea fertilă, funcţională. Să nu căutăm să cunoaştem natura pentru a folosi răul pe care o atare cunoaştere poate să-l producă, ci numai binele în vederea căruia natura ne-a fost dată în formele produse de Creator.

Responsabilitatea naturii este responsabilitatea faţă de noi şi faţă de semenii noştri în faţa lui Dumnezeu. Ea ne-a fost dată ca atare şi utilizînd-o deformat faţă de cum ne-a fost dată, ne vătămăm pe noi înşine. Lipsiţi de darurile pe care Dumnezeu ni le-a făcut ne pregătim moartea prematură şi moartea veşnică. În aceasta se află semnificaţia faptului că reaua întrebuinţare a naturii a promovat moartea omului.

În ce sens creştinul este chipul Treimii? Ce înseamnă aceasta în raporturile omului cu omul?

Sf. Scriptură ni-l înfăţişează pe Dumnezeu înaintea creaţiei omului zicînd următoarele cuvinte: „Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră" (Gen. 1, 26) adică în comuniunea pe care Tatăl o are cu celelate două persoane ale Sf. Treimi.

Aceasta nu înseamnă numai că omul e făcut după chipul Fiinţei comune a Sf. Treimi ci şi în conformitate cu relaţia existentă între Persoanele Sf. Treimi. În relaţia omului cu celălalt. Omul nu poate fi conceput, nici nu se poate realiza pe sine în izolare. Fiecare are nevoie de celălalt. Şi nu numai ca nevoie de comuniune dintre cei doi, ci ca cerinţă a celui de-al treilea. Bucuria mea faţă de tine e întărită, sporită de participarea la ea a unui al treilea. Şi chiar noi doi sîntem confirmaţi în legătura noastră de respectul şi iubirea comună faţă de al treilea. Dacă am fi numai în doi am fi încă într-un orizont prea strîmt, şi dacă am şti numai de existenţa unui al treilea, fără a fi în comuniune cu el, am fi într-un fel oarecare asociaţi, într-un mod egoist împotriva lui. Comuniunea celor trei, mai ales cînd nu sînt numai trei, este iubirea desăvîrşită.

Sîntem creaţi după chipul Treimii conştiente şi al iubirii desăvîrşite, pentru că sîntem creaţi cu năzuinţa după această iubire; şi dacă sporim într-o atare desăvîrşire, sporim în asemănarea cu Dumnezeu. Numai aceasta ne dă deplinătatea şi bucuria. Dar în acestea nu putem spori decît mergînd în comuniune cu Dumnezeul treimic. Numai puterile Lui ne împing la iubire. Faptul că, în comuniunea cu tine, dar încă şi în calea spre comuniunea cu toţi, noi înaintăm de fapt în realizarea şi deplinătatea noastră umană, demonstrează felul cum Dumnezeul treimic este modelul umanităţii, adică modul în care Treimea trăieşte în mod desăvîrşit şi veşnic deplinătatea spre care tinde omul.

Traducere din italiană
de Pr. Prof. Dr. *Ioan Ică*

MISTERUL SFINTEI TREIMI REFLECTAT ÎN MISTERUL PERSOANEI UMANE

1. Mai întîi aş vrea să vă spun că nu sînt pregătit să vă țin o conferință pe o temă precisă din sau referitoare la Sfinții Trei Ierarhi așa cum ne-am obișnuit cu acest prilej. Intenția mea, de cînd mi s-a spus acum o săptămînă să vorbesc astăzi, a fost aceea de a ne întreține asupra unui subiect mai larg, care să ne angajeze nu numai intelectual, ci mai ales în trăirea noastră personală și în contactele pe care le avem cu semenii noștri de o credință cu noi sau de altă credință. M-am gîndit deci să meditäm împreună asupra misterului central al credinței noastre creștine și anume asupra misterului Sfintei Treimi în legătură cu misterul persoanei umane. Aceasta și pentru că Sfinții Trei Ierarhi — îndeosebi Sfîntul Vasile şi Sfîntul Grigorie de Nazianz — şi-au adus o contribuție fundamentală în precizarea limbajului referitor la Sfînta Treime ca și pentru faptul că tema săptămînii de rugăciune pentru unitatea creştină, din anul acesta, este unitatea creştină după chipul Sf. Treimi, indicîndu-se ca text biblic principal versetul din Sf. Evanghelie după Ioan 17, 22: „Ca toți să fie una, precum Noi una sîntem".

Iată deci că meditînd acum asupra acestui mare mister al unității absolute și în același timp al diversității tot atît de absolute întîlnite în Sf. Treime sîntem în comuniune de gînd și de rugăciune cu creștinii din toată lumea doritori de realizarea unității creştine în vederea unei mărturii comune despre Dumnezeu.

Noi ortodocșii avem de dat în această privință o mărturie cu totul deosebită, căci teologia noastră despre Sf. Treime este o teologie doxologică, o teologie vie, izvorîtă din experiența trăirii cu Dumnezeu. Toată teologia de altfel trebuie să fie o expresie a experienței, a vieții noastre de comuniune cu Dumnezeu.

Sfinții Părinți care au formulat dogmele credinței noastre — deși împotriva inimii lor, și siliți de erezii — au fost în același timp păstori, asceți, exegeți (într-o perspectivă existențială) şi oameni de cultură capabili să asume în patrimoniul Bisericii cercetările și intuițiile parțiale ale înțelepciunii antice. Plasîndu-se întotdeauna într-o perspectivă soteriologică şi fără să se închidă în vreun sitem filozofic anume, ci transformînd conceptele împrumutate (din stoicism, din aristotelism, din platonism) în creuzetul Evangheliei, Părinții au reușit nu să „definească" misterul — lucru imposibil —, ci să-l aprofundeze şi să-l prezinte într-o formă logică pentru inteligența pătrunsă de credință.

Or teologia apuseană, lăsîndu-se ispitită prea mult de rațiune și de filosofie, a raționalizat în mod excesiv misterul creștin și l-a închis într-un anume sistem filozofic. De aceea el apare mai mult ca o idee sau o sumă de idei ce se impun minții, dar nu angajează inima, ci o lasă rece. Se spune că după ce Sf. Toma d'Aquino şi-a publicat marea „Sumă teologică", un mistic contemporan l-a contrazis, spunîndu-i că experiența lui nu seamănă deloc cu ceea ce a scris el.

Dar să nu fim prea triumfaliști — păcat care împreună cu naționalismul religios macină azi lumea ortodoxă — ci să vedem mai degrabă *cît* din frumoasa teologie despre Sf. Treime pe care o avem este cunoscută şi mai ales trăită de noi ortodocșii, și în primul rînd de noi, oamenii Bisericii. Cîți dintre noi ne străduim să ne apropiem de înțelegerea acestui mister şi cîți, mai ales, ne lăsăm transformați de el. Cine din noi s-a gîndit în aceste zile învolburate de după

Revoluţie la adevărul fundamental al Bisericii, şi anume, că Biserica nu-i o societate ca toate celelalte societăţi, ci o societate după chipul Sf. Treimi unde nu există mare şi mic, superior şi inferior, ci unitate absolută în diversitate absolută? Iar dacă nu ne-am gîndit este pentru că ignorăm acest mister, că judecăm lucrurile încă trupeşte şi nu duhovniceşte, că trăim în Biserică la fel ca şi cei din afara Bisericii. Exigenţa unei vieţi conforme cu misterul însuşi o subliniază Sf. Grigorie de Nazianz, supranumit „poetul" (cîntăreţul) Sf. Treimi, care zice: „Începînd cu ziua în care am renunţat la lucrurile lumii acesteia pentru a-mi consacra sufletul contemplaţiilor cereşti, cînd Mintea supremă m-a răpit de pe pămînt pentru a mă pune departe de tot ceea ce-i trupesc şi a mă închide în secretul tabernacolului ceresc, începînd din acea zi ochii mei au fost orbiţi de lumina Treimii a cărei strălucire depăşeşte tot ceea ce gîndirea putea să-şi imagineze, căci de pe Tronul Său sublim, Treimea răspîndeşte razele sale inefabile comune celor Trei... Începînd cu acea zi eu sînt mort pentru lume şi lumea este moartă pentru mine".[1]

Iată deci că pentru înţelegerea — atît cît omeneşte este posibil — a misterului trebuie să ne detaşăm de legătura pătimaşă faţă de lucrurile lumii acesteia, să ne curăţim inima şi să se smerim mintea, conştienţi că tot ceea ce putem spune despre un mister nu-i o definire a lui, nu-i misterul însuşi ci doar ceva ce se mişcă în jurul său. Misterul nu-i atît obiect de cunoaştere cît de abordare. De el trebuie să ne apropiem cu credinţă şi cu dragoste ca şi „cu frică şi cu cutremur" (Fil. 2, 12) căci „Dumnezeul nostru este foc mistuitor" (Evr. 12, 29).

Dumnezeu este dragoste (I In. 4, 8) şi nu se revelează decît celui ce se apropie de El cu dragoste, despuiat de orice orgoliu şi de orice necurăţie. Nu putem cunoaşte pe Dumnezeu „din afară", neangajaţi într-o sinceră şi misterioasă relaţie de dragoste cu El. Altfel, vom proiecta asupra Lui propriile noastre obsesii, individuale sau colective. „Cei mai mulţi oameni — zice Clement al Alexandriei — închişi în trupurile lor muritoare ca nişte melci în cochilia lor, înfăşuraţi în propriile lor obsesii ca şi aricii de ţepi, modelează după chipul lor pe Fericitul Dumnezeu".[2]

Cu aceste precauţii să încercăm deci să ne apropiem de misterul lui Dumnezeu Cel Unul în fiinţă şi întreit în Persoane.

2. După cum ştim cu toţii, noutatea absolută a creştinismului constă în faptul că el este revelaţia în Iisus Hristos — Fiul lui Dumnezeu întrupat — a Sf. Treimi.

Dumnezeul creştinilor nu-i nici un Absolut impersonal pe care îl proclamă religiile extrem-orientale, nici un Dumnezeu solitar, închis în propria Sa transcendenţă pe care-l mărturisesc evreii şi musulmanii, ci o Treime de Persoane în comuniune veşnică de iubire. Pentru a exprima această antinomie în Dumnezeu a unităţii şi a pluralităţii sau a unităţii în diversitate, Sf. Părinţi au adoptat din limbajul filozofic al timpului doi termeni: *usia* şi *hypostasis*, respectiv *natură* şi *persoană*, care prin Părinţii capadocieni au primit o semnificaţie precisă. „Usia, zice Sf. Vasile cel Mare, se raportă la hypostasis ca comunul la particular".[3] Usia (natura) reprezintă ceea ce este comun în indivizii aceleiaşi specii, în timp ce ipostasul sau persoana este individul determinat care posedă usia (natura) şi o exprimă într-un fel unic sau personal. Natura apare astfel ca „conţinutul" persoanei, conţinut pe care aceasta — persoana — îl manifestă, îl exprimă sau îl face să existe. Căci o natură nu s-ar putea exprima singură, n-ar putea exista prin sine însuşi. O natură este totdeauna legată de o persoană. Dacă natura ar răspunde la întrebarea *„ce este"*, persoana răspunde la întrebarea *„cine este"*. Natura este deci un „ceva", pe cînd persoana este un „cineva". Dar nici persoana nu poate exista fără natură care este conţinutul său însuşi. Persoana exprimă

1 PG 36, 188 C.
2 S. Stromata V cap. XI (PG 9, 103), Ed. rom. în PSB 5, p. 350.
3 Scrisoarea 38 citată de P. Boris Bobrinskoy în *Le mystére de la Trinité*, Paris, 1986, p. 280.

sau manifestă totdeauna propria-i natură. Între natură şi persoană, zice Vladimir Lossky, există un raport de „identitate-distincţie". Ele sînt în acelaşi timp identice şi distincte; *identice* în sensul că nu pot exista una fără cealaltă şi că persoana exprimîndu-se pe sine îşi exprimă de fapt natura sa cu care ea este într-un fel identică; şi *distincte*, în sensul că persoana nu se reduce niciodată la natură. „Persoana, zice acelaşi Lossky, este ireductibilitatea omului la natura sa".[4] Persoana nu-i limitată de natură şi nu se supune naturii, ci o transcende pe aceasta, o depăşeşte, o transfigurează. Persoana este chipul nemuritor al lui Dumnezeu din om. Dar în condiţia de păcat persoana poate fi desfigurată şi robită de propria ei natură. Însă nu poate fi total nimicită. În această condiţie omul nu mai este de fapt o persoană adevărată, integră, ci un individ separat în care mai licăreşte doar, din cînd în cînd, misterul infinit al persoanei, redusă la starea de robie.

Revenind la Sf. Treime trebuie să spunem că în Dumnezeu cele trei Persoane avînd aceeaşi natură, deci acelaşi conţinut, sînt „consubstanţiale", interioare una alteia ca trei cercuri concentrice, fără ca totuşi să se confunde căci fiecare din Ele — exprimă sau manifestă în relaţie cu celelalte două, într-un mod unic, unica natură divină: Tatăl ca principiu sau izvor al acestei naturi şi al Persoanelor; Fiul ca Cel ce se naşte din veci din Tatăl şi Duhul Sfînt ca Cel ce purcede veşnic din Tatăl şi se odihneşte în Fiul. În acest sens teologul ortodox Olivier Clement zice: „Ipostazul unei persoane este un mod absolut unic de a conţine sau mai degrabă de a da esenţa sau natura. Că cele trei Persoane divine au acelaşi „conţinut" înseamnează că ele se conţin mutual, că fiecare dă celorlalte tot ceea ce ea este, că Tatăl, principiu (arché) personal al ipostazurilor şi „izvor" nu mai puţin personal al esenţei (naturii) o comunică pe aceasta în întregime Fiului şi Duhului şi că Aceştia găsind în Tatăl originea lor, găsesc în El totodată şi sfîrşitul, căci Tatăl este atît *principiul* cît şi *„recapitularea"* Treimii.[5] Unitatea absolută în Dumnezeu nu trebuie redusă la unitatea de fiinţă sau de natură. Nu zicem: Există un singur Dumnezeu pentru că există o singură natură divină, comună celor Trei Persoane. Dacă am spune astfel am da, într-un fel, prioritate logică naturii în Dumnezeu, greşeala Occidentului. *Tatăl* ca persoană este principiul unităţii în Dumnezeu. „Un singur Dumnezeu, pentru că un singur Tată", se subliniază în întreaga Tradiţie răsăriteană. În Dumnezeu totul provine de la Tatăl şi se recapitulează în El. Dar poziţia Tatălui de principiu, izvor sau cauză a Sf. Treimi nu anulează egalitatea Persoanelor divine, consubstanţialitatea lor şi plenitudinea fiecăreia care este în acelaşi timp plenitudinea tuturor. „Monarhia" Tatălui nu implică deci o subordonare a Fiului şi a Sfîntului Duh, căci zice Lossky „în Dumnezeu, cauza (care este Tatăl)... nu poate produce efecte inferioare (ca în planul naturalului unde cauza este superioară efectelor n.n.); ea (cauza) le vrea egale în demnitate, ea este deci totodată cauza egalităţii lor".[6]

Limbajul acesta ar putea apărea abstract dacă nu încercăm să ne implicăm în el, să-l înţelegem nu numai cu mintea ci şi cu inima. Căci tainele se „înţeleg" mai degrabă cu inima decît cu mintea. S-ar putea de asemenea replica: Mîntuitorul n-a vorbit astfel de Dumnezeu! Ceea ce este foarte adevărat. Aici mi se pare că nu trebuie să uităm două lucruri: 1) că orice limbaj despre Dumnezeu este insuficient şi că deci Sf. Părinţi au proclamat dogmele credinţei noastre şi au vorbit în felul acesta numai siliţi de rătăcirile eretice, dar şi că, 2) există un progres al Revelaţiei în sensul aprofundării înţelesului tainelor descoperite de Mîntuitorul Hristos. Cînd, de pildă, un Sinod ecumenic decide în materie de credinţă — şi cu condiţia ca aceste decizii să fie primite de către conştiinţa Bisericii — atunci acel Sinod este un eveniment profetic, harismatic. Cuvîntul său este atunci un ecou al Cuvîntului lui Dumnezeu, o aprofundare a lui. Astăzi, ca şi Sf. Părinţi la vremea lor, trebuie să dăm seama de credinţa noastră în faţa necredincioşilor ca şi în faţa celor ce au alterat-o într-un fel sau altul.

4 V. Lossky, *A l'image et à la ressemblance de Dieu*, Paris, 1967, p. 113 şi 118.

5 Curs dactilografiat.

6 Citat de P. Boris Bobrinskoy în *op. cit.*, p. 268.

3. Misterul în care este învăluit omul ca persoană după chipul Persoanelor divine nu este mai puțin dificil de înțeles decît misterul Sf. Treimi în care își găsește originea. De fapt, misterul lui Dumnezeu și misterul omului sînt inseparabile și se reflectă reciproc, căci nu putem „înțelege" pe om în afară de Dumnezeu, după cum nu putem „înțelege" pe Dumnezeu în afara omului în care El se revelează, creîndu-l după chipul și asemănarea Sa și mîntuindu-l, făcîndu-se El însuși om.

Calitatea de *„chip al lui Dumnezeu"* face din om o ființă unică, o persoană care transcende condiția sa însăși de creatură și-l înrudește cu Dumnezeu (cf. F.A. 17, 28). Dar dacă, în virtutea calității sale de chip al lui Dumnezeu, omul nu poate fi condiționat de nimic și nu poate fi redus la natură sau la starea de obiect, chiar cînd păcatul îl desfigurează în ultimul grad, totuși el nu se poate realiza decît în măsura participării sale libere la Dumnezeu. Dacă *„chipul"* este dat, *„asemănarea"* cu Dumnezeu trebuie cîștigată, dar nu fără Dumnezeu — cum a vrut primul om să fie ca Dumnezeu dar fără El — ci cu Dumnezeu și prin Dumnezeu.

În calitate de *„chip al lui Dumnezeu"*, omul poartă în el o demnitate împărătească; el este *principiul unității întregii creații* care există pentru el și se exprimă prin el. Sf. Părinți spun că omul este un *„microcosmos"* (Sf. Grigorie de Nisa) sau mai degrabă un *„macrocosmos"* (Sf. Maxim Mărturisitorul) pentru că el rezumă și recapitulează în sine tot universul. Astfel, lumea, cosmosul nu este exterior omului, ci interior: omul îl poartă în el și îl perfecționează odată cu el însuși. Există deci o unitate ontologică între om și cosmos care se fondează în Dumnezeu însuși. Iar cînd zicem *„om"* ne gîndim la *„omul unic"*, la *„Adam total"* (cuvîntul Adam este, cum știm, un generic, desemnînd omul în general), de care vorbesc Sf. Părinți, deci la umanitatea întreagă, în unitatea ei ontologică. Sf. Grigorie de Nisa zice în acest sens: „A spune că există mai mulți oameni este un abuz de limbaj. Cert, există o pluralitate care posedă aceeași natură umană — însă prin ei toți omul este unul...".[7]

În acest „om unic" care este neamul omenesc în totalitatea sa există una și aceeași natură într-o multitudine de persoane, tot așa cum în Dumnezeu există o singură Natură în trei Persoane.

Persoanele umane sînt și ele *„consubstanțiale"* (adică natura umană este totală în fiecare) ca și Persoanele divine, atîta timp cît păcatul nu le robește și nu separă, divizînd-o, unica lor natură, comună tuturor. Dar *„consubstanțialitatea"* persoanelor umane nu anulează diferența lor, căci fiecare persoană este unică, fiecare trăiește și exprimă natura ei — care este natura tuturor — într-un mod absolut diferit, unic.

Cert această realitate a fost starea omului dinaintea căderii în păcat. Deși două persoane distincte, Adam și Eva posedau aceeași natură, întreagă în fiecare din ei. Bibilia exprimă aceasta prin cuvintele: „un singur trup" (Gen. 2, 24). Numai după păcat, zice Lossky, aceste două prime persoane umane au devenit două naturi separate, două ființe individuale, avînd între ele raporturi exterioare, — dorințele femeii purtîndu-se spre bărbatul său și dominarea bărbatului exersîndu-se asupra femeii" (cf. Gen. 3, 16)[8]. Păcatul distruge deci unitatea naturii umane, o îmbucătățește și o divizează nu numai în atîtea persoane — în realitate indivizi — care o posedă ca pe o pradă, ci și în interiorul fiecărui individ. De unde tulburarea interioară, războiul între oameni, nevoia de vrăjmași. Da, omul divizat în el însuși are nevoie de vrăjmași, nu poate trăi fără vrăjmași, în care el, de fapt, proiectează propria lui tulburare și vrăjmășie. Aceasta este lucrarea prin excelență a demonilor (diabolos = cel ce divide, separă, dezunește). Demonizatul din Gadara devenise „legiune" (Mc. 8, 30) atît de mult era divizat în el însuși și în ruptură cu ceilalți oameni.

---

7 „Nu sînt trei Dumnezei" (PG 45, 117) vezi Olivier Clement, Sources. Les mystiques chrétiens des origines, Paris, 1982, p. 76.

8 Vladimir Lossky, *Théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944, p. 118.

4. Distrugerea unităţii naturii umane, şi implicit slăbirea ei, prin păcat este adevărata boală de care a suferit şi suferă omenirea. Ea este de fapt ceea ce numim noi *„păcatul strămoşesc"*. Or refacerea acestei unităţi nu putea şi nu poate să fie opera omului ci opera lui Dumnezeu, tot omul fiind supus legii păcatului (Rm. 7, 23). Iar Dumnezeu o realizează prin Întruparea Sa pentru ca astfel şi omul să participe la opera Sa mîntuitoare. Altfel omul ar fi rămas exterior propriei sale mîntuiri, ar fi suferit-o pasiv. În Hristos, „ultimul Adam" sau „Adam definitiv", omul „colaborează cu Dumnezeu" (I Cor. 3, 9) la propria-i mîntuire, în sensul că Îl ascultă (păcatul n-a fost oare la început neascultarea?) şi Îl urmează în toate actele mîntuitoare: în Moartea şi în Învierea Sa ca şi în Înălţarea Sa. Astfel victoria lui Dumnezeu asupra păcatului care divizează şi descompune natura umană este în cele din urmă victoria omului. A oricărui om care se uneşte cu Hristos pentru a fi un singur trup cu El (I Cor. 6, 17).

Fiul lui Dumnezeu a restaurat deci natura umană pe care a făcut-o Sieşi în totalitatea sa, prin Întrupare. El este astfel şi *„Fiul omului"*, Omul prin excelenţă, recunoscut astfel, deşi inconştient, chiar şi de către un păgîn, Pilat, cînd a zis: „Iată Omul!" (In. 19, 5).

Respingînd *nestorianismul* — care separa pe Hristos în două persoane — şi *monofizismul* — care nega realitatea naturii umane în Hristos, pierdută în natura Sa divină — Părinţii Sinodului IV ecumenic (451) au declarat că Mîntuitorul Hristos este o Persoană divină în două naturi: divină şi umană; că El este Dumnezeu adevărat şi om adevărat; consubstanţial cu Tatăl şi cu Duhul după natura Sa divină şi consubstanţial cu noi după natura Sa umană. Consecinţa principală a acestei „uniri fără confuzie" a celor două naturi în Hristos este că umanitatea Sa a fost îndumnezeită, penetrată în întregime de Duhul Sfînt care se odihneşte în veşnicie asupra Fiului, deci ridicată la limita perfecţiunii sale ontologice — ca fierul care introdus în foc devine el însuşi foc, rămînînd totuşi fier prin natura sa, imagine întrebuinţată adesea de Părinţi.

Şi pentru că Hristos este „consubstanţial" (concorporal) cu noi El ne comunică îndumnezeirea prin libera noastră participare la umanitatea Sa îndumnezeită, care este Biserica (Ef. 1, 22; Col. 1, 18). Între Hristos — Capul şi Trupul Său — Biserica există o unitate absolută. „Cea mai mică separare ne-ar face să murim", zice Sf. Ioan Gură de Aur. Şi tot el zice:

„După cum capul şi trupul constituie un singur om, tot astfel Hristos şi Biserica constituie un singur tot.

Această unire se realizează prin hrana pe care ne-a dat-o vrînd să arate dragostea pe care o are pentru noi. De aceea El s-a unit atît de intim cu noi, a mestecat trupul Său cu trupul nostru ca un aluat pentru ca noi să devenim o singură fiinţă..."[9].

Euharistia în care îl primim pe Hristos ne transformă încetul cu încetul în Hristos însuşi, făcîndu-ne hristoşi după har. Căci firea celui mai tare schimbă firea celui mai slab, zice Sf. Maxim Mărturisitorul. Astfel firea noastră se recompune, se reface încetul cu încetul, recapitulînd în ea întreaga umanitate tot aşa precum Hristos a recapitulat în sine pe toţi oamenii, universul întreg. De aceea Euharistia este numită de Părinţi *„Taina unităţii"*. Ea ne uneşte în noi înşine şi prin aceasta ne uneşte cu semenii noştri, care nu ne mai sînt exteriori, ci interiori. Nimic nu ne mai separă de nimeni şi de nimic. Purtăm totul în noi: oamenii ca şi întreaga zidire. Astfel bucuriile tuturor sînt şi bucuriile noastre, durerile şi nevoile tuturor sînt efectiv şi durerile şi nevoile noastre, păcatele tuturor sînt efectiv şi păcatele noastre. După cum şi Hristos, deşi nepătimitor şi fără de păcat a făcut sieşi pătimirile şi păcatele tuturor. Iar semnul celor ce au ajuns la desăvîrşire, zice Sf. Isaac Sirul, este acesta: de vor fi predaţi de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu: „De le ierţi lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea în care m-ai scris" (Ieş. 33, 31). Şi precum a zis fericitul Pavel:

---

9 Omilia 30, 1 la I Cor. (PG 61, 279) şi Omilia 46, 3 la Ioan (PG 59, 260) vezi Sources..., p. 104.

„M-aş ruga să fiu anatema de la Hristos pentru fraţii mei (Rom. 9, 3) şi celelalte... Tot aşa, toţi sfinţii asemănîndu-se cu Dumnezeu răspîndesc asupra tuturor supraabundenţa dragostei lor".[10]

Aceasta-i adevărata spiritualitate la care sîntem cu toţii chemaţi. Precum vedem ea este *hristocentrică* şi *trinitară*. Prin Hristos cu care ne unim în Sf. Liturghie participăm real la viaţa Sf. Treimi care este comuniune de dragoste între Persoanele divine. Biserica este deci „Biserica Treimii" (P. Evdochimov). În ea tot poporul lui Dumnezeu: cler şi credincioşi, trăieşte în cea mai desăvîrşită libertate şi dragoste — după modelul Persoanelor divine şi în comuniune cu Ele — care face ca toţi să fie una, o singură fiinţă într-o multitudine de persoane. Aşadar ţinta Bisericii, a Sf. Taine ca şi a oricărei rugăciuni şi asceze este aceea de a ne deschide din ce în ce mai mult spre comuniunea cu semenii noştri, de a face să crească în noi dragostea, care este legătura desăvîrşirii. Nu ne putem realiza ca persoane decît ieşind din noi înşine, renunţînd la noi înşine, la viaţa noastră chiar, dacă este cazul, în favoarea semenilor, a oamenilor, indiferent de credinţa sau necredinţa lor, indiferent de bunătatea sau de răutatea lor. Altfel, dacă rămînem închişi în noi înşine, dacă ne gîndim numai la noi înşine, la interesele noastre mărunte şi egoiste, nu numai că nu vom da curs misterului persoanei din noi ca să se realizeze plenar ci vom înainta în sens invers spre starea de individ separat şi rupt de comuniunea reală cu Dumnezeu şi cu semenii. Or individul este, cum zicea un teolog, persoana pe treptele cele mai de jos ale fiinţei, ale existenţei. O persoană înăbuşită în propria ei natură divizată şi desfigurată de păcat.

În loc de concluzii aş dori să închei cu un citat din acelaşi Lossky:

„Nu trebuie niciodată să căutăm ceea ce este personal căci perfecţiunea persoanei se realizează în abandonul total, în renunţarea la sine însuşi. Orice persoană care caută să se afirme pe sine nu ajunge decît la mărunţirea (divizarea) naturii, la fiinţa particulară, individuală împlinind astfel o lucrare contrară lucrării lui Hristos: „Cine nu adună cu Mine risipeşte" (Mat. 12, 30). Trebuie deci să risipim cu Hristos, să abandonăm propria noastră natură care este în realitate natura comună a tuturor pentru a ne îmbogăţi, pentru a cîştiga harul care trebuie însuşit de fiecare persoană, făcut sieşi. Natura noastră este a celorlalţi; Hristos a cîştigat-o cu scump sîngele Său; harul necreat este al nostru — el ne este acordat de către Sf. Duh. Acesta-i misterul insondabil al Bisericii, opera lui Hristos şi a Duhului Sfînt: o singură natură umană în ipostazul lui Hristos, o multitudine de ipostazuri (persoane) umane în harul Duhului Sfînt".[11]

Acesta-i misterul lui Hristos, acesta-i misterul Sf. Treimi care ar trebui să devină, cum spunea un filosof religios, nu numai programul nostru personal ci şi programul nostru social. „Dogma Sf. Treimi este programul nostru social".[12]

Pr. *Romul Joantă*
Institutul Teologic din Sibiu
30 ianuarie 1990

10 Cuvîntul 81 în *Filocalia rom.* 10, p. 396.
11 Théologie mystique..., op. cit., p. 179—180.
12 Nicolae Fedorov (1828—1903) în Paul Evdokimov, *Le Christ dans la pensée russe*, Paris, 1986, p. 79.

SFÎNTUL SIMEON NOUL TEOLOG: CATEHEZA A XVIII-A:

Despre alegerea și virtuțile Păstorului Duhovnicesc *

Despre metodele pe care le sugerează cel rău celor ușuratici și iubitori de întîietate, atunci cînd păstorul pleacă dintre oameni. Și că trebuie să împiedicăm cu toată osîrdia pe cei ce sar pe putere cu nevrednicie iar pe cei duhovnicești și sfinți să-i împingem spre aceasta și să conlucrăm cu ei. Și spre sfîrșit, (cuvînt) către păstor.

Frate, dacă ai fost așezat egumen al poporului și al turmei, scrutează-te bine și judecă-te pe tine însuți (I. Cor. 4, 3) cu ce gînd și în ce fel ai ajuns la asemenea stăpînire (putere). Deci, dacă te vei afla pe tine însuți gîndind în tine însuți, chiar și numai cu un simplu gînd, că ai alergat spre aceasta pentru cinstirea care vine de la oameni sau pentru întîietatea șederii sau pentru slavă; ori ca unul care n-ai acceptat să fi stăpînit de un alt frate pentru faptul că socotești că el nu este mai evlavios sau mai învățat decît tine; sau pentru faptul de a avea mai mult decît toți ceilalți posibilitatea de a-ți satisface nevoile trupești, de a fi slujit și de a te odihni; sau pentru faptul de a (putea) face bine unora din rude și celor apropiați ai tăi și de a-ți cîștiga prieteni din cei ce umblă după trup (II. Cor. 10, 2); sau pentru a-ți face un nume din egumenie și a te face cunoscut împăraților și dregătorilor lumii; ori că te-ai grăbit să te faci (egumen) din invidie, adică nu pentru că ai vrut tu aceasta, dar ca să nu ajungă cutare frate; sau pentru rușinea oamenilor ca să nu audă toți sau, venind unii, să și vadă că un altul a fost preferat și ales înaintea ta, și să te judece ca pe unul ce nu ești virtuos — cunoaște atunci că nu după Dumnezeu s-a făcut promovarea ta. Și ca să-ți fac și mai limpede aceasta, adică de la care lucruri pornind sugerează cel viclean astfel de gînduri fiecăruia din cei ce șed într-o chinovie, ascultă acum care sînt mașinațiile și vicleniile Satanei.

Atunci cînd păstorul pleacă spre Domnul și frăția trebuie să aleagă un altul, vrăjmașul începe să insufle și să zică fiecăruia după patima lui, după voia lui și după starea lui. Deci, dacă în acea turmă vor fi unii mai evlavioși, cel rău le sugerează fiecăruia dintre aceștia și le spune acestea: „Dacă tu ai fi aici păstor și egumen, ai putea negreșit să fii de folos (multora), să-i mîntuiești și să le împărtășești din virtuțile tale, fiindcă cutare sau cutare frate nu poate în realitate să facă aceasta". Iar dacă el este cunoscut și celor din lume, îi sugerează și faptul că: „Pe mulți ai putea să-i atragi spre viețuirea monahală și să-i scoți din lume, și ai deveni gură a lui Hristos, căci zice (Scriptura): „Cel ce scoate pe cel vrednic din cei nevrednici va fi ca și gura mea" (Ier. 15, 19). Unii ca aceștia ar putea fi aduși la mari lepădări (renunțări) și la a-și dona mănăstirii mijloacele lor de susținere (averile), iar mănăstirea s-ar putea dezvolta și ajunge ca cea a Sfinților Eftimie cel Mare, Sava și Pahomie. Pe lîngă aceasta, și tu însuți ai putea cîștiga o mai mare smerenie — ca frații să te poată vedea și

---

* Traducere după: Symeon le Nouveau Théologien, *Cathéchèses II (6—22)* introduction, texte critique et notes par Mgr. Basile Krivochéine, „Sources chrétiennes" nr. 104, Paris, 1964, p. 266—312.

imita — dacă ai petrece în mănăstire ca cel din urmă dintre toți (Mc. 9, 35) și ai purta sarcinile tuturor (Gal. 6, 2), și slăbiciunile tuturor (Rom. 15, 1). Și astfel ai folosi nu numai pe cei mulți dar te-ai folosi și pe tine însuți și vei afla odihnă mare (Mt. 11, 29) atît sufletește cît și trupește".

Acestea, deci, le sugerează (diavolul) așa-zișilor luptători (pentru virtute) din locașul sfînt (al mănăstirii). Deci, fiecare din aceștia începe să-și descopere gîndul către fratele în care are încredere și îndrazneşte, și cu pretinsă amabilitate și modestie, ca să nu fie judecat ca un iubitor de slavă, îi spune: „Acum, domnule cutare, dacă s-ar gîndi frații, este că nu m-ar putea face egumen?" Iar el poate că răspunde și zice: „Crede-mă, părinte, știu că ești modest; cu multă vreme înainte m-am gîndit la aceasta dar m-am temut să-ți grăiesc despre aceasta, ca să nu mă blamezi ca pe unul ce ar grăi împotriva voii tale". După care acela zice iarăși: „Bine ai grăit, frate. Crede-mă că n-am nevoie să ajung aceasta, ci ca să nu ajungă (egumen) un indiferent care să distrugă mănăstirea și să întristeze pe frați, dacă ar voi frații ca eu să devin (egumen), atunci negreșit te voi avea pe tine ca econom, pe cutare și cutare chelar și casier, iar eu mi-aș face răgaz numai și numai pentru cele sufletești, ca să fiu liber de aceste lucruri". Iar fratele aude acestea și că intenționează să-l facă econom și plecînd încredințează aceste cuvinte și fraților pe care a zis că-i va face cu funcții și slujiri.

Acestea, deci, le vor face, poate, doi sau trei dintre cei mai evlavioși neștiind metodele celui rău (Ef. 6, 11). Iar celor mai trupești și fără de grijă de mîntuirea lor, vrăjmașul le sugerează și insuflă acestea: plăcerea, slava și cinstea din partea tuturor și le zice: Ca să nu ajungă (egumen) unul din aceşti fățarnici și evlavioși mincinoși, grăbește-te să ajungi tu. Căci dacă nu vei face aceasta, te vei preda cu mîinile legate celui ce va fi făcut (egumen) și vei fi lipsit de cinste de către el. Căci acela se va purta pe catîri scumpi, iar tu vei umbla pe jos și vei osteni, lui i se va pregăti o masă deosebită, la fel și o pîine și un vin diferit, iar ție o masă de legume și semințe, comună tuturor. Acela va ședea pe un tron și se va așeza cel dintîi la masă, iar tu în mijlocul celorlalți sau chiar cel din urmă dintre toți ceilalți; căci el iubește cu deosebire pe cutare, și dacă va ajunge egumen, îl va cinsti mai presus decît pe tine și-l va așeza înaintea ta, și cum vei suporta atunci rușinea fraților? Și nu numai acestea dar poate că cutare e și mai evlavios decît tine și va fi, poate, preferat de acela. Încă poate să tundă (în monahism) și oameni de vază și slăviți și ei îl vor cinsti pe acela ca pe un egumen iar acela, iarăși, îi va cinsti pe aceia ca pe niște foști demnitari și ca pe unii tunși de el (în monahism) și-i va așeza mai presus de tine iar pe tine te va îndepărta și ține la distanță pe un scăunel sau te va îndemna pur și simplu să stai în picioare și să le slujești. Deci ce vei face la unele ca acestea? Nu vei îndrăzni să vorbești, căci acum sînt cei ce-l iubesc pe el și îndată îți vor astupa gura. Ba poate chiar repede te vor și lovi pe tine ca pe unul care te împotrivești în cuvînt și necinstirea ta va fi atunci și mai mare. Părăsirea mănăstirii va fi osînda ta și oricine te va lua în rîs și te va condamna, și nu vei găsi nicăieri odihnă, căci acolo unde vei merge, ca un străin, va trebui să fii cel din urmă dintre toți. Nu vei putea încă să rabzi acestea nici să rămîi în mănăstirea ta. Deci, atunci, luptă cu toată puterea să nu te biruie unul din aceștia mai evlavioși". După care chibzuiește și-și zice în sinea lui: „Toți cunosc pe cutare și cutare frate ca mai evlavioși și-i vor căuta pe aceia iar pe mine mă vor da deoparte. Dar mergînd mă voi ține de cutare și cutare frate, căci aceștia iubesc desfătarea, amuzamentele, veselia și faptul de a ieși în continuu din mănăstire și vor să petreacă și viețuiască în aceste lucruri. Mă voi uni cu aceștia și, orice îmi vor spune, ei vor lupta cu osîrdie ca eu să ajung egumen". Mergînd deci el, așa și face potrivit cu socotința lui deșartă. Și-și mai spune lui însuși și aceasta: „Cutare frate este evlavios și nu are nevoie de lucrul acesta; are, însă, rude și prieteni și vrea să le slujească folosindu-se de mănăstire. Mergînd voi grăi cu acela și mă voi uni de asemenea cu el". Face, deci, în continuu înconjurul mănăstirii îndemnînd pur și simplu pe fiecare din frați, luîndu-i deoparte, după voile proprii ale fiecăruia, unindu-se cu ei și făgăduind să plinească toate cele plăcute lor, fiind tot timpul cu multă spaimă și tremur, de frică să nu eșueze în scopul lui.

Din aceste lucruri şi din multe altele, deci, se nasc în mănăstire multe sfîşieri (schisme), dihonii şi revolte: cei mai evlavioşi grăbindu-se să fie de folos lor înşişi şi altora, cei mai trupeşti căutînd numai slava lor, cîştigul vremelnic şi plăcerile trupului, iar restul mulţimii căutînd un conducător după poftele lor şi alergînd spre cel asemenea lor.

Tu însă, frate duhovnicesc, ascultă cu atenţie, rogu-te, cuvintele mele, căci nu grăiesc de la mine însumi ci ceea ce Cel singur înţelept şi milostiv va voi să-ţi grăiesc ţie:

Dacă şezi într-o chinovie de fraţi, să nu faci vreodată cu voia ceva împotriva părintelui care te-a tuns pe tine, chiar dacă l-ai vedea desfrînînd şi beat sau ţi se pare ţie că conduce rău lucrurile mănăstirii, chiar dacă eşti lovit şi necinstit de el şi supus la multe alte strîmtorări şi necazuri. Nu consimţi cu cei ce-l grăiesc de rău, nici nu umbla împreună cu cei ce gîndesc împotriva lui. Rabdă-l pînă la sfîrşit neiscodind cu curiozitate nimic din relele aceluia. Deci, lucrurile bune cîte îl vezi pe el făcîndu-le, pune-le în inima ta şi sileşte-te să-ţi aduci aminte numai de acelea, iar lucrurile rele şi necuvenite pe care-l vei vedea lucrîndu-le sau grăindu-le, acestea atribuie-le ţie însuţi şi socoteşte-le ca propriile tale păcate şi pocăieşte-te cu lacrimi, ţinîndu-l pe acela ca pe un sfînt şi invocînd rugăciunea lui.

Iar dacă se întîmplă ca el să moară şi fraţii vor să-şi pună în frunte un alt egumen, ia seama dacă conştiinţa ta cunoaşte că există, poate, vreun frate al mănăstirii egal ţie sau poate mai mare decît tine în cuvînt, în lucrare şi în fapte bune şi de aceea preferat ca egumen de către fraţi. Nu voi să te faci antihrist, opunîndu-te adică sfatului lui Dumnezeu şi fratelui celui bun şi blînd, grăind cuvinte sau făcînd în vreun fel oarecare lucruri de scandal şi suspiciune, ca să-i rupi pe unii fraţi de iubirea şi credinţa lor faţă de acela, ci primeşte şi conlucrează cu toată bucuria şi smerenia la voia fraţilor.

Dar dacă ştii că există un altul mai evlavios decît cel ales, zi anume fratelui care urmează să fie făcut egumen, luîndu-l deoparte: „Domnule frate, tu eşti cu harul lui Dumnezeu om evlavios şi duhovnicesc şi, precum ştii, noi trebuie să le facem pe toate spre slava lui Dumnezeu şi mîntuirea sufletelor noastre. Şi ştii că fratele nostru cutare e evlavios şi virtuos. Dacă porunceşti, să-l facem pe acela egumen şi el va păstori bine toată frăţimea. Să ne luptăm şi noi împreună, cu toată puterea, ca să luăm — crede aceasta — cu el şi împreună cu el răsplata şi să avem conştiinţa noastră neosîndindu-ne. Căci în aceasta îl vom sluji pe Dumnezeu însuşi şi toţi ne vor lăuda că nu ne-am recomandat pe noi înşine, ci pe cel pe care l-a vrut Dumnezeu". Deci, dacă fratele are smerenie şi sufletul eliberat de iubirea de slavă, fără nici o afecţiune pătimaşă faţă de celălalt, şi el îţi va spune acestea şi Dumnezeu îl va încredinţa şi-i va da încredinţare de orice altă rea suspiciune; şi va primi, negreşit, cuvintele tale şi îndată te va asculta. După care amîndoi veţi grăi frăţimii şi se va face voia lui Dumnezeu.

Dacă, însă, tu grăieşti fără afecţiune pătimaşă despre fratele mai duhovnicesc iar fratele nu te ascultă pe tine, ci va fi mişcat spre justificări recomandîndu-se pe sine însuşi, cunoaşte că este posedat de iubirea de slavă şi străduieşte-te în tot chipul, ca un slujitor al lui Hristos, în mărturia curată a conştiinţei tale (cf. II Cor. 1, 12; I Tim. 3, 9), să fie făcut egumen fratele mai duhovnicesc. Iar dacă, la sugestia vrăjmaşului sau ispitindu-te pe tine, îţi va zice: „Fă-te atunci tu, pentru că pe cel de care vorbeşti tu nu-l voi lăsa să se facă, dar pentru tine mă bucur", nu consimţi patimii lui, nici nu cădea în căderea aceluia, ci-ţi păzeşte fecioria sufletului tău nestricată pentru Hristos, nefurată de nici o poftă spre vreo poftire a plăcerii. Nici măcar de frică să nu înclini întorcîndu-te de la cel bun şi să primeşti să fie făcut (egumen) cel rău, zicîndu-ţi: „Să nu apar cumva împiedicînd sau opunîndu-mă în cuvînt despre cutare cum că nu este vrednic să fie întîistătător, iar apoi el să fie făcut (egumen), chiar dacă eu n-am vrut, şi să aduc multe necazuri peste mine". Ci, dacă eşti dintre cei mai de vază, spune, dacă eşti întrebat, cu îndrăzneală adevărul şi întăreşte în bine pe cei neîntăriţi; iar dacă eşti dintre cei din urmă şi care nu ştiu să deosebească bine omul drept de cel nedrept, urmează celor mai evlavioşi şi mai duhovniceşti.

Dacă însă, poate, cei mai mulţi sau toţi ar cădea de acord pentru un (candidat) rău, şi ar lucra ca să aibă ajutoare spre aceasta şi din cei din afara (mănăstirii), retrage-te şi nici nu conlucra cu ei nici nu-i împiedica, ci lasă-i pe cei răi să se zdrobească pentru cel pe care l-au judecat bun ca să-i stăpînească pe ei, ca să-şi cîştige osteneală şi folos să nu găsească, pentru că de multe ori Dumnezeu dă poporului necredincios un stăpîn după inima lor (cf. Ps. 19, 5; Ier. 3, 15; 5, 23 etc.). Şi acestea să fie pentru tine ca nişte lucruri sigure şi de neschimbat.

Dacă însă după moartea întîistătătorului vei vedea întreaga frăţime din jurul tău neîntărită, clătinată toată de duhurile răutăţilor (Ef. 6, 12) deşirată şi sucombînd sub poftele şi plăcerile trupului, neavînd o bază sau temelie pe stîncă (Lc. 6, 48), ci cu totul răvăşită, pe un frate întinzîndu-şi mîinile aiurea şi străduindu-se să prindă ceva, dar nu ceea ce-l mîntuieşte ci ceea ce-i trage sufletul şi trupul lui în iad şi în focul plăcerilor, iar pe ceilalţi iarăşi dorind cu ardoare şi înnebunind după putere şi fiind dominaţi irezistibil de pofta ei, — ai milă, fi compătimitor, milostiv şi îndurător, plînge şi lăcrimează pentru unele ca acestea, închipuieşte-ţi cu mintea, dacă te-ai învrednicit să ai o privire bună, rănile fraţilor tăi, zdrobirile mădularelor lor, căderea întregului trup, şi roagă pe Dumnezeu din inimă, cu osteneală şi lacrimi, să oprească pornirea şi năvala unei atît de mari răutăţi şi să întoarcă spre bine inimile fraţilor. Dar uită-te şi la înclinarea inimii tale, ca nu cumva ea să aducă spre tine însuţi cererea ei ca să te preferi pe tine şi în loc de binecuvîntare să primeşti blestemul şi mînia lui Dumnezeu.

Deci, dacă făcînd aşa şi avînd o aşa atitudine vei vedea pe unii din fraţii tăi căzînd de acord pentru un (candidat) rău şi alergînd de jur împrejurul lor să amăgească pe cei mai simpli decît ei, şi atrăgînd cu toată osîrdia şi cu daruri în ajutorul lor pe cei din afară (mănăstirii), întristează-te şi plîngi în durerea inimii tale că noi, monahii, am ajuns la o asemenea îndrăzneală şi întunecare încît îndrăznim să păstorim fără Hristos oile lui Hristos, şi aceasta pentru plăcerea şi desfătarea trupului, pentru procurarea de bani şi pentru cinstirea care vine de la oameni. Vai mie, ticălosului şi nenorocitului, că ne luptăm în tot chipul să primim vrednicia Apostolilor şi cumpărăm cu aur puterea lor netemîndu-ne de Dumnezeu, nici ruşinîndu-ne de cei ce ne văd! Nimeni nu cutează să urce pe tronul împăratului dacă el nu vrea, nici să intre în tagma grămăticilor şi retorilor dacă e simplu şi neînvăţat, nici să citească poporului dacă nu cunoaşte literele, dar tu cauţi şi chiar primeşti vrednicia Apostolilor fără să fi primit încă harul Apostolilor şi fără să fi văzut roadele lui cultivate întru tine! Cum suporţi, frate, a cugeta mărirea acestei îndrăzneli? Spune-mi, iubitule, dacă întreagă această mare şi plină de mulţi oameni cetate te-ar ruga zicînd: „Te vom face prepozit şi protovestitor al împăratului: urcă singur în palat şi intrînd, vorbeşte împăratului despre noi şi roagă-l să ne facă cutare şi cutare", iar tu n-ai intrat niciodată în palat ci eşti necunoscut împăratului însuşi şi străin tuturor celor din palat, oare ai îndrăzni vreodată să faci aceasta sau să primeşti această demnitate? Negreşit vei recunoaşte că n-ai fi îndrăznit niciodată să faci aceasta, ci mai degrabă i-ai fi luat în rîs pe cei ce-ţi grăiesc acestea ca pe nişte nebuni şi ieşiţi din minţi, şi ai fi respins această demnitate ca una ce aduce nu cinste, ci necinste şi osîndă. Deci, dacă ne este cu neputinţă să facem unele ca acestea în lucrurile omeneşti, nu este sau nu ţi se pare un lucru înfricoşător, frate, a primi o vrednicie apostolică cu precipitare? Sau socoteşti ca un lucru mic faptul de a te apropia de lumina cea neapropiată (I Tim. 6, 17) şi a te face mijlocitor între Dumnezeu şi om (I. Tim. 2, 5)? Sau ca un lucru uşor de dispreţuit mînuirea acestui lucru? Vai, mie, frate, mă tem că am căzut într-un întuneric desăvîrşit şi de aceea nu ştim spre ce fel de lucruri îndrăznim. Căci dacă am şti, n-am fi ajuns niciodată la o atît de mare aroganţă şi îndrăzneală încît să luăm astfel în rîs lucrurile dumnezeieşti şi să dăm mai multă cinste şi teamă împăratului pămîntesc decît Împăratului celui nemuritor, Hristos (I Tim. 1, 17). Prin urmare, să nu încetăm să ne judecăm pe noi înşine (I. Cor. 4, 3) iar pe cei ce întreprind să urce cu nevrednicie spre o astfel de stăpînire să-i întoarcem în tot chipul şi să tăiem întreprinderea lor; ci să ne străduim cu osîrdie pe cît ne este în putinţă să-i

împiedicăm de la pornirea lor iraţională, ca pe ei să-i izbăvim de osîndă iar noi să trăim în siguranţă.

Dacă, însă, precum s-a zis, nu vezi în mănăstire pe nici un frate care să aibă o viaţă mărturisită şi să fie duhovnicesc în cuvînt şi în lucru, şi pe tot cel ce se întîmplă (să candideze) atacînd pur şi simplu şi fără vrednicie puterea de Păstor şi străduindu-se spre paguba fraţilor şi pierzania sufletului lui; iar cercetîndu-te cu grijă te găseşti pe tine însuţi liber de orice iubire de slavă, neavînd nici o urmă de plăcere şi de poftă trupească, fiind cu totul curat de iubirea de arginţi şi de ţinerea de minte a răului, avînd blîndeţe desăvîrşită şi neînmîniere şi o asemenea iubire faţă de Dumnezeu încît şi numai la auzul Numelui lui Hristos te aprinzi de dor îndată şi verşi lacrimi, şi, pe lîngă acestea, plîngi pentru aproapele şi socoteşti greşelile altora ca pe ale tale proprii şi pe tine însuţi din suflet, mai păcătos decît toţi; în fine, dacă vezi în tine bogat harul Duhului Sfînt, luminînd şi făcînd ca soarele cele dinăuntru ale inimii tale şi înţelegi că în tine se săvîrşeşte în chip limpede minunea rugului care arde şi nu se mistuie, ca unul ce arzi prin aceea că eşti unit cu lumina cea neapropiată dar nu eşti ars pentru faptul că eşti liber de orice patimă; încă şi dacă eşti aşa de smerit să te socoteşti pe tine însuţi incapabil şi nevrednic, ca unul ce cunoaşte slăbiciunea firii omeneşti, dar te încrezi în harul cel de sus şi în capacitatea care vine de la el şi îţi faci lucrul tău cu osîrdie, constrîns de căldura lui (harului), respingînd de la tine orice gînd omenesc şi punîndu-ţi însuşi sufletul pentru fraţii tăi numai şi numai pentru porunca lui Dumnezeu şi iubirea aproapelui; şi, pe lîngă cele zise, dacă ai mintea goală de orice gîndire lumească şi eşti îmbrăcat cu haina luminoasă a smereniei astfel încît nici să nu-ţi ataşezi simplu inima de cei ce lucrează cu tine nici să resimţi aversiune de cei ce lucrează împotriva ta, ci eşti întreg egal faţă de toţi în simplitatea, bunătatea şi nerăutatea inimii tale — nici atunci să nu îndrăzneşti să urci la stăpîniri fără sfatul părintelui tău duhovnicesc, ci smereşte-te şi fă aceasta cu rugăciunile şi porunca lui şi urcă la stăpînire numai pentru mîntuirea fraţilor.

Dar şi aceasta (numai) dacă ştii că părintele tău duhovnicesc este părtaş al aceluiaşi Duh, că s-a învrednicit de aceeaşi cunoştinţă şi acelaşi dar ca să nu-ţi grăiască cele potrivnice voii lui Dumnezeieşti ci, potrivit aceleiaşi harisme şi măsuri, cele plăcute lui Dumnezeu şi de folos sufletului tău, ca să nu te găseşti ascultînd de un om şi nu de Dumnezeu şi să nu fi dezbrăcat de slava şi de harisma dată ţie — căci dacă vei găsi un ajutor şi colaborator bun şi un sfătuitor duhovnicesc, să ştii că întreprinderea ta va fi mai sigură şi cugetul tău va deveni mai smerit — deci, dacă privind vei privi (Is. 6, 9) toate acestea şi altele mai mari decît acestea le vei găsi cu adevărat şi le vei cunoaşte prin tine însuţi, sau mai degrabă le vei învăţa de la soarele slavei dacă ai privit vreodată cu ochii aţintiţi acest soare.

Dar dacă şi o astfel de propunere este aşa de anevoioasă şi greu de conceput ca ea să se facă după Dumnezeu, cu cît mai mult cînd este vorba de întreprinderea şi conducerea însăşi acestor lucruri, şi de răbdarea în încercări şi de discernămîntul foarte subţire faţă de vrăjmaşi şi conflicte, pentru aceasta am socotit că trebuie să facem vădit iubirii voastre prin această cateheză aceste puţine lucruri din cîte ne-am învrednicit a învăţa şi cunoaşte; despre celelalte, însă, ca să nu părem că difuzăm în afară cele ce se petrec în mănăstiri, ne-am reţinut mintea şi mîna şi, lăsînd deoparte cele ale altora, vom îndrepta cuvîntul către păstor.

Uitîndu-te uită-te acum, părinte duhovnicesc, la inima ta sau mai degrabă spală pururea ochiul minţii tale şi fă-l să fie curat şi netulburat, căci prin ele vei putea vedea şi inima ta şi vei putea cunoaşte bine şi iconomisi cum se cuvine şi cele ale oilor, sau mai degrabă ale părinţilor şi fraţilor încredinţaţi ţie. Căci, aşa cum auzi, Biserica e un trup (Ef. 1, 23; Col. 1, 24) iar capul ei este întîistătătorul, şi, aşa cum toate celelalte mădulare ale trupului au, fiecare în parte, o singură lucrare (Rom. 12, 4; I Cor. 12, 12—27) — piciorul pentru mers, mîna pentru apucat şi lucru — iar capul face alcătuirea (închegată) a întregului trup (Col. 1, 17—18; 2, 19), ca unul ce are întru el toate simţurile, mintea şi cuvîntul (raţiunea) însuşi, aşa şi fraţii din mănăstire nu au toţi toate (capacităţile), fiecare lucrînd şi slujind prin fire altceva. De aceea, de-abia vei găsi una sau

două virtuţi în acelaşi ascultător — şi nu e nimic de mirare, căci ei sînt fiecare mădulare în parte (I Cor. 12, 27) —, dar întîistătătorul se cere să aibă întru sine toate virtuţile, nu numai cele sufleteşti, ci şi cele trupeşti, şi, mai mult, împreună cu virtuţile chiar şi harismele cele mistice şi mari. Căci, aşa cum capul bărbatului îşi trage frumuseţea şi cinstea de la conformaţia şi frumuseţea exterioară, dar este inutil şi fără cinste pentru toţi dacă nu are şi mintea şi simţurile intacte şi integre, aşa şi întîistătătorul, trebuie nu numai să fie împodobit şi să strălucească prin virtuţile sufleteşti şi trupeşti, ci să fie împodobit şi mai mult încă de harismele duhovniceşti, pentru că una e virtutea şi alta e harisma. Căci virtuţile se realizează din osîrdia (strădania) noastră proprie şi se adună din ostenele proprii, dar harismele duhovniceşti sînt daruri date de Dumnezeu celor ce se luptă (pentru ele).

Ce zic, dar? Postul şi înfrînarea sînt virtute, căci veştejesc plăcerile şi resping aprinderile trupului; iar acestea sînt lucrul voinţei noastre libere. Dar faptul de a le urma pe acestea fără strîmtorare şi osteneală şi de a ajunge la curăţie şi la desăvîrşita nepătimire, aceasta este un dar al lui Dumnezeu şi o harismă preasublimă. Iarăşi: faptul de a-ţi stăpîni mînia şi iuţimea este rezultatul unei lupte minunate şi unei mari osteneli, dar faptul de a ajunge la nemişcarea lor deplină, de a cîştiga seninătatea inimii şi o blîndeţe desăvîrşită este o lucrare a lui Dumnezeu singur şi o prefacere a mîinii Aceluia (Ps. 76, 11). Şi iarăşi: faptul de a-ţi împărţi şi a da toate averile săracilor şi a te face un sărac care caută milostenie este al voii noastre, dar acela de a nu pofti nimic, de a răbda cu bucurie şi veselie cuptorul sărăciei (Is. 48, 10) este lucrare tainică şi dumnezeiască. Astfel, orice făptuire bună şi frumoasă făcută după porunca lui Dumnezeu devine o virtute dar, aşa cum plugarul se osteneşte numai arînd, săpînd şi aruncînd seminţele în pămînt dar faptul ca ele să crească şi să dea rod tîrziu şi timpuriu (Iac. 5, 7) este un dar al lui Dumnezeu, aşa vei găsi petrecîndu-se şi în cele duhovniceşti. Căci al nostru este faptul de a urma orice virtute şi a arunca cu mult chin şi osteneală seminţele virtuţilor, dar este darul şi mila lui Dumnezeu singur faptul de a face să cadă peste ele ploaia iubirii sale de oameni şi harul Său şi de a face purtător-de-rod pămîntul cel neroditor al inimilor noastre, ca grăuntele cuvîntului (Mc. 4, 14; Lc. 8, 11) care cade în sufletele noastre să se împărtăşească de umezeala dumnezeieştii bunătăţi, şi, sădit fiind, să crească şi să ajungă un pom mare (Mt. 13, 31—32; Lc. 13, 19), adică la desăvîrşirea bărbăţiei măsurii vîrstei plinătăţii lui Hristos (Ef. 4, 13).

Trebuie, deci, ca tu, păstorul oilor lui Hristos, să cîştigi, cum s-a spus, toată virtutea trupească şi duhovnicească, ca unul ce eşti cap al restului trupului adunării lui Israel (I Reg. 8, 14 etc.) de sub tine; ca privind fraţii la tine ca la un model (arhetip) frumos, să-şi întipărească şi ei în ei înşişi cît mai bine trăsăturile lui frumoase şi împărăteşti. Trîmbiţa care este întru tine să nu înceteze niciodată să răsune, ci unora spune-le dinainte sabia care vine asupra celor neascultători şi încăpăţînaţi ca, chiar dacă nu vei fi ascultat, să scapi sufletul tău de mînia înfricoşătoare a lui Dumnezeu, iar pe alţii învaţă-i, povăţuieşte-i, mîngîie-i iar atunci cînd au nevoie de mustrări, şi înfruntări, stăruie cu timp şi fără timp, mustrînd, certînd, pedepsind şi tăind întreprinderile lor spre rău, precum îţi porunceşte dumnezeiescul Apostol (II. Tim. 4, 2). Deschide-ţi inima ta (II Cor. 6, 13—16) deopotrivă pentru toţi fraţii tăi; să ai o iubire egală pentru toată frăţimea pe care o porţi întru tine, iar cinstea să o atribui cum se cuvine fiecăruia după vrednicia şi mărimea virtuţii lui nepreferînd celui duhovnicesc şi virtuos nici chiar pe cel pe care-l socoteşti cel dintîi în slujirile turmei tale. Căci cei ce slujesc poartă vrednicia celor şapte diaconi zugrăviţi în Faptele Apostolilor (6, 5), sînt trimişi la slujire ca nişte duhuri slujitoare (Evr. 1—14) şi, dacă slujesc fără viclenie şi cu credinţă, ca şi aceia, fără orice cîştig ruşinos (I Tim. 3, 8) vor primi, aici şi acolo, plată mare. Dar cei care stăruie în rugăciune, linişte, şi slujirea cuvîntului (F.A. 6, 4) întru răbdarea celor mai înalte lucrări ale ascezei, aceştia poartă împreună cu tine vrednicia Apostolilor şi corifeilor înşişi, şi pe ei îi vei avea ca împreună lucrători în Evanghelia învăţăturii tale duhovniceşti, ca unii care primesc asupra lor sarcinile fraţilor (Gal. 6. 2) şi te uşurează de ostenelele tale, strălucind în mijlocul celorlalţi ca nişte pietre scumpe (Zah. 9, 16).

În această lucrare a ta nu există pentru tine odihnă a trupului, nici desfătare. Nopţile, ca şi zilele, ţi se vor cheltui în grija sufletelor încredinţate ţie, ca nici unul din ele să nu ajungă pradă fiarelor, fie mîncat de ursul poftei, fie înghiţit de balaurul iuţimii, fie rupt, sfîşiat în bucăţi de vulturii gîndurilor mîndriei, iar sufletul cel unul al unuia singur să ajungă mai multe, scindat într-o mulţime deosebită, ci ca să scapi nevătămată şi înmulţită turma ta Mai-marelui păstorilor (I Pt. 5, 4), lui Hristos Dumnezeu, întreagă, purtătoare de rod, plină de virtuţi, luminată cu cunoştinţa cea dumnezeiască, fără rîie sau cu urechile tăiate sau pătată sau şchiopătînd. Căci aşa vei mîntui pe mulţi, făcîndu-i desăvîrşiţi în lucrurile cele desăvîrşite, nelipsindu-le nimic nicidecum (Iac. 1, 4), aducîndu-i Hristosului tău fără de prihană, curaţi de fapte întinate, şi te vei învrednici de răsplăţile cele mari care vin de sus, făcîndu-te împreună-locuitor cu Apostolii şi Păstorii lui Hristos, şi împreună-împărţind cu Însuşi Fiul lui Dumnezeu în veci nesfîrşiţi.

Viaţa ta să fie o regulă (canon) drept pus în mijlocul fraţilor şi părinţilor tăi, ca întru ea să se îndrepte strîmbăturile altora: neiubitoare de mese, neiubitoare de vin, neuşuratică sau versatilă, neiubitoare de arginţi, neirascibilă, neiubitoare de slavă deşartă, neocărîtoare, fără ţinere de minte a răului şi fără să răsplătească răul cu rău. Ci fii, mai degrabă, sărac, urînd slava, urînd toată plăcerea vieţii şi desfătarea trupului, smerit, simplu, cu buna zdrobire (a inimii), amabil, blînd, nemînios, neiubitor-de-arginţi, necurios, liniştit, corect, răbdător, credincios, înfrînat, conştiincios, veghetor, osîrditor, zelos, purtînd de grijă de sufletele încredinţate ţie ca de mădularele tale proprii, punîndu-ţi şi sufletul tău pentru ele (I In. 3, 16) dacă e nevoie, nepunînd nimic altceva din lucrurile lumii înaintea iubirii lor. Şi pentru că dintre toţi ceilalţi tu ai fost preferat ca să paşti turma raţională a Stăpînului tău şi Dumnezeu, trebuie după cuvîntul Acestuia să fii cel din urmă dintre toţi (Mc. 9, 35) prin cugetul şi smerenia ta după Dumnezeu, ca să porţi ca un puternic slăbiciunile celor neputincioşi (Rom. 15, 1), să vindeci ca un doctor patimile şi bolile celor ce bolesc cu sufletul, să întorci ca un păstor oaia cea rătăcită (Iac. 5, 20; I Pt. 2, 25), iar pe cea care se poartă bine să o faci să se înmulţească prin virtuţi, însă pe cea plină de rîie şi de nevindecat să o tai din turma cea înţelegătoare ca să nu dea boala ei şi oilor raţionale sănătoase.

Străduieşte-te deci cu rîvnă să sporeşti turma Stăpînului tău. Să nu înclini spre destinderile şi voluptăţile trupului, nici să cheltuieşti rău lîna şi grăsimea (Iez. 32, 3; 39, 19) oilor lui Hristos, strîngînd în comori, din pricina desfătării, cele ale mînăstirii mai degrabă pentru tine însuţi decît pentru fraţii tăi. Să nu faci şi să nu zici pentru slava omenească nimic din lucrurile care nu sînt potrivite mănăstirii tale, să nu iubeşti să faci ieşiri continue (din mănăstire) cu măgari scumpi şi cu suită în urmă ca şi înainte; căci îţi este de ajuns să ieşi şi numai o dată pe lună ca să împlineşti slujirile cele mai necesare şi problemele turmei tale, iar pe celelalte să le facă slujitorii, păstrîndu-ţi adică, neîntreruperea în stăruirea în slujba cuvîntului şi în purtarea de grijă a fraţilor împreună cu rugăciunea (F.A. 6, 4). Să nu-ţi pregăteşti mese scumpe, iar pentru fiii tăi (duhovniceşti) mese umile, fără gust şi dispreţuire, ci masa să fie comună şi pentru tine şi pentru fiii tăi, afară de caz de boală sau de vizita unor prieteni care au acelaşi cuget şi viaţă cu tine: fie din legume fierte şi seminţe, fie şi din peşti, o dată pe săptămînă, duminica sau în praznicele împărăteşti, pregătită în mod comun de către chelar.

Nu te lăsa purtat de iuţime, mînie şi strigăt (Ef. 4, 31) împotriva fiilor şi fraţilor tăi afară de cazul în care acel lucru ar pune în primejdie sufletul lor, ci învaţă-i cu cuvînt şi grai blînd cum trebuie să umble fiecare (I Tes. 4, 1) şi să petreacă în mijlocul frăţimii (I Tim. 3, 15). Pe cei tineri şi neîntăriţi învaţă-i să se cruţe pe ei înşişi şi pe ceilalţi fraţi, ca să nu facă celor ce-i văd prilej de vătămare prin mersul şi nestarea obiceiurilor, prin îndrăzneala şi ocupaţiile dezordonate ale tinereţii. Pe cei îmbătrîniţi în nevoinţă (asceză) învaţă-i cu cuvînt de înţelepciune răbdarea încercărilor care vin de la vrăjmaşul, smerenia, zdrobirea inimii (Ps. 50, 19), străpungerea, lacrimile, grija şi stăruinţa, rugăciunea, fericitul plîns şi faptul de a fi şi a se face prin cuvînt şi faptă de folos celor-

lalți. Pe preoți (învață-i) evlavia, liniștirea, meditația dumnezeieștilor Scripturi, cunoașterea exactă a Canoanelor și Tradițiilor Apostolice, rectitudinea dogmelor, curăția inimii (Mt. 5, 8), rugăciunea statornică și străpungerea (inimii), șederea în frica lui Dumnezeu și cutremur în dumnezeiescul altar, misterul liturghiei, descoperirea tainelor lui Dumnezeu, pentru că acestora li s-a dat să cunoască tainele împărăției cerurilor (Mt. 13, 14), după cuvîntul Domnului, ca să fie pentru întreaga frățime și celor din afară sare și lumină dumnezeiască (Mt. 5, 13—14) ca unii ce au întru ei cuvîntul vieții (Fil. 2, 16).

Iar dacă cîndva va trebui într-o binecuvîntată mînie să te miști cu toiag și vergi (Ps. 22, 4; I, Cor. 4, 21) împotriva celor aflați în neorînduială spre a face o tăiere a răului și a reprima între ei o stricăciune contagioasă, ca să nu lași să se întindă mai rău cele ale lucrării și dispoziției vicioase, să știi că nici acest lucru nu a fost judecat ca un fapt discordant de Apostoli în Constituțiile lor și de-Dumnezeu-purtătorii noștri Părinți. Căci orice mișcare și acțiune a noastră care reprimă și prigonește răutatea ajutînd dreptății și virtuții este lăudabilă și plăcută lui Dumnezeu și bineprimită de către toți drepții. Martor este Iisus care lovește cu un bici pe iudeii încăpățînați care făcuseră din casa de rugăciune casă de neguțătorie și răstoarnă mesele schimbătorilor de bani (Mt. 21, 12—13 par.). Să nu disprețuiești printr-o blîndețe prefăcută, numai pentru lauda oamenilor, nici cel mai mic lucru făcut împotriva poruncii lui Dumnezeu spre răsturnarea Canoanelor și Constituțiilor Apostolice și ocara vieții evanghelice și a stării monahilor, ci, imitînd pe Iisus Dumnezeu care a poruncit cu asprime (Mt. 9, 30 par.) și s-a tulburat fără patimă (In. 11, 33), răzbună poruncile lui Dumnezeu și a Canoanelor așezate de Apostoli. Ține pentru tine împreună cu toți și în cercetarea gîndurilor fiecăruia acrivia, ca să știi care dintre ei au nevoie de îndepărtare, de pocăința cu lacrimi și de starea penitenților, ca să nu faci din împătimire, cu știință sau cu neștiință, din biserica lui Dumnezeu, în loc de templu sfînt, peșteră de tîlhari sau casă de desfrînare, și să fugi de înfricoșătoarea judecată pentru aceasta a mîniei lui Dumnezeu (Rom. 2, 3).

Căci trebuie să știi că fiecăruia din aceștia cei care au fost înșiși văzători ai Cuvîntului (Lc. 1, 2) și ucenicii Lui (Apostolii) le-au rînduit pe bună dreptate locul potrivit. Și trebuie ca tu să te îngrijești mai mult de citirea Constituțiilor și Canoanelor acestora, ca să știi care sînt tainele credincioșilor ascunse în Hristos și să nu greșești făcînd cele nepotrivite dreptei cinstiri a lui Dumnezeu. „Să faci evlavioși" după cum este scris „pe fiii tăi duhovnicești" (Lev. 15, 31) și să-i înveți să aibă evlavie (și frică) de sfintele și dumnezeieștile lui locuri, ca și de vasele templului celui sfințit al lui Dumnezeu și de slujba (liturghia) lui, pentru că scris este: „Fericit omul care pentru evlavie tremură înainte a toate" (Prov. 28, 14). Trebuie să știi că numai monahilor celor ce-au fost consacrați preoți și celor care prin lupte și pocăință s-au curățit prin multe lacrimi și se împărtășesc cu preacuratele Taine ale lui Hristos, celor sfințiți și celor mai evlavioși, le-a fost afierosită de către Părinți și Apostoli slujba (liturghia) unor asemenea lucruri și faptul de a se atinge de ele. Să nu îngădui intrarea în dumnezeiescul altar tuturor celor ce vor aceasta decît numai, cum s-a spus, celor ce-au fost făcuți preoți și celor mai sfințiți dintre cei mai evlavioși frați și părinți, iar celorlalți și fraților care umblă fără rînduială (II Tes. 3, 6, 11) — vezi ce ți se spune! — să oprești. Căci mulți, să o știi bine, prin disprețuirea unor astfel de lucruri sînt tăiați din viața prezentă și negreșit, dacă nu bagi de seamă, se va întîmpla aceasta: sîngele celor tăiați pentru aceasta din viață se va cere din mîinile tale (Iez. 33, 6).

Acestea sînt, o păstorule al oilor lui Hristos, și încă mai multe decît acestea, cele pe care trebuie să le cunoști întocmai și să le faci cu osîrdie spre paza turmei tale. Așadar, dacă te-ai cunoscut pe tine însuți ajuns la o atît de mare capacitate și înzestrat cu astfel de harisme, încît numai prin lumina faptelor bune și a cunoștinței și înțelepciunii dumnezeiești care strălucește din tine să fie luminați toți cei ce se apropie de tine, fie din cei ai tăi fie străini, păstorește cu încredere oile (In. 21, 16) lui Hristos cu cuvîntul cunoscător al harului celui dat ție, cu fapta după regula și legea cea dată ție mai înainte de sus și paște

mieluşeii Lui (In. 21, 15) în păşunile mîntuitoare ale poruncilor Lui pînă ce vor creşte şi vor ajunge la măsura vîrstei plinătăţii lui Hristos (Ef. 4, 13) şi aşa vei avea plată multă de la El: faptul de a şedea pe acelaşi scaun şi a avea acelaşi sălaş cu Apostolii Lui; iar dacă nu, restrînge-te la tine însuţi — dacă crezi mie celui ce mă neliniştesc de mîntuirea ta — pentru că Dumnezeul nostru este foc mistuitor (Ev. 12, 29), Lui fie slava în veci. Amin.

Traducere din greceşte
Diac. Asist. *Ioan I. Ică*

SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL

— Cuvinte ale lui Iisus despre Ioan Botezătorul
— Cuvinte ale lui Ioan Botezătorul despre Iisus

Dintre numeroasele curse întinse de farisei Mîntuitorului spre a-L ispiti şi a-L învinovăţi că este în contradicţie cu legea iudaică şi cu poporul evreu, acuzîndu-L în faţa autorităţilor bisericeşti-naţionale sau al celor statale, a fost şi întîmplarea relatată de evanghelistul Luca.

Iisus se afla în templu învăţînd poporul şi vindecînd pe cei veniţi la El cu diferite neputinţe. În timpul acesta s-au înfăţişat înaintea Lui arhiereii, cărturarii şi fariseii, care plini de răutăcioasă invidie L-au întrebat: Spune-ne nouă cu ce putere faci aceasta? Cine ţi-a dat această putere de a face minuni? Iisus însă nu le răspunde, ci la rîndu-i le pune întrebarea: dacă botezul lui Ioan era din cer sau de la oameni. Această întrebare i-a pus în mare dificultate, căci gîndeau în sinea lor: De vom zice că a fost din cer, vom fi învinuiţi că nu am crezut în el, iar de vom spune că a fost de la oameni, ne temem de mînia poporului care-l socotesc pe Ioan ca pe un mare prooroc. Şi laşi fiind şi mincinoşi, au răspuns că nu ştiu de unde a fost! Atunci Iisus le-a spus: „Nici Eu nu vă spun vouă cu ce putere fac acestea" (Luca 20, 1—8).

De la început trebuie să cunoaştem că Sfîntul Ioan Botezătorul a fost proorocit dinainte şi că trebuia să vină avînd o misiune importantă, aceea de a anunţa şi pregăti calea Domnului, după cuvîntul proorocului: „Glasul celui ce strigă în pustie: Gătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările Lui" (Isaia 40, 3—5; Lc. 3—4).

Prin urmare, chemarea lui Ioan era să-i deştepte pe oameni din somnul păcatului şi să-i îndrepteze pe calea cea adevărată, curăţindu-le păcatele prin botezul pocăinţei.

Iisus a vorbit în multe rînduri despre Ioan Botezătorul, la fel şi Sfîntul Ioan pomeneşte adeseori despre Mîntuitorul.

Să amintim, iubiţi creştini, despre relatările făcute de Mîntuitorul la adresa lui Ioan.

Sfîntul Evanghelist Matei, în capitolul 11, redă cel mai frumos şi cuprinzător portret făcut de Mîntuitorul Sfîntului Ioan Botezătorul. În acest capitol ni se relatează că Sf. Ioan Botezătorul, aflîndu-se în închisoare, trimite pe doi dintre ucenicii săi la Iisus ca să-L întrebe: „Tu eşti cela ce vine, sau pe altul să aşteptăm?" Iisus le răspunde lor: „Mergeţi şi spuneţi lui Ioan cele ce auziţi şi vedeţi: Orbii îşi capătă vederea şi şchiopii umblă, leproşii se curăţesc şi surzii aud, morţii înviază şi săracilor li se binevesteşte". Trimiterea acestora la Iisus, Ioan a făcut-o nu pentru sine, căci el ştia că Iisus este Mesia, aşa cum a şi mărturisit cînd L-a văzut pe Acesta venind la botez: „Eu am trebuinţă să fiu botezat de Tine, şi Tu vii la mine" (Matei 3, 14), ci pentru ucenicii lui care unii se îndoiau dacă Iisus era Mesia Cel aşteptat. Aceştia, văzînd minunile săvîrşite de Iisus, s-au vindecat de îndoiala lor.

După ce ucenicii lui Ioan se îndepărtează, Iisus vorbeşte despre Ioan. Printre altele zice: „Ce-aţi ieşit să vedeţi în pustie? Au trestie clătinată de vînt?" Întrucît aceste cuvinte au fost rostite de Mîntuitorul, să cugetăm asupra semnificaţiei lor. „Au trestie clătinată de vînt?"

Nu. Ioan Botezătorul nu era trestie clătinată de vînt. Din sfînta Evanghelie aflăm că în timp de Irod trăia în nelegiuire cu Irodiada, femeia fratelui său Filip, toţi murmurau şi vedeau că Irod săvîrşeşte fărădelege, dar din laşitate şi pentru a nu-şi ştirbi ori pierde favorurile şi funcţiile nu cutezau să i-o spună în faţă lui Irod. Doar Sfîntul Ioan Botezătorul, trestie neclătinată de vînt, a avut tăria şi curajul să-l înfrunte direct şi necruţător: „Nu-ţi este îngăduit să ţii pe femeia fratelui tău. Iar Irodiada îl ura şi voia să-l omoare, dar nu putea" (Marcu 6, 18—19).

Deci Ioan cu riscul vieţii spune adevărul, sacrificîndu-şi într-adevăr viaţa, necruţînd păcatul ci demascîndu-l. Însă despre Iisus, ştiindu-L fără prihană, mărturiseşte plin de smerenie: „Cel care vine după mine, Care înainte de mine a fost şi căruia eu nu sînt vrednic să-i dezleg cureaua încălţămintei" (Ioan 1, 27). Cu toate că a dezlega sau a lega cureaua încălţămintei eşti obligat a sta în genunchi ori aplecat înaintea celui din faţă, iar încălţămintea este cea mai umilă parte a îmbrăcămintei, Ioan Botezătorul nu se simţea vrednic nici de această cinste faţă de Iisus. Dacă faţă de El arăta atîta smerenie şi bunăcuviinţă, faţă de temutul şi nelegiuitul Irod era neînfricat şi necruţător!

A doua apreciere a lui Iisus despre Ioan este făcută în continuare în acelaşi capitol de la Matei, unde portretul lui Ioan este completat prin cuvintele: „Adevărat zic vouă: Nu s-a ridicat între cei născuţi din femei unul mai mare decît Ioan Botezătorul" (Matei 11, 11).

În istoria Vechiului Testament avem mulţi oameni drepţi şi aleşi ai lui Dumnezeu precum Noe, Lot, Avraam, Moise, Isaia, Iov şi atîţia alţii. Care poate fi motivul că Ioan Botezătorul îi întrece pe toţi în sfinţenie? Şi răspunsul este că Ioan Botezătorul a dus o viaţă plină de nevoinţe şi înfrînări; el n-a purtat pe corpul său haine moi ţesute de mîna omului, ci piei aspre, iar hrana lui era alcătuită mai mult din verdeţuri şi miere sălbatică. El nu s-a bucurat de căldura unei locuinţe proprii nici de vreo altă plăcere lumească, trăind în curăţie desăvîrşită, rugăciune şi singurătate. El şi-a închinat întreaga viaţă slujirii lui Dumnezeu, neîmpărţindu-şi dragostea cu nimic din ce este lumesc, ci dăruindu-se în întregime lui Dumnezeu.

Despre el se poate spune: sfîntă i-a fost naşterea, sfîntă i-a fost viaţa, sfîntă i-a fost moartea. De aceea în iconografia creştină Sfîntul Ioan Botezătorul este înfăţişat purtînd aripi, semn că a fost înger în trup pămîntesc.

Să vedem acum ce zice Sfîntul Ioan despre Iisus.

„Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez" (Ioan 3, 30).

Legea firii omeneşti este cu totul alta. Oricine deţine vreo funcţie mai importantă sau se situează pe o poziţie socială înaltă, nu priveşte cu ochi buni pe acela care îl depăşeşte în privilegii ori cinstire, ci se lasă cuprins de invidie şi răutate. Nu acelaşi lucru l-a stăpînit pe Ioan Botezătorul, care spunea tuturor: „Nu sînt eu Hristosul, ci sînt trimis înaintea Lui" (Ioan 3, 28).

La cuvintele înveninate ale unui iudeu care se plînge ucenicilor lui Ioan că Cel botezat de Ioan botează la rîndul Lui în părţile Iudeii şi multă lume merge la El, ucenicii lui Ioan se tulbură şi îl înştiinţează pe Ioan despre aceasta, care îi linişteşte spunîndu-le cuvintele de mai sus. De aici reiese că Ioan e plin de smerenie, bucurîndu-se că mulţimea aleargă să-L asculte şi urmeze pe Iisus.

O a doua afirmaţie: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29).

S-ar părea că dintre toate necuvîntătoarele pămîntului cea mai clară imagine a răbdării, blîndeţei şi nevinovăţiei o reprezintă mielul. El este chipul desăvîrşit al răbdării. Cu acest chip L-a asemănat Sf. Ioan pe Iisus Mîntuitorul cînd L-a prezentat oamenilor. Blîndeţea mielului era remarcată la evrei, deoarece mulţi miei se aduceau ca jertfă pentru iertarea păcatelor. Iată pentru ce Ioan Botezătorul îl aseamănă pe Iisus cu un miel, pentru că Acesta S-a adus pe Sine jertfă de răscumpărare pentru popor, plin de răbdarea şi nevinovăţia unui miel.

Din cele arătate am putut vedea lămurit că virtutea de căpetenie a Sfîntului Ioan Botezătorul a fost smerenia, virtute foarte dragă lui Dumnezeu. Ea este floarea virtuţilor care le întrece pe toate. Sfinţii Părinţi o numesc regina faptelor bune.

Dacă mîndria i-a azvîrlit pe îngeri din cer în iad, smerenia îi ridică pe oameni, chiar dacă au anumite slăbiciuni, îi înalţă la cer. Iar Sfinţii Părinţi care s-au nevoit cu multă strădanie să dobîndească această virtute a smereniei, spun că lui Dumnezeu îi este mai plăcut un om păcătos, dar care îşi recunoaşte slăbiciunile şi se smereşte, decît un om care se pretinde că este drept dar plin de mîndrie.

Sfinte Ioane, Botezătorul Domnului, te rugăm pentru multele tale însuşiri bune, nevoinţe, rugăciuni, precum şi pentru îngereasca virtute a smereniei şi a sîngelui tău vărsat pentru dreptate, credinţă şi adevăr, spală mulţimea păcatelor noastre, ca şi noi împreună cu tine să ne facem părtaşi împărăţiei cerurilor. Amin.

Arhim. *Serafim Man*

PREDICĂ LA DUMINICA DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

„Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină şi celor ce şedeau în latura şi în umbra morţii lumină le-a răsărit“
(Matei 4, 16)

Sfînta Evanghelie din această Duminică ne spune că Acela care a fost promis spre mîntuire, îndată după căderea lui Adam, s-a revelat lumii asemeni unui neîntrecut învăţător. După ce veac după veac a fost aşteptat ca o făclie de taină transmisă din neam în neam, „Dumnezeu s-a arătat în trup“ (I Tim. 3, 16). La „plinirea vremii“ (Gal. 4, 4), Iisus Hristos-Dumnezeul nostru a venit în lume ca să strice lucrurile diavolului şi să mîntuiască pe om de robia lui. Este un moment de o semnificaţie şi însemnătate excepţională asupra căruia încercăm să zăbovim în această Duminică de după Botez.

1. Înainte de orice se cuvine să ştim că istoria vieţii şi a slujirii lui Iisus Hristos-Mîntuitorul face parte din credinţa noastră. Cel anunţat de atîţia profeţi spre salvarea omului şi-a inaugurat lucrarea mîntuitoare odată cu botezul Său în rîul Iordanului (Matei 3, 13).

Din pustia Iordanului Iisus a trecut într-o altă pustie, a Carantaniei. Aici diavolul, vrăjmaşul lui Dumnezeu şi al omului, s-a apropiat de Mîntuitorul şi i-a propus, în trei asalturi, îndoiala de dumnezeirea Sa. În confruntare directă, Iisus îi refuză diavolului orice dovadă a dumnezeirii Sale şi-l avertizează că toată ascultarea i se cuvine numai lui Dumnezeu.

2. După lupta cu diavolul şi biruinţa asupra lui în pustie, Iisus s-a întors în Nazaretul Galileii. Ştiind că Sf. Ioan Botezătorul a fost întemniţat, Iisus a părăsit Nazaretul şi s-a stabilit în Capernaum (Matei 4, 12—13). Această localitate se află lîngă Marea Tiberiadei (a Galileii sau lacul Ghenizaret), în provincia numită pămîntul lui Zabulon şi al lui Naftalim. Aici a rostit El cel dintîi cuvînt public.

Din Capernaumul Galileii, Hristos-Domnul a iniţiat aproape toate călătoriile Sale spre bucuria sufletului omenesc. În Samaria, în Iudeia, în Pereia, El străbătea toate cetăţile şi satele aducînd, pretutindeni, lumina învăţăturii Sale. Aşa că nu numai locuitorii din Capernaumul Galileii, ci de oriunde „cei ce trăiau în întunericul şi în umbra morţii“ au intuit şi au înţeles, în cuvîntul şi în misiunea Mîntuitorului, lumina adevărului mîntuirii.

3. Dar convingerea că în Iisus din Nazaret Dumnezeu însuşi este prezent şi că El este cu adevărat „steaua răsărită din Iacov“ (Num. 24, 17) pentru mîntuirea neamului omenesc, s-a format în mod treptat în mintea, în inima ascultătorilor Săi. Astfel, la început, s-a apreciat că Iisus este doar un mare profet. S-a crezut că El este un nou Ilie (Matei 16, 14), Ioan Botezătorul înviat (Marcu 6, 16), ori Moise. Minunile săvîrşite de Mîntuitorul, învăţătura Sa fără

seamăn, înțelepciunea Sa negrăită au contribuit însă la convingerea că Cel prezis și descris cu amănunte în Scriptura Vechiului Testament, este Hristos-Mesia.

Pe temeiul multor mărturii și dovezi apostolii și marea majoritate a ascultătorilor au crezut și au recunoscut în Mesia-Hristos, pe Fiul lui Dumnezeu Celui viu (Matei 16, 16). Aceasta înseamnează că Hristos-Domnul este o personalitate infinit mai strălucitoare decît părintele Avraam. El, Profetul profeților, este nu doar eliberatorul unei națiuni dintr-o robie pămîntească, cum a fost împăratul profet Moise, ci Eliberatorul tuturor neamurilor pămîntului dintr-o robie eternă. În lucrarea Sa mîntuitoare Iisus se arată, prin cuvîntul și viața Sa, „Lumină din lumina veșnică" a ființei dumnezeiești.

4. Născut de două ori, o dată în veșnicie din Tatăl și a doua oară în timp (din neamul lui Avraam și al lui David), Iisus Hristos este Dumnezeu-Omul. El este MODELUL și ENERGIA unei noi ere: era creștină, era propovăduirii Împărăției lui Dumnezeu. Cuvîntul Său este lumină. Viața Sa este sfințenie și izvor al sfințeniei. Prezența Sa este putere și adevăr. În vreme ce profeții Vechiului Testament acționau în numele lui Dumnezeu, chemau și implorau, în diferite situații, numele Creatorului, Iisus Hristos-Domnul vorbește și săvîrșește minuni în numele Său. Dacă toți profeții se considerau slujitori ai lui Dumnezeu, Iisus Hristos se declară pe Sine egalul Părintelui ceresc. „Eu și Tatăl meu una sîntem" (Ioan 10, 30). În această conștiință El poruncește slăbănogului: „Ridică-te! Ia-ți patul tău și umblă" (Ioan 5, 8), și slăbănogul se face sănătos. Celui orb îi spune: „Vezi!" (Luca 18, 42), și orbul primește vederea. Ca un stăpîn al vieții și al morții, El poruncește morților să se ridice din sicriu. Așa ceva nu se mai văzuse și nu se mai auzise între oameni. Cuvîntul Său este menit să înnoiască viața oamenilor. Greci, sirieni, romani, alte națiuni, se înflăcărează în aceeași simțire și se consideră un singur popor. Se împlinesc în Iisus cuvintele Scripturii: „Iată, Eu le fac pe toate noi" (Apoc. 21, 5).

5. Lucrarea Mîntuitorului se răsfrînge și în veacurile precedente, în răstimpul în care au viețuit credincioșii patriarhi, curajoșii profeți. El este nu numai Cel făgăduit de profeți și așteptat de poporul ales, ci și Cel promis de la începutul lumii. De aceea Hristos-Domnul, împlinind nădejdea patriarhilor și a profeților, reconsideră felul de a simți și de a cugeta al omului în actualitate și în viitor. În era creștină se cultivă capacitatea de interpretare mai în adînc a istoriei lumii. Dintru începuturile ei istoria este mers de la primul sau vechiul Adam, spre Adam cel nou (Rom. 5, 14), Iisus Hristos. În această interpretare istoria nu mai este apreciată doar ca o înlănțuire de conflicte, de războaie în urma cărora apar și dispar popoare pe arena ei. În Adam cel nou, viața oamenilor este ridicată pe culmea unor valori spirituale infinite. Istoria este mers al omului spre Dumnezeu, în veșnicie.

6. Spre acest sens superior al existenței noastre pe acest pămînt, ne călăuzește și ne hrănește Biserica din energiile tainice ale sfințeniei. De fapt, omul începe viața cu sfințenie. Încă de la naștere, prin Sfînta Taină a Botezului, omul este trecut din umbra morții veșnice la lumina mîntuirii. „Cîți în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am și îmbrăcat" (Gal. 3, 27).

În Taina Botezului am făgăduit să lepădăm lucrurile întunericului și am jurat credință și iubire Împăratului luminii. Cuvîntul dat la botez sîntem datori să-l păstrăm și să-l valorificăm în toată vremea vieții. În Taina Spovedaniei, ca într-un necontenit botez, Mîntuitorul ne spală de păcate. Prin harurile ce se revarsă din Jertfa Sa, El ne ajută să biruim cursele diavolului și să ne sfințim viața. Hristos-Domnul este, și astăzi, lumina care mîntuie și dă valoare vieții și lumii. Cuvintele pe care vi le spunem în cadrul cultului divin nu sînt ale noastre, ci ale Lui. Nu vorbim decît în numele Lui, pentru că de El sîntem trimiși pentru oameni. Nu sîntem decît interpreții învățăturii Bisericii. Iar învățătura Bisericii este a Mîntuitorului Hristos. „Întru lumina Lui vedem și noi lumină" în Biserica Măririi. La Sfînta Liturghie mărturisim cu bucurie: „Văzut-am lumina cea adevărată, luat-am duhul cel ceresc...".

7. Dar noi știm că nu este deajuns numai a vedea lumina lui Hristos pentru a ne bucura exterior de ea. Trebuie să și voim a realiza această lumină a vieții în viața noastră. Drept aceea, să ne străduim a ne dovedi capabili și vrednici de

Idealul-Hristos, Lumina lumii. Să ne identificăm, pe cît este omenește posibil, cu învățătura și simțirea Lui. Să-l iubim pe El, slujind oamenilor ca unor frați. În acest fel sîntem și vom fi, cu adevărat, „fii ai luminii", „oameni cerești" și putem nădăjdui dobîndirea luminii și în eternitate. Pentru acest rost înalt în lume, îi aducem lui Dumnezeu toată recunoștința și iubirea noastră. Lui i se cuvine toată slava, toată cinstea și toată închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Amin.

Pr. *Gh. Rățulea*

IUBIREA UNEȘTE PE TOȚI OAMENII ÎN MAREA FAMILIE A LUI DUMNEZEU

„Ca toți să fie una" (Ioan 17, 21)

Cu adevărat mare este taina creștinătății, zice Sf. Ap. Pavel, că Dumnezeu s-a arătat în trup, ca slobozindu-ne de păcatul lui Adam, să ne unească pe toți oamenii într-o mare și fericită familie, să ne facă fiii Săi și să fim fericiți.

Cei ce se clatină de adevărul întrupării Fiului lui Dumnezeu și a trăirii Sale între noi, oamenii, să vină azi în Samaria, la Fîntîna lui Iacob și să-L vadă poposind în arșița soarelui, obosit de drum ca Om și cerînd apă să bea de la o femeie samarineancă, păgînă, străină de neamul evreesc, pe care o aduce la credința în Dumnezeu cel adevărat. Iubirea Sa nemărginită Îl face să cheme la împărăția lui Dumnezeu toată suflarea omenească, să ne împace pe toți cu Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, și să ne împace unii cu alții ca toți să fim una în El (Ioan 17, 21).

Femeia pe care o întîlnește Mîntuitorul Hristos la fîntînă are o viață ușuratică și cerîndu-i apă, ea îi spune că între evrei și samarineni este ură de secole și voiește să-L refuze. Dar Domnul a venit să topească zidul urii dintre oameni și popoare și să-i unească pe toți prin dragoste într-o mare familie a lui Dumnezeu. El îi zice: „Dacă ai fi știut cine este Cel ce-ți cere apă, i-ai fi dat și ai fi cerut în schimb, apă vie" (Ioan 4, 10). Femeia crede că este apa de izvor, dar Domnul îi descoperă că El este izvorul acestei ape spirituale, al credinței adevărate din care izvorăsc energiile spirituale ale vieții care duc sufletul la viața de veci (Ibid. 4, 14).

Din discuție Mîntuitorul Hristos îi arată trecutul său păcătos, de care ea se cutremură și văzîndu-L prooroc îi cere sfat unde să se închine lui Dumnezeu: în Garizim sau în Ierusalim. Domnul îi descoperă adevărul că Dumnezeu este Duh și Adevăr și putem să ne închinăm Lui oriunde, cu inima curată, că El e Tatăl tuturor oamenilor și noi sîntem fiii Săi și frați întreolaltă. Îi descoperă că El este Mesia cel așteptat și ea fuge în orașul Sihar să spună că a venit Mesia, iar lumea merge la El să-L asculte.

Fapta Domnului care vestește Evanghelia și la poporul samarinean socotit spurcat de evrei, ne dă prilejul să cugetăm azi despre iubirea creștină care ne unește pe toți oamenii în marea familie a lui Dumnezeu. Ea este lumină și căldură, bucurie și mîngîiere, fără ea *totul este răceală*, întuneric și moarte.

Iubirea este inima creștinului. După cum inima dă viață trupului, tot astfel viața creștină crește și se desăvîrșește numai prin iubirea de Dumnezeu și de aproapele. Ea este legea de gravitație a cosmosului și a vieții umane. Din iubire Dumnezeu a creat lumea, îi poartă de grijă, o susține, mîntuiește și sfințește pe om. Din iubire a venit Fiul Său în lume ca Om să ne scoată de sub puterea diavolului, să ne șteargă păcatul strămoșesc și să readucă tot neamul omenesc în marea familie a lui Dumnezeu să ne facă din nou fiii Săi fericiți!

Iubirea este cea dintîi și cea mai mare poruncă din legea Noului Testament, de aceea Domnul Iisus ne-o lasă ca testament (Ioan 13, 34). Apostolii au ascultat

această poruncă a iubirii, după cum citim în Sf. Evanghelie și în Tradiția Apostolică. Aceasta spune că Sf. Apostol Ioan, numit și Apostolul iubirii, ajuns la adînci bătrînețe, lua parte la adunările creștinilor, dus de brațe, slăbit de puteri; aici spunea — drept predică — o singură propoziție: „Fiilor, iubiți-vă unii pe alții!". Întrebat pentru ce repetă mereu același cuvînt, el a răspuns: Aceasta este porunca Domnului care a zis: „Poruncă nouă vă dau vouă, să vă iubiți unii pe alții, cum Eu v-am iubit pe voi" (Ioan 13, 34 sq.).

II. Creștinii se întreceau între ei în iubire, în veacurile primare, iar iubirea a făcut din ei eroi, martiri și sfinți ai lui Dumnezeu. Să ne gîndim aici la Sf. Ștefan, primul martir creștin. Iubirea îndemna pe toți să se ajute între ei cu tot ce aveau, cu ce puteau, începînd cu haine, hrană, adăpost, vorbe bune, mîngăiere, iertare și chiar cu un pahar de apă, dat în numele Mîntuitorului Hristos. Iubirea jertfelnică arătată în fapte de milostenie îndemna pe cei bogați să jertfească pentru cei săraci. Ei aveau toate în comun, nimeni nu era lipsit, ci toți erau egali frați și fii ai lui Dumnezeu. În focul dragostei, toți erau o inimă, un gînd și o simțire, erau un suflet într-o mare familie a lui Dumnezeu, mîncau la aceeași masă, la agape, la mesele dragostei (F. Ap. 4, 34). Și să nu uităm că creștinii erau persecutați greu de stăpînirea romană păgînă. Sîngele creștinilor curgea în valuri; dar ei erau tari și sufereau cu plăcere, întăriți de dragostea față de Hristos-Dumnezeu. Această dragoste i-a întărit ca să suporte persecuții pentru Hristos Domnul vreme de 300 de ani, ca să ajungă apoi la pace, libertate și dreptate pe timpul împăratului Constantin cel Mare (313).

Iubirea este însușirea esențială a sufletului creștin adevărat. Nu poate fi creștin fără iubire. Fără iubire este iadul de pămînt. Adevărul acesta l-au înțeles toți creștinii, care se recunoșteau între ei prin faptul că se iubeau. Ei urmau astfel porunca Mîntuitorului Hristos, care ne zice nouă tuturor: „Rămîneți întru dragostea Mea" (Ioan, 15, 9). Păgînii îi admirau pe creștini. Pentru iubirea cu care erau legați creștinii între ei, păgînii îi admirau. Chiar spuneau: „Vedeți cît de mult se iubesc între ei!" Un păgîn, Minucius Felix, într-o scriere a sa spune că creștinii se iubesc între ei înainte de a se cunoaște.

Cauza o spune un alt scriitor păgîn, Lucian, care zice că Legiuitorul lor (Iisus) le-a spus că ei toți sînt frați și fii ai lui Dumnezeu și viețuiesc conform acestui ordin: „Să se iubească între ei!"

III. Să venim la omenirea de azi. Cum apare ea după propovăduirea iubirii creștine de 2 000 de ani? Ea este o imagine spălăcită și deformată a comunității creștine primare. Din păcate, ea mai păstrează azi numai numele de creștină, în rest nu mai are aproape nimic din sufletul plin de iubire al aceleia. Ne spune acest adevăr prințul indian Sador Sundor Sing, care s-a convertit la creștinism în 16 dec. 1904 și a devenit apostolul veacului al XX-lea. El a călătorit în toate statele creștine din apusul Europei și a fost chiar în România, în anul 1925. În predicile sale spunea: „Voi europenii sînteți albi la față, dar negri la inimă". Este semn rău, dovadă că tot progresul științifico-tehnic și social al omenirii n-a schimbat cu aproape nimic inima omului, care a rămas la fel de păgînă, plină de păcate. A lipsit oare efortul omului modern să se ridice prin cultură peste starea sa de natură, de barbarie și primitivitate? Nu. Omenirea a făcut eforturi imense în decursul veacurilor, îndeosebi în cel al XIX-lea și al XX-lea și a realizat progrese uimitoare. El a cucerit mări și oceane, a pătruns în cosmos, a redus spațiul și timpul. A făcut lucruri mari, dar n-a putut să se apropie de fericire. Omenirea prezintă azi un tablou încruntat, temut, ca un tigru fioros. Ea are azi multă jale, vaiet și plînset, mizerie, suferință și durere. Pe urma celui de al doilea război mondial sîngele a curs în rîuri, crimele și fabricile morții din lagărele de exterminare de la Dachau, Buchenwald, Maidanek etc. au distrus milioane de oameni nevinovați. Omul a devenit o fiară pentru semenul său. Trăim parcă vremuri apocaliptice, care vor să arunce omenirea în haos și neființă.

Care să fie cauza acestui decalaj moral? Este, oare, neputincioasă iubirea și bunătatea lui Dumnezeu? Nu! Vina este lipsa iubirii și a credinței față de Dumnezeu. Omul modern este legat aproape numai de bunurile trecătoare, este legat enorm de pămînt, de parcă ar trăi mii de ani și — din păcate — crede că acestea îi pot aduce binele și fericirea pe care o caută. Ignorînd valorile spirituale eterne,

pentru care l-a creat Dumnezeu cu rațiune și libertate, omul de azi a deplasat axa existenței de azi de la teocentrie la antropolatrie, de la adorarea lui Dumnezeu la adorarea sa, la adorarea creațiunii sale, a științei și a tehnicii, care se întoarce împotriva fericirii sale.

Omenirea de azi are față urîtă și hidoasă din cauza urei între oameni și popoare, dintre state mari și mici, din cauza păcatelor și a egoismului feroce care le stăpînesc. Omenirea pare o stîncă care se prăbușește în adîncul neființei, pare o oglindă care se sparge în țăndări să nu mai strălucească în ea chipul de lumină al Părintelui ceresc care l-a creat, ci al diavolului care l-a desfigurat. Omenirea de azi are imaginea îndrăcitului din Gadara, care se zbate să scape din lanțurile păcatelor și viciilor sale în care a ajuns de bună voie, pentru că în loc să ceară ajutorul lui Dumnezeu pentru salvarea sa, crede că se ușurează, exploatînd, răbdînd, lovind, blestemînd, înjurînd și omorînd cu ură diabolică pe semenul său.

Imaginea de mai sus ne amintește de regele Egiptului, Osiris, care cobora adeseori între supușii săi, sfătuindu-i cum să lucreze pămîntul, ca să rodească cît mai bine. „Așa faceți, așa lucrați, zicea el, celelalte le va da cerul". Iar supușii l-au ascultat un timp, au arat și au semănat, iar cerul le-a binecuvîntat munca și toți erau mulțumiți. Dar odată le vine în cap un gînd năstrușnic: De ce să lucreze ei în bătaia razelor de soare, în vînt și ploaie? Și au pornit să se apere. Au făcut pămîntului un acoperiș mare și munceau fără să mai vadă razele soarelui, nici să mai bată vîntul și ploaia peste ei. Și oamenii noștri se credeau acum fericiți și au trăit așa multă vreme. Vine vara, vine toamna, dar pămîntul nu a mai rodit nici un spic de grîu. Unii mai înțelepți au zis că pămîntul nu rodește că n-are ploaie și soare, iar în grabă au zugrăvit pe acoperiș un soare, apoi nori de apă. Dar în zadar căci fără căldura soarelui de pe cer și fără ploaia cerului care vine de sus, pămîntul nu rodea. Și ar fi ajuns să moară de foame, dacă nu ar fi stricat acoperișul făcut de ei.

La fel a făcut și omenirea din ultimele secole. Ea a încercat să facă un așezămînt despărțitor între ea și harul divin, semn de despărțire între Dumnezeu și om, între iubire și ură. În loc ca să-L adore pe Dumnezeu și să-I ceară ajutorul Său cu credință smerită, omenirea privește azi cu mîndrie și îngîmfare la descoperirile și invențiile sale. Mașini și iar mașini, iar omul a uitat de sine, de suflet, de Dumnezeu și de aproapele său. Azi mașina l-a întrecut, l-a învins, tehnica a devenit atotputernică, iar omul a rămas ca un simplu șurub, rotit de ea, mic, slab și pipernicit, să se teamă de ea în tot momentul, căci mașina de război, arma atomică, împrăștie acum teama de moarte în toți. La zgomotul infernal al avioanelor de bombardament, fuge nebun ca odinioară Cain de crima sa, care purta pe frunte blestemul divin al fratricidului. Omul a început prin a fi stăpînul mașinii și a sfîrșit prin a fi sclavul ei. El nu mai are inimă milostivă, ci creier rece, inteligență ascuțită ca să omoare totul.

Aceasta este tragedia omenirii de azi, fără iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui, care a izvorît din lipsa de credință și frică de Dumnezeu. Omul a urmărit să aibă izvorul fericirii în sine, în autonomie, să fie independent de Dumnezeu, departe de soarele Hristos-Dumnezeu, de Evanghelie. Iubirea Sa o socotește ca slăbiciune și a ajuns să se sperie de prăpastia în care a ajuns, de abisul care i s-a deschis cu dorința și voia sa. El nu are azi tăria și curajul să se întoarcă de pe acest povîrniș. Sfîrșitul se poate prevedea: mașina semănătoare de moarte, bombele atomice și biologice, gazările și fabricile morții se pregătesc de lucru. Ele așteaptă să ne înghită pe toți — pe unii azi, pe alții mîine, și să ne facă nefericiți. Totul este schimbat pe pămînt. Se pregătește, pare, un cortegiu spre un vast cimitir, în care unii se văd în groapă, alții în spitale, alții infirmi și milioane de vieți în plînset, amar și moarte.

În locul iubirii altruiste, comunitare și jertfelnice care unește pe oameni cu Dumnezeu, mulțimea lipsită de credință este stăpînită de cel mai feroce egoism, care în ascuns împarte lumea în tabere vrăjmașe care luptă împotriva credinței și a dragostei de Dumnezeu și de aproapele, se urăsc între ele și caută să se distrugă una pe alta.

Într-aceasta stă puterea diavolului care a adus tragedia veacului acestuia: omul slujește azi forțelor întunericului, negînd lumina lui Hristos și toate valo-

rile pozitive cultivate de ea: credinţa în Dumnezeu, Biserica, adevărul, binele, frumosul, sfinţenia, dreptatea etc. Acceptînd această negaţie a luminii şi adevărului în Hristos, diavolul a desfigurat pe om, l-a făcut o caricatură, în loc să fie o capodoperă a cosmosului, l-a retrogradat la un biet biped — căruia i-a inspirat gradul egoităţii sale trufaşe.

Din păcate, oamenii experimentează azi pe viaţă acest adevăr că după cum nu este posibilă viaţa pe pămînt fără soare, tot aşa nu e posibilă pacea, binele şi fericirea fără Soarele-Hristos-Dumnezeu, fără iubirea şi harul Său. O lucrare izolaţionistă, diabolică, de dezbinare, învrăjbire şi ceartă are loc, care pregătesc drumul unui război nimicitor.

Trăim într-o lume în care oamenii trăiesc izolaţi între ei, trăiesc numai pentru ei înşişi, se încred în ei şi nu în Dumnezeu, uitînd că sînt creştini, că au datoria să se iubească şi să ierte şi să se ajute reciproc. Cîţi dintre creştinii de azi mai au clară conştiinţa că sîntem fraţi între noi, sîntem fiii lui Dumnezeu şi formăm o mare familie care este trupul tainic al Domnului Hristos? Cîţi mai avem conştiinţa lucidă că atunci cînd sufere un frate de-al nostru, cînd se bolnăveşte un organ, toate organele suferă? Oare ochiul, sau piciorul, mîinile şi urechile nu servesc tot trupul? Aşa şi creştinul adevărat nu trebuie să caute mai întîi cele ale sale, ci cele ale fratelui său. Oare am uitat cuvîntul Sf. Ap. Pavel care zice: „Purtaţi sarcina (necazurilor) unul altuia şi aşa împliniţi legea lui Hristos" (Gal. 6, 2), legea dragostei, a într-ajutorării şi a jertfei reciproce? Da, legea dragostei, a într-ajutorării este cheia vieţii creştine adevărate şi cheia fericirii noastre în Hristos.

Ura a schimbat chiar icoana sufletului românesc. Unde mai este acea omenie românească, acea cinste şi iubire dintre fraţi, care odinioară se sacrificau şi se ajutau ca într-o familie? A slăbit credinţa faţă de cele sfinte, bisericile stau goale. Unde mai este bunătatea, blîndeţea, dreptatea şi mila strămoşilor arătate faţă de oricine, de orice neam şi cu atît mai mult faţă de cei de un neam cu tine aflaţi în necazuri şi nevoi? Toate le-au putut face strămoşii noştri în numele Mîntuitorului Hristos care i-a luminat, călăuzit şi iubit în orice clipă.

Sf. Evanghelie de azi ne arată că Domnul Iisus a venit să lumineze sufletele oamenilor, să-i ducă la Adevăr şi la Bine, la tot ce este dreptate şi pace şi să-i unească într-o mare familie, a lui Dumnezeu. Şi a reuşit să îndeplinească această misiune, prin sfînta şi atotputernica iubire arătată faţă de toţi oamenii din Ţara Sfîntă. Străbătînd toate oraşele şi satele, a dus cu Sine Duhul cel nou al dragostei de toţi cîţi au crezut în El, în cetatea Sihar, începînd cu femeia *samarineancă*.

Istoria bimilenară a omenirii confirmă marele adevăr spus de savantul şi filozoful francez B. Pascal că „Iisus Hristos este centrul (existenţei umane) către care tinde tot. Cine-L cunoaşte are raţiunea (înţelesul) tuturor lucrurilor. În El stă toată virtutea şi toată fericirea noastră. În afară de El nu există decît viciu, nenorociri, erori, întuneric, decădere şi moarte. Prin El omul cunoaşte pe Dumnezeu şi se cunoaşte pe sine însuşi aşa cum este". Da, Mîntuitorul Hristos şi Evanghelia Sa este Calea, Adevărul şi Viaţa — El este Calea care nu rătăceşte şi duce la apropierea omului de Dumnezeu. El este bucuria, pacea şi fericirea lumii. Este Adevărul care nu înşală, pe care, urmîndu-l, nu te căieşti că l-ai ascultat — El este Viaţa veşnică către care se avîntă toată fiinţa noastră.

Cunoscînd acestea, este mare înţelepciune ca să căutăm spre Mîntuitorul Hristos ca unica noastră nădejde de scăpare şi ajutor în necazuri şi dureri. Lumea de azi este în groaznică tensiune, stă pe un vulcan exploziv, se înspăimîntă de al III-lea război. Toţi dorim salvarea, dar ea nu va veni decît în măsura în care Duhul dragostei Evangheliei creştine se va sălăşlui între oameni. Numai dragostea lui Hristos Dumnezeu va aduce pacea mult dorită între popoare şi state, pentru că ea asigură dreptatea, libertatea, egalitatea şi înfrăţirea tuturor.

Dacă azi sînt necesare în viaţa popoarelor refome generale, politice, social-economice şi culturale, nu trebuie să uităm că mai presus de toate este necesară reforma sufletului în lumina duhului vieţii creştine. Este necesară o conectare a sufletului omenesc modern la Evanghelia Mîntuitorului Hristos.

Istoria dovedeşte că aproape toate epocile de pace s-au încheiat pe principiul roman: „si vis pacem para bellum". Şi greşeala se vede, că omul este înlăun-

tru mereu nemulţumit şi neliniştit. Trebuie să ne întoarcem la Evanghelie — care singură poate aduce fericirea şi pacea în lume, căci ea schimbă sufletul omenesc.

Sîntem datori să grăbim venirea acelor vremi, sub steagul credinţei şi al dragostei atotbiruitoare în Hristos, steagul crucii, care a biruit puterea celui rău pe Golgota. Dacă aceste vremi de pace şi progres duhovnicesc întîrzie, să nu disperăm că Cel de sus ne încearcă răbdarea şi credinţa. Noi să sporim duhul vieţii în Hristos, să trăim întru totul mai aproape de El, să gîndim, să voim şi să săvîrşim numai ceea ce ne porunceşte El — spre binele şi fericirea noastră a tuturor. În acest sens, fiecare dintre noi este dator să lucreze cu credinţă şi dragoste, acolo unde îl cheamă viaţa. Şi în împrejurările de azi, fiecare are datoia supremă ca, muncind cu rîvnă maximă pentru ridicarea bunei stări materiale a Ţării şi a poporului nostru, să nu uităm că sîntem creştini şi să ne purtăm în viaţă ca adevăraţi creştini. Să fim harnici, muncitori cinstiţi, corecţi şi drepţi, iubitori de adevăr, de bine şi de frumos, binefăcători cu toţi care au nevoie de ajutorul nostru. Să iubim nemărginit pe toţi oamenii, căci toţi sînt fiii lui Dumnezeu şi fraţii noştri, oricare ar fi condiţia lor socială, culturală etc. Cel ce spune că iubeşte pe Dumnezeu, dar urăşte pe fratele său şi nu-l ajută la necaz — zice Sf. Ap. şi Evanghelist Ioan — este mincinos, căci cum poţi iubi pe Dumnezeu pe care nu-L vezi şi urăşti pe fratele tău pe care-l vezi la tot pasul (I Ioan 4, 20).

Cu scopul de-a ne ajuta reciproc, repet porunca Marelui Apostol Pavel, care zice: „Purtaţi sarcina unul altuia căci numai aşa împliniţi legea dragostei lui Hristos-Dumnezeu“ (Gal. 6, 2), care a venit în lume nu ca să facă voia şi plăcerea Sa, ci voia Părintelui ceresc, suferind moarte pentru păcatele noastre, pentru binele şi fericirea noastră. Aceasta înseamnează ca să nu trecem nesimţitori pe lîngă necazurile, durerile şi suferinţele altora, ci să-i ajutăm, să arătăm iubirea noastră în fapte de milostenie, nu în vorbe găunoase şi în gînduri frumoase, dar fără folos practic. Da, să ajutăm azi pe cei greu încercaţi, căci mîine, poate, vei fi tu, creştine, în locul celui pe care-l ajuţi azi şi te vei bucura cînd te va ajuta altul. Fii fericit că poţi da azi fratelui tău şi mulţumeşte lui Dumnezeu că eşti în această situaţie, decît să aştepţi tu milă şi ajutor de la alţii. Sf. Ap. Pavel zice pe drept: „Este mai fericit a da, decît a lua“ (F. Ap. 20, 35), iar Mîntuitorul Hristos a spus: „Fericiţi sînt cei milostivi, că aceia se vor milui“ (Mt. 5, 7).

Nu uitaţi că pe creştinii adevăraţi, pe oamenii înţelepţi, suferinţa şi necazurile îi apropie, îi uneşte şi-i solidarizează în acelaşi gînd, acelaşi ideal şi aceeaşi credinţă. Cu cît cresc încercările, cu atît sporeşte solidaritatea, căci această lege morală trebuie s-o respectăm şi noi în faptele noastre de milă şi într-ajutorare faţă de semenii noştri. Vremile de încercare trebuie să ne oblige să trăim mai mult în cei lipsiţi dintre noi. Cel ce dă, lui îşi dă, căci nici o faptă nu se pierde şi Cel de sus o răsplăteşte, după calitatea ei — bună sau rea — în Ziua Judecăţii cînd toate cele ce azi — care par ascunse — vor ieşi la lumină, ca fiecare să ia după inima sa.

Veniţi azi, fraţilor, la fîntîna lui Iacob, ca să-L întîlnim pe Mîntuitorul Hristos cu femeia samarineancă şi să-I cerem „apa cea vie“. Să-i cerem harul credinţei şi al dragostei de Dumnezeu şi de oameni. Dăruiţi-vă Lui cu toată încrederea şi depuneţi la picioarele Lui toată viaţa voastră. Mulţumiţi-I Lui pentru tot ceea ce aţi făcut bine şi plăcut Lui şi cereţi iertare de trecutul umbros pe care El vi-l cunoaşte. Staţi de vorbă cu Domnul, în retragere, în cămara inimii voastre şi rugaţi-L să o curețe de orice gînd deşert şi necinstit, de orice simţire vicleană şi păcătoasă. Predaţi-vă Lui cu trupul şi sufletul vostru, ca El să stăpînească în gînd, în vorbă şi în faptă. Deschideţi-vă larg inimile în faţa Lui, ca El să intre în voi şi să gîndiţi, să vorbiţi şi să făptuiţi tot ce El gîndeşte, vorbeşte şi făptuieşte. Întrebaţi-vă neîncetat, în faţa oricărei lucrări de seamă în viaţă: Ce ar face Hristos în locul meu? Cum ar vorbi şi ar lucra El în locul meu? Urmaţi-I exemplul, că nu veţi greşi. Aşa veţi înţelege Duhul iubirii Sale, pe care-l cere azi de la noi spre binele şi fericirea noastră.

Prot. stavr. Dr. *Simion Radu*

PREDICĂ LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE BRÎNZĂ

Însemnătatea şi binefacerile Postului

Sîntem la începutul Sfîntului şi marelui Post al Paştilor, care cuprinde cele 40 de zile sau şase săptămîni ale Păresimilor, timp numit pe drept cuvînt de Sf. Părinţi „sezonul plugăriei duhovniceşti". Este o perioadă a calendarului nostru creştin, în care sf. Biserică ne îndeamnă prin toate rînduielile sfintelor slujbe să ne preocupăm de cele sufleteşti, de cultivarea ogorului nostru lăuntric prin rugăciune sporită, prin post şi înfrînare de la cele rele şi prin înmulţirea virtuţilor, a faptelor bune, spre a ne pregăti de primirea cu vrednicie a Sf. Împărtăşanii şi a marelui eveniment al mîntuirii noastre, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Cartea Triodului, care cuprinde cele legate de serviciile dumnezeieşti ale postului, are permanente îndemnuri şi chemări la umilinţă şi căinţă pentru păcatele şi căderile noastre, pentru îndreptarea vieţii noastre în lumina poruncilor dumnezeieşti. „La mulţimea faptelor mele cele rele, gîndindu-mă eu păcătosul — zice o rugăciune şi cîntare a Triodului — mă cutremur de înfricoşata zi a Judecăţii Tale Doamne, pentru care umilindu-mă, cu vameşul strig Ţie: milostiv fii mie păcătosul, Dumnezeule". Sau alta: „Greşit-am Ţie, Mîntuitorule, ca fiul cel rătăcit, primeşte-mă şi pe mine cel ce mă întorc la braţele iubirii şi preţuirii Tale părinteşti".

Împreună cu aceste îndemnuri şi chemări, Biserica ne pune în faţă şi anumite pilde şi exemple de oameni care au păcătuit, au avut greşeli şi căderi mari, dar s-au umilit şi s-au îndreptat, mărturisindu-şi păcatele cu căinţă şi reuşind să se izbăvească de ele prin o viaţă de înfrînare, post şi rugăciune.

Iată, la începutul Sfîntului Post, această Duminică este numită a izgonirii lui Adam din rai, tocmai spre a ne aduce aminte de cele ce s-au întîmplat la începutul zidirii, spre a ne pune în faţa ochilor minţii şi inimii noastre crearea şi căderea omului, a protopărinţilor noştri Adam şi Eva.

Această privire a minţii spre cele de la început ale lumii şi istoriei îşi are rosturile şi semnificaţiile ei.

Rînduiala de azi a Triodului ne menţionează că este potrivit şi folositor pentru credincioşi de a cunoaşte de unde am căzut, în urma călcării poruncii dumnezeieşti, şi care sînt relele ce s-au abătut asupra lui Adam şi a urmaşilor lui, adică a noastră, a tuturora.

Este îndeobşte cunoscut că primii oameni n-au respectat porunca Creatorului de a nu mînca din pomul cunoştinţei binelui şi răului, datorită neînfrînării, poftei. La aceasta s-a adăugat ispita mîndriei prin amăgirea diavolului, care le şopteşte: „Nu veţi muri, ci veţi fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele şi răul" (Fac. 3, 4—5).

Aşadar, intervenind păcatul, prin neascultare, neînfrînare şi mîndrie, în viaţa omului a apărut o descumpănire, o tulburare atît în relaţiile sale cu Cel ce l-a creat, dar şi în propria sa fire omenească, prin lupta dintre năzuinţele cele bune şi pornirile rele, între legea minţii şi legea păcatului. Păcatul, lucrînd în firea noastră adamică, nu se supune legii şi voii lui Dumnezeu. Ca un remediu, ca un leac ce are menirea de-a sprijini firea cea bună, adică partea din chipul lui Dumnezeu nealterată, rămasă curată în om, s-a instituit practicarea postului trupesc, împletit cu cel sufletesc, al înfrînării de la anumite mîncăruri, băuturi şi plăceri trupeşti, împreunat cu rugăciunea smerită şi cu căinţa pentru păcatele săvîrşite.

În Vechiul Testament întîlnim practicarea postului ca o pregătire şi întîmpinare a unor evenimente însemnate.

Spre exemplu, Moise a postit 40 de zile înaintea primirii Legii în muntele Sinai.

Postul a fost predicat şi ţinut de toţi proorocii pentru curăţirea şi ispăşirea păcatelor, ca mijloc de pocăinţă.

Proorocul Isaia accentuează şi latura socială a postului, a unor relaţii mai bune şi mai drepte între oameni. În acest sens, adevăratul post bineplăcut lui

Dumnezeu constă în „dezlegarea legăturii răutăţilor şi fărădelegilor, în slobozirea celor asupriţi şi robiţi, împărţind pîinea cu cel flămînd şi primind în casă pe cei nenorociţi“ (cap. 58).

Ca unul ce a venit nu ca să strice legea, ci să o împlinească, Mîntuitorul Hristos însuşi a postit 40 de zile, înainte de activitatea Sa publică.

În Evanghelia Duminicii de azi, ni se aminteşte de îndrumarea Domnului: „Cînd postiţi nu fiţi ca făţarnicii; ci tu, cînd posteşti, unge-ţi capul tău şi spală faţa ta, ca să nu te arăţi oamenilor că posteşti, ci Tatălui care este în ascuns...“ (Matei, 6, 16).

Se accentuează, aşadar, discreţia şi sinceritatea postului, împotriva fariseilor, care posteau spre a fi văzuţi şi lăudaţi de oameni.

Cu alt prilej, Domnul nostru Iisus Hristos recomandă postul şi rugăciunea, ca pe cele mai însemnate mijloace de biruire a demonilor şi a pornirilor rele, pătimaşe şi demonice care ne stăpînesc în anumite situaţii şi ispitiri, mai ales atunci cînd au devenit o doua natură prin deprinderea şi obişnuinţa cu care ne stăpînesc şi ne înrobesc.

Prin post şi rugăciune se educă voinţa spre a se ajunge la cea mai mare biruinţă posibilă: biruinţa de sine, prin eliminarea celor rele şi cultivarea celor bune, prin sprijinul şi colaborarea harului dumnezeiesc.

Totuşi sînt unii care nu postesc şi nici nu au cunoştinţă de aceste binefaceri ale înfrînării şi cumpătării, dar pentru justificarea poziţiei şi atitudinii lor, aduc cuvintele Mîntuitorului: „Nu ce bagă în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea spurcă pe om“ (Matei 15, 11).

Folosirea acestor cuvinte în sensul eliminării postului, înseamnă o explicaţie sectară, greşită, care nu ia în considerare contextul şi situaţia în care au fost rostite aceste cuvinte. Şi anume, în textul Evangheliei de la Matei, cap. 15, cărturarii şi fariseii învinuiesc pe Apostoli că „mănîncă pîine fără a se spăla pe mîini“. Se ştie că la evrei, pînă astăzi se face deosebire între mîncăruri curate şi mîncăruri spurcate. Spre exemplu, carnea de porc este oprită, şi cel ce a mîncat carne, se zicea că s-a spurcat. Tot aşa era datina ca să mănînci cu mîinile spălate. Cel ce mînca cu mîinile nespălate, se zicea că s-a spurcat. Deci în obiecţia cărturarilor nu era vorba de post, ci de credinţa greşită că ucenicii mîncînd cu mîinile nespălate, s-ar fi spurcat. La aceste obiecţii Domnul spune cuvintele amintite, că „nu ce intră în gură spurcă...“.

După învăţătura Evangheliei Domnului, toate mîncărurile sînt bune, ce au fost lăsate de Dumnezeu pentru hrana noastră. Sfîntul Apostol Pavel ne încredinţează că „nimic nu e spurcat prin sine“, că „toate sînt curate“ (Rom. 14, 14—20).

Deci Mîntuitorul nu desfiinţează postul, ci se ridică împotriva credinţei greşite, fără temei în poruncile divine, împotriva formalismului sec, fără conţinut sufletesc care izvorăşte din credinţă şi evlavie deşartă. În lumina Evangheliei, postul este un mijloc prin care ne înfrînăm de la anumite mîncăruri şi băuturi sau alte desfătări omeneşti, pentru un anumit timp, cu scopul de a potoli poftele păcătoase ale firii omeneşti, patimile şi viciile, care distrug sănătatea trupească şi sufletească a oamenilor şi totodată familiile şi bunele relaţii între oameni.

Sfinţii Părinţi subliniază adesea că postul este în primul rînd o jertfă pentru Dumnezeu, pe care o aducem drept recunoştinţă şi mulţumire pentru tot ceea ce a făcut El pentru noi. Şi cine putea să facă mai mult, să ne preţuiască şi iubească mai mult decît Dumnezeu care „a trimis pe unicul Său Fiu, pentru ca tot cel ce crede în El să nu piară şi să aibă viaţă veşnică“ (In. 3, 16).

Mîntuitorul Iisus Hristos şi-a jertfit viaţa, a murit şi a înviat pentru noi şi a noastră mîntuire. Drept răspuns, bunii credincioşi îşi jertfesc doar anumite pofte şi porniri păcătoase, cu care fac un început al morţii păcatului, pentru ca să vieze mai deplin virtuţii şi faptei bune întru dragostea lui Dumnezeu.

Tocmai pentru că Biserica noastră, păstrînd învăţătura Evangheliei Domnului, nu face deosebire între mîncăruri care îl spurcă sau îl fac pe om mai drept, a subliniat permanent că postul de bucate să fie însoţit de înfrînarea de la păcate şi de sporire a rugăciunii, a umilinţei şi căinţei pentru păcatele făcute. Să sporim toţi credincioşii, în duh de bunătate, iertare, răbdare şi milostenie faţă de bolnavi, lipsiţi şi necăjiţi. „Să postim post primit şi bineplăcut lui Dumnezeu

— zice o cîntare a Triodului — căci postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăţi, înfrînarea limbii, lepădarea mîndriei şi mîniei, depărtarea de pofte, de clevetire, de minciună şi de toată fapta cea rea". Şi în altă parte, aceeaşi carte ne îndeamnă: „Călătoria virtuţilor ni s-a deschis; cei ce voiţi să vă nevoiţi intraţi, încingîndu-vă cu nevoinţa cea bună a postului, ca un zid tare ţinînd credinţa, ca o platoşă rugăciunea şi ca un coif milostenia, îmbrăcîndu-vă cu strălucitele veşminte ale faptelor bune, ce izvorăsc din dragostea de Dumnezeu şi de om".

În încheiere, ne întrebăm: cît şi cum să postim, cei care cunoaştem minunatele daruri şi binefaceri duhovniceşti ale postului?

Să postim cît ne îndeamnă inima luminată de credinţă şi evlavie dumnezeiască şi cît ne ajută sănătatea şi munca pe care o îndeplinim. Sînt scutiţi de post copiii şi cei bolnavi, ca şi cei ce îndeplinesc munci grele, ce presupun eforturi şi osteneli, care nu se pot îndeplini cu o alimentaţie redusă prea mult în substanţe hrănitoare şi necesare organismului omenesc.

Dar miercurea şi vinerea, o săptămînă la început şi una la sfîrşit, le putem posti cu toţii, eliminînd carnea şi băuturile, precum şi alte alimente, după cum ne ajută sănătatea sau suferinţele şi bolile fiecăruia. Căci cine nu posteşte deloc, sănătos şi tare fiind trupeşte, să cunoască maxima înţeleaptă: „Cine nu încearcă postul de bucate, nu poate ţine nici postul de păcate", de vicii şi răutăţi. Este, aşadar, postul prima treaptă a înfrînării şi cine nu urcă nici pe aceasta, nu va putea să se înfrîneze de la gînduri, cuvinte şi fapte păcătoase. Iar cel ce ţine postul de bucate şi se înfrînează şi de la păcate, sporind în viaţa cea nouă a faptelor bune, unul ca acesta urmează Domnului Hristos, ucenicilor Săi şi tuturor celor ce s-au nevoit ca prin curăţire trupească şi sufletească să devină ei înşişi o sălăşluire a lui Dumnezeu prin Duhul cel Sfînt, devenind mai buni, cumpătaţi, drepţi, milostivi, iertători şi răbdători faţă de cei cu care trăiesc în familie, Biserică şi societate.

Asemenea credincioşi cunosc că Postul cel mare al Sfintelor Paşti este timpul cînd mîntuirea e mai aproape de noi, cînd simţim în fiinţa şi viaţa noastră prezenţa lucrătoare a lui Dumnezeu, prin „subţierea", sensibilizarea şi receptivitatea tot mai deplină a firii noastre omeneşti, pentru rodirea de simţiri, judecăţi şi fapte creştineşti.

Astfel ne pregătim în aceste zile, la care adăugăm şi o mărturisire sinceră şi folositoare a greşelilor, spre a ne învrednici de împărtăşirea cu Sfînta Taină a Cuminecăturii, spre iertarea păcatelor şi viaţa veşnică.

Prin nevoinţă, osteneală, post, rugăciune şi viaţă cît mai curată şi sporită în fapte bune, să ne facem vrednici de unirea cu Mielul cel ceresc, cu Domnul Hristos, Cel ce odată s-a jertfit de bunăvoie şi pururea se junghie, sfinţind pe cei ce se împărtăşesc cu El, şi păzesc poruncile Lui, vieţuind mai creştineşte, mai luminaţi şi înălţaţi de nădejdile şi bucuria Învierii şi a veşniciei.

Pr. *Filaret Costea*

CUVÎNT LA CUNUNIE

Binecuvîntarea lui Iosif — Binecuvîntarea mirilor

„Binecuvîntează-i pe dînşii Doamne, Dumnezeul nostru, precum ai binecuvîntat pe Iosif şi pe Asineta".
(Din rugăciunile Sf. Cununii)

Aţi auzit cu toţii despre Iosif. El a fost unul din cei 12 fii ai marelui Patriarh Iacob. Fiind penultimul dintre ei, era şi cel mai iubit de părinţii lui, mai ales pentru bunătatea şi corectitudinea lui. Pentru aceasta fraţii cei mai mari îl invidiau. Ura lor a generat în hotărîrea de a-l pierde. Dar printr-o împrejurare

fericită, nişte negustori egipteni l-au dus în Egipt. Acolo a ajuns omul de încredere în casa unui demnitar bogat, dar din pricina perversităţii soţiei sale, l-a aruncat în temniţă. Printr-un concurs de împrejurări este eliberat şi aşezat în demnitatea de guvernator al Egiptului, adjunct al lui Faraon. Prin înţelepciunea lui şi avînd deplina încredere în ajutorul lui Dumnezeu, a administrat ţara într-o perioadă de foamete care a ţinut 7 ani, salvînd de la moarte ţara, ţările din jur, inclusiv Canaanul, ţara lui de origine, unde se aflau tatăl şi fraţii lui.

Viaţa lui nu a fost uşoară. A fost încercat de multe suferinţe, dar a fost înălţat la mari onoruri. Dumnezeu a fost mereu cu el. S-a căsătorit cu Asineta, fiica lui Poti-Fera, marele preot din Iliopolis. A avut doi copii. Primului i-a pus numele Manase, ce se traduce în limba veche evreiască: M-a învrednicit Dumnezeu să uit toate necazurile mele..., iar celuilalt i-a pus numele Efraim, ce se tîlcuieşte: Dumnezeu m-a făcut roditor în pămîntul suferinţei mele.

Pe tatăl său, Iacob, şi pe ceilalţi fraţi i-a adus Iosif în Egipt, spre a-i salva de la moarte. Înaintea morţii, bătrînul Iacob a binecuvîntat pe toţi cei 12 fii ai săi. Şi fiindcă am amintit de binecuvîntarea lui Dumnezeu, revărsată peste Iosif şi Asineta, prin tatăl lui, Iacob, doresc să ştiţi cu toţii, de ce este atît de importantă această binecuvîntare, pe care am rugat pe Dumnezeu s-o reverse şi peste tinerii a căror unire s-a pecetluit astăzi.

În rugăciune s-a spus: „Binecuvîntează pe dînşii Doamne, Dumnezeul nostru, precum ai binecuvîntat pe Iosif şi pe Asineta".

Iată deci, binecuvîntarea lui Dumnezeu, dată lui Iosif, prin tatăl său, în pragul morţii „De la Dumnezeul tatălui tău şi el te va ajuta; şi de la Cel Atotputernic şi El te va binecuvînta; de la El să vină binecuvîntările, de sus, din ceruri..." (Fac. 49, 25), iar cînd Iosif a adus pe fiii săi, pe Efraim şi pe Manase, Iacob i-a binecuvîntat şi pe ei, zicînd între altele: „Dumnezeu... Cel ce m-a păscut... şi îngerul ce m-a izbăvit de tot răul, să binecuvînteze pruncii aceştia... şi să crească din ei *mulţime mare pe pămînt*" (Fac. 48, 15—16). Iar cu acest prilej, binecuvîntînd pe alt fiu de-al său, pe Iuda, pe acesta l-a destinat a fi mare şi din seminţia lui, generaţie după generaţie, nu va lipsi domnitor peste Canaan „pînă va veni Împăciuitorul, căruia I se vor supune popoarele" (Fac. 49, 10).

Astfel, prin această binecuvîntare Dumnezeu a înscris pe Iosif şi pe urmaşii săi în spiţa neamurilor, din care la plinirea vremii se va naşte Fecioara Maria, care va aduce pe lume pe Iisus Hristos, Dumnezeu Cel întrupat. Totodată, binecuvîntarea cuprinde şi înmulţirea fără de sfîrşit a urmaşilor lui Iosif.

Aşa şi aici, rugăciunea rostită a cerut de la Bunul Părinte ceresc, ca voi, mirii cei de astăzi, să fiţi binecuvîntaţi prin sfinţirea unirii voastre, în Taina nunţii, aşa precum a fost binecuvîntat Iosif, cu soţia sa Asineta.

Bucuria care a izvorît din binecuvîntarea lui Dumnezeu asupra lui Iosif, s-a revărsat peste el, peste copiii lui şi peste toţi urmaşii lui, pînă la venirea lui Hristos şi trecînd mai departe de Hristos, pînă la sfîrşitul veacurilor. Nu vi se pare oare că aceasta este acelaşi lucru cu ceea ce am cerut noi în rugăciune cînd am amintit de fiii fiilor voştri? Cînd toţi nuntaşii vor veni să vă felicite prezentîndu-vă urări de fericire la mulţi ani, ei vor cuprinde în aceasta tocmai binecuvîntarea lui Dumnezeu, revărsată oarecînd peste Iosif şi urmaşii lui, inclusiv intrînd între aceştia şi voi şi urmaşii voştri.

Iubiţilor, deci voi încă sînteţi prevăzuţi în dragostea lui Dumnezeu, dar doresc să vă avertizez, Iosif şi Asineta s-au bucurat de dragostea lui Dumnezeu pentru dragostea lor curată, puternică şi rezistentă în faţa a foarte multe împotriviri, care i-au întîmpinat în viaţă; ei s-au arătat vrednici de această binecuvîntare.

Atunci cînd afirmăm că ne iubim înţelegem că trăim această iubire, avem în vedere o iubire înarmată, cu o întreagă armătură de puteri sufleteşti, care folosite cu toată rîvna, cu toată conştiinţa şi cu toată puterea simţului de răspundere, devine capabilă a învinge toate negativele care se ridică în faţa voastră, cît şi în acţiunea de-a vă copleşi unul pe altul cu dragostea.

Iosif a biruit. Istoria vieţii lui a constat din încercări nenumărate. Aceasta înseamnă că viaţa lui nu i-a fost uşoară. I-au fost solicitate toate forţele lui sufleteşti, dar s-a achitat cu multă vrednicie, prin credinţă neîndoielnică şi prin lupta necontenită împotriva păcatului.

Din partea voastră se cere doar o credinţă vie, activă, turnată în faptele dragostei, mai întîi între voi, apoi revărsată peste tot omul care este semenul nostru şi, pe lîngă aceasta, rîvnă neîncetată de-a face binele şi de-a vă opri de la orice rău.

Acest proces va rodi mai puternic unitatea voastră, şi indisolubilitatea familiei voastre.

Atenţionez pentru aceasta concursul neprecupeţit al distinşilor voştri naşi, al părinţilor şi al tuturor celor care vă iubesc. — Amin!

Pr. *Cornel Dascăl*

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, DESFĂŞURATĂ SUB RAZELE LIBERTĂŢII

— Însemnări, note, comentarii —

Întîi ianuarie 1990 a însemnat pentru ţara noastră, pentru toţi fiii ei, nu numai începutul unui an nou, ci şi începutul unei ere noi, aşa cum Revoluţia franceză din anul 1789 a însemnat începutul epocii contemporane în Istoria universală. Credem de altfel că cei ce vor veni după noi vor vorbi despre Revoluţia română aşa cum s-a vorbit şi se vorbeşte despre Revoluţia franceză.

Explozia populară din 17—22 Decembrie 1989, această „minune" a veacului nostru, cum bine i s-a mai spus, care a dus la înlăturarea dictaturii şi a întregii sale ideologii, şi-a revărsat binefacerile sale şi asupra vieţii noastre bisericeşti, caracterizată acum printr-un curent viu şi puternic de reală primenire şi înnoire spirituală, cum ne cere şi Sf. Apostol Pavel şi ceea ce trebuie să constituie de altfel nota dominantă a lucrării bisericeşti.

Acest lucru reiese nu numai din documentele emanate în aceste zile de la Sf. Sinod şi din îndemnurile ierarhilor noştri, ci în sînul preoţimii şi a credincioşilor s-a creat chiar o mişcare care militează pentru o profundă regenerare a vieţii spirituale în cadrul Bisericii noastre.

Aspecte ale acestei înnoiri, încercăm să încrestăm şi în rîndurile de faţă, cu referire specială la Arhiepiscopia noastră a Sibiului.

*

Duhul acesta înnoitor s-a resimţit în chiar prima zi a Noului an, cînd Biserica noastră sărbătoreşte Tăierea împrejur a Domnului, Sf. Vasile şi Anul Nou şi cînd în catedrala mitropolitană din Sibiu s-a săvîrşit Sf. Liturghie arhierească de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi. Era de faţă dl. Hantz Schmocker de la Conferinţa Bisericilor Europene, reprezentînd o seamă de organisme bisericeşti internaţionale.

La priceasnă, P. C. pr. prof. D. Abrudan, prorectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, a dat citire Pastoralei de Anul Nou a Sf. Sinod, în care se descrie importanţa şi semnificaţiile evenimentelor din 17—22 decembrie 1989, Pastorala cuprinzînd apoi îndemnuri ca acestea:

„Să trăim viu acest moment istoric naţional! Să-l trăim în plinătate, în toate dimensiunile şi implicaţiile lui, ca preoţi, monahi şi monahii, elevi şi studenţi ai şcolilor teologice, credincioşi ai Bisericii Ortodoxe Române. Să mulţumim din adîncul inimilor noastre Prea Bunului Dumnezeu pentru marele dar al libertăţii şi demnităţii noastre ca făpturi zidite după chipul Creatorului...

Să păşim cu credinţa în Dumnezeu şi în duhul adevăratei libertăţi de care ne bucurăm astăzi, la tămăduirea rănilor, refăcînd şi rezidind sfinte biserici, nu numai pe cele căzute pradă buldozerelor, ci şi cele necesare credincioşilor din cartiere noi şi diverse localităţi...

Să avem în vedere renaşterea, formarea şi cultivarea caracterului, a sufletului tinerilor şi adulţilor, cărora trebuie să li se ofere, prin cuvînt şi pildă, apa şi hrana cea vie a Evangheliei..."

În cuvîntarea rostită în continuare, Î. P. S. Mitropolit Antonie a subliniat cîteva idei din această Pastorală, îndeosebi aceea de întrajutorare, căci „cine dă lui îşi dă", idee pe care o pune în lumină şi cu cîeva istorioare.

Î. P. S. Sa îl prezintă apoi credincioşilor pe oaspete, dl. Hantz Schmocker, care, luînd cuvîntul, îşi exprimă profunda emoţie pe care a trăit-o participînd la Sf. Liturghie, precum şi admiraţia pentru revoluţia înfăptuită de poporul român, dînd citire următorului mesaj: „Către Bisericile creştine din România.

1. Iubiţi fraţi şi surori în Hristos, dorim să vă transmitem vouă, Bisericilor şi creştinilor din România, următoarea declaraţie:

Astăzi, cînd lumea aude despre actele voastre curajoase care duc la libertate din opresiune şi tiranie, noi celebrăm împreună cu voi, popor al României, deschiderea unei pagini noi în istoria voastră.

Plîngem împreună cu voi moartea celor care şi-au dat vieţile lor şi vă asigurăm, în special familiile victimelor, de compasiunea noastră.

Ne exprimăm solidaritatea cu lupta voastră continuă de a stabili o societate bazată pe pace şi dreptate, reconciliere şi unitate, care va afirma demnitatea umană şi drepturile omului pentru toţi. Ne rugăm să aveţi puterea să construiţi viitorul împreună, ca un singur popor. Noi vă asigurăm de susţinerea din partea comuniunii ecumenice.

2. Acum, cînd în istoria României se deschide o pagină nouă, dorim să ne exprimăm solidaritatea cu Bisericile noastre membre şi ne rugăm lui Dumnezeu să le dea putere şi înţelepciune ca să slujească pe toţi cei care plîng vieţile date în lupta pentru libertate din opresiune.

3. Uniţi în Trupul lui Hristos, vă asigurăm de solidaritatea noastră, acum cînd vă angajaţi într-o nouă şi îndrăzneaţă slujire la care aţi fost chemaţi de către această situaţie. Vă îndrumăm ca toate Bisericile noastre să acţioneze şi să mărturisească împreună, manifestînd astfel în România unitatea Bisericii.

4. Gîndurile şi rugăciunile noastre sînt alături de voi şi de toţi cetăţenii României, acum cînd celebrăm sărbătoarea Crăciunului".

Mesajul, redactat în 22 Decembrie 1989, este semnat de: *Emilio Castro*, secretar general — în numele *Consiliului Ecumenic al Bisericilor; Milan Opocensky*, secretar general — în numele *Alianţei Mondiale a Bisericilor reformate; Gunnar Staalsett, secretar general* — în numele *Federaţiei Mondiale Luterane; Jean Fischer, secretar general* — în numele *Conferinţei Bisericilor Europene.*

Î. P. S. Mitropolit Antonie a mulţumit pentru mesaj, cît şi oaspetelui, care l-a adus şi i-a dat citire.

În sala mare din noua clădire de la reşedinţa mitropolitană a avut loc o întîlnire a Î. P. S. Mitropolit Antonie cu preoţi şi profesori de la Centrul mitropolitan şi Institutul Teologic Universitar din Sibiu, cu corul catedralei mitropolitane şi preoţi din oraş, în cadrul căreia s-au transmis Î. P. S. Sale urări de sănătate şi mult spor în lucrarea duhovnicească în anul 1990, în noile condiţii de libertate create în ţara noastră, după care s-au interpretat colinde şi s-au recitat versuri din Eminescu, Coşbuc, Goga, V. Voiculescu şi A. Blandiana.

*

În zilele de 3 şi 4 ianuarie 1990 a avut loc la Bucureşti şedinţa extraordinară a Sf. Sinod al Bisericii noastre, cu care prilej s-au hotărît între altele:

— Revizuirea Statutului şi regulamentelor Bisericii Ortodoxe Române, potrivit principiilor canonice şi cerinţelor actuale ale Bisericii;

— Reconstruirea bisericilor demolate, construirea de biserici noi în cartiere şi localităţi unde este nevoie;

— Catehizarea copiilor, tinerilor şi adulţilor;

— Reînnoirea operei de caritate a Bisericii în spitale, orfelinate, azile de bătrîni, închisori, şcoli, armată etc.;

— Reorganizarea învăţămîntului teologic monahal, seminarial şi universitar, deschis clerului şi mirenilor, bărbaţi şi femei.

— Intensificarea activităţii misionare şi culturale a Bisericii prin presă, literatură şi material religios ...

— Promovarea reconcilierii şi înfrăţirii românilor de pretutindeni. În acest sens se exprimă recunoştinţa Bisericii Ortodoxe Române faţă de toţi fraţii români de pretutindeni, care au luptat pe toate căile pentru libertatea şi demnitatea poporului român asuprit.

În aceeaşi şedinţă Sf. Sinod a anulat pedepsele aplicate prin constrîngerea de către dictatură unor slujitori ai Bisericii pe motive politice.

Toate aceste hotărîri la Centrul mitropolitan din Sibiu au fost prelucrate într-o ședință lărgită a Permanenței Consiliului arhiepiscopesc, care a avut loc în 8 ianuarie 1990, sub președinția Î. P. S. Mitropolit Antonie, luîndu-se o seamă de măsuri, între care tipărirea cu maximă urgență de cărți de rugăciuni, catehisme, întocmirea și susținerea unor predici cît mai gîndite despre iubirea între oameni, sprijin reciproc etc., toate urmărind reînnoirea conștiințelor fiilor Bisericii noastre, preoți și credincioși deopotrivă.

*

Sîmbătă, 6 ianuarie 1990, Botezul Domnului, în catedrala mitropolitană din Sibiu s-a săvîrșit Sf. Liturghie arhierească de către Î. P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care, la predica rostită la priceasnă, a evocat ostașii, eroii și martirii căzuți pentru libertatea, dreptatea și demnitatea poporului român, făcînd o paralelă între aceștia și martirii din epoca primară a Bisericii creștine, tuturor deschizîndu-li-se cerurile pentru viața eternă.

În continuare, Î. P.S. Sa a vorbit despre sensul lucrării Sf. Ioan Botezătorul și semnificația praznicului, cînd adevărul despre Sf. Treime s-a făcut vădit pentru oricine.

*

Lucrarea de înnoire a vieții noastre bisericești este vădită și în presă.

La Centrul mitropolitan din Sibiu în zilele fierbinți din preajma Crăciunului 1989 s-a întocmit și tipărit nr. 47—48 din 23 decembrie 1989 al Telegrafului Român și apoi imediat nr. 1 din 1 ianuarie 1990, cu informații asupra noilor realități din țara noastră și cu primele hotărîri și chemări ale Consiliului Frontului Salvării Naționale și ale conducerii Bisericii noastre.

La București a început editarea unui periodic al Patriarhiei Române: „*Vestitorul Ortodoxiei Românești*", a cărui apariție o salutăm cu toată dragostea și bucuria și căruia îi dorim roadă bogată în lucrarea de multiplă zidire a fiilor Bisericii noastre, cler și credincioși deopotrivă. Pînă în momentul în care înșăilăm aceste rînduri, periodicul amintit a apărut cu trei numere.

Din primul număr reținem cuvîntul de binecuvîntare al P. F. Patriarh Teoctist, în care se spune: „Rod firesc și necesar al libertății pe care poporul nostru a cucerit-o printr-o uriașă jertfă de sînge, *Vestitorul Ortodoxiei Românești* dorește să fie și el vestitorul renașterii spirituale a neamului românesc, vestitorul unei autentice reveniri la o viață religioasă în duhul tradițiilor noastre strămoșești, păstrate cu sfințenie de Biserica-Mamă, în pofida tuturor vicisitudinilor. Binecuvîntăm așadar acest prim număr al ziarului, împărtășind nădejdea că el va contribui la redescoperirea valorilor creștine al culturii noastre și la întărirea unității sufletești a tuturor românilor drept credincioși". Sub genericul: „Pomenirea lor din neam în neam" și „Libertatea — renașterea comuniunii", ziarul redă o seamă de materiale inspirate de zilele Revoluției Române, precum și apeluri și hotărîri ale Sf. Sinod al Bisericii noastre privitoare la drumul nou și ziditor de viață autentică pe care sîntem chemați să-l urmăm.

Numărul 2, ianuarie 1990, la fel de bogat, se deschide cu articolul: „*Apel la unitate*", semnat de P. C. pr. prof. onor. D. Stăniloae, prilejuit de refacerea Bisericii greco-catolice, acțiune care expune la o nouă sfîșiere sufletul românesc din Transilvania, acum cînd toții avem „o datorie să menținem puterea unității afirmată și regăsită cu atîtea jertfe". „De mare importanță este — subliniază P. C. Sa — să menținem unitatea de credință în care ne aflăm acum. În unitatea Bisericii și-a trăit neamul nostru trecutul său plin de atîtea încercări externe de a-l dezbina în unitatea sa. Să nu sacrificăm această unitate".

Sub titlul: „*Înnoiri în Biserica Ortodoxă*", tot în acest număr găsim și următorul comunicat: „În seara zilei de 9 ianuarie 1990 s-a constituit *Grupul de Reflecție* pentru înnoirea Bisericii, cu următoarea componență: Arhimandrit Bartolomeu V. Anania, pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, protos. cons. Daniel Ciobotea, ierom. Justin Marchiș, pr. Toader Crîșmariu, pictor Sorin Dumitrescu și drd. Teodor Baconsky.

Acest grup își propune:

1. Să interpreteze și evalueze dorința crescîndă și manifestă a clerului și credincioșilor pentru schimbări și înnoiri în viața Bisericii.

2. Să iniţieze şi să determine un dialog cu actuala conducere bisericească spre a găsi împreună soluţii concrete pentru ca Biserica să poată ieşi din impasul spiritual în care se află.

a) reintrarea în normal, prin aplicarea corectă a propriilor legiuiri.

b) regăsirea identităţii şi vocaţiei proprii.

c) redobîndirea rolului ei tradiţional în spiritualitatea, cultura şi viaţa poporului român".

Desigur că astfel de acţiuni sînt binevenite în lucrarea uriaşă care stă în faţa Bisericii, de a ajuta obştea cea mare a credincioşilor noştri de regăsire a identităţii lor de fii ai Bisericii, în munca de aşezare lăuntrică, de regăsire a echilibrului sufletesc, de luminare şi zidire religios-morală a noastră a tuturor.

În ceea ce priveşte înscrierea şi activitatea clericilor în partidele politice, avînd în vedere poziţia lor de părinţi duhovniceşti ai tuturor credincioşilor, indiferent de gruparea din care aceştia fac parte, Sf. Sinod, în spiritul sfintelor canoane, îndrumă clerul Bisericii Ortodoxe Române să se abţină de a figura ca membri activi în diferitele partide politice care s-au format şi se vor forma în România.

De altfel, această îndrumare este similară hotărîrilor altor instituţii principale din Statul nostru: Armata, Poliţia, Procuratura, Justiţia, Televiziunea.

Întrebări legate de această problemă ni s-au pus şi nouă de către unii preoţi, privitoare deci la activitatea lor politică, iar Sf. Sinod, precum am reţinut, a răspuns cît se poate de înţelept, căci preotul este părintele tuturor într-o deplină imparţialitate.

Într-un comunicat publicat în *„Vestitorul Ortodoxiei Româneşti"*, 3.II.1990, se arată că „membrii Sf. Sinod salută cu multă bucurie înfiinţarea de către Frontul Salvării Naţionale a Ministerului Cultelor", în postul de ministru al cultelor fiind numit dl. prof. Dr. Nicolae Stoicescu, care şi semnează în acelaşi ziar următorul comunicat:

„În ziua de 24 ianuarie a.c. a avut loc la Ministerul Cultelor o întîlnire de lucru în problema reînfiinţării Bisericii greco-catolice (unite), desfinţată în 1948.

La această întîlnire — desfăşurată într-un spirit de înţelegere creştină şi unitate românească — au participat domnii Gelu Voican-Voiculescu, vice primministru al guvernului, şi Nicolae Stoicescu, ministrul cultelor, precum şi Înalt Prea Sfinţiţii: Antonie, mitropolitul Ardealului, Nicolae, mitropolitul Banatului, şi Alexandru Todea, mitropolitul (nerecunoscut încă) al Bisericii greco-catolice.

În urma discuţiilor s-a hotărît ca lucrările să se desfăşoare în mod paşnic, în următoarea ordine:

1. Biserica greco-catolică să ceară legalizarea de la organele în drept;

2. Pînă la obţinerea legalizării, într-o lună sau două, preoţii şi credincioşii să se lămurească în linişte şi în duh creştin pentru care dintre cele două Biserici optează: rămîn ortodocşi — aşa cum au fost moşii şi strămoşii lor — sau devin greco-catolici (uniţi);

3. În faza ultimă — după ce s-a stabilit măcar aproximativ numărul credincioşilor ortodocşi şi uniţi — va avea loc repartizarea lăcaşurilor de cult şi a caselor parohiale, proporţional cu numărul de credincioşi ortodocşi sau uniţi din fiecare parohie; repartizarea se va face de către o comisie mixtă, în prezenţa reprezentanţilor autorităţilor locale.

Rugăm pe preoţi şi credincioşi să respecte această ordine firească, stabilită prin înţelegerea între reprezentanţii celor două Biserici. Cei care vor ocupa prin forţă edificii de cult vor suporta rigorile legii".

Curînd după ce s-a pus problema refacerii Bisericii greco-catolice am întîlnit un credincios mai în vîrstă, fost greco-catolic, care, aproape cu lacrimile în ochi, îmi spune: „Părinte, pentru ce trebuie să ne dezbinăm iarăşi. N-am fost asupriţi destul toţi, asta ne mai trebuie în frămîntările pe care le avem. Eu rămîn ce sînt acum".

O privire de ansamblu, legată şi de cele de mai sus, în acelaşi număr al „Vestitorului...", P.C. pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu semnează un documentat articol, intitulat: „Biserica Ortodoxă în viaţa poporului român", iar P.C. pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae semnează de asemenea un foarte documentat articol, demn

de citit, nu numai cu atenție ci și cu evlavie, intitulat: „*Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoșești sub comunism*“, articol reprodus și în Telegraful Român, nr. 7—8 din 15 februarie 1990, din care redăm și noi următorul fragment:

Neținînd seama de tot felul de persecuții suferite, astăzi Biserica Ortodoxă este acuzată nu numai de unii conducători ai greco-catolicilor, ci și de unii scriitori, — în întregimea ei —, pentru faptul că unii ierarhi, în unele Pastorale, au adus cuvinte de laudă marelui dușman al Bisericii care căuta orice prilej pentru justificarea opririi oricărei lucrări a acesteia. Se uită faptul că acele cuvinte de laudă — doar spuse, dar nu și gîndite — erau adresate cu conștiința că de ele depindea activitatea întregii Biserici de care ei erau în primul rînd răspunzători. Se uită că, în general, Biserica — cu prețul acelor scurte și rare pomeniri verbale — a putut să-și continue toată activitatea liturgică și duhovnicească în vremea celor 45 de ani, cum n-au putut-o face Bisericile din Bulgaria, Albania și, în parte, chiar din Iugoslavia. Poporul român a putut rămîne astfel, prin Biserică, în continuitatea fundamentală a spiritualității sale, fapt care n-a fost ajutat de nici un alt sector al activității publice din țara noastră (ziaristică, scriitorime, juriști, economiști, universități, Academie etc.). Rarele și puținele vorbe de laudă folosite la adresa tiranului de către ierarhi în cele două Pastorale anuale ale lor au fost niște picături în raport cu oceanul de laude revărsat de oamenii tuturor instituțiilor la adresa aceluia. Și totuși, cei mai mulți din aceștia își continuă activitatea necriticați de nimeni, ba chiar continuînd să-și manifeste prin criticile lor față de Biserică același indiferentism religios.

Un mare gînditor creștin refugiat în Occident, vorbind de curînd, de cînd Bisericii ruse i s-a redat o anumită libertate, despre laudele aduse de patriarhii și episcopii ce s-au succedat, la adresa lui Stalin și a urmașilor lui, a declarat: „Au spus niște cuvinte în mod silit, dar și-au păstrat credința și au păstrat continuitatea ei, pe cît s-a putut, în popor“. Pe aceștia nu-i critică nici ucrainienii cărora li s-a redat putința de a reveni la greco-catolicism. Cu toate acestea, în Rusia au fost dărîmate zeci de mii de biserici, au fost împușcați mii de preoți, de episcopi, de monahi. La fel a fost oprită în mare măsură exercitarea cultului în Bulgaria, în Iugoslavia și absolut cu totul în Albania.

Nu se manifestă oare prin această critică insistentă la adresa Bisericii Ortodoxe strămoșești aceeași voință de golire a poporului nostru de spiritualitatea lui fundamentală, aceeași încercare de desființare a identității lui spirituale? Și nu se lasă oare amăgiți de această intenție suspectă împotriva Bisericii strămoșești mulți preoți, ba chiar studenți teologi și seminariști, pentru desființarea identității noastre spirituale? Nu se ajută, prin aceasta, unor greco-catolici, ca și sectelor și ateilor ca să fărîmițeze poporul nostru și însăși existența lui?

Să stăm uniți cu toții: ierarhi, preoți, mireni, tineri și bătrîni, în apărarea credinței și, prin aceasta, a neamului nostru!

Am avut în generațiile trecute intelectuali de mare faimă științifică, care au stat aproape de Biserică, cum au fost Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Nichifor Crainic, Nae Ionescu; iar în Transilvania, la inițiativa profesorilor ortodocși de la Universitatea din Cluj, Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Silviu Teposu, Victor Papilian etc., etc., au format Frăția Ortodoxă Română, spre apărarea Bisericii Ortodoxe față de uniatism.

Am dori să vedem apărînd și în generația actuală de intelectuali asemenea personalități sau un mare curent care să vină alături de Biserica strămoșească, conștienți că ea este forța necondiționată pentru păstrarea identității noastre naționale.

Vorbind de presă, se cuvine să semnalăm faptul, nou după peste 40 de ani, parcă incredibil, că problemele noastre religioase de credință și morală creștină sînt abordate și în presa laică, angajată și aceasta în aceste zile în procesul de reeducare pe toate planurile a țării și poporului nostru.

Așa de pildă în primul număr al publicației săptămînale „22“ este publicat un interviu cu Î. P. S. Mitropolit Antonie, pe teme de actualitate, extrem de variate, din care reținem și următoarele: „... am considerat că forma noastră fundamentală de rezistență a fost predica despre existența lui Dumnezeu. Noi ne-am

străduit să păstrăm vie conştiinţa de neam şi să promovăm valorile lui nemuritoare".

În presa locală din Sibiu, îmbogăţită, pe lîngă „Tribuna", cu încă un cotidian: „Dimineaţa", presă „regăsită şi ea cu Dumnezeu" (Tribuna din 7 ianuarie 1990), încă din primele zile ale lui ianuarie a.c. au început să apară o seamă de materiale cu caracter religios, ca de exemplu: „Sf. Ioan Botezătorul", de pr. prof. V. Mihoc (Tribuna, nr. 11/1990), „Rahila îşi plînge copiii" — acelaşi autor (Dimineaţa nr. 8/1990), „Slujind oamenilor, slujim lui Dumnezeu" — de pr. M. Rusu (Tribuna nr. 22/1990), „Fără frica „contaminării religioase". Dimpotrivă!" — articol semnat de studenţii an. IV de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu (Tribuna nr. 28/1990), „Virtutea creştină a muncii" — de pr. prof. V. Mihoc (Dimineaţa nr. 21/1990), „Iubind pe Dumnezeu — oamenii se unesc între ei", de pr. prof. onor. Dr. Simion Radu (Tribuna, nr. 35/1990), astfel de materiale de zidire religios-morală semnînd în cele două cotidiene sibiene şi diac. asistent V. Leb, pr. V. Constantinescu, pr. A. Răduleţ, diac. A. Băcilă ş.a. Astfel de articole semnează şi alţi preoţi din Arhiepiscopie, ca de exemplu: I. Jurca (Coveş), pr. I. Bercu din Tg. Secuiesc, pr. Gh. Răţulea (Băcel), pr. I. Cucu (Sf. Gheorghe) ş.a., asemenea materiale de altfel fiind semnate şi de unii autori laici, lucru extrem de îmbucurător. „Politica în şcoli a dat rezultate cunoscute de toţi. Dar mai ales lipsa religiei a năruit timp de 45 de ani multe puncte de sprijin moral, tot ceea ce era mai curat şi mai bun în noi, dar mai ales în aceşti copii, crescuţi într-un univers ostil şi rece", scrie o învăţătoare în nr. 32/1990 al Dimineţii.

Consemnăm totodată şi faptul că tot în presa sibiană au apărut discuţiile care au loc la o „masă rotundă" pe tema: *Libertate — Democraţie — Religie*, cu participarea reprezentanţilor unor culte din Sibiu, din partea Bisericii noastre luînd cuvîntul cu edificatoare contribuţii pr. prof. V. Mihoc, pr. A. Răduleţ, pr. N. Todor, pr. L. Moisiu ş.a.

Foarte ziditoare articole cu caracter religios-moral şi istoric-bisericesc întîlnim şi în presa centrală din Bucureşti, ziare independente acum, cu deosebire în suplimentul de Duminică al cotidianului „România liberă", intitulat chiar: „*Lumea creştină*", articole semnate de P. C. pr. prof. onor. Dr. Dumitru Stăniloae, P. C. pr. prof. Dr. C. Galeriu, P. Cuv. arhim. B. Anania, P. C. pr. prof. Dr. M. Păcurariu, P. Cuv. protos. Dr. D. Ciobotea ş.a.

Este adevărat că, semnate de persoane laice, ba chiar şi de o faţă bisericească (pr. Boris Rădulescu), găsim şi unele articole, puţine, este adevărat, pline de săgeţi, unele destul de otrăvitoare, îndreptate împotriva Bisericii noastre, a ierarhiei şi preoţimii ei, care, de altfel, lovesc şi în fiinţa poporului nostru creştin ortodox de cînd se ştie, împotriva unora dintre aceste articole preoţimea din Arhiepiscopia Sibiului şi desigur şi din alte eparhii, conştientă de ceea ce a însemnat munca ei în timpul dictaturii, a luat atitudine, protestînd in corpore, cum a fost cazul de pildă la prot. Agnita, în ziua de 31 ianuarie a.c.

În declaraţiile sale apărute în România liberă din 7 februarie 1990, sub titlul: „O politică de regenerare morală", Domnul Ministru al Cultelor, Dr. Nicolae Stoicescu, arătînd multele probleme care stau şi în faţa acestui Minister, subliniind şi rolul deosebit de important jucat în decursul istoriei de Biserica Ortodoxă în viaţa poporului român, a specificat şi următoarele: „Esenţialul mi se pare acum să apăr Biserica de învinuirile care i se aduc, dintre care multe sînt nedrepte".

O asemenea atitudine, onorantă şi demnă de bunul nume al autorului ei, P. Cuv. arhim. B. Anania, găsim şi în suplimentul României libere de Duminică, 4 februarie 1990, apărută sub titlul: „*În numele păcătoşilor*", din care reţinem şi următoarea frază: „Se afirmă că în anii grei ai dictaturii, Biserica a fost absentă. Şi totuşi — şi totuşi! — Biserica (înţelegînd prin ea nu numai pe cea Ortodoxă) a fost singura instituţie care a propovăduit deschis — prin viu grai, prin scrieri şi prin actul liturgic — o altă ideologie decît cea impusă şi promovată de regimul ateu, aşa cum n-au făcut-o nici Academia, nici Universitatea, nici Şcoala".

Pe această linie de idei apreciem că este potrivit să aducem în atenţia cititorilor revistei noastre şi un fragment din articolul: „*O revoluţie spirituală*", semnat de P. Cuv. arhim. Roman Braga, apărut în revista „Solia" — The Herald, edi-

tată de Episcopia ortodoxă română din America, articol care parcă ne dă sănătate în învălmăşeala acestor zile, rugînd pe Dumnezeu să-i dea sănătate şi autorului, în care, făcîndu-se referiri la factorul religios al Revoluţiei române din Decembrie 1989, se spune între altele: „Biserica. Noi am fugit, ne-am pus la adăpost vieţile, dar ei au rămas şi au suferit. Noi nu avem dreptul să criticăm pe ierarhii români pentru compromisul inteligent în care au sacrificat anumite forme externe pentru a salva esenţa. Cînd Mohamet a cucerit Constantinopolul, patriarhul Ghenadie a semnat o constituţie de compromis, prin care se interzicea sunarea clopotelor, procesiunile religioase pe stradă, pelerinajul cu Sf. Moaşte... etc. Frumuseţea cultului bizantin a fost redus la minimum. Lumea credea că patriarhul s-a turcit. În enciclica sa către călugării fanatici, Sf. Ghenadie zicea: „Va veni vremea cînd Biserica va renunţa la toate formele exterioare, pentru salvarea esenţialului, care este Sf. Euharistie". Oamenii l-au criticat pe patriarh, însă Biserica l-a pus în rîndul sfinţilor.

Nimeni nu-şi poate închipui contorsiunile diplomatice ale Sinodului Român pentru a menţine bisericile deschise, în care poporul să se roage, să-şi spovedească păcatele, să-şi spună durerile, să se unească cu Hristos în Taina Euharistiei, să fie botezaţi şi cununaţi. În biserică oamenii se simţeau liberi. Rugăciunea ne-a adus izbăvirea. Pastorul Billy Graham s-a exprimat că în nici o ţară din lume nu a găsit credinţă ca în România — ori asta se datorează, în parte, clerului şi ierarhiei bisericeşti, activităţii lor politice, într-o ţară comunistă, în care Biserica era cînd tolerată, cînd persecutată. Totuşi, ei au fost în stare să menţină 9 seminarii (în realitate 6, n.n.), 2 Facultăţi de Teologie, 6 tipografii bisericeşti (în realitate 4, n.n.) în care se tipăresc 10 reviste creştine şi se tipăresc Sf. Părinţi, pînă acum peste 100 volume (prevăzute dar netipărite decît în parte, n.n.).

Noi însă ce am făcut pentru eliberarea lor? Nimic. Toţi am fugit în alte ţări, ne-am pus la adăpost. Ei au rămas acolo, chinuiţi şi flămînzi, unii au murit în închisori, pe canale, iar „cînd a venit plinirea vremii" şi-au sacrificat viaţa cu zecile de mii, scuturînd jugul tiraniei. Nu sîntem vrednici să le sărutăm picioarele".

Vineri, 12 ianuarie 1990, zi de doliu naţional în memoria celor căzuţi pentru libertatea, dreptatea şi demnitatea poporului român, cu care prilej în toate bisericile din Patriahia Română s-au săvîrşit parastase întru pomenirea tuturor acestor fii şi fiice, fraţi şi surori şi părinţi de-ai noştri.

Înconjuraţi de un sobor de preoţi şi diaconi, un asemenea parastas s-a săvîrşit şi în catedrala mitropolitană din Sibiu, arhiplină de credincioşi, de către I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care, la sfîrşit, a evocat evenimentele din zilele fierbinţi de la sfîrşitul lui Decembrie 1989, cu sublinierea importanţei jertfei celor care şi-au dat viaţa, cu braţele goale, în acele zile şi pentru credinţa în Dumnezeu, ca martirii de altă dată. Ziua de astăzi, declarată ca zi de doliu naţional, va rămîne în istorie, a reliefat între altele Î. P. S. Sa, ca una dintre marile zile al Istoriei poporului nostru, de care ne vom aminti aşa cum ne amintim de cei ce ne-au păstrat credinţa şi limba şi neamul şi faţă de care se cuvine să ne fie mereu vie recunoştinţa noastră şi pe care să-i pomenim mereu în rugăciunile noastre. Î. P. S. Sa a îndemnat, în încheiere, la muncă susţinută pentru a „construi o Patrie a binelui, a libertăţii şi a dragostei".

Gînduri calde de recunoştinţă pentru cei dispăruţi, de întărire şi mîngîiere pentru familiile lor a rostit apoi P. C. pr. prof. D. Abrudan, prorectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

Paralel, un asemenea parastas s-a săvîrşit şi în Piaţa Libertăţii din centrul oraşului Sibiu, după care P. C. pr. prof. Ilie Moldovan a rostit un cuvînt de cinstire a eroilor noştri, răpuşi asemenea pruncilor nevinovaţi din vremea Naşterii Domnului de acum aproape 2000 de ani.

Luni, 15 ianuarie 1990, în vremea prînzului, cu prilejul reluării cursurilor, încolonaţi în faţa catedralei mitropolitane din Sibiu, studenţii şi profesorii Institutului Teologic Universitar din Sibiu, împreună cu studenţii şi profesorii de la celelalte instituţii de învăţămînt superior din Sibiu, s-au deplasat în Piaţa Libertăţii, unde s-a săvîrşit un parastas în memoria fiilor poporului nostru căzuţi în zilele Revoluţiei Române. Răspunsurile au fost date de corul studenţilor teologi.

Despre semnificația ceremoniei a vorbit la sfîrșit P. C. pr. prof. D. Abrudan, prorectorul Institutului nostru Teologic.

*

Dl. vicecancelar și ministru de externe al R.F.G., Hans-Dietrich Genscher, a fost, în 16 ianuarie 1990, și oaspetele municipiului Sibiu, unde i s-a făcut o călduroasă primire de cetățenii orașului. Cu acest prilej, înaltul oaspete a depus, în cadrul unei scurte ceremonii, o coroană de flori la monumentul din Piața Libertății, locul unde au căzut primele victime ale Revoluției împotriva dictaturii ceaușiste.

Au fost de față persoane oficiale de la conducerea județului și municipiului Sibiu, șefi de culte religioase etc.

La ceremonie a participat și Î. P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, însoțit de profesori de la Institutul Teologic Univ. Ortodox.

*

În nr. 2 din 27 ianuarie 1990 al revistei „22" este consemnat un interviu al domnului Mihai Șora, ministrul învățămîntului, în care face unele referiri și la învățămîntul religios, în legătură cu care spune: „Cum învățămîntul urmează să se desfășoare în viitor pe cinci zile în săptămînă, rămîne o zi liberă care poate să fie ocupată, printre altele, și cu o educație religioasă. Nimic nu împiedică să fie făcută în școală, dar cu libertatea ca fiecare confesiune să-și aleagă tipul de învățămînt care-i convine. Dar nu-i obligatoriu să fie făcut în școală, el poate să fie făcut pe lîngă biserici ca o cateheză care să fie una graduată, pe grupe de vîrste și benevolă".

Preoții noștri au și în aceste cuvinte un imbold în a trece, în toate parohiile, cu toată rîvna, dragostea, priceperea și responsabilitatea la îndeplinirea îndatoririlor canonice și de conștiință pe care le au, în a vesti și copiilor și tinerilor de toate vîrstele cuvîntul lui Dumnezeu, tezaurul de învățături religios-morale ale Bisericii, în care scop în Arhiepiscopia Sibiului s-a transmis și un ordin circular, precum și materiale ajutătoare, cele șapte cărți de religie ale adormitului în Domnul pr. prof. Dumitru Călugăr, în care se află un bogat material catehetic. Cu ajutorul Părintelui nostru ceresc nădăjduim ca tot în acest scop pînă în toamnă preoții noștri să primească și un catehism spre a le fi de folos în lucrarea lor catehetică viitoare.

*

La sfîrșitul lunii ianuarie și începutul lui februarie a.c. în Arhiepiscopia Sibiului au avut loc, potrivit art. 126 din Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române și hotărîrii Sf. Sinod din 18—19 ianuarie a.c., alegeri de protopopi și anume: în 24.I. la prot. Sibiu, unde a fost reales P. C. pr. D. Luca; în 25.I. la prot. Brașov, unde a fost ales P. C. pr. Z. Moșoiu; în 26.I. la prot. Făgăraș, unde a fost reales P. C. pr. R. Zaharie; în 29.I la prot. Mediaș, unde a fost reales P. C. pr. I. Găban; în 31.I la prot. Agnita, unde a fost reales P. C. pr. Gr. Cernea și în 1. II. 1990 la prot. Rupea, unde a fost reales P. C. pr. Gh. Opriș. La toate protopopiatele alegerile s-au făcut prin vot secret.

Cu acest prilej preoțimea și-a exprimat dorința ca protopopii să fie aleși pe timp limitat, preoții să fie pensionați cel mai tîrziu la 70 de ani, iar conducerea bisericească să fie mai atentă și mai exigentă cu ținuta morală a unor preoți, inclusiv la problema divorțurilor, prea multe în sînul clerului.

Cu excepția prot. Sibiu, la toate celelalte protopopiate alegerile s-au desfășurat în ordine și disciplină, preoții exprimînd, între altele, și simțăminte de dragoste față de Arhipăstorul de la Sibiu, pe care îl doresc cît mai des în mijlocul lor.

*

Vineri, 2 februarie 1990, Întîmpinarea Domnului, după Sf. Liturghie din catedrala mitropolitană din Sibiu, soborul slujitorilor s-a deplasat în Piața Libertății, unde s-a săvîrșit un parastas la 40 de zile pentru ostașii, eroii și martirii care s-au jertfit în zilele Revoluției Române, de față fiind mulți cetățeni ai Sibiului. La sfîrșit, P. C. pr. prof. V. Mihoc a rostit un ziditor cuvînt adecvat momentului.

La Centrul eparhial de la Alba Iulia a apărut Duminică, 11 februarie 1990, primul număr al unei noi publicații bisericești, intitulată: *„Credința străbună"*, cu subtitlul: „Foaie religioasă editată de Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia". Avînd pe prima pagină icoana Sf. Treimi cu cei trei tineri de la Mamvri, emblema vechii mitropolii a Ardealului cu sediul la Alba Iulia, primul număr al publicației menționate debutează cu instructive materiale care vin în întîmpinarea setei religioase a credincioșilor noștri, ca și în ajutorul preoților, ca de exemplu: „Credința străbună", „Necesitatea educației religioase", „Izvoarele catehezei", „Eroilor veșnică pomenire", „Gînduri de libertate" și alte asemenea „gînduri" ziditoare, prezentate într-o frumoasă ținută grafică și semnate de preoți din cadrul Episcopiei menționate și de ostenitori ai Muzeului Unirii din Alba Iulia.

În editorialul intitulat: *„Ce ne propunem"*, se spune, între altele: „Convinși fiind de faptul că cea mai prețioasă moștenire pe care am primit-o de la înaintașii noștri este *credința străbună*, primul lucru pe care ni-l propunem, scoțînd această foaie, este acela de a o face cunoscută".

Felicităm din toată inima pe confrații noștri de la Alba Iulia și rugăm pe bunul Dumnezeu să le ajute în acest gînd al lor de vestire în lume a negrăitei comori spirituale pe care o avem și care este credința noastră străbună, română ortodoxă.

*

Ziarul „Dimineața" din 21 februarie 1990 anunță pe pagina întîia „primul botez creștin la Leagănul de copii" din Sibiu, informația fiind însoțită de o imagine, în care în prim-plan apare P. C. pr. N. Todor de la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din Sibiu, procedînd la mirungerea unuia din acești micuți fără familie, intrați acum prin Sf. Taină a Botezului în marea familie a Bisericii. Va trebui însă și în continuare să le purtăm de grijă, nu numai sub raportul trebuințelor materiale, ci și pentru a le umple sufletele cu ideile nobile ale Evangheliei și ale autenticelor noastre virtuți străbune.

Doamne, cît avem de lucru! Și ce minunat este cînd toți sîntem la posturi, mai ales acum cînd este atîta nevoie de așezare lăuntrică, de zidire umană, la toate nivelurile.

Tot părintele N. Todor a ținut miercuri, 21 februarie 1990, prima lecție de religie cu clasa a 5-a de la una din școlile din Sibiu, la care au participat și unele cadre didactice, emoția fiind evidentă pentru toți, iar bucuria lecției de negrăit. Doamne, ajută-ne să aruncăm lumina Ta cea neapusă în cît mai multe suflete, căci, așa cum ne scria de curînd un cititor: „Este mare sete de Hristos".

*

Miercuri, 7 februarie 1990, s-au împlinit 8 ani de cînd în fruntea Mitropoliei transilvane se află Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală.

Cu acest prilej, permanența Consiliului arhiepiscopesc Sibiu, corpul profesoral de la Institutul Teologic Universitar Sibiu, preoții din protopopiatul Agnita au exprimat Î. P. S. Sale simțăminte de dragoste și ascultare filială, precum și urări de sănătate și mult spor în munca duhovnicească de mare răspundere pe care o desfășoară. Au luat cuvîntul mai mulți vorbitori, iar la sfîrșit a răspuns Î. P. S. Sa.

*

În 12 februarie 1990 a avut loc o nouă ședință a Sf. Sinod al Bisericii noastre, în preambulul căreia și cu referire la care Î. P. S. Mitropolit Antonie a acordat un interviu Televiziunii Române Libere.

Alături de membrii Sf. Sinod, la lucrări au luat parte Dl. Gelu Voican-Voiculescu, viceprim-ministru al guvernului, și dl. prof. Nicolae Stoicescu, ministrul cultelor.

În noile condiții create de Revoluția Română, Sf. Sinod a luat unele hotărîri deosebit de importante și anume:

— Reînființarea Arhiepiscopiei Tomisului, cu sediul la Constanța, și Episcopiei Argeșului, vechi scaune episcopale, cu profunde rezonanțe în istoria poporului român, episcopi de Tomis participînd după cum știm la Sinoadele ecumenice.

— Reînființarea Episcopiei Maramureșului și a Vicariatului ortodox ucrainian, cu sediul la Sighet, cu jurisdicția directă a Patriarhiei Române.

De asemenea, au fost aleşi patru noi episcopi-vicari şi arhierei-vicari şi anume:

— Pr. Dr. Romul Joantă, duhovnic la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, a fost ales în postul de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului;

— Protos. Dr. Daniel Ciobotea, consilier patriarhal, a fost ales în postul de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului;

— Arhim. Dr. Casian Crăciun, inspector patriarhal, a fost ales în postul de arhiereu-vicar la Centrul eparhial din Galaţi;

— Pr. Ioan Andreicuţ, vicar administrativ la Centrul eparhial din Alba Iulia, a fost ales în postul de arhiereu-vicar al Episcopiei Alba Iulia.

Pe linie de învăţămînt teologic, Sf. Sinod a luat următoarele hotărîri: Instituirea unei comisii pentru studierea problemelor referitoare la înnoirea învăţămîntului teologic şi reînfiinţarea Institutelor teologice universitare din Cluj şi Iaşi.

Sf. Sinod a luat act totodată de contribuţia de pînă acum a Patriarhiei Române la „Fondul Libertatea 1989" în sumă de 128 mil., realizată prin unităţile sale bisericeşti de pe tot cuprinsul ţării.

Sf. Sinod a aprobat totodată ca pictorii bisericeşti şi restauratori de monumente istorice bisericeşti, autorizaţi de Patriarhia Română, să cotizeze la Casa de pensii şi ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, începînd cu 1 ianuarie 1990.

În încheierea lucrărilor, membrii Sf. Sinod şi-au exprimat speranţa că hotărîrile adoptate — cu deosebire cele privitoare la reînfiinţarea unor eparhii şi la primenirea ierarhiei cu tineri episcopi-vicari şi arhierei-vicari — vor contribui la reînnoirea şi revitalizarea lucrării actuale a Bisericii Ortodoxe Române în sînul fiilor ei duhovniceşti.

*

Vorbind la Televiziunea Română Liberă, în numele Asociaţiei surzilor din România, vineri, 16 februarie a.c., dl. Florin Barbu, doctor în psihologie şi membru în comitetul Asociaţiei menţionate, a spus între altele: „Vrem să vă arătăm că în curînd va apare Dicţionarul mimico-gestual românesc, prima carte de acest gen din România, elaborată la Sibiu de d-na Drăguţoiu Iuliana, cu sprijinul moral şi material al Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. Lucrarea este în curs de tipărire la tipografia Arhiepiscopiei Sibiului. Noi mulţumim pentru acest dar pe care ni-l oferă Biserica Ortodoxă Română, pentru ca surzii din ţara noastră să aibă un limbaj mimico-gestual comun. De asemenea, cartea va fi utilă pentru părinţii care au copii surzi ca să poată comunica de timpuriu cu ei, pentru profesorii din învăţămîntul special şi pentru toţi cei care lucrează cu surzii".

*

Tot „unicat" a fost declarat în revista „Viaţa Capitalei", nr. 6 din 15 februarie a.c., sub semnătura M.N.R., albumul color, tipărit de curînd de Arhiepiscopia Sibiului şi intitulat: *„Maica Domnului în 40 de ipostaze"*, de renumitul pictor bisericesc Gh. Răducanu, album care, pe lîngă cele 40 de icoane cu Maica Domnului şi pruncul Iisus, lucrate cu multă sensibilitate artistică şi religioasă, beneficiază şi de gîndurile unor personalităţi religioase şi artistice şi anume: Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, pr. prof. Dr. Dumitru Popescu, pr. prof. Constantin Galeriu, arhim. Dr. Irineu Cheorbeja, prof. Dr. Vasile Drăguţ şi Vincenzo Galizia, critic de artă din Italia.

Albumul a fost primit cu un deosebit interes şi peste hotare.

*

În cadrul vecerniei de sîmbătă seara, 17 februarie 1990, săvîrşită în catedrala mitropolitană din Sibiu, Î. P. S. Mitropolit Antonie a tuns în monahism pe pr. Romul Joantă, duhovnic la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, care a primit numele de *Serafim.*

Rugăm pe bunul Dumnezeu să-i ajute în acestă cale grea dar onorantă, de deplină slujire şi dăruire Lui, cale pe care s-a angajat.

Tot cu acest prilej, Î. P. S. Sa a hirotesit întru arhimandrit pe P. Cuv. Ioan Andreicuţ, vicar ad-tiv la Episcopia de Alba Iulia.

Răspunsurile au fost date de un grup de măicuțe de la Mănăstirea Rîmeț, care au cîntat îngerește, precum, nădăjduim, le este și viața.

A doua zi, Duminică, 18 februarie a.c., în cadrul Sf. Liturghii săvîrșită în catedrala mitropolitană din Sibiu, Î. P. S. Mitropolit Antonie a rostit un cuvînt de învățătură, axat cu deosebire pe existența lui Dumnezeu și pe Judecata finală, cu îndemnul de a face oamenilor ceea ce dorim să ne facă Dumnezeu nouă.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, P. Cuv. Serafim Joantă a fost hirotesit arhimandrit.

*

Din inițiativa corpului profesoral de la Institutul nostru Teologic Universitar, la casa de cultură a sindicatelor din Sibiu a fost programat un ciclu de conferințe pe teme cultural-teologice de larg interes pentru obștea cea mare a cetățenilor, dornici de cuvîntul lui Dumnezeu și de informații legate de istoria și viața Bisericii în general.

Astfel, Duminică, 18 februarie a.c., P. C. pr. prof. Dr. Ilie Moldovan a vorbit despre: Valențe europene ale spiritualității ortodoxe române.

Miercuri, 21 februarie 1990, P. C. pr. prof. Dumtiru Abrudan, despre: Biblia — Cartea cărților, Cartea vieții.

Joi, 22 februarie 1990, P. C. pr. prof. Mircea Păcurariu, despre: Biserica Ortodoxă Română în viața poporului român.

Duminică, 25 februarie 1990, P. C. pr. prof. Vasile Mihoc, despre: Țara Bibliei — diapozitive.

Conferințele au fost urmate de discuții, fiind însoțite și de un scurt program coral, susținut de studenții Institutului Teologic.

*

Joi, 22 februarie 1990 — cu prilejul împlinirii a două luni de la Victoria Revoluției Române împotriva dictaturii, de la dobîndirea Libertății, Dreptății poporului român — în Piața Libertății din Sibiu a avut loc o ceremonie, la care au participat persoane oficiale din conducerea județului și municipiului Sibiu, din conducerea armatei și poliției, reprezentanți ai unor întreprinderi și instituții, elevi etc.

A participat de asemenea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, însoțit de profesori și consilieri de la Centrul mitropolitan din Sibiu.

Fanfara militară a executat „Imnul național — Deșteaptă-te române" și „Imnul eroilor".

În continuare, în memoria eroilor căzuți pentru libertate s-a săvîrșit un parastas de către Î. P. S. Mitropolit Antonie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, după care Î. P. S. Sa a rostit un scurt cuvînt, în care, după ce a subliniat împlinirea a două luni de la „marea revoluție și marea jertfă", a arătat că toți cei pentru care ne-am rugat: ostași, eroi, martiri de toate vîrstele, au murit pentru libertate, cu piepturile deschise, asemenea martirilor Bisericii.

De aceea, a reliefat Î. P. S. Sa, cînd zicem patrie, toți acești eroi vor fi parte componentă, cînd zicem libertate, ei vor fi temelia, pentru că ei ne-au scăpat de cea mai cruntă dictatură din istoria poporului român, ei au murit ca să scăpăm noi de frică, de frica unuia de altul, ba chiar și de noi înșine, ei au murit să scăpăm de schilodirea sufletelor, de duplicitate, ei au murit ca să fim oameni, oameni adevărați, nu roboți, ei au murit ca să ne maturizăm, să înțelegem democrația, să înțelegem libertatea.

Să cinstim deci sufletele martirilor noștri printr-o Românie nouă, printr-o viețuire superioară, plină de dragoste, de înțelegere și într-ajutorare; să presărăm pe mormintele lor nu numai lacrima durerii, ci și lacrima învierii, lacrima recunoștinței, a spus Î. P. S. Sa în partea finală a cuvîntului său.

Corul studenților a intonat apoi „Veșnica lor pomenire".

În sunetul fanfarei, un grup de ostași a defilat prin fața oficialităților care au primit onorul.

Pe soclul statuii lui Gh. Lazăr, devenit altar obștesc, s-au depus coroane de flori.

Pomenirea lor din neam în neam!

*

În cotidianul bucureștean: „*Dimineața*", nr. 6 din 24 februarie 1990, sînt publicate unele precizări făcute de Domnul Ministru al Cultelor, prof. Dr. Nicolae

Stoicescu, sub titlul: „Ministerul Cultelor şi Biserica greco-catolică". În acest material este cuprinsă şi o telegramă a părintelui Alexandru Todea de la Reghin, în care Biserica noastră Ortodoxă este calificată drept o Biserică „trădătoare de neam în momentele grele ale istoriei..."

Cuvintele sînt deosebit de grave, ele sfidează şi batjocoresc un întreg neam şi o întreagă istorie românească, în contextul în care, se ştie, că de pildă multe parohii foste greco-catolice din judeţele Covasna şi Harghita sînt complet maghiarizate.

Sînt deci cît se poate de îndreptăţite aprecierile Domnului ministru al Cultelor din precizările menţionate, că afirmaţii ca cele de mai sus sînt „jignitoare pentru noi, care sîntem ortodocşi" şi periculoase „în raport cu misiunea pe care Biserica trebuie să şi-o asume pe plan moral şi spiritual în România acestor frămîntate zile ale devenirii sale întru libertate".

„În ce mă priveşte — subliniază Domnul ministru al Cultelor — cred că tocmai atitudinea refractară la orice negociere şi reglementare legală a situaţiei adoptate de Cultul greco-catolic, prin conducerea lui... reprezintă o trădare a ceea ce neamul nostru creştin a avut şi are mai sfînt, *comuniunea spirituală, unitatea de credinţă*, elemente care l-au salvat în trecut de la dezbinare şi deznaţionalizare. Dacă n-am pierit în aceşti 45 de ani de dictatură şi teroare exercitată în toate domeniile vieţii noastre — cu atît mai mult în cel al religiei — se datorează în primul rînd Bisericii (ortodoxe, şi unite, care a fost subsumată celei dintîi, fiind implicată deci atît în meritele, cît şi în „cedările" regretabile ale acesteia), care a strîns în jurul ei poporul în rugăciunile sale pentru salvarea ţării".

„A dezbina — continuă cu bun temei dl. ministru Stoicescu — a sfîşia din nou acest suflet românesc în numele unor pătimiri — care n-au exceptat nici pe slujitorii Bisericii Ortodoxe şi pe credincioşii ei — înseamnă a-l trăda fundamental, în clipele în care singura instituţie care are datoria sfîntă de a-l ocroti, arătîndu-i calea dreaptă a moralei creştine, strămoşeşti (chiar dacă nu vă place trebuie să recunoaşteţi că noi, românii — deci şi dumnevoastră! — am fost cu toţii, înainte de 1700, creştini ortodocşi!) este Biserica".

Arhid. *Gh. Papuc*

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ ŞI PANORTODOXĂ

A doua sesiune a dialogului oficial între Bisericile ortodoxe calcedoniene şi neocalcedoniene (vechi orientale)

Cu o întîrziere de doi ani, a doua reuniune în plen a Comisiei mixte de dialog teologic între Bisericile Ortodoxe chacedoniene şi Bisericile vechi orientale nechalcedoniene şi-a desfăşurat lucrările între 20—24 iunie 1989 în Egipt, la mănăstirea coptă Amba Bishoy (Ava Paisie) din celebrul deşert al Skitului Nitriei (azi Wadi-el-Natrun) al Patericului egiptean.

Pregătit începînd din anii 60 prin 4 consultaţii teologice neoficiale: Aarhus, 1964; Bristol, 1967; Geneva, 1970; Addis Abeba, 1971 — vezi importantele texte ale Declaraţiilor de acord semnate de acestea în „Ortodoxia" nr. 1/1972, p. 104—111; trad. I.V. Paraschiv — de 2 consultaţii ale Bisericilor din Orientul Mijlociu şi 2 sesiuni pregătitoare ale Comisiei teologice interortodoxe (Addis Abeba, aug. 1971; Chambesy, febr. 1979; vezi „Biserica Ortodoxă" nr. 9—10/1971 şi „Ortodoxia" nr. 2/1979), dialogul teologic oficial între cele două familii de Biserici Ortodoxe şi vechi orientale (coptă, etiopiană, armeană, siro-indiană) despărţite între ele de înţelegerea formulei dogmei hristologice de la Chalcedon (451) a fost inaugurat în decembrie 1985 odată cu prima reuniune în plen a Comisiei mixte de dialog desfăşurate între 10—15 dec. 1985 la Centrul ecumenic al Patriarhiei ecumenice de la Chambèsy (lîngă Geneva) (vezi pr. prof. D. Radu, *Le dialogue officiel entre l'Eglise Ortodoxe et les Eglises Orientales nonchalcedoniennes*", „Romanian Orthodox Church News" nr. 3—4/1985, p. 96—101). La această primă reuniune, Comisia mixtă a stabilit ca temă de studiu a acestei prime faze a dialogului, tema: *„Spre o hristologie comună"* divizată în 4 subteme: 1. probleme de terminologie; 2. enunţuri sinodale în hristologie; 3. factori istorici; şi 4. interpretarea dogmei hristologice astăzi. Comisia urma să se întrunească în sesiuni plenare o dată la 2 ani şi să discute textele comune elaborate în răstimp pe aceste subteme de o subcomisie pregătitoare de 6 (3+3) membri. Conform planului stabilit în dec. 1985, cea de-a 2-a reuniune plenară a Comisiei stabilită pentru 1987 trebuia să discute primele două subteme, iar cea de-a 3-a programată pentru 1989, urma să abordeze ultimele 2 subteme.

Diferite motive legate de situaţia încordată din Orientul Apropiat au întîrziat şi modificat punerea în practică a acestui plan de dialog. Astfel cea de-a 2-a reuniune plenară a Comisiei s-a putut întruni abia acum în iunie 1989. Cei 23 de delegaţi reuniţi la Amba Bishoy au reprezentat majoritatea Bisericilor Ortodoxe chalcedoniene şi nechalcedoniene (Patriarhia Ecumenică, Patriarhia ortodoxă a Alexandriei, Patriarhia Rusă, Patriarhia Sîrbă, Patriarhia Bulgară, Biserica Greciei, Biserica Ciprului, Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei, Biserica Ortodoxă a Finlandei; şi, respectiv, Biserica coptă, Biserica etiopiană şi Biserica siro-indiană). Din diferite motive au lipsit de la reuniune reprezentanţii Bisericilor ortodoxe ale Antiohiei, Ierusalimului, României, Poloniei şi Georgiei, ca şi ai Bisericilor armeană şi siro-iacobită antiohiană. Înainte de inaugurarea oficială a lucrărilor, Comisia interortodoxă a ales într-o reuniune separată un nou preşedinte în persoana mitropolitului Damaskinos Papandreou al Elveţiei, reprezentant al Patriarhiei ecumenice.

Adresîndu-se Comisiei în ședința inaugurală, gazda reuniunii Papa și Patriarhul Biserici copte, *Shenouda III*, a reafirmat substanța credinței hristologice a Bisericilor orientale necalcedoniene în formulele tradiționale verbal „monofizite" (pseudo-atanasiene și chiriliene): Iisus Hristos e Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit; El a unit în Persoana Sa divină divinitatea și umanitatea în mod neamestecat și neschimbat și nedespărțit astfel că *după* această unire nu se mai poate vorbi de două naturi (poziția lui Dioscor al Alexandriei și Sever al Antiohiei: Hristos este *din* două naturi, *nu* însă și *în* două naturi cum a precizat Chalcedonul), ci de o „unică natură întrupată a lui Dumnezeu Cuvîntul" (formula chiriliană, pseudo-atanasiană) în același sens în care natura umană unește întru sine cele două naturi deosebite ale trupului și sufletului. Dat fiind că Bisericile orientale necalcedoniene condamnă explicit ca eretici atît pe Nestorie cît și pe Eutihie (partizanul monofizitismului propriu-zis), chestiunea hristologică disputată între teologii celor două familii de Biserici e una pur lingvistică și terminologică, ceea ce permite obiectiv găsirea unei formule hristologice acceptate în comun de ambele Biserici. Fapt care le-ar permite să abordeze unite multiplele probleme, nu mai puțin grave și serioase decît cea a Chalcedonului și care frămîntă lumea creștină actuală: prozelitismul musulman și sectar — iehovist și adventist —, teologia feministă și aberațiile „limbajului inclusiv" și hirotoniei femeilor, imoralitatea și homosexualitatea. Atrăgînd atenția asupra dificultăților deosebite create de contextele specifice în care se găsesc Bisericile vechi orientale din Orientul Mijlociu, și care întîrzie foarte mult, și adeseori imprevizibil, desfășurarea sesiunilor prezentului dialog, patr. Shenouda III a făcut un apel participanților să nu se piardă în discuții inutile care să întîrzie ani de zile soluționarea vechilor diferende teologice, căzute de altfel în desuetudine, ci să facă tot posibilul să soluționeze cît mai grabnic chestiunile abordate. Unirea Bisericilor ortodoxe și vechi orientale ar permite o rezolvare în cooperare a tuturor problemelor actuale cu bune rezultate în explicarea adevăratei teologii, a adevăratelor dogme, a adevăratei exegeze a Scripturii, mai ales că acordul în substanța credinței hristologice este deplin, ambele părți mărturisind atît deplina divinitate și umanitate a lui Hristos cît și faptul că Fecioara Maria e „Theotókos".

Răspunzînd din partea ortodoxă, mitrop. *Damaskinos* a reamintit mai întîi evaluarea pozitivă și perspectivele pline de speranță, prioritatea ecleziologică, necesitatea istorică și oportunitatea pastorală a dialogului între cele două familii de Biserice, exprimate în rezoluțiile celei de-a III-a Conferințe panortodoxe presinodale (Chambèsy, 1986). După care, a subliniat importanța pe care o are pentru dialogul în curs pe tema hristologiei, „valoarea de exemplu a smereniei și înaltului simț de responsabilitate" ale Sf. Chiril al Alexandriei († 444), Părintele comun al celor două Biserici, care în reconcilierea lui din 433 cu episcopii Orientului conduși de Ioan al Antiohiei „nu a insistat pe prioritatea formulelor sale teologice, după ce s-a convins că, în spatele diferențelor terminologice, se afla o credință identică". Azi mai mult ca oricînd e nevoie de a continua acest „etos" alexandrin autentic ecumenic, reprezentant nu numai de actul reconcilierii hristologice cu antiohienii din 433 dar și mai înainte de reconcilierea celor două tradiții și formule triadologice vechi-niceeană (occidentală și alexandrină) și neoniceeană și (orientală, capadociană) întreprinsă de Sf. Atanasie cel Mare la Sinodul mărturisitorilor din Alexandria (363), unde acesta din urmă a accentuat faptul că expresiile, totdeauna secundare în raport cu realitățile, trebuie să stea în serviciul exprimării esenței lucrurilor care are întotdeauna prioritate asupra formulelor verbale.

Se poate spune că, într-adevăr, acest spirit a dominat toate lucrările Comisiei mixte de la Amba Bishoy care a avut pe ordinea de zi examinarea și discutarea textului pregătit anterior de subcomisia mixtă asupra primei subteme stabilite în dec. 1985 la Chambèsy, cea privitoare la „terminologia hristologică".

La încheierea lucrărilor, Comisia a dat publicității un Comunicat oficial în cuprinsul căruia este inclusă o importantă *Declarație hristologică*, cea mai completă și precisă din cîte au fost semnate la nivel oficial în cadrul dialogurilor în care se află angajate Bisericile vechi-orientale. Ea marchează un progres decisiv față de succinta formulă de acord hristologic din textul primei Declarații comune

semnate, pentru prima dată de la ruptura din sec. V, de 4 Patriarhi aparţinînd celor două familii de Biserici — Shenouda III, Patr. Bis. copte; Parthenios III, Patr. ort. al Alexandriei; Ignatie IV Hazim, Patr. ort. al Antiohiei şi catolicosul armean Karekin II de Cilicia din Liban, şi la care şi-a dat adeziunea şi Ignatie Zakka I Iwas, Patr. Bis. siro-iakobite a Antiohiei — cu ocazia primei reuniuni a Consiliului Bisericilor din Orientul Apropiat din nov. 1987 (Amba Bishoy) („Proche Orient Chrètien" nr. 1—2/1988, p. 134; trad. rom. „Mitropolia Ardealului" nr. 3/ 1988, p. 117—118); ca şi din textul Comunicatului comun din 12 febr. 1988 prin care se relansa dialogul oficial între Biserica coptă şi Biserica romano-catolică iniţiat din 1973 („Proche Orient Chrètien" nr. 1—2/1988, p. 131) precum şi din textul Declaraţiei comune semnate de Patr. Shenouda III şi arhiep. de Canterbury R. Runcie, cu ocazia vizitei ultimului în Egipt din sept.—oct. 1988 *(ibidem,* p. 132). Formulele de acord hristologic cuprinse în toate aceste declaraţii oficiale menţionează numai: desăvîrşirea şi deplinătatea divinităţii şi umanităţii lui Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat, şi respectiv unirea fără amestec, schimbare sau alterare, ca şi fără separare sau împărţire a celor două firi în Hristos. Faţă de această scurtă formulă mai degrabă rezumativă şi incompletă, declaraţia de faţă menţionează — fapt foarte important — pe lîngă cele 4 adverbe negative şi „unicul ipostas" ale Chalcedonului, nu numai proprietăţile *(idiotétai)* şi funcţiile *(leitourgiai)* celor două naturi, ci, explicit, şi „voinţa şi energia naturală" a umanităţii în Hristos, pe lîngă cele ale Divinităţii. Dacă Bisericile vor ratifica această formulă de acord, aceasta înseamnă că, exceptînd uzul diferit al termenilor *„phýsis"* şi *„hypóstasis"*, nu mai există o problemă hristologică reală între cele două familii de Biserici care au ţinut totodată să-şi exprime acordul lor şi în importanta problemă a purcederii Duhului Sfînt din Tatăl nu şi de la Fiul.

Iată, în continuare, în traducere textul COMUNICATULUI COMUN (după „Episképsis" nr. 422, 1 iulie 1989, p. 10—13) semnat de cei doi copreşedinţi — mitrop. Damaskinos din partea ortodoxă şi episcopul Bishoy de Damietta, secretarul Sf. Sinod al Bisericii copte, din partea vechi orientală — şi de cei doi secretari ai Comisiei mixte — prof. Vl. Phidas (Atena) din partea ortodoxă şi mitrop. Paulos Mar. Gregorios de New Delhi şi dl. Joseph Moris Faltas din partea vechiorientală:

Comunicat

„Cea de a II-a reuniune plenară a Comisiei mixte de dialog teologic între Biserica Ortodoxă şi Bisericile ortodoxe vechi-orientale a avut loc între 20—24 iunie 1989 la mănăstirea Amba Bishoy, Wadi-El-Natroun, din Egipt.

Reprezentanţii oficiali ai celor două familii de Biserici s-au reunit vreme de patru zile într-o atmosferă de caldă cordialitate şi frăţie creştină în casa rezervată invitaţilor din reşedinţa patriarhală din aceeaşi mănăstire, şi au apreciat ospitalitatea generală şi solicitudinea papei şi patriarhului copt al Alexandriei, Shenouda III, şi a Bisericii sale.

Sanctitatea Sa papa şi patriarhul Shenouda a pronunţat în şedinţa inaugurală a reuniunii o alocuţiune invitînd pe participanţi să găsească mijloace pentru restaurarea comuniunii depline între cele două familii de Biserici aflate în dialog. În răspunsul său dat papei Shenouda, mitropolitul Damaskinos de Tranoupolis (Elveţia; Patriarhia ecumenică) a lansat un apel participanţilor pentru a depăşi dificultăţile cauzate de diferenţe de formulare a dogmei hristologice. Cuvintele, a spus el, trebuie să servească şi să exprime esenţa lucrurilor, care trebuie să rămînă mereu căutarea noastră, a mai spus, este o anomalie, o plagă sîngerîndă în Trupul lui Hristos, o plagă care, după voia Sa, pe care o slujim cu umilinţă, trebuie să fie vindecată.

Participanţii au plecat, apoi, la Cairo pentru a asculta omilia pe care papa Shenouda o adresează în fiecare săptămînă miilor de credincioşi adunaţi în enorma catedrală a oraşului. După care participanţii au fost primiţi de papa Shenouda la reşedinţa Sa.

Cei 23 de delegaţi au venit din 13 ţări şi au reprezentat 13 Biserici. Tema principală a discuţiilor a fost raportul subcomisiei mixte compuse din 6 teologi

asupra problemelor de terminologie și interpretare actuală a dogmelor hristologice. Ședințele au fost coprezidate de Eminențele lor, mitropolitul Damaskinos de Tranoupolis și, respectiv, de episcopul Bishoy de Damietta.

Un mic grup de redactare, format din mitropolitul Paulos Mar Gregorios de New-Delhi, prof. Vlassios Phidas, păr. prof. Ioannis Romanidis, prof. Ioan Dimitrov și domnul Joseph Moris Faltas, a redactat o scurtă declarție de credință bazată pe raportul subcomisiei mixte, în care au fost exprimate convingerile hristologice comune ale celor două părți. După cîteva modificări, această declarație a fost adoptată de Comisia mixtă. Ea va fi transmisă Bisericilor noastre pentru a fi aprobată ca expresie a credinței noastre comune pe calea spre restaurarea comuniunii depline între cele două familii de Biserici ale noastre.

Declarație aprobată

De la Părinții noștri în Hristos am moștenit o credință unică și Tradiția apostolică deși, ca Biserici, am fost separați de secole. Ca două familii de Biserici ortodoxe care nu se mai bucură de multă vreme de comuniune reciprocă, rugăm acum pe Dumnezeu în Care ne punem încrederea noastră, să restaureze această comuniune pe baza credinței apostolice comune a Bisericii nedivizate a primelor veacuri, credință pe care o mărturisim în Crezul nostru comun. Ceea ce urmează e o simplă declarație, redactată într-un spirit de evlavie, a ceea ce noi credem aflați fiind pe calea restaurării comuniunii între cele două familii de Biserici ortodoxe ale noastre.

De-a lungul discuțiilor noastre ne-am găsit terenul de înțelegere în formula Părintelui nostru comun, Sf. Chiril al Alexandriei: *„mia phys toû Theou Lógou sesarkoméne“* („o singură fire întrupată a lui Dumnezeu Cuvîntul“), ca și în afirmația lui că „e de ajuns pentru mărturisirea credinței noastre adevărate și ireproșabile faptul de a zice și mărturisi că Sfînta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu *(Theotókos)*“ *(Hom. 15; cf. Ep. 39).*

Cu adevărat mare este minunata taină a Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh: Un singur Dumnezeu adevărat, o singură ființă *(ousía)* în Trei Ipostasuri sau Trei Persoane. Fie Numele Domnului nostru binecuvîntat de acum și pînă în veac!

La fel de mare este și taina negrăită a Întrupării Domnului nostru Iisus Hristos pentru noi și pentru a noastră mîntuire.

Logosul, Cuvîntul lui Dumnezeu din veșnicie consubstanțial cu Tatăl și cu Duhul Sfînt în Divinitatea Sa, s-a făcut trup în zilele cele mai de pe urmă de la Duhul Sfînt și din Prea Fericita Fecioară Maria, Născătoare-de-Dumnezeu *(Theotókos)*, și s-a făcut astfel om, consubstanțial cu noi în umanitatea Sa, dar fără de păcat. El este în același timp Dumnezeu adevărat și Om adevărat, desăvîrșit în Divinitatea Lui, desăvîrșit și în umanitatea Lui. Pentru faptul că Cel pe care L-a purtat în pîntecele ei era în același timp Dumnezeu deplin și om deplin, pe Prea Fericita Fecioară o numim *„Theotókos“* (Născătoare-de-Dumnezeu).

Cînd vorbim despre Ipostasul unul și compus *(sýnthetos)* al Domnului nostru Iisus Hristos, nu vrem să spunem că în El se unesc un ipostas divin și un ipostas uman. Vrem să spunem că Ipostasul unic și veșnic al celei de-a Doua Persoane a Sfintei Treimi a asumat natura noastră umană creată printr-un act care a unit-o cu propria Lui natură divină necreată pentru a forma împreună o ființă divino-umană reală unită în mod nedespărțit și neamestecat, naturile neputîndu-se distinge una de alta decît numai printr-o considerare intelectuală *(theoría).*

Ipostasul Logosului dinainte de Întrupare nu este, evident, compus, nici chiar cu propria Lui natură divină. Același Ipostas, distinct de natură, al Logosului întrupat nu este nici el compus. Persoana *(prósopon)* teandrică unică a lui Iisus Hristos este un Ipostas veșnic Care a asumat natura umană prin Întrupare. Numim acest Ipostas „compus“ pentru naturile care sînt unite în El spre a forma o unitate compusă. Adevărata problemă nu este de a ști dacă Părinții noștri utilizau întotdeauna termenii *„phýsis“* și *„hypóstasis“* în mod interșanjabil și îi confundau unul cu altul, căci termenul *„hypóstasis“* poate fi utilizat pentru a desemna atît persoana distinctă de natură cît și persoana împreună cu natura, căci nu există ipostas fără natură.

Însuşi acest Ipostas al celei de-a Doua Persoane a Sfintei Treimi, născut din veşnicie din Tatăl, se face în zilele cele mai de pe urmă om şi se naşte din Prea Fericita Fecioară Maria. Aici e taina unirii ipostatice pe care o mărturisim cu umilă adorare — unirea reală a divinului cu umanul, cu toate însuşirile proprii (proprietăţile) şi toate funcţiile naturii divine necreate, inclusiv voinţa naturală şi energia naturală, unite în mod nedespărţit şi neamestecat cu natura umană creată cu toate însuşirile (proprietăţile) şi funcţiile ei proprii, inclusiv voinţa naturală şi energia naturală, Logosul întrupat fiind subiectul întregii „voiri" şi întregii „lucrări" a lui Iisus Hristos.

Sîntem de acord în a condamna ereziile nestoriană şi eutihiană. Nu separăm nici nu divizăm în Hristos natura umană de natura Sa divină, nici nu gîndim că cea dintîi a fost absorbită de cea din urmă şi ar fi încetat, astfel, să mai existe.

Cele patru expresii folosite pentru a descrie tema unirii ipostatice — neamestecat *(asynchytôs)*, neschimbat *(atréptôs)*, neîmpărţit *(achôristôs)* şi nedespărţit *(adiairetôs)* — aparţin tradiţiei noastre comune. Cei dintre noi care vorbesc de „două naturi" în Hristos nu neagă prin aceasta unirea lor inseparabilă şi indivizabilă; iar cei dintre noi care vorbesc de „o singură natură divino-umană" unită în Hristos nu neagă prin aceasta prezenţa dinamică continuă în Hristos a divinului şi umanului fără schimbare nici amestecare.

Acordul nostru reciproc nu se limitează la hristologie, ci îmbrăţişează întreaga credinţă a Bisericii celei una şi nedespărţite a primelor veacuri. Sîntem de asemenea de acord asupra modului de a înţelege Persoana şi Lucrarea lui Dumnezeu Duhul Sfînt Care purcede din Tată singur, fiind întotdeauna închinat şi mărit împreună cu Tatăl şi cu Fiul.

*

Comisia mixtă a numit de asemenea şi o subcomisie pentru problemele pastorale, compusă din următoarele zece persoane: mitrop. Damaskinos şi ep. Bishoy (corespondenţi din oficiu); prof. Vl. Phidas şi ep. Mesrop Krikorian (cosecretari din oficiu), mitrop. Georges Khodr (Liban); mitrop. Petru de Aksoum; prof. Stoyan Gossevic (Serbia); prof. dr. K.M. Georges (India); un delegat al patriarhului Ignatie Zakka Iwas al Syriei; şi mitrop. Gregorios de Shoa. Această subcomisie îşi va ţine prima şedinţă între 5—9 decembrie anul curent la mănăstirea Amba Bishoy şi va pregăti un raport pentru viitoarea reuniune a Comisiei mixte de dialog.

S-a decis ca viitoarea reuniune a Comisiei mixte să se ţină în septembrie 1990 la Chambésy, Geneva, cu scopul de a examina:

a) raportul subcomisiei mixte pentru problemele pastorale;

b) formule şi anateme sinodale (păr. prof. Ioannis Romanidis şi mitrop. dr. Paulos Mar Gregorios);

c) factori istorici (prof. Vl. Phidias şi păr. Tadros Y. Malaty);

d) interpretarea dogmei hristologice astăzi (mitrop. Georges Khodr, ep. Mesrob Krikorian şi domnul Joseph Moris Faltas).

e) etapele viitoare.

S-a decis de asemenea că numele Comisiei mixte va fi: „Comisia mixtă a Bisericii Ortodoxe şi a Bisericilor Ortodoxe orientale".

O nouă etapă în dialogul oficial ortodoxo-anglican

Între 20—26 iunie 1989 au avut loc la mănăstirea ortodoxă Uusi Valamo din Finlanda, aceeaşi în care în vara anului trecut (19—27 iulie 1988) s-au desfăşurat lucrările celei de-a IV-a reuniuni a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-catolic, prima reuniune plenară a Comisiei mixte de dialog teologic între Bisericile Ortodoxe şi Bisericile aparţinînd Comuniunii anglicane din ultimii patru ani, reuniune al cărei scop principal a fost acela de a stabili temele şi obiectivele noii faze, cea de-a treia, a dialogului teologic între cele două Biserici. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte ca delegat oficial, P. S. Nifon Ploieşteanul, Episcop vicar patriarhal (a se vedea reportajul P. S. Sale din „Telegraful Român" nr. 39—40/1989).

Declanşat în 1973, dialogul teologic oficial ortodox-anglican a cunoscut pînă acum două etape, încheiate fiecare prin semnarea unei Declaraţii comune de acord teologic:

a) etapa 1973—1976 finalizată prin semnarea *Declaraţiei de la Zagorsk* (aug. 1976) asupra următoarelor chestiuni: 1. cunoaşterea lui Dumnezeu; 2. inspiraţia şi autoritatea Sf. Scripturi; 3. Scriptura şi Tradiţia; 4. Autoritatea Sinoadelor; 5. Clauza „Filioque"; 6. Biserica ca şi comunitate euharistică; 7. invocarea Sf. Duh la Euharistie (vezi „Biserica Ortodoxă Română" nr. 9—10/1982; prof. N. Chiţescu).

b) etapa 1976—1984, finalizată prin semnarea *Declaraţiei de la Dublin* (aug. 1984); alcătuită din 3 părţi: I. Misterul Bisericii; II. Credinţă şi Sf. Taine; şi III. Cultul şi Tradiţia, ea concentrează convergenţa realizată în cele 7 probleme discutate la Odessa (sep. 1983): 1. mărturisire, evanghelizare, slujire; 2. primatul; 3. Filioque; 4. rugăciune şi sfinţenie; 5. icoanele; 6. către un ascetism contemporan; şi 7. cultul familial (vezi „B.O.R." nr. 9—10/1982, Chiţescu-Nifon; şi „Telegraful Român" nr. 39—42/1982, Nifon).

Din 1984 încoace, două evenimente au arătat voinţa ortodocşilor de a nu întrerupe acest dialog în pofida gravelor dificultăţi şi probleme puse de purcederea începînd din 1975—1976 a unei serii de Biserici anglicane a hirotonirii de femei în treapta preoţiei iar începînd din febr. 1989 şi în episcopat (ultima acţiune determinînd ca reacţie, hotărîrea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei, luată la 18 mai 1989 pe baza unui raport al prof. C. Skouteris, Atena, membru în Comisia mixtă de dialog, de a se retrage din dialogul cu anglicanii, cf. „Orthódoxes Týpos" nr. 839, 26 mai 1989, p. 1, 4). Este vorba de vizita Patriarhului Ecumenic Dimitrios I în 8—10 dec. 1987 la Canterbury şi de importantul discurs de răspuns rostit la cea de-a XII-a Conferinţă Lambeth din iul.—aug. 1988 de mitropolitul Pergamului, Ioan Zizioulas (vezi, Mitrop. Ardealului" nr. 2/1989, p. 115—120).

În intervalul care a trecut de la reuniunea Comisiei mixte de la Dublin, fostul copreşedinte ortodox al Comisiei, arhiep. grec al Marii Britanii, Methodios Foyas, a fost înlocuit de mitrop. Ioan Zizoulas, de partea anglicană preşedinţia fiind asumată din nou de episcopul canadian Henry Hill. Cele două Biserici au căzut de acord să limiteze numărul membrilor Comisiei mixte la 14 de fiecare parte şi să nu mai existe subcomisii speciale pentru pregătirea defalcată a subtemelor discutate, ci numai reuniuni plenare ale Comisiei. Toate acestea reprezintă măsuri menite să faciliteze desfăşurarea lucrărilor dialogului, lucrări îngreunate în trecut de existenţa a 3 subcomisii mixte pregătitoare care discutau şi elaborau separat părţi ale proiectului de acord final ce urmau să fie sintetizate de întreaga Comisie mixtă în sesiunile ei plenare.

Noua Comisie mixtă a decis o reorientare de ansamblu a dialogului teologic anglicano-ortodox, stabilind ca obiectiv principal al acestei noi etape care va acoperi cel puţin 6 ani, să fie ecleziologia. S-au fixat totodată 6 subteme speciale, toate chestiuni principiale de ecleziologie fundamnetală, menite a fi discutate în detaliu. Anul viitor Comisia va trebui să abordeze studiul înrădăcinării ecleziologiei în viaţa Sf. Treimi (primele 3 subteme) după care va trece la discutarea relaţiei hristologiei (celelalte 3 subteme), sperîndu-se să se ajungă în decurs de 3 ani la redactarea unui text comun asupra acestor puncte. Abia într-o a doua fază a acestei etape, după clarificările de principiu asupra fundamentelor ecleziologiei, se va trece la studiul problemelor specifice mai concrete, ca d.p. cea a hirotoniei femeilor, care va fi situată astfel în contextul mai larg al studiilor care-l vor preceda.

Redăm, în continuare, în traducere textul COMUNICATULUI COMUN dat publicităţii la încheierea lucrărilor Comisiei mixte de la Valamo (după „Irénikon" nr. 2/1989 p. 228—230), Comunicat semnat de cei doi copreşedinţi ai Comisiei: mitropolitul Ioan Zizoulas al Pergamului din partea ortodoxă şi episcopul Henry Hill din partea anglicană:

„Cu mare bucurie şi mulţumire faţă de Domnul nostru membrii Comisiei mixte de dialog între Bisericile Ortodoxe şi Comuniunea anglicană recent reconstituită, s-au întîlnit la Mănăstirea Valamo (Finlanda) ca oaspeţi ai Patriarhiei ecumenice şi Bisericii Ortodoxe a Finlandei. Ortodocşi şi anglicani veniţi din lumea întreagă, ne-am reunit în speranţa unui lucru în comun fructuos care să promo-

veze creşterea spre unitate a Bisericilor ortodoxă şi anglicană permiţîndu-ne să ne înţelegem mai bine unii pe alţii şi să ajungem la o înţelegere comună a adevărului Evangheliei şi voinţei lui Dumnezeu.

De la ultima reuniune plenară a Comisiei din 1984, importante schimbări au avut loc în compoziţia ei. Comisia cuprinde acum de fiecare parte cîte 14 membri şi un secretariat administrativ. Au fost numiţi noi membri aşa că unii dintre noi au luat parte la lucrările Comisiei pentru prima dată.

Au apărut, în plus, noi probleme, mai cu seamă de la Conferinţa Lambeth din iulie—august trecut, şi care reclamă un studiu aprofundat.

Comisia a luat în considerare, de asemenea, din nou metoda şi materia discuţiilor ei, recunoscînd că ele au produs deja un volum de lucru impresionant atît prin cantitatea cît şi prin calitatea lui. Printre roadele acestui lucru trebuie notate mai cu seamă Declaraţiile comune de la Moscova din 1976 şi de la Dublin din 1984. Aceste declaraţii constituie o mină de reflecţie teologică care arată întinderea credinţei comune pe care o împărtăşesc cele două Biserici în pofida diferenţelor lor în numeroase puncte. Comisia a căzut de acord asupra faptului că, în stadiul prezent al dialogului ce urmează a fi declanşat, lucrul ei trebuie organizat în mod sistematic. După discuţii pe un anumit număr de chestiuni fundamentale, s-a căzut de acord asupra faptului că Comisia va trebui să lucreze asupra eclezìologiei. Ca primă etapă s-a convenit ca ea să-şi concentreze eforturile asupra înţelegerii fundamentelor teologice ale ecleziologiei. La viitoarea noastră reuniune din 1990 vom începe prin a discuta următoarele subiecte:

1. Imagine, simbol şi limbaj în legătură cu Sfînta Treime;
2. Sfînta Treime ca şi comuniune;
3. Filioque în legătură cu Treimea imanentă.

Vom continua apoi cu o discuţie asupra temelor:

1. Hristos şi Duhul;
2. Hristos, creaţia şi umanitatea;
3. Hristos şi Biserica.

Ca întotdeauna la reuniunile Comisiei, ne-am rugat împreună dimineaţa şi seara în slujbe alternative, ortodoxe şi anglicane, celebrate în Biserica mănăstirii. Ne-am bucurat de ospitalitatea arhiepiscopului Ioan de Karelia şi al întregii Finlande, a episcopului Ambrozie de Joensuu şi a arhimandritului Pantelimon, egumenul mănăstirii, ca şi de primirea călduroasă care ni s-a făcut la Mănăstirea Lintula. Sîntem recunoscători pentru ocazia care ni s-a dat, prima pentru mulţi dintre noi, de a veni în Finlanda şi de a ne bucura de amabilitatea locuitorilor ei, de frumuseţea ei naturală, de pacea ei şi de splendida lumină a lungilor ei zile de vară.

Credem că speranţa cu care am luat parte la această reuniune a fost realizată în mare măsură. Lucrînd împreună în armonie cu un sentiment de veritabilă afecţiune creştină unii pentru alţii, am împlinit cu succes sarcina pentru care ne-am adunat urmînd să continuăm cu încredere munca noastră anul viitor".

Declaraţia ortodocşilor la San Antonio

Între 22 mai—1 iunie 1989 a avut loc la San Antonio (S.U.A.), cea de-a *X-a Conferinţă mondială* a mişcării comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor *„Misiune şi Evanghelizare"* (prima a avut loc în 1910 la Edinburgh, ultimele trei, posterioare afilierii în 1961 a Consiliului Mondial al Misiunilor la C.E.B., au avut loc astfel: 1963 Mexico, 1972 Bangkok şi 1980 Melbourne, ultima avînd tema generală „Vină Împărăţia Ta!"). Tema generală a Conferinţei de la San-Antonio a fost: *„Fie voia Ta! Misiune la modul lui Hristos"*. Au participat 760 de delegaţi din 100 de ţări reprezentînd diferitele Biserici creştine membre ale Consiliului Ecumenic, la care s-au alăturat şi reprezentanţi ai Bisericii romano-catolice.

Au fost prezentate 4 expuneri de bază de către Emilio Castro, secretarul general al C.E.B.; Eugen Stockwel, preşedintele Comisiei „Misiune şi Evanghelizare"; episcopul Anastasios Yannoulatos, preşedinte al Comisiei, profesor de mi-

siune la facultatea de teologie din Atena și responsabil al diocezei ortodoxe din Kenya; și Sylvia Talbot, vicepreședinte al C.E.B.

Lucrările Conferinței s-au desfășurat în sesiuni plenare și în grupe de lucru restrînse, care au aprofundat cele 4 teme propuse de Comisia pregătitoare: 1. *Întoarcere spre Dumnezeul Cel viu;* 2. *Participarea la suferințe și lupta;* 3. *Pămîntul e al Domnului,* și 4. *Spre comunități înnoite în misiune.* Din lipsă de timp, Conferința n-a putut discuta și aproba rapoartele celor patru secțiuni, emițînd doar un „mesaj" și o serie de „acte de fidelitate" asupra principalelor probleme discutate și a situațiilor de criză din lumea actuală (Liban, Palestina, Namibia, etc.).

Potrivit serviciului de presă al Conferinței, fără a fi fost planificată sau prevăzută în program, o temă crucială a revenit mereu în cursul discuțiilor. Ea se referă la înțelegerea misiunii în lumea actuală: dialog sau evanghelizare a credincioșilor de alte religii și convingeri? Mulți participanți au aprobat poziția susținută de pastorul Benebo Fubara Manuel din Nigeria care a concluzionat: „Iisus Hristos este singura cale de mîntuire. Această afirmație poate părea arogantă dar ea este scripturistică". Acestuia i-a replicat Wesley Ariarajah, director al programului C.E.B. pentru „Dialog cu celelalte religii", care a spus: „Există semințe ale lui Hristos și în celelalte religii și culturi (...). A spune că Iisus e singura Revelație, finală și absolută, nu ne ajută cu nimic. Acesta a fost un limbaj de polemică și putere, ce exclude apropierea de celelalte religii. Avem nevoie de un alt limbaj de o altă hristologie". Iar Leslie Newbigin, fost episcop al Bisericii Indiei de Sud și fost director al Comisiei „Misiune și Evanghelizare", a cerut ca „fiecare religie, inclusiv creștinismul, să rămînă ea însăși, fără a-și modifica credința ei fundamentală", ceea ce ar fi „una din condițiile dialogului".

Mulți delegați au rămas perplecși în fața unor luări de poziție radicale ale unor responsabili ai Comisiei „Misiune și Evanghelizare". De o largă audiență s-a bucurat alocuțiunea episcopului ortodox Anastasos Yannoulatos care a arătat, în sens și în spirit ortodox, că misiunea înseamnă de fapt participare la trimiterea și lucrarea lui Hristos trimis în lume de Tatăl pentru mîntuirea întregii creații și în care Crucea și Kenoza ocupă locul central descoperind prin Înviere în Duhul Sfînt iubirea Sfintei Treimi și forța Kenozei, sacrificiului și smereniei. Doar așa misiunea Bisericii va fi conformă lui Hristos.

Reacționînd la anumite tendințe teologice și ideologice care s-au afirmat în cadrul Conferinței, cei o sută de reprezentanți ai Bisericilor ortodoxe și vechi-orientale (necalcedoniene) au prezentat la 31 mai, în public, prin episcopul copt Morkos, secretarului general al C.E.B., Emilio Castro, o *Declarație* privitoare la credința în Sfînta Treime, la mîntuirea în Hristos și la hirotonia femeilor. În discuția vie care a urmat cu privire la hirotonia femeilor, episcopul Morkos a precizat că ortodocșii nu intenționează să rănească și jignească pe nimeni, ci își manifestă numai obligația de a-și exprima clar credința ortodoxă, cu atît mai mult cu cît, d.p., mesajul Conferinței evită în cuprinsul lui vocabularul trinitar scripturistic consacrat, cu privire la Dumnezeu. Iată textul acestei DECLARAȚII ORTODOXE (după „Episképsis", nr. 421, 15 iunie 1989 și „Irénikon" nr. 2/1989, 236—239).

„Noi, reprezentanții ortodocși la această Conferință, bărbați și femei din toate Bisericile ortodoxe din lume, ne exprimăm unanim bucuria noastră de a fi trăit această experiență și de a fi putut aprofunda conceptul de evanghelizare și sensul misiunii la modul lui Hristos.

Mulțumim din adîncul inimii tuturor celor ce și-au dat atîta osteneală și au contribuit ca această Conferință să devină un important eveniment ecumenic.

Cu toate acestea, dorim să vă atragem atenția asupra unor probleme de importanță capitală:

a) Am constatat în anumite documente ale Conferinței ca și în cultul practicat aici o alterare a Constituției C.E.B., ca și a unor învățături fundamentale ale credinței creștine.

b) Credința în Dumnezeul Treimic constituie Baza C.E.B. Mărturisirea Sfîntului Nume al Tatălui, a divinității Fiului și a existenței Sfîntului Duh ca iposta-

suri (distincte), ca şi mărturisirea unităţii lor esenţiale în unica fiinţă a lui Dumnezeu, e o condiţie *„sine qua non"* a prezenţei ortodocşilor în C.E.B.

c) Declarăm fără ocolişuri că Iisus Hristos este Dumnezeul şi Mîntuitorul nostru. El este „Calea, Adevărul şi Viaţa" (In 14, 6). El este Cel ce ne mîntuieşte şi conduce spre unitate.

d) Nu admitem nici o alterare a limbajului Sfintei Scripturi ca şi nici o tentativă de a o rescrie în scopul de a o ajusta convingerilor sau ideologiei unei culturi, a unei confesiuni sau a unei mişcări date.

e) Sîntem pentru faptul că o participare mai activă a femeilor la viaţa Bisericii să facă obiectul unui studiu în cadrul C.E.B. Dimpotrivă, hirotonia femeilor în treapta preoţiei este pentru noi în afară de orice discuţie, ca una contrară hristologiei, eclezíologiei, Tradiţiei şi practicii Bisericii vechi de-a lungul veacurilor.

Prezenta Declaraţie este făcută într-un spirit de iubire spre binele fraternităţii noastre şi a participării noastre fără obstacole la Consiliul Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.)".

Vechii-catolici sărbătoresc 100 de ani de la Utrecht. Poziţia ortodoxă faţă de situaţia actuală a dialogului şi relaţiilor bilaterale

Biserica vechilor-catolici, una din cele mai mici comunităţi creştine din lume, a sărbătorit între 22—24 septembrie 1989 la Utrecht în Olanda, cu mari festivităţi, cea de a 100-a aniversare a organizării ei actuale.

Uniunea vechilor-catolici de la Utrecht grupează dioceze din Olanda, Elveţia, R.F.G., Austria, S.U.A., Canada şi Polonia, însumînd un număr de cca. 500 000 de credincioşi. Deşi de orientare vechi-catolică, Biserica Independentă din Filipine, ce grupează 4,5 milioane de membri, nu este membră a Uniunii.

Trei curente protestatare din catolicismul sec. XVIII—XIX s-au aflat la originea vechilor-catolici: o dizidenţă din catolicismul olandez constituită la începutul sec. XVIII; „catolicismul naţional" din Elveţia, Germania şi Austro-Ungaria care s-a opus proclamării dogmei infailibilităţii papale în 1870 (Conciliul I. Vatican); şi o dizidenţă din catolicismul american (S.U.A.) de la sf. sec. XIX grupînd în principal membrii de origine poloneză.

Uniunea de la Utrecht a luat fiinţă la *24 septembrie 1889* prin semnarea de către un număr de episcopi vechi-catolici din Olanda, Elveţia, Germania şi Austro-Ungaria, a unei declaraţii de fidelitate faţă de credinţa şi constituţia Bisericii nedivizate din primul mileniu creştin, aşa cum este ea formulată în Simboalele de credinţă şi hotărîrile Sinoadelor Ecumenice ale Bisericii vechi. Declaraţia avea drept „motto" cunoscuta definiţie a Tradiţiei dată de monahul Vicenţiu din Lerini (insulă din sudul Galiei) trăitor în veacul V în al său „Commonitoriun": *„id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprieque catholicum".*

Ca urmare a unui acord semnat în 1931 la Bonn, Biserica Vechi-catolică se află în comuniune deplină cu Biserica Anglicană. Excepţie face Biserica catolică naţională poloneză din S.U.A., cea mai numeroasă Biserică vechi-catolică, care a întrerupt la mijlocul anilor 70 intercomuniunea cu Biserica anglicană episcopaliană din S.U.A. şi Biserica anglicană din Canada, ca urmare a faptului că acestea au trecut pe scară largă la hirotonia femeilor ca preoţi. În Biserica vechi-catolică se practică hirotonia femeilor însă numai în treapta de diacon nu şi de preot. Recent însă, în luna mai, dioceza vechi-catolică din R.F.G. s-a declarat în favoarea hirotoniei femeilor şi în treapta de preot. Aceeaşi dioceză vechi-catolică din R.F.G. în urma Declaraţiei Sinodului din 15—19 iunie 1987 (vezi „Ortodoxia" nr. 1/1988, p. 19—21) a încheiat o serie de acorduri privind „ospitalitatea euharistică" reciprocă cu o serie de Biserici locale (Landeskirchen) protestante (luterane, reformate şi „unierte") din cele două Germanii, decizie viu criticată de vechii-catolici din alte părţi, mai ales din America de Nord şi Polonia.

Biserica vechi-catolică a întreţinut în ultimii 15 ani un susţinut dialog teologic cu Biserica ortodoxă. Într-o serie de 7 întîlniri ale Comisiei mixte de dialog (Chambèsy 1975 şi 1977; Bonn 1979; Zagorsk 1981; Chambèsy 1983, Amersfort 1985; şi Kavala 1987) s-au adoptat 19 documente comune privind: 1. Sf. Treime; 2. Revelaţia şi transmiterea ei; 3. Canonul Scripturii; 4. Întruparea Cuvîntului; 5. Unirea ipostatică; 6. Născătoarea de Dumnezeu; 7. Fiinţa şi însuşirile Bisericii; 8. Unitatea Bisericii şi Bisericile locale; 9. Limitele Bisericii; 10. Autoritatea Bisericii; 11. Infailibilitatea Bisericii; 12. Sinoadele Bisericii; 13. Necesitatea succesiunii apostolice; 14. Capul Bisericii; 15. Opera mîntuitoare a lui Hristos; 16. Lucrarea Sf. Duh şi Biserică şi însuşirea mîntuirii; 17. Cele 7 Taine; 18. Eshatologia; 19 Intercomuniunea (vezi textele lor traduse de păr. prof. Şt. Alexe în „Ortodoxia" nr. 1—2/1978; 2/1979; 3/1980; 4/1981; 2/1984; 2/1986; 1/1988). Cu aceasta, lucrările Comisiei mixte au luat sfîrşit, teologii celor două Biserici apreciind că s-a realizat un acord deplin în chestiunile fundamentale, acord care ar putea duce la o viitoare stabilire a comuniunii între ele, dacă n-ar exista obstacolele puse de practica „intercomuniunii" vechilor-catolici cu protestanţii anglicani, luterani sau reformaţi şi de atitudinea oscilantă a unor vechi-catolici privind hirotonia femeilor în treapta de preot.

La festivităţile de la Utrecht prezidate de primatul de onoare al ierarhiei vechi-catolice, arhiepiscopul de Utrecht Antonius Jan Glazemaker, şi care au inclus şi o conferinţă a teologilor, un seminar pentru femei şi o întîlnire a tineretului vechi-catolici, s-a anunţat întrunirea celui de-al 25-lea Congres internaţional al vechilor catolici la Geneva pentru 27—31 august 1990.

În discursul său festiv, episcopul elveţian Hans Gerny, secretarul Conferinţei internaţionale a episcopilor vechi-catolici, a reamintit faptul că crearea Uniunii vechi-catolici a însemnat de fapt o luptă pentru libertatea şi autonomia Bisericii împotriva subordonării ei dominaţiei papale, o luptă a sinodalităţii împotriva monarhiei absolute a Vaticanului, luptă pe care au plătit-o însă, împotriva voinţei lor, cu excomunicarea din partea Romei. El a subliniat că, în concepţia vechi-catolică „tot ceea ce priveşte Bisericile împreună trebuie hotărîte prin consensul reciproc al tuturor". Referindu-se la „chestiunile controversate" actualmente între vechii-catolici, mai cu seamă „problema nerezolvată privind rolul femeilor în Biserică... care e de o importanţă centrală", episcopul Gerny a spus că cei ce se ocupă cu această problemă „nu trebuie să pretindă că ştiu dinainte ce e bine şi ce e rău", ci „trebuie să fie gata să pornească pe un drum lung cu toţi cei interesaţi, drum al cărui eventual capăt nu-l ştie nimeni. Vor fi necesare răbdare şi reflecţie, abandonarea chiar a poziţiilor proprii fiecăruia şi înţelegerea celor ce gîndesc diferit". Declaraţii nu lipsite de un echivoc al cărui scop nu este prea greu de sesizat: hirotonia femeilor ca preoţi la vechi-catolici este posibilă!

În mesajul trimis din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor de secretarul general adjunct, Todor Sabev (B. O. Bulgară), s-a exprimat „profunda apreciere şi gratitudine" a Consiliului pentru „valorosul serviciu şi fidelul angajament ecumenic al Bisericilor vechi-catolice".

Printre oaspeţii prezenţi la festivităţi s-au numărat delegaţi din partea Vaticanului, a arhiepiscopului de Canterbury, a Patriarhiilor ortodoxe Ecumenică şi Rusă şi ai mai multor biserici protestante din Olanda. Au fost prezenţi şi conducători ai Bisericii independente din Filipine şi ai Bisericii poloneze mariavite, şi ele de orientare vechi-catolică dar care n-au semnat încă Declaraţia de la Utrecht ca să facă parte integrantă din Uniune.

Cel mai important discurs ecumenic din cadrul festivităţilor de la Utrecht a fost cel al mitropolitului ortodox *Damaskinos* al Elveţiei, copreşedintele Comisiei mixte de dialog ortodox-vechi-catolic, care a vorbit despre *„Importanţa Uniunii de la Utrecht din punct de vedere ortodox"*. Referindu-se la acordurile teologice încheiate în cursul întrunirilor din 1975—1987, el a spus că ele „au stabilit o bază teologică acceptabilă pentru stabilirea comuniunii eclesiale". Pe de altă parte, însă, el a subliniat că declaraţia Conferinţei internaţionale a teologilor vechi-catolici din 1988 cum că comuniunea deplină existentă între Biserica vechi-catolică şi cea anglicană „nu constituie" din punct de vedere vechi-catolic „un

obstacol pentru comuniunea cu Biserica Ortodoxă", este „unilaterală" şi „de nesusţinut" dat fiind că, pentru Tradiţia şi teologia ortodoxă această comuniune constituie un obstacol în calea continuării procesului de unificare a Bisericilor Ortodoxă şi vechi-catolică". Mitropolitul Damaskinos a scos în evidenţă faptul că teologia cuprinsă în documentele de acord teologic semnate de Comisia mixtă de dialog ortodoxo-catolică „se deosebeşte clar în parte în chestiuni importante" de poziţiile teologice anglicane, ceea ce face ca comuniunea dintre anglicani şi vechii-catolici să fie „problematică în măsura în care premisele ei sînt neclare". El a sugerat ca vechii-catolici să-şi „revizuiască serios" relaţiile lor cu anglicanii; pe de o parte „ea nu trebuie ruptă fără a fi necesar, dar pe de altă parte, voinţa de a menţine nu trebuie să ducă la o reprimare a problemelor pe care ea le pune".

În esenţă, apelul mitropolitului Damaskinos adresat vechilor catolici, apel care poate fi rezumat pe scurt şi în formula ultimativă: „alegeţi între noi şi anglicani, între ortodocşi şi protestanţi!", nu este însă decît un apel la clarificarea poziţiilor şi opţiunilor ecleziologice ale vechilor-catolici lăsate într-o voită nedeterminare şi ambiguitate care trădează înclinaţia clară a unei părţi dintre ei (din fericire nu a majorităţii) mai degrabă spre protestantism decît spre Biserica nedivizată a primului mileniu al creştinităţii aşa cum proclama Declaraţia de la Utrecht din 1889.

Într-o declaraţie care a urmat discursului mitropolitului Damaskinos, episcopul vechi-catolic Hans Gerny a arătat că ea pune o problemă „dificilă", întrucît vechii-catolici, din Europa mai ales, nu par dispuşi să sacrifice relaţiile de comuniune deplină pe care le au încă din 1931 cu anglicanii, de dragul unirii cu ortodocşii (după „Ecumenical Press Service" nr. 33 şi 34, 21—30 septembrie, 1—7 octombrie 1989 poziţiile 89.09.70; 89.10.02 şi 89.10.03).

Pe de altă parte, însă, nici ortodocşii nu se mai arată dispuşi să accepte ambiguităţile ecleziologice care se ascund în spatele „intercomuniunii" vechilor catolici cu anglicanii şi a „ospitalităţii euharistice" reciproce practicate tot mai intens în Germania între vechii-catolici şi protestanţii luterani sau calvini. În orice caz, vechii-catolici nu se arată pregătiţi să aprecieze semnificaţia ecleziologică şi teologică implicată în actul intrării în comuniune cu ortodocşii, ceea ce i-ar fixa şi mai bine în Tradiţia primului mileniu creştin din care se revendică, şi pe care o abandonează şi o relativizează atît de uşor punînd-o în cumpănă cu tradiţiile protestante ale ultimelor cinci sute de ani, ba chiar şi a celor protestante de ultimă oră, cum ar fi preoţia femeilor. Dimpotrivă!

Patriarhia Ierusalimului se retrage din toate dialogurile ecumenice

În şedinţa lui din 9 iunie 1989, Sfîntul Sinod al Patriarhiei ortodoxe a Ierusalimului, în frunte cu patriarhul Diodor I, a luat în discuţie evoluţia dialogurilor ecumenice duse de Ortodoxie şi repercusiunile negative pe care ele le au asupra credinţei şi poporului ortodox. În comunicatul dat publicităţii, se spune: „Biserica noastră ortodoxă crede în mod ferm că ea posedă întreg adevărul, că ea este Biserica una, sfîntă, sobornicească şi apostolească şi depozitara harului şi adevărului. Ea este arca sigură în care sînt cuprinse cu o claritate ce le garantează caracterul lor mîntuitor, învăţăturile credinţei noastre fără de pată şi Predaniile noastre sfinte". Plecînd de la acest principiu, Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ierusalimului constată faptul că participarea ortodoxă la dialogurile ecumenice atrage cu sine consecinţe nefaste asupra credinţei şi poporului ortodox, mai cu seamă la Locurile Sfinte unde ea este folosită în scop prozelitist, mai ales de către romano-catolici. Din acest motiv Patriarhia Ierusalimului declară că nu mai doreşte să participe la nici un dialog ecumenic cu nici o altă confesiune creştină şi cheamă toate Bisericile ortodoxe să se întrunească într-o conferinţă panortodoxă la nivel înalt care să reconsidere radical şi din temelii participarea ortodoxă în mişcarea ecumenică. (după „Episképsis, nr. 429, 15 noiembrie 1989, p. 4.).

Redacţia

„PACE CU DREPTATE PENTRU ÎNTREAGA CREAŢIE"

MESAJUL ŞI DOCUMENTUL FINAL AL ADUNĂRII ECUMENICE EUROPENE

Basel, 15—21 mai 1989

I.

Prezentăm mai jos, în traducere, Mesajul şi Documentul final al Adunării Ecumenice Europene *„Pace cu Dreptate pentru întreaga creaţie"* desfăşurat între 15—21 mai 1989 la Basel (Elveţia). Deşi Biserica Ortodoxă Română a fost prezentă la această Adunare cu o delegaţie reprezentativă în frunte cu Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, din motive lesne de dedus din cuprinsul însuşi al Documentului (mai cu seamă capitolele V şi VI în care se oferă o imagine de perspectivă a Europei de mîine ca şi „casă comună" a tuturor popoarelor europene), el nu a putut fi publicat pînă acum la noi datorită politicii sistematice de izolare a României şi boicotare a procesului general post-Helsinki de Securitate şi Cooperare în Europa (C.S.C.E.) promovate cu obstinaţie în ultimii ani (să ne gîndim numai la obstrucţia delegaţiei române la semnarea Actului final al Conferinţei de la Viena, febr. 1989) de regimul dictatorial ceauşist.

Organizată în comun de Conferinţa Bisericilor Europene (K.E.K.) şi Consiliului Conferinţelor Episcopale romano-catolice Europene (C.C.E.E.) sub egida motto-ului biblic din Ps. 85, 11: „Dreptatea şi pacea s-au îmbrăţişat", Adunarea Ecumenică Europeană de la Basel din mai 1989 se înscrie ca o contribuţie regională şi o etapă importantă în procesul ecumenic actualmente în desfăşurare pentru *„Dreptate, Pace şi Integritatea Creaţiei" (Justice, Peace and Integrity of Creation;* J.P.I.C.), proces declanşat la Vancouver (1983) şi urmînd să cunoască o primă evaluare globală în Adunarea mondială pentru Dreptate, Pace şi Integritatea Creaţiei aflată actualmente în curs de desfăşurare la Seoul (5—13 martie 1990). Nu se poate spune, însă, că Adunarea de la Basel ar fi fost numai o simplă conferinţă regională pregătitoare; ea a reprezentat un eveniment special şi unic, dat fiind în primul rînd faptul că o dată cu ea în Europa a apărut şi se dezvoltă un alt tip de conlucrare ecumenică a Bisericilor, deosebit de cel la nivel mondial. Prin mărime, tematică şi scopul ei, Adunarea de la Basel a reprezentat o veritabilă „aventură ecumenică" (E. Castro), fără precedent, fiind vorba, între altele, de prima adunare reprezentativă generală a creştinilor din Europa de după marile diviziuni confesionale ale continentului ce au urmat Reformei secolului XVI. Nu întîmplător, ea a fost convocată tocmai la Basel, oraşul conciliului din 1431, în care s-a încercat un dialog cu husiţii şi ortodocşii, oraşul în care a activat mult timp şi în a cărui catedrală e înmormîntat celebrul umanist Erasmus din Rotterdam, oraşul în care în 1912 Internaţionala socialistă a proclamat „război războiului", în care au activat şi sînt îngropaţi cunoscuţi teologi de faimă mondială: K. Barth (ref.) (1886—1968) şi Hans Urs von Balthasar (rom.-cat.) (1903—1987), şi unde în noiembrie 1986 a avut loc şi un grav accident la o fabrică chimică care a dus la poluarea dezastruoasă a întregului curs al Rinului.

Cei cca. 650 de delegaţi invitaţi veniţi din 30 de ţări europene — ierarhi şi teologi, laici şi femei, membri ai unor diferite organizaţii creştine etc. — au reprezentat în mod egal (jumătate şi jumătate) cele 120 de Biserici membre ale

K.E.K. şi cele 25 de Conferinţe episcopale romano-catolice membre ale C.C.E.E., la care s-au adăugat şi delegaţii fraterne din partea Consiliilor naţionale ale Bisericilor lui Hristos şi Conferinţelor episcopale şi din S.U.A. şi Canada, dînd imaginea unei adevărate Conferinţe „Helsinki" bisericeşti. La aceştia s-au adăugat un număr aproape egal de ziarişti şi observatori din toată lumea.

Nici numai reuniune de experţi în teologie, nici numai congres bisericesc interconfesional, Adunarea de la Basel a reţinut şi reunit elemente din ambele aceste forme de întîlniri ecumenice, distingîndu-se în acelaşi timp de ele în sensul lor strict. Ca o apreciere globală, trebuie reţinut aspectul subliniat de un observator experimentat că: „la Basel în prim-planul scenei a trecut ecumenismul bazei", această reprezentare a bazei Bisericilor „constituind un fapt ecumenic nou" (Jan Grootaers, *Bâle mai 1989 Une conference oecumenique pas comme les autres*, „Irènikon" nr. 2/1987, p 147—171 aici p. 148). Şi, într-adevăr, „în vreme ce de 20 de ani ecumenismul oficial a devenit din ce în ce mai mult afacerea ierarhilor şi a „profesioniştilor", lucrarea pentru unitatea creştină s-a îndepărtat de Bisericile locale. În acelaşi timp, însă, în numeroase ţări europene a apărut o reţea de iniţiative şi grupuri de la baza Bisericilor creştine, în legătură directă cu marile mişcări sociale şi civile ale momentului: pacifismul, feminismul, ecologia, drepturile omului, non-violenţa, etc. Aceste iniţiative devin formele contemporane ale unui angajament creştin şi ecumenic. Apelul de la Vancouver pentru declanşarea unui proces pentru „dreptate, pace şi integritatea creaţiei" a găsit un ecou deosebit tocmai în ţările unde aceste mişcări sînt cele mai vii atît în Europa occidentală cît şi în cea orientală. „Kairos"-ul Basel-ului este rezultatul întîlnirii instanţelor oficiale ale ecumenismului şi mişcările de la bază" (p. 151—152). Între aceste mişcări de la bază, un rol deosebit în pregătirea şi reuşita Adunării l-au avut mişcările feminine şi feministe (mai ales „Forumul ecumenic al femeilor creştine ale Europei") şi, mai ales, „*The Ecumenical Network for Peace in Europe*" („Reţeaua ecumenică pentru pace în Europa"), reţea de comunităţi de bază ce caută să cristalizeze şi consolideze mişcările de democratizare din Estul Europei în legătură cu curentele de opinie din Europa occidentală; preocuparea lor dominantă este aceea de a restaura ţesutul societăţii civile distrus fie de dictatura de stat şi de partid (Europa de Est) fie de influenţa unei societăţi de consum neînfrînate (Europa de Vest), în ambele cazuri fiind vorba de restabilirea unei societăţi civile bazate pe afilieri şi aderări independente, ca Bisericile, mişcările, sindicatele etc.

Pentru mulţi participanţi şi observatori ai Adunării, evenimentul Basel ar putea marca „o primă tentativă de a face ca mişcarea ecumenică să iasă din ceea ce actualmente este resimţit ca un impas, o tentativă încă incipientă şi poate provizorie dar reală" (p. 167). Ar putea marca *eşecul* ecumenismului *celor tari*, adică al ierarhiei şi experţilor, *forţa celor slabi*, adică a mişcărilor de la baza Bisericilor şi a structurilor regionale fără autoritate sau pondere deosebită, cum sînt K.E.K. şi C.C.E.E. (p. 166). Din păcate, aşa cum a declarat la încheierea lucrărilor Adunării cardinalul Carlo Martini, Conferinţele episcopale romano-catolice care au participat cu iniţiativă la Basel n-au nici o competenţă în ce priveşte Adunarea mondială de la Seoul, care cade în responsabilitatea exclusivă a Vaticanului şi, care, precum comenta cunoscutul fizician C. F. von Weizsäcker, unul din inspiratorii şi promotorii acestei Adunări, ar fi acceptat poate să fie printre co-invitaţii de la Seoul dacă ar fi avut drept parteneri bisericile membre ale C.E.B. şi nu C.E.B.-ul ca atare.

În ce priveşte lucrările, Adunarea Ecumenică europeană de la Basel s-a desfăşurat public în 4 cercuri concentrice (*ibidem* p. 154—157):

— la periferie s-a situat enormul „tîrg comercial" intitulat *Zukunft Werkstatt Europa* („atelierul pentru viitorul Europei") cu 120 standuri şi buticuri în care au fost reprezentate mişcări politice, şi sociale alternative cu acţiuni tangente cu tematica generală a Adunării: militanţi pentru pace, ecologişti, grupuri de solidaritate internaţională, diverse firme şi întreprinderi, etc.

— un evantai de 30 de „audieri" *(hearings)* pe chestiuni de mare actualitate cum ar fi: comunitatea de bărbaţi şi femei în Biserică, abolirea non-violentă a apartheidului, riscul schimbărilor climatice globale, suprimarea datoriei ţărilor

celor mai sărace, manipularea genetică în industrie și agricultură, cultura și etica în fața noilor tehnologii în Europa, procesul conciliar la baza Bisericilor, vindecarea rănilor istoriei în Europa, marginalizarea tinerilor în Biserică și societate, etc.

— *20 de comisii* consacrate studiului biblic și conținutului însuși al tematicii Adunării;

— și în fine, *sesiunile plenare* — epicentrul Adunării — în care s-a ascultat, dezbătut și votat Documentul final și care au dat dovadă de multă energie, deschidere de spirit, echilibru și măsură în deciziile ei. Ca regulă generală delegații au vorbit pe propria lor răspundere și nu potrivit apartenenței lor la Biserici sau țări. Adunarea nu a putut vorbi sau decide și în numele Bisericilor participante; fără să pretindă direct autoritatea acestor Biserici, ea face apel la responsabilitatea acestor Biserici. Iar *Documentul final al Adunării este adresat Bisericilor, nu însă în numele Bisericilor.*

Un rol important l-au deținut și cele 9 expuneri principale făcute în plen de diferite personalități creștine, politice și bisericești, care au reflectat din perspectivă creștină asupra amenințărilor care apasă actualmente în Europa asupra dreptății, păcii și integrității mediului înconjurător, între care impresia cea mai profundă au produs-o primele două din aceste expuneri susținute de arhiepiscopul ortodox rus *Kiril de Smolensk* („Ecologia Spiritului") și cardinalul *R. Etchegaray*, președintele Comisiei „Justitia et Pax".

Una din principalele sarcini ale Adunării a fost aceea de a definitiva și adopta un *Document final* care să sintetizeze aprecierile și consensul Adunării în chestiunile discutate. De la început trebuie subliniat faptul că nici o declarație ecumenică europeană n-a fost elaborată pornind de la un atît de amplu proces de consultare și discuție. Un prim proiect redactat cu 8 luni înainte de Adunare (oct. 1988) a fost larg difuzat și supus unei ample dezbateri pregătitoare în toate mediile interesate, primindu-se cca. 600 de răspunsuri. Pe baza acestor propuneri, critici și sugestii, în aprilie 1989 s-a redactat o a doua versiune radical modificată și revizuită și a documentului, în șase capitole ordonate potrivit celor trei etape ale procesului: „a vedea" (cap. I—II), „a judeca" (cap. III—IV) și „a acționa" (V—VI). În cursul Adunării un Comitet de redactare și revizuire finală alcătuit din 10 membri a asimilat într-o ședință „maraton" de 25 ore (17 mai seara—18 mai după-amiază), nu mai puțin de 300 de pagini de propuneri din partea delegațiilor și 100 de pagini de amendamente din partea celor 20 de comisii, pe baza următoarelor principii: ideile celei de-a doua versiuni a proiectului de document trebuie menținute cu orice preț; propunerile colective prevalează asupra celor individuale și cele scrise asupra celor orale; iar, atunci cînd un grup propune amendamente cu titlul de indispensabile pentru adeziunea lor, cererea lor trebuie luată în serios, astfel ca fiecare să se regăsească în textul final, deși în chestiunile controversate s-a urmărit ca tendințele diverse să se manifeste la un minimum posibil.

Așa cum remarca același observator citat, „merită subliniat aportul deosebit al participanților ortodocși. Propozițiile de origine ortodoxă cele mai importante privesc cap. III al Documentului („credința pe care o afirmăm"). Unii protestanți au reacționat critic. Dar trebuia acceptat un dialog în trei și nu numai în doi, așa cum a declarat-o explicit dr. A. Papaderos. Ortodocșii s-au referit la conferința pe care o consacraseră temei Creației din perspectivă ortodoxă la Sofia în 1986 și cea de la Minsk (mai 1989) consacrată „perspectivelor ortodoxe asupra Dreptății și Păcii". Reacțiile negative pe care ortodocșii le-au avut față de cea de-a doua versiune au riscat la început să blocheze munca de revizuire. Au trebuit să admită că răgazul de numai o lună, în care se putuseră introduce propuneri de amendament, a expirat. Era prea tîrziu la 17 mai pentru a lua în considerare redactarea unui nou document. Însă, atît în comisii cît și în comitetul de redacție, prezența activă și uneori radicală a gîndirii ortodoxe a constituit o surpriză, mai întîi, și o descoperire mai apoi, pentru un mare număr de participanți occidentali care nu aveau experiența unui contact cu Ortodoxia. Mulți dintre noi au luat hotărîrea de a studia mai atent modul destul de derutant în care teologia ortodoxă concepe raporturile între Evanghelie și etica socială" (p. 159—160).

Principalele amendamente acceptate, din care se pot deduce şi principalele linii de forţă ale dezbaterilor de la Basel, sînt următoarele: în cap. III: §§ 22—23 referitoare la antropologia hristologică şi cosmică a Părinţilor greci (amendament introdus de mitrop. Damaskinos al Elveţiei şi susţinut de toţi ortodocşii), § 32: accentuarea valorii nonviolenţei, § 38—39: valorizarea unităţii baptismale fundamentale a tuturor creştinilor separaţi încă în ce priveşte comuniunea euharistică; ambele amendamente au venit din R.D.G.: primul de la H. Falcke (prot.) şi celălalt de la dr. Ulrich (cat.). În cap. IV s-a adăugat la apelul la conversiune adresat europenilor faptul ca occidentalii să nu se considere stăpîni ai Europei, închişi în fortăreaţa prosperităţii lor economice. Capitolul V privitor la viziunea asupra Europei de mîine a fost considerabil lărgit, amplificînd preocuparea pentru solidaritatea şi reconcilierea necesare între Europa de Est şi de Vest (§§ 5, 54 şi 55) şi sprijinul drepturilor minorităţilor etnice şi culturale (§ 52). Capitolul VI consacrat propunerilor şi recomandărilor concrete a făcut obiectul propunerilor celor mai numeroase (70 în total) care au fost inserate în majoritate în corpul §§ 84, 96 şi 87. Din cele 40 de amendamente ultime propuse în ultima şedinţă plenară, a votului, s-au acceptat numai 12, Adunarea dînd dovadă de o bună moderaţie atunci cînd era vorba de chestiuni controversate, respingînd propunerile unilaterale şi preferînd formulele de compromis ale comitetului de redactare. Astfel au fost respinse: propunerea protestantă de a se elimina viziunea antropologică din § 22, fapt care ar fi putut duce la respingerea documentului în ansamblul lui de către ortodocşi; s-a respins şi propunerea unor protestanţi italieni de a se elimina „protejarea vieţii dinainte de naştere" care ar fi putut crea un impas în aripa catolică, ca şi propunerea condamnării radicale a oricărei descurajări nucleare care ar fi pus în dificultate responsabili ai Bisericilor din Anglia, Franţa, R.F.G. În ultimul moment textul a mai fost ameliorat prin accentuarea egalităţii femeilor şi bărbaţilor în dreptul lor de a participa la instanţele de decizie ale Bisericilor şi îmbunătăţirea tratării problemei demografice la nivel mondial (§ 16).

Independent de orice alte considerente, meritul pozitiv principal al documentului final constă, pe de o parte în circumscrierea realistă şi obiectivă destul de exactă a amplorii crizei actuale care confruntă astăzi Europa şi întreaga umanitate în toate domeniile fundamentale ale existenţei umane: economic, social-politic, şi ecologic, înţelese în interdependenţa lor (cap. II), obiectivitate rezultată din dialogul susţinut purtat cu faptele prezentate de specialişti, oameni de ştiinţă şi politicieni; iar pe de altă parte, în realizarea unui larg şi detaliat consens creştin european în ce priveşte dimensiunile generale concrete ale angajamentului social-politic şi ecologic actual al creştinilor din Europa în cadrul unei strategii de ansamblu comune (cap. V—VI), ele urmînd a fi particularizate şi concretizate practic de fiecare Biserică şi comunitate creştină în parte.

Discutabil şi criticabil a fost şi continuă să fie nu numai în ce priveşte Baselul ci, în genere, procesul ecumenic „Dreptate, Pace şi Integritatea Creaţiei", nu atît angajamentul social-politic şi ecologic, cît *„conceptul lui religios"*, fundamentarea teologică a acestui angajament, acuzate nu fără temei de *„sincretism teologic şi interreligios"* (Informationsbrief nr. 135, August 1989, der Bekenntnisbewegung „kein anderes Evanghelium" (Gal. 1, 6), p. 21—24). Sincretismul teologic interconfesional (vizibil mai ales în cap. II al Documentului final consacrat răspunsului credinţei creştine la provocarea crizei actuale globale care confruntă Europa şi umanitatea) se manifestă în amalgamarea exterioară, neunificată sistematic dogmatic, a unor concepte teologice şi moral-umaniste de provenienţe diferite, prezentate ca momente diferite ale unui acelaşi adevăr creştin integral. Conceptul biblic vechi-testamentar de „şalom", antropologia patristică, o hristologie şi soteriologie obiectivă deficitare, o ecleziologie minimală, sînt juxtapuse fără o legătură organică vizibilă cu drepturile omului, solidaritatea universală, etc., în cadrul unei scheme generale dominată de ideea reformatorică a mărturisirii păcatului şi vinovăţiei ca temei al iertării lui Dumnezeu din care se naşte speranţa. Prezenţa sincretismului interreligios şi panuman a fost acuzată în special în discursul arhiepiscopului Kiril de Smolensk despre „ecologia spiritului", căruia i s-a reproşat pe de o parte, tendinţa de a relativiza absolutul creştinismului prin considerarea religiilor lumii ca moduri de trăire şi cunoaştere diferite ale unui Adevăr unic ce trebuie descoperit printr-o „căutare comună lipsită de premize

absolute", iar pe de altă parte, încercarea de determinare a unui nucleu comun tuturor religiilor, ba chiar şi tuturor oamenilor, dincolo de distanţa ce separă pe credincioşi de necredincioşi, în etică, în „valorile morale general umane cu semnificaţie absolută şi netrecătoare". În acest sens, arhiep. Kiril a cerut elaborarea „pe baza unui larg dialog", a unui „catehism etic universal al secolului XXI" care să unească pe toţi oamenii fără deosebire „într-un consens global", şi care să atragă religiile într-o competiţie etică; în loc de a discuta la nesfîrşit în numele unui pretins „adevăr" el ar trebui să se străduiască mai bine pentru eficienţa morală a credinţelor lor. Nu este greu de observat, însă, că desprinse de referinţa lor fundamentală, hristologică, conceptele biblice de „dreptate, pace şi integritate a creaţiei" îşi pierd uşor relevanţa originară devenind elemente ale unei religii universale cu conţinut pur etic, care sacrifică adevărul doctrinar relevanţei umane, ceea ce trădează o hristologie şi o soteriologie obiectivă proprie protestantismului liberal de la începutul secolului (Troeltsch, Harnack).

Înregistrînd aceste limite în planul doctrinar, nu trebuie uitat faptul că Documentul final rezultă dintr-un prim consens general, după 450 de ani, al unor reprezentanţi ai tuturor tradiţiilor creştine ale Europei; că el nu este adresat în numele Bisericilor, ci este adresat Bisericilor în numele delegaţilor doar; că, în ultimă instanţă, evenimentul şi documentul de la Basel, care n-au decît autoritatea relativă a participanţilor şi autorilor lui fac parte dintr-un proces şi că nu doresc altceva *decît* să „adreseze un *apel* presant teologilor obligîndu-i să aprofundeze teologia dreptăţii, păcii şi creaţiei, şi să degajeze perspectivele semnificative care le leagă pe acestea între ele. Baselul este adresat Bisericilor. Bisericile se găsesc acum înaintea acestui apel" (Jan Grootaers, *ibidem*. p. 170—171). Ele trebuie să înveţe să gîndească global şi să acţioneze local într-un moment-cheie, decisiv, al istoriei europene.

Evenimentul Basel în sine şi procesul de „recepţie" pe care el vrea să-l declanşeze în întreaga creştinătate europeană, sînt o mare şansă ca Bisericile să devină un factor pozitiv esenţial în reconfigurarea Europei de mîine — a unei Europe care evoluează din ce în ce mai hotărît în cadrul unui model integrator oferit de ideea conducătoare, sprijinită atît din Vest cît şi din Est, a unei „case comune europene" (şi să nu uităm că ideea de „casă", greceşte „*oikos*" se află la originea a trei preocupări şi discipline esenţiale pentru supravieţuirea umanităţii: ecumenism, ecologie, economie). „Dreptatea, pacea şi integritatea creaţiei" în înţelesul dat lor în termenul credinţei şi speranţei creştine comune încă tuturor popoarelor Europei, pot servi drept regulă şi norme generale fundamentale de locuire şi convieţuire umană autentică în „casa comună europeană", ea însăşi parte integrantă a „satului mondial" (the European House in the Global Village), şi în care Bisericile şi poporul român doresc acum să revină neîntîrziat recăpătîndu-şi cît mai deplin locul pe care şi-l merită de drept atît prin poziţia geografică cît şi istoria şi contribuţia lui culturală şi spirituală general recunoscută la patrimoniul de valori european şi mondial. Traducerea documentului, pe care o redăm în continuare, s-a făcut după „Documentation catholique", 1989, 6/20 august, p. 742—759.

II.

MESAJUL ADUNĂRII ECUMENICE EUROPENE

Basel, 21 mai 1989

Iubiţi fraţi şi surori,

1. Pentru prima dată, delegaţi ai tuturor Bisericilor Europei s-au reunit împreună, venind din Est şi din Vest, din Nord şi din Sud, dincolo de frontiere confesionale şi politice ce păreau pînă nu demult încă insurmontabile. Oricît de adînci au fost rănile trecutului Europei, legăturile care ne unesc în Hristos s-au dovedit mai tari. O comuniune este pe cale de a se naşte care ne umple de speranţă şi recunoştinţă.

2. „Dreptatea și pacea se îmbrățișează". Acest cuvînt al Psalmistului a constituit ideea directoare a Adunării noastre. Dar cît de departe sîntem de această făgăduință! Milioane de bărbați, femei și copii sînt victime ale sărăciei, foamei, și războiului. Drepturile fundamentale ale omului sînt violate în mod constant. Specii animale și vegetale dispar definitiv. Viața noastră a tuturor și cea a generațiilor ce vor veni sînt puse astăzi în chestiune.

3. Ce ne spune Evanghelia, în acest ceas nouă, creștinilor Europei? Prima condiție a oricărei mărturii creștine credibile e întoarcerea (conversiunea): întoarcere către Creatorul Care, în iubirea Lui, poartă de grijă de fiecare din creaturile Lui; întoarcere către Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ne-a dat exemplul umanității autentice; întoarcere către Duhul Sfînt, izvor de viață nouă. Ca și creștini europeni, participăm în largă măsură la cauzele crizei actuale. Pentru aceasta cerem lui Dumnezeu să ne ierte greșelile noastre și să ne dea puterea de a ne întoarce spre El (converti) cu scopul de a deveni instrumente ale păcii Lui.

4. Planul lui Dumnezeu pentru umanitate rămîne în cele din urmă un mister pe care nimeni nu-l poate sonda. Dar, încrezători în Evanghelie, sîntem siguri că Dumnezeu va conduce creația Lui la izbăvire. Plini de această certitudine, rezistăm oricărui fatalism. Ca și Apostolul Pavel, sîntem însărcinați astăzi să transmitem și noi invitația: „Împăcați-vă cu Dumnezeu!" Dar a te împăca cu Dumnezeu înseamnă în același timp a rezista puterilor distrugerii și morții!

— Orice ființă umană, independent de sexul, rasa, națiunea și limba ei, poartă în ea chipul lui Dumnezeu și este, prin urmare, membru cu parte întreagă al societății. Să dăm mărturie în mod clar că Hristos Însuși este Cel ce suferă în cei a căror demnitate e călcată în picioare. Să urmăm exemplul Lui atunci cînd se ținea de partea celor oprimați, a celor lipsiți de drepturile lor, a victimelor torturii. Vrem să afirmăm dreptul refugiaților și ne angajăm să edificăm o comunitate în care bărbații și femeile au responsabilități egale.

— Sărăcia și foamea sînt un semnal care nu trebuie să ne lase nici o odihnă. Ne angajăm pentru partaj, atît la nivel mondial cît și în mediile noastre respective, și vom susține orice măsură proprie să ușureze povara datoriei de care suferă atîtea țări ale lumii a treia.

— Trebuie depășit războiul ca mijloc de soluționare al conflictelor. Fiecare în țările noastre, vom pune totul în lucrare ca să se realizeze viziunea unei securități comune. Ne angajăm astăzi să cerem mai presus de frontiere un climat de încredere în care să poată crește voința de a se ajunge la dezarmare atît nucleară cît și chimică și convențională. Mărturia non-violenței face parte în mod ineluctabil din mersul spre reconciliere.

— Să luptăm împotriva iluziei că exploatarea naturii e fără limite. Relațiile pașnice cu natura presupun renunțarea la structurile care amenință viața în economie și societate. Am constatat în mod clar, încă o dată, în cursul zilelor scurse că consumarea actuală a resurselor și energiei trebuie să fie redusă în mod hotărît. Aceasta pretinde de la noi toți un stil de viață simplu, radical transformat.

5. Avem nevoie unii de alții pentru a împlini sarcina care ne-a fost încredințată. Legămîntul (alianța) lui Dumnezeu în Hristos este un fapt real. Tari în această făgăduință, vrem să rămînem în comunitate fraternă și solidaritate. Transformările politice și sociale care se produc în Europa astăzi constituie pentru noi motive de speranță. Vrem să contribuim împreună ca dreptatea, voința de dialog și respectul darurilor creației să se impună mereu mai evident. Așa cum criza trece dincolo de frontierele naționale, așa și comuniunea noastră trebuie și ea să le depășească. Ea trebuie să fie deschisă prieteniei și colaborării cu toți cei care caută pacea și dreptatea, oricare ar fi religia sau convingerile lor. Numai așa ea va deveni un semn de speranță într-o lume amenințată și divizată.

Duhul lui Dumnezeu Care ne-a adunat aici va lucra mereu mult dincolo de așteptările noastre. Credem că El este în lucrare, lucrează, pentru a face să răsară grăuntele care a fost semănat. Aceasta este speranța noastră. Aceasta e rugăciunea noastră.

DOCUMENTUL FINAL

Cuvînt înainte

În octombrie 1988, Conferința Bisericilor Europene (K.E.K.) și Consiliul Conferințelor episcopale romano-catolice europene (C.C.E.E.) au publicat un proiect de document de lucru pentru Adunarea ecumenică europeană „Pace cu Dreptate". Acest proiect preliminar a servit drept bază pentru o discuție deschisă în Biserici și între creștini. Numeroase Biserici și numeroase grupuri ecumenice ce lucrează pentru dreptate, pace și salvgardarea creației, parohii, mișcări și grupuri de acțiune au răspuns pozitiv la cererea care le-a fost făcută de a lua poziție. Organizatorii Adunării ecumenice europene au primit circa 600 de răspunsuri din majoritatea țărilor Europei. În mai multe cazuri, aceste reacții sînt fructul unui proces ecumenic conciliar. Pe baza acestor 600 de răspunsuri, un comitet mixt de redactare format din membrii K.E.K. și C.C.E.E. au redactat în martie 1989 un al doilea proiect al documentului de lucru. Acest text a fost trimis, la începutul lui aprilie 1898, Bisericilor membre K.E.K. și C.C.E.E., tuturor delegaților și tuturor celor care au reacționat la primul proiect. Acest al doilea proiect a servit drept document de pregătire și drept text de bază pentru lucrul Adunării. Ca prim rezultat al lucrului pregătitor au fost primite din partea delegaților și delegațiilor 64 de răspunsuri cuprinzînd circa 500 de propuneri de amendamente însumînd circa 300 pagini. Numeroase alte propuneri au fost făcute de cele 20 de grupe de lucru în cursul primei jumătăți a Adunării, însumînd alte 100 de pagini.

Grupul de redactare al Documentului a elaborat proiectul versiunii definitive a Documentului Adunării ecumenice europene în cursul unei lungi sesiuni de lucru „maraton" care a ținut din seara zilei de 17 mai pînă în după-masa zilei de 18 mai. Membrii grupului de redactare a Documentului au fost: a) pentru Conferința Bisericilor Europene episcopul dr. Bela Harmati; dr. Alexandros Papaderos; prof. Konrad Raiser; d-na Helena Tuomi; dr. Roger Williamson (președinte); b) pentru Consiliul Conferințelor Episcopale Europene: prof. Ferenc Bucar; d-na Vera Maria Candau; prof. Renè Coste; prof. Ernst Josef Nagel; prof. Joe Selling. Profesorul Hermann Goltz, pastorul Volkmar Deile și trei stewards au constituit personalul afectat grupului de redactare.

Sîmbătă, 20 mai 1989, Adunarea s-a reunit în sesiune plenară pentru a discuta și adopta textul. Sesiunea a fost prezidată de canonicul John Arnold și dezbaterea purtată după regulamentul stabilit pentru Adunare de K.E.K. și C.C.E.E.

Documentul a fost adoptat de majoritatea zdrobitoare a delegaților prezenți. Din cele 504 de voturi primite, 48 au fost pentru, 12 contra și 11 abțineri. Cele 95,4% procente favorabile depășeau de departe cele 75% cerute prin regulament.

Se poate afirma că acest Document este fructul unui proces de participare fără precedent în sînul Bisericilor europene. El reprezintă, de asemenea, obiectivul Adunării de la Basel, cel al unui text de consens. Îl recomandăm acum Bisericilor Europene pentru studiu și acțiune.

Semnat: din partea K.E.K.: mitropolitul Alexei de Leningrad, președinte, și Jean Fisher, secretar general; din partea C.C.E.E.: cardinalul Carlo Maria Martini, președinte, și Ivo Fürrer, secretar general. Geneva și Saint Gall, iunie 1989.

I. ADUNAREA ECUMENICĂ EUROPEANĂ „PACE CU DREPTATE PENTRU ÎNTREAGA CREAȚIE"

1. Ne-am reunit la Basel pentru a asculta împreună ce spune Duhul Sfînt Bisericilor astăzi. Sîntem conștienți de amenințările de moarte care apasă actualmente asupra umanității. Dar Dumnezeul nostru e un Dumnezeu al vieții care nu-și părăsește lucrul mîinilor Sale. Acest Dumnezeu ne spune să renunțăm la nedreptate, la violență și la exploatare. Chemarea Lui la întoarcere e poarta vieții.

2. Mulțumim lui Dumnezeu, Creatorul a toate; lui Dumnezeu Fiul, Care a împăcat lumea cu Tatăl și Care oferă mîntuirea tuturor ființelor omenești, atît individual cît și împreună; lui Dumnezeu Duhul Sfînt, Care dă viață, le face pe toate desăvîrșite. Așteptăm venirea Împărăției lui Dumnezeu în care dreptatea și pacea se vor îmbrățișa și în care întreaga creație va fi făcută nouă. Mulțumim pentru toate semnele Împărăției lui Dumnezeu prezente în mijlocul nostru.

3. Adunarea Ecumenică Europeană „Pace cu Dreptate pentru întreaga creație" care s-a ținut la Basel din 15 pînă la 21 mai 1989, a fost un jalon important în cooperarea ecumenică. Decizia de a ține Adunarea Ecumenică Europeană a fost luată la cea de-a IX-a Adunare Generală a K.E.K. din 1986. Noi, cei 700 de delegați ai celor 120 de Biserici membre ale Conferinței Bisericilor Europene (K.E.K.) și ai celor 25 de Conferințe episcopale ale Consiliului Conferințelor Episcopale Europene (C.C.E.E.), ne bucurăm că Bisericile și popoarele Europei au fost atît de larg reprezentate, notînd, însă, cu regret că nici un creștin din Albania n-a putut participa la Adunare. Decizia K.E.K. dădea urmare apelului Adunării generale de la Vancouver, în 1983, a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care cerea Bisericilor membre să intre „într-un proces conciliar de angajare reciprocă (alliance) pentru Dreptate, Pace și Integritatea Creației". Majoritatea Bisericilor membre ale K.E.K. consideră Adunarea de la Basel ca o contribuție la acest „proces conciliar". Alte Biserici participante la această Adunare preferă să nu vorbească de un „proces conciliar". Dar toate Bisericile prezente sînt gata să se angajeze într-un proces ecumenic în favoarea Dreptății, Păcii și Integrității Creației.

4. Pentru noi Adunarea a fost ocazia de a ne ruga împreună, de a ne consulta unii cu alții și de a face declarații comune, în speranța că Duhul Sfînt se va servi de eforturile noastre pentru a realiza împăcarea, înnoirea și transformarea Bisericilor, pentru a le conduce mai aproape de adevărul Evangheliei și a aprofunda solidaritatea și iubirea lor reciprocă. Sîntem convinși că creștinii trebuie să se întîlnească la toate nivelele vieții Bisericilor, pentru a-și coordona răspunsurile lor în fața amenințărilor care apasă asupra viitorului umanității. Mărturia și viața lor vor fi decisive. Ne bucurăm de numeroasele forțe vii care lucrează deja, în Bisericile și societățile noastre, pentru dreptate, pace și un respect mai profund al drepturilor tuturor creaturilor. Ne bucurăm de faptul că nu sîntem singuri în această luptă. Angajamentul nostru e întemeiat pe credința în Iisus Hristos, dar vrem de asemenea să dialogăm și cu cei de alte religii sau convingeri care împărtășesc aceleași preocupări. Calea spre un viitor viabil nu poate fi trasată decît printr-un efort comun.

5. Am fost convocați de K.E.K. și C.C.E.E. Vorbim ca delegați ai Bisericilor Europei. Chiar dacă Bisericile noastre nu sînt încă în deplină comuniune între ele, vrem să aducem o mărturie comună a credinței din care trăim ca și creștini. Textul următor se adresează în principal Bisericilor, membrilor lor, grupurilor și persoanelor individuale deopotrivă. Scopul nostru este, înainte de toate, de a da un răspuns creștin nou semnelor vremii noastre. Iar, prin Bisericile noastre, ne adresăm guvernelor și societății.

6. Structura acestui document corespunde celor trei etape succesive: „a vedea, a judeca, a acționa". Textul începe printr-o descriere a situației (cap. II). Capitolele următoare tratează despre credința și întoarcerea (conversiunea) noastră comună (cap. III și IV). Textul se termină printr-o viziune a viitorului Europei și prin afirmații, recomandări și angajamente concrete (cap. V și VI).

7. Interesul și angajamentul care se manifestă în Biserici pentru problemele dreptății, păcii și integrității creației, ca și în alte grupuri ale societății preocupate de aceste probleme, sînt pentru noi o sursă de speranță și încurajare.

II. PROVOCĂRILE DE ÎNFRUNTAT

8. Ne izbim astăzi de un întreg ansamblu de probleme interdependente care pun în pericol supraviețuirea umanității și care sînt manifestarea unei crize globale. Ele pot fi regrupate sub temele Dreptății, Păcii și Integrității Creației. Sîn-

tem mereu conștienți de urgența și corelarea lor. Dacă nu intervin schimbări profunde, criza riscă să se intensifice în anii care vor veni. Ceea ce pentru noi e o criză amenințătoare va deveni pentru copiii și nepoții noștri o veritabilă catastrofă.

2.1. Amenințările asupra Dreptății

9. Mai mult de 950 de milioane de ființe omenești nu-și pot satisface astăzi nevoile elementare ale vieții. Milioane sînt victime ale violenței, războaielor civile și disprețului celui mai total sau mor de foame și de absența asistenței medicale. Peste tot în lume caracterul sacru al vieții este amenințat în multe feluri. Multe națiuni sărace nu pot satisface nevoile elementare ale cetățenilor lor. Chiar și în țările industrializate, numărul oamenilor ce trăiesc sub nivelul subzistenței sporește neîncetat. Criza datoriilor este probabil exemplul cel mai spectaculos al nedreptății economice. Drepturile omului sînt masiv violate atît cele economice, sociale, culturale și religioase, cît și cele civile și politice.

10. Națiunile nu pot depăși prin ele însele problemele nedreptății și sărăciei. Este necesară instaurarea unei noi ordini internaționale în care drepturile omului să fie efectiv recunoscute, legislația internațională să fie întărită și pusă în aplicare prin instrumente adecvate și în care să fie stabilite relații economice juste.

2.2. Amenințările asupra Păcii

11. Din 1945 încoace, în perioada eronat numită „post-belică", au avut loc mai mult de 100 de războaie, care au provocat hecatombe (de victime umane). Enormele arsenale de arme nucleare, clasice și altfel constituie o amenințare pentru întreaga rasă umană. Lumea devine din ce în ce mai conștientă de faptul că o descurajare întemeiată pe armele de distrugere în masă nu poate salvgarda pacea, riscul permanent de derapaj este în sine un motiv suficient pentru depășirea principiului descurajării. Cheltuielile făcute pentru înarmare în lume consumă resurse imense, necesare dezvoltării și protecției mediului înconjurător. Războiul și amenințările cu războiul sînt trăsături care caracterizează încă lumea modernă. Împiedicarea războiului este una din datoriile politice cele mai urgente ale guvernelor. Mijloacele naționale de apărare nu pot garanta securitatea lumii moderne, trebuie abolit războiul ca instituție. Trebuie instaurată o ordine a păcii internaționale.

2.3. Amenințările asupra mediului înconjurător

12. Mii de specii vegetale și animale au dispărut de pe pămînt. E evident că umanitatea a cauzat pagube ireparabile naturii. În cursul ultimilor 20 de ani, rapoarte științifice au atras neîncetat atenția asupra efectelor nocive, în plan ecologic, ale industriei și agriculturii societății tehnologice.

13. Problemele energetice sînt imense. Țările bogate ale Nordului se găsesc în fața necesității de a-și schimba modul lor de consum al energiei. Efectul de seră și deteriorarea stratului de ozon reclamă măsuri urgente și coordonate pe plan mondial. Nu știm cum să controlăm anumite dezvoltări științifice discutabile, ca manipularea genetică. Accidente și catastrofe, ca cele de la Cernobîl și Bhopal, ca și poluarea Rinului (Schweizerhalle) au trezit în mod brutal conștiințele față de problemele ecologice. Arborii și pădurile care mor, rîurile, fluviile și mările otrăvite sînt semne vizibile ale poluării care, prin apă și prin aer, trece peste toate frontierele naționale. Problemele mediului înconjurător nu pot fi rezolvate de guverne pe plan național. Trebuie instaurată o nouă ordine ecologică internațională.

2.4. Interdependenţa dimensiunilor crizei

14. Cîteva exemple permit ilustrarea interdependenţei diferitelor aspecte ale crizei. Primul exemplu ales e relaţia între nedreptatea economică şi despădurirea amazoniană. *Brazilia este serios afectată de datoria ei externă datorată în mare parte faptului că vechiul regim militar utiliza banii împrumutaţi pentru dezvoltarea industriei lui de armament. Săracii sînt cei ce suferă cel mai mult de eforturile făcute pentru rambursarea datoriei. Cum n-a fost efectuată nici o reformă agrară, coloniştii se instalează în pădurea tropicală bulversînd, şi punînd în pericol stilul de viaţă al populaţiei autohtone. Pe de altă parte, societăţi transnaţionale au achiziţionat vaste suprafeţe de pădure pentru a le defrişa. Aceasta a condus la o sărăcire a patrimoniului genetic. Arderea lemnului are, apoi, la rîndul ei, efecte nefaste asupra atmosferei terestre.*

15. Un al doilea exemplu e problema refugiaţilor, *problemă care atinge milioane de fiinţe omeneşti în lume. Numeroşi sînt cei ce au trebuit să fugă din ţările lor din cauza războaielor. Războaiele civile au promovat deplasări interne ale populaţiei. În Cornul Africii, războiul şi degradarea mediului înconjurător au distrus baza de viaţă pentru vaste sectoare ale populaţiei. Ţările învecinate, ele însele sărace, au fost obligate să primească sute de mii de refugiaţi. In comparaţie cu aceasta, ţările europene nu au primit decît un număr foarte mic de refugiaţi.*

16. Problema demografică e un alt exemplu al acestei interdependenţe. O creştere şi o repartiţie demografică dezechilibrată şi instabilă amplifică sărăcia şi foametea, conflictele sociale şi deteriorarea mediului înconjurător. În vreme ce au o populaţie relativ stabilă, ţările bogate consumă cea mai mare parte a resurselor energetice disponibile. Ţările sărace, a căror populaţie creşte rapid, suferă de o acută penurie de resurse energetice şi sînt forţate să facă faţă nevoilor lor prin metode prejudiciabile mediului înconjurător. Soluţia problemelor creşterii demografice trebuie să ţină seama în mod responsabil în acelaşi timp de conştiinţa persoanelor şi de dimensiunile sociale şi ecologice ale acestor probleme.

17. În sfîrşit, mai trebuie subliniat încă un alt aspect al problemei: nedreptatea, războiul şi degradarea mediului înconjurător afectează femeile *mai direct şi mai violent decît bărbaţii. Femeile constituie această jumătate a umanităţii care suferă cel mai mult de pe urma crizei actuale. Copiii sînt şi ei victimele ei cele mai grav afectate. S-a închis ochii într-un mod şi un grad alarmat asupra problemei opresiunii femeilor şi violării drepturilor lor. Femeile sînt marginalizate şi excluse din structurile de luare a deciziilor. Sexismul face parte şi el din această criză mondială. Termenul „feminizarea sărăciei" spune clar pînă la ce punct preţul sărăciei este repartizat şi el în mod inechitabil. Pentru femeile din ţările Sudului care trăiesc la limita nivelului subzistenţei, aceasta este realmente o chestiune de viaţă şi de moarte.*

2.5. Cauzele profunde ale crizei

18. Cum am ajuns aici? Care sînt cauzele profunde ale ameninţărilor care apasă asupra noastră? Pentru mulţi răspunsul pare evident: sînt imensele mijloace şi posibilităţi pe care ştiinţa şi tehnologia *le-au pus în mîinile omului. Schimbările fundamentale în structurile sociale şi relaţiile cu lumea naturală îşi au originea lor în expansiunea nemaivăzută a cîmpului acţiunii umane. Economia de astăzi e întemeiată pe mijloacele de producţie moderne care dau posibilităţi de exploatare necunoscute pînă acum. Tehnologia a modificat natura războiului şi a furnizat regimurilor autoritare noi mijloace de control şi represiune. Utilizarea abuzivă a tehnologiei e responsabilă de exploatarea crescîndă şi degradarea inevitabilă, în caz că nu e frînată, a mediului înconjurător. Tehnologia a adus numeroase binefaceri, dar, în loc de a fi în serviciul umanităţii, ea a devenit o ameninţare pentru viitorul ei. Ea a creat un astfel de ansamblu de sisteme încît cea mai mică eroare umană riscă să antreneze o catastrofă.*

19. Dar adevăratele cauze ale crizei actuale trebuie căutate în inima omului, în atitudinile și mentalitățile umane. *Există, astfel, iluzia că omul poate modela lumea după bunul lui plac, aroganța care supraestimează rolul omului în raport cu totalitatea vieții, o ideologie a creșterii constante, fără referire la valorile etice, care e baza sistemelor economice atît ale Vestului cît și Estului, convingerea că lumea creată a fost pusă în mîinile noastre ca să o exploatăm în loc de a o cultiva și a-i purta de grijă, și, în fine, încrederea oarbă în noile descoperiri care ar rezolva problemele și riscurile la care ele ne expun pe măsură ce apar.*

20. Desigur, pentru viitorul nostru avem nevoie de resursele științei și tehnologiei. Dar dacă vrem să servim cauza dreptății, păcii și mediului înconjurător, va trebui să reexaminăm în mod fundamental speranțele pe care ele le-au făcut să se nască. Ca și creștini, nu ne putem da fără o analiză critică sprijinul nostru unei oricărei ideologii care nu ține seama în mod suficient de totalitatea persoanei. Prin urmare, nu putem împărtăși încrederea oarbă în reușitele umane. Dar refuzăm, în același timp, să urmăm celor ce se abandonează sentimentului de neputință, resemnării sau disperării. Pentru noi, speranța creștină e o mișcare de rezistență împotriva fatalismului. Credem că întoarcerea la Hristos ne va releva sensul vieții în întreaga ei plenitudine.

III. CREDINȚA PE CARE O AFIRMĂM

3.1. Temeiul responsabilității noastre.

21. Ne datorăm viața lui Dumnezeu Creatorul, Dumnezeului treimic — Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh — Care. în milostivirea Sa, S-a descoperit omenirii în Iisus Hristos. Dincolo de diferențele noastre confesionale care persistă încă, toți împărtășim această credință.

22. Dumnezeu Și-a arătat iubirea Lui infinită în modul în care a desăvîrșit întreaga creație: „Și a privit Dumnezeu tot ceea ce făcuse. Și iată erau bune foarte" (Fac. 1, 31). Dumnezeu ne-a creat pe toți ca ființe umane unice după chipul Său, ca frați și surori, ca parte a creației, într-o relație de profundă dependență cu întreaga creație. Ne-a chemat la o viață în iubire — la stabilirea între noi a unor relații și structuri de iubire. Comunitatea umană trebuie să fie după chipul acestei iubiri infinite care leagă Cele Trei Persoane divine în Treime; de aceea ea trebuie să fie o „comuniune" (koinonia) *de iubire. Caracterul sacru al persoanei umane are un loc central în misterul Iconomiei mîntuirii. „Creatorul l-a pus pe om pe pămînt ca pe o altă lume, mare în micimea ei, ca pe un nou înger, un închinător compus, privitor al creației văzute și inițiat în cea lume inteligibilă, împărat asupra întregului pămînt, dar supus Împăratului Celui de Sus, pămîntesc și ceresc, vremelnic și nemuritor, văzut și spiritual (nevăzut,), la mijloc între măreție și smerenie, același duh și trup; viețuitor format aici, dar strămutat altundeva, și, drept capăt al misterului, îndumnezeit prin înclinarea spre Dumnezeu" (Sf. Grigorie de Nazianz,* Oratio *45, 7; P. G. 36, 63,). Creația e întemeiată și recapitulată în Întruparea Cuvîntului (Logosul) lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului. „Hristos a făcut nou pe omul cel vechi" (Hipolit,* Contra haeres, *10, 34; P. G. 16, 3454).*

23. Așa cum întregul neam omenesc exista deja în Adam cel vechi, tot așa a fost recapitulată în Adam cel Nou, Domnul Iisus Hristos. „Pentru noi creștinii nu există decît o singură umanitate, neamul omenesc în totalitatea lui" (Sf. Grigorie de Nazianz, Oratio *31, 15; P. G. 36, 149).*

24. Dar noi am păcătuit împotriva planului lui Dumnezeu. Căderea (Fac. 3) a făcut ca umanitatea să piardă pacea și dreptatea divină și a adus atingere întregii creații. Pierderea păcii și dreptății divine a fost cauza pierderii dreptății și păcii și în relațiile umane, cum o arată relatarea despre omorîrea lui Abel (Fac. 4, 1—8). Căderea a perturbat însă, nu numai comunitatea umană, ci a avut consecințe negative și pentru creația lui Dumnezeu: „cînd vei lucra pămîntul, el nu-ți va mai da tăria lui", spune Dumnezeu lui Cain (Fac. 4, 12).

25. Întemeindu-ne pe mărturia biblică, afirmăm că Dumnezeu rămîne fidel, deşi umanitatea s-a înstrăinat de izvorul întregii ei vieţi. Mereu din nou El redă speranţă stabilind şi reînnoind legămîntul divin cu umanitatea. Biblia ne vorbeşte de o întreagă succesiune de legăminte (alianţe), de la Noe (Fac. 9) la Avraam (Fac. 12), la Moise şi poporul Israel. Dumnezeu caută comuniunea cu umanitatea. Pentru a se bucura de darul vieţii, poporul trebuie să rămînă fidel lui Dumnezeu. Dar istoria mîntuirii ne arată că poporul era mereu gata să rupă legămîntul neascultînd de Creatorul Lui; nedreptatea şi inechitatea domneau în sînul lui (Is. 1, 4). De aceea Dumnezeu a trimis Profeţi pentru a-l readuce la el, schimbîndu-i inima şi mintea.

26. Legămîntul lui Dumnezeu cu umanitatea a fost definitiv stabilit în Iisus Hristos. Prin El, umanitatea a fost împăcată cu Creatorul ei: „Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălăşluiască toată plinătatea, şi să împace cu Sine printr-Însul toate, cele de pe pămînt şi cele din ceruri, făcînd pace prin sîngele Crucii Sale" (Col. 1, 19—20). În Hristos, Cel răstignit şi înviat, umanitatea căzută îşi poate regăsi pacea cu Dumnezeu şi în sînul Lui (În. 14—27) dreptatea lui Dumnezeu (Mt. 6, 33) iar, în cele din urmă, plinătatea mîntuirii împreună cu întreaga creaţie, după cum ne spune Sf. Apostol Pavel: „Deci, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (II Cor. 5, 17). Aici e o făgăduinţă pentru întreaga creaţie. Lucrarea creatoare a lui Dumnezeu nu e terminată încă. Dumnezeu continuă să-şi exercite puterea Sa creatoare în lume, cum spune şi Iisus: „Tatăl Meu pînă acum lucrează, şi Eu lucrez" (In 5, 17).

27. Împăcarea în Hristos deschide porţile vieţii veşnice. Plinătatea binecuvîntării se va descoperi la venirea Împărăţiei lui Dumnezeu, Împărăţie care e „dreptate, pace şi bucurie în Duhul Sfînt" (Rom. 14, 17). Împreună cu întreaga creaţie aşteptăm descoperirea acestei slave viitoare, şi ştim că numai atunci condiţia noastră păcătoasă prezentă va fi definitiv depăşită. În acelaşi timp, însă, afirmăm că acest viitor se manifestă deja aici şi acum în viaţa noastră pămîntească. De aceea, destinul suprem al umantiăţii este de a căuta în această lume şi încă din prezent, pacea şi dreptatea divină cu conştiinţa solidarităţii noastre cu întreaga creaţie a lui Dumnezeu.

3.2. Evanghelia Păcii

28. Întemeindu-ne pe această credinţă, vestim Evanghelia păcii. În Noul Testament, vestea cea bună a descoperirii lui Dumnezeu umanităţii şi a mîntuirii ei în Iisus Hristos este numită „Evanghelia Păcii" (Ef. 6, 15). Pacea cu Dumnezeu e izvorul păcii adevărate şi autentice între oameni. Iisus Hristos este temeiul comuniunii restaurate între ei. Ceea ce El a spus ucenicilor Lui se adresează şi nouă: „Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă. Nu cum o dă lumea o dau Eu vouă" (În. 14, 27).

29. Pacea (şalom) e o noţiune centrală şi în Vechiul Testament. Termenul „şalom" are o semnificaţie mult mai bogată decît cea pe care o asociem normal cu termenul „pace". El înseamnă armonie şi integralitate, ca şi sănătate şi dezvoltare deplină a persoanei. El înglobează toate dimensiunile vieţii — dimensiunea pesonală şi familială, ca şi dimensiunile sociale, naţionale şi internaţionale. El desemnează mai mult decît securitatea pur publică pe care o numim în mod curent „pace". „Şalom" este această realitate divină care cuprinde dreptatea, pacea, integritatea creaţiei şi interdependenţa lor, care sînt daruri ale lui Dumnezeu. Pentru profetul Isaia nu există pace demnă de acest nume fără dreptate (Is. 9, 7); iar pacea care va domni în popor va fi însoţită de bucurie şi va face să înflorească deşertul şi pustia (Is. 35, 1—2). Nu e deloc surprinzător că „şalom" e termenul prin excelenţă pentru descrierea făgăduinţelor mesianice.

30. Aceste făgăduinţe mesianice au fost împlinite de Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care a stabilit legămîntul cel nou şi veşnic al lui Dumnezeu cu umanitatea: El este „şalom"-ul nostru. Legămîntul (alianţa) este iniţiativa lui Dumnezeu, dar ea presupune doi parteneri. Dumnezeu invită pe oameni să trăiască în comuniune cu El şi unii cu alţii. În milostivirea Sa, Dumnezeu ne face partenerii şi colaboratorii Săi.

31. Dumnezeul Dreptăţii: *afirmăm că Dumnezeu Creatorul, Dumnezeu eliberatorul e şi Dumnezeul dreptăţii. În Iisus Hristos sîntem îndreptaţi de către milostivul Dumnezeu şi chemaţi să lucrăm pentru dreptatea Lui. Exigenţa dreptăţii este pusă în evidenţă de-a lungul întregului Nou Testament. Caracteristica ei dominantă e slujirea şi protejarea săracilor şi străinilor, apărarea şi promovarea drepturilor lor, ca şi conceptul şi practica împărţirii (bunurilor). Mesajul profetic al dreptăţii e un apel la transformarea totală a structurilor şi comportamentelor nedrepte. Să ne amintim că, în continuitatea credinţei de care da mărturie Vechiul Testament, Iisus şi-a înţeles şi trăit chemarea, vocaţia Lui mesianică ca pe o misiune (trimitere) de mîntuire pentru toţi, de eliberare, a săracilor, oprimaţilor şi a celor ce suferă: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a trimis să binevestesc săracilor. M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsaţi, să vestesc omul plăcut Domnului" (Lc. 4, 18—19 citat din Is. 61, 1—2). Această eliberare e declanşată în istoria prezentă şi e desăvîrşită la Înviere (I. Cor. 15, 42—57). În Noul Testament, mesajul profetic al dreptăţii e amintit şi lărgit în cele două Fericiri asupra dreptăţii (Mt. 5, 6, 10) şi în calitatea dreptaţii pe care o invocă Predica de pe munte (Mt. 5, 20; 6, 33).*

32. Dumnezeul Păcii şi Împăcării: *Împăcarea cu Dumnezeu este parte integrantă din Evanghelia Păcii (Rom. 5, 1). Biserica e chemată să dea mărturie despre împăcarea lui Dumnezeu. Întrucît Hristos ne-a adus această împăcare, trebuie să fim şi noi mesageri ai împăcării în lume: „căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi — una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărţiturii, desfiinţînd vrăjmăşia în trupul Lui..., ca şi să întemeieze pacea. Şi să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniţi într-un singur trup, prin Cruce, omorînd prin ea vrăjmăşia. Şi venind a vestit pace, nouă celor de departe şi pace celor de aproape" (Efes. 2, 14—17). Iubirea milostivă a lui Dumnezeu Care dă oamenilor iertarea păcatelor este temeiul iubirii noastre faţă de prietenii ca şi faţă de vrăjmaşii noştri. Potrivit Evangheliei, căutarea păcii comportă luptă, suferinţă şi rezistenţă activă. Adevărata pace este întotdeauna o pace în dreptate. Pacea şi dreptatea trebuie înţelese şi interpretate fiecare în lumina celeilalte. Insistenţa Profeţilor pe dreptate ne pune în gardă împotriva oricărei resemnări faţă de nedreptate, împotriva oricărei complicităţi cu ea, împotriva pasivităţii care nu e decît laşitate, compromis sau grijă de a ne păstra propria noastră pace pe seama altora, mai cu seamă a celor slabi care nu au nici putere nici glas pentru a-şi apăra demnitatea şi drepturile. Ca şi creştini, credem că adevărata pace ni se dă urmînd lui Hristos, chiar dacă, adeseori, refuzăm să-L urmăm pînă la capăt. Renunţarea Lui la violenţă derivă din această iubire care vine în întîmpinarea duşmanului pentru a-l transforma şi a depăşi atît ostilitatea cît şi violenţa. Această iubire e gata să-şi asume suferinţa în mod activ. Ea denunţă caracterul nedrept al violenţei, face responsabili pe cei ce au recurs la ea şi conduce pe duşman la o relaţie paşnică (Mt. 5, 38—48; In. 18, 32). Iisus asigură căii non-violenţei făgăduinţa păcii pe pămînt (Mt. 5, 5). Recunoscînd problema legitimei apărări şi datoria statului de a-şi proteja cetăţenii, rămînem nu mai puţin statornic şi mereu interpelaţi de viaţa, învăţătura şi exemplul lui Iisus Hristos.*

33. Dumnezeul Creaţiei. *În fine afirmăm că Dumnezeu Creatorul susţine şi iubeşte toate creaturile Lui. De aceea ele au toate dreptul la viaţă. Creatorul a dat omului un loc special în sînul creaţiei: „Domnul Dumnezeu a luat pe om şi l-a aşezat în grădina Edenului ca să o muncească şi să o păzească" (Fac. 2, 15; 1, 28). În lumea lui Dumnezeu, noi trebuie să fim iconomi (administratori, intendenţi). Iconomatul, intendenţa nu înseamnă posesiune. Dumnezeu Creatorul rămâne singurul posesor, în sensul deplin al cuvîntului, al întregii creaţii. Cum spune Psalmistul: „Al Domnului este pămîntul şi plinirea lui; lumea şi toţi cei ce locuiesc în ea. Acesta pe mări l-a întemeiat pe el şi pe valuri l-a aşezat pe el" (Ps. 23, 1—2). Pentru a înţelege rolul special al omului ca şi creatura cea mai privilegiată, trebuie să ne aducem aminte că întreaga creaţie e rînduită în vederea slavei lui Dumnezeu. El este centrul şi apogeul întregii creaţii şi al întregii istorii: „Eu sînt Alfa şi Omega, Cel ce este, era şi vine, Atotţiitorul" (Apoc. 1, 8).*

34. Ne revine, deci, obligația de a reconsidera etica care a predominat în cursul secolelor care s-au scurs pînă acum și care, în contradicție cu sensul real al cuvîntului lui Dumnezeu, a autorizat umanitatea să „stăpînească" creația pentru propriile ei scopuri, în vreme ce, din contră, umanitatea trebuie să fie iconomă și slujitoare în același timp atît al lui Dumnezeu cît și a creației înseși. Prin urmare, umanitatea are datoria de a conserva și promova integritatea creației în ascultare de Dumnezeu și spre binele generațiilor viitoare. Adevărat chip (icoană) a lui Dumnezeu, Domnul creației, Hristos ne arată cum să ne împlinim misiunea în ascultare față de planul creator al lui Dumnezeu.

3.3. Speranța de care dăm mărturie.

35. Speranța de care dăm mărturie se sprijină pe convingerea că voia lui Dumnezeu este ca toți oamenii să se mîntuiască (I. Tim. 2, 4) și El să le dea darul suprem al vieții veșnice. „Iar dacă nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta, sîntem mai de plîns decît toți oamenii" (I. Cor. 15, 27). Așteptăm „un cer nou și un pămînt nou" (Apoc. 21, 1). Cu alte cuvinte, sperăm în transformarea sau prefacerea (înnoirea) creației: „Iată, Eu le fac pe toate noi!" (Apoc. 21, 5). Creația cea nouă e împlinirea definitivă a Împărăției lui Dumnezeu: planul lui Dumnezeu pentru umanitate va fi realizat printr-un act de înviere: „După aceea va veni sfîrșitul, cînd Domnul va preda Împărăția lui Dumnezeu Tatăl, după ce va desființa orice domnie și orice stăpînire și orice putere. Căci El trebuie să împărtășească pînă cînd va pune pe toți vrăjmașii Lui sub picioarele Sale. Iar vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicit, este moartea... Iar cînd toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul Însuși se va supune Celui ce i-a supus lui toate, cu Dumnezeu să fie totul în toate (I. Cor. 15, 24—20).

36. Speranța împărăției și domniei ultime a lui Dumnezeu nu ne scutește, însă, de responsabilitățile noastre actuale. Dimpotrivă, speranța creștină e forța cea mai dinamică care ne dă curajul și ardoarea de a face să domnească în sînul comunității mai multă pace, mai multă dreptate, mai multă iubire, și pentru a face pe oameni mai conștienți de responsabilitatea lor de iconomi ai creației spre binele tuturor, bărbați și femei, și spre viitorul unei creații trăind într-o solidaritate universală. Dumnezeu ne cheamă să facem din iubire o realitate, slujind în mod concret pe frații și surorile noastre (Lc. 10, 37), chiar dacă sînt dușmanii noștri (Mt. 5, 43—48). Fericirile predicii de pe munte se raportează în același timp la prezent și la viitor (Mt. 5, 1—12). Iisus indică condiția indispensabilă pentru intrare în Împărăție „căci vă zic vouă de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și fariseilor, nu veți intra în Împărăția lui Dumnezeu" (Mt. 5, 20). Faptele și învățătura lui Iisus arată, în același timp ce este adevărata iubire de Dumnezeu și aproapele, aici și acum. Speranța creștină e un apel la acțiune, căci ea ne îndeamnă să slujim pe Dumnezeu, și pe frații și surorile noastre (Mt. 27, 21). Cu cît e mai mare speranța noastră creștină, cu atît mai frecvent și eficace va fi efortul nostru de a ameliora situația actuală a omenirii.

3.4. Biserica — Popor al lui Dumnezeu și Trup al lui Hristos în puterea Sfîntului Duh.

37. Credem că, dintru început, Dumnezeu a ales și chemat pe oameni ca să constituie poporul Lui pentru a da mărturie de iubirea și de milostivirea Lui în lume. Dumnezeu a stabilit un Legămînt cu poporul lui Israel pe care l-a ales dintre neamuri ca să fie al Lui (cf. Ies. 19, 1—25; 24, 8), ca să fie binecuvîntare pentru toate neamurile potrivit făgăduinței făcute de Dumnezeu lui Avraam (Fac. 12, 2 ș.u.). Cu toată neascultarea poporului Lui, Dumnezeu a rămas credincios și a făgăduit un nou Legămînt. (Ier. 31, 1—34). Acest nou Legămînt e stabilit definitiv în Iisus Hristos (cf. I. Cor. 11, 25; Mc. 14, 24; Evr. 8, 1—13) și este deschis tuturor (cf. I. Tim. 2, 4 ș.u.).

38. Prin credință și Botez devenim fii și fiice ale lui Dumnezeu. Grație acestei noi creații dăruite în Iisus Hristos (II Cor. 5, 17; Gal. 6, 15), „nu mai e nici iudeu, nici elin, nici rob, nici om liber, nici bărbat, nici femeie, pentru că voi toți una sînteți în Hristos Iisus" (Gal. 3, 28). În puterea Duhului Sfînt, Biserica este Trupul lui Hristos prezent în lume: „Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți la un Duh ne-am adăpat" (I. Cor. 12, 13). Ca și Trup al lui Hristos, Biserica este „viziunea păcii" (Origen, Or. 9, 2; P.G. 13, 349) ce poate deveni reală și universală numai dacă se înțelege că pacea și dreptatea sînt sinonime (Clement Alexandrinul, Stromate, *4, 25).*

39. Deși sîntem mădularele Trupului lui Hristos, aparținem unor Biserici și comunități ecleziale diferite. Prin Botezul nostru și răspunsul credinței noastre la Cuvîntul lui Dumnezeu, sîntem deja una în Hristos, deși nu sîntem încă, în comuniune deplină unii cu alții. Ne străduim însă să depășim diferențele care există în doctrina și practica noastră în vederea ajungerii la această comuniune. În acest efort, întrevedem o comuniune în care diferitele tradiții nu vor mai fi motive de separație ci îmbogățiri reciproce. Toate Bisericile sînt deja conștiente că calea spre această comuniune trebuie parcursă împreună. În căutarea și acțiunea noastră comună pentru dreptate, pace și integritatea creației, separația Bisericilor devine cu deosebire dureroasă la Masa Domnului, căci aici primim noi și celebrăm Noul Legămînt care e, de asemenea, legămîntul pentru dreptate, pace și integritatea creației.

40. Astfel, Euharistia pe care o celebrăm aici, la Basel, separat, ne incită la căutarea unității Bisericii și a umanității: „Euharistia îmbrățișează toate aspectele vieții. Ea este o ofrandă și o mulțumire în numele întregii lumi. Celebrarea euharistică pretinde să existe împăcare și părtășie între toți frații și surorile unicei familii a lui Dumnezeu, este o provocare constantă în căutarea de relații juste în viața socială, ecumenică și politică (Mt. 5, 23 ș.u.; I. Cor. 10, 16, ș.u.; 11, 20—22; Gal. 3, 28). Toate formele de nedreptate, rasism, separație și absență a libertății sînt radical supuse provocării atunci cînd împărțim Trupul și Sîngele Domnului" (Botez, Euharistie, Ministeriu, *cap. „Euharistie" § 20). Faptul se aplică oricărei forme de discriminare. Împăcarea lui Dumnezeu se va manifesta cel mai clar într-o comunitate în care antagonismul între rase, clase și sexe va fi în întregime depășit.*

(urmarea în numărul viitor)

Traducere și prezentare
Pr. Prof. *Ioan I. Ică*

In memoriam

ÎN AMINTIREA MITROPOLITULUI NICOLAE MLADIN

S-a scurs puţină vreme de la trecerea la cele veşnice a unuia dintre cei pe care i-am cunoscut şi mai ales a unuia dintre cei de care ne-am simţit apropiaţi, mitropolitul Nicolae Mladin. Socotim ca potrivit să facem un popas de gînd în legătură cu cel ce a fost omul deosebit, creştinul dreptmăritor, profesorul de Teologie şi teologul distins, scriitorul şi predicatorul talentat şi, mai apoi, mitropolitul stimat şi iubit, Nicolae Mladin.

L-am cunoscut în vara anului 1948. Mă pregăteam să studiez Teologia. În vederea împlinirii dorinţei mele, în situaţia mea specială de nevăzător, îmi era necesară aprobarea mitropolitului Nicolae Bălan, care conducea pe atunci Mitropolia Ardealului. Vrednicul de pomenire, mitropolitul Nicolae Mladin, în acea vreme profesor la Institutul Tologic din Sibiu, m-a însoţit în audienţă la mitropolitul Nicolae Bălan, de la care am obţinut aprobarea trebuitoare. In felul acesta, „Părintele Mladin", — cum îl ştiau şi îl numeau toţi, — s-a integrat în propria mea fiinţă, s-a împlinit în tot ce a urmat şi a depins, în viaţa mea, de faptul de a fi studiat Teologia. Şi e important să se ştie că ziua în care „m-a dus de mînă" în faţa mitropolitului Nicolae Bălan era chiar ziua în care ne-am cunoscut. În aceeaşi zi, a primei noastre întîlniri, cu o bunăvoinţă pe care n-o voi uita niciodată, m-a prezentat, în curtea Institutului Teologic din Sibiu, arhiereului-vicar Teodor Scorobeţ, ca pe un „candidat la Teologie, lipsit de vedere", cu o înţelegere care l-a impus în atenţia mea pentru veşnicie, ca pe „un om de inimă", a zis: „Dă Dumnezeu alte daruri". Părintele Mladin m-a invitat apoi la masă, — prilej cu care am stat mult de vorbă. Întîlneam în el nu numai pe omul despre care ştiam că, pînă la acea vreme, a scris mai multe cărţi de zidire sufletească, nici numai pe profesorul şi predicatorul despre care vorbeau mulţi cu admiraţie, ci mai ales pe „omul binevoitor", cu o fire deschisă, gata să răspîndească în jurul său bucurie şi veselie. Mi-au plăcut întotdeauna oamenii binevoitori şi înţelegători, oamenii deschişi la suflet şi veseli, de aceea nu-i de mirare că a intrat de la început în lumea mea de gînd, în lumea mea interioară. L-am păstrat la loc de cinste în sufletul meu, cu atît mai mult cu cît a avut şi rol de ctitor la fiinţa mea, nu numai prin aceea că mi-a fost profesor, ci şi prin faptul că m-a îndemnat şi a insistat să scriu, să colaborez la publicaţiile bisericeşti, ceea ce am şi făcut, după modestele mele posibilităţi. Cele dintîi gînduri scrise de mine, după îndemnul dînsului, mi le-a publicat el însuşi, în Telegraful Român, al cărui redactor era.

Îmi amintesc, cu bucurie, că am fost învrednicit de Dumnezeu să iau parte şi la hirotonia întru preot a părintelui Mladin, la sărbătoarea adormirii Maicii Domnului, 15 august, din anul 1949, în Mănăstirea Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, unde mă găseam şi eu, ca închinător. Cu acel prilej, mitropolitul Nicolae Bălan, care l-a hirotonit preot, în cuvîntul său de învăţătură, a spus că l-a hirotonit preot pe „distinsul profesor de la Institutul Teologic din Sibiu, pe Nicolae Mladin". Era o confirmare de preţuire din partea mitropolitului, preţuire pe care o aveau faţă de noul hirotonit toţi cei ce l-au cunoscut şi l-au stimat, pentru darurile cu care l-a înzestrat Dumnezeu, pentru învăţăturile sfinte, pe care le-a răspîndit cu cuvîntul scris şi vorbit, pentru firea sa odihnitoare şi pentru bunăvoinţa care l-a caracterizat totdeauna.

Cînd a venit vremea ca, prin voinţa lui Dumnezeu, părintele Mladin să ajungă mitropolit, îmi dădeam seama că nu mai pot adăuga nimic la respectul

şi dragostea pe care i le purtam, deoarece îi oferisem tot respectul şi toată dragostea de care eram în stare. Din acest punct de vedere, aş putea spune că pentru mine a fost mitropolit înainte de a fi ajuns mitropolit şi de fapt. Şi, la drept vorbind, mitropolitul Nicolae Mladin, chiar şi ca mitropolit, a fost şi a rămas ceea ce era înainte, adică omul bun şi binevoitor, deschis, comunicativ şi apropiat de toţi, omul odihnitor şi revărsător de dragoste şi de bucurie; a fost „omul de care s-au bucurat mulţi".

Şi într-adevăr se poate spune, fără putinţă de tăgadă, că de cel ce a fost mitropolitul Nicolae Mladin „s-au bucurat mulţi". S-au bucurat, de el, în copilăria lui, părinţii săi, pentru care el a fost o adevărată cunună şi o adevărată binecuvîntare, fiind un copil înzestrat de Dumnezeu, un copil care promitea mult pentru viitor, un copil ascultător şi sîrguincios, care a făcut totdeauna cinste familiei în care a venit pe lume. S-au bucurat de el colegii, prietenii şi cunoscuţii, toţi care au venit în legătură cu el, pentru firea lui deschisă, veselă şi binevoitoare, care îi antrena pe toţi la bună dispoziţie. Bucurie au avut din existenţa lui de profesor de Teologie şi de teolog distins toţi studenţii, care au apreciat la justa lor valoare cursurile instructive, interesante, profunde şi atractive, pe care le ţinea şi pe care studenţii le aşteptau cu nerăbdare şi le ascultau cu multă plăcere şi cu mult folos. De cel ce a fost scriitorul şi predicatorul stimat şi talentat Nicolae Mladin, s-au bucurat cititorii şi ascultătorii predicilor sale, care au fost totdeauna antrenante şi angajate. Şi s-au bucurat de mitropolitul Nicolae Mladin toţi care au primit, prin el, de la Dumnezeu, harul preoţiei, dar nu numai aceştia, ci şi mulţimile de credincioşi, care s-au împărtăşit de binecuvîntările sale arhiereşti, cu feluritele prilejuri, cînd mitropolitul Nicolae Mladin slujea sau participa la sfintele slujbe, în rostul lui de arhipăstor al clerului şi al credincioşilor, ce i-au fost încredinţaţi de Dumnezeu.

Acum, cînd gîndul ne poartă spre el, nu ne rămîne decît să-i păstrăm în sufletele noastre locul pe care şi l-a cîştigat şi pe care l-a avut şi să-l recomandăm lui Dumnezeu, prin rugăciunile noastre, ca pe „omul de care s-au bucurat mulţi", iar noi înşine să ne silim să-i urmăm bunătatea şi bunăvoinţa, dragostea şi bucuria şi mai ales să ne silim să fim şi noi oameni de care să se bucure oamenii.

Arhim. *Teofil Părăian*

ÎN AMINTIREA CELUI CE A FOST ARHIMANDRITUL IOAN DINU

Anul acesta, în luna decembrie, se împlinesc zece ani de cînd a trecut la cele veşnice cel ce a fost Arhimandritul Ioan Dinu. El s-a mutat din această viaţă la scurtă vreme după ce a împlinit vîrsta de 88 de ani. Dintre cei 88 de ani de viaţă, ultimii 27 de ani i-a petrecut la Mănăstirea Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, unde s-a stabilit în toamna anului 1952, ca pensionar. Timp de mai bine de 15 ani (mai 1955 — octombrie 1971), Arhimandritul Ioan Dinu a fost stareţul Mănăstirii Brîncoveanu.

Părintele Ioan, — cum obişnuia să se prezinte, cînd făcea o nouă cunoştinţă, — a venit la Mănăstirea de la Sîmbăta cînd şi-a încheiat activitatea publică, pensionîndu-se din postul de vicar administrativ al Arhiepiscopiei de Iaşi. Mitropolitul Sevastian, care dorea să-l aibă şi pe mai departe colaborator, l-a întrebat pe cel care ne este acum luarea aminte, de ce ţine să se pensioneze. El a răspuns zicînd că, pe lîngă faptul că a ajuns la vîrsta pensionării (avea 60 de ani împliniţi), se gîndeşte că „postul pe care îl deţine conferă multă cinste celui ce îl ocupă" şi că doreşte „ca şi altul să se învrednicească de cinstea pe care a avut-o el".

„Părintele Dinu", cum îl ştiau şi îl numeau cei mai mulţi dintre cunoscuţii lui, sau „Prea Cuviosul", — cum îl numeam noi, cei de la mănăstire, cînd vorbeam despre el, — şi-a început activitatea publică, în anul 1911, ca învăţător, în Cetatea de Baltă, judeţul Alba, unde a lucrat doar un an şcolar. În următorul an şcolar, 1912—1913, a fost învăţător în localitatea Drăguş, din părţile Făgăra-

șului. După aceea a prestat serviciul militar fiind repartizat la școala de ofițeri, dar în anul 1914 a fost trimis pe front, în primul război mondial, unde, în primele luni de front, a căzut rănit și a fost luat prizonier. S-a întors în țară abia în anul 1921. Între anii 1921—1925, a studiat teologia, în Sibiu, la Academia Andreiană, Institutul Teologic de azi. Ca absolvent de teologie, în anul 1925, a fost hirotonit diacon, treaptă în care a slujit vreme de 13 ani. Din 1925, pînă la plecarea la Oradea (1937), Părintele Dinu a avut mai multe îndatoriri, între care pe cea de catehet, la mai multe școli din Sibiu și pe cea de director al internatului de fete de la școala normală, îndatoriri pe care și le-a îndeplinit cu cinste și cu demnitate. La Oradea, vreme de zece ani, — pînă în anul 1948, — a fost vicarul episcopiei, rămînînd chiar conducătorul administrativ al eparhiei, pe timpul celor patru ani de ocupație străină. A fost tuns în monahism în 4 octombrie 1938, iar în ziua următoare, a fost hirotonit preot. Hirotesia de arhimandrit a primit-o la sărbătoarea Bunei-Vestiri, în anul 1943. Între anii 1948—52, a îndeplinit rostul de vicar administrativ la Episcopia din Constanța și Galați și la Arhiepiscopia de Iași.

La Mănăstirea de la Sîmbăta, Părintele Ioan a venit cu a bogată experiență, cu niște concluzii bine stabilite, cu un orizont larg și cu niște vederi pe care numai un om cu experiența lui putea să le aibă. Era de o legalitate dusă la extrem. Avea o conștiință ecleziastică bine conturată, se știa membru al Bisericii, se simțea subordonat Ierarhiei Bisericești. „La locul competent" și „în forma reglementară" erau expresii pe care le folosea adeseori vădind prin aceasta preocupările pe care le avea în perspectiva legalității.

Ca slujitor la altar, avea o prestanță care impunea respect. Se vedea interesat pentru o atmosferă proprie cu sfînta slujire. Avea o dicțiune remarcabilă și un recitativ liturgic expresiv și didactic.

De la Părintele Dinu ne-au rămas și unele cuvinte de învățătură, precum și unele amintiri, care ne însoțesc de-a lungul anilor noștri de viață. De la el ne-a rămas cuvîntul că „smerit este acela care își ține locul", cu explicația că „dacă cineva nu-și ține locul, nici cel de lîngă el nu știe unde să se așeze și nu știe ce are de făcut". De la el știm că, cu prilejul sfințirii catedralei din Sibiu, în anul 1907, fiind invitat și istoricul Nicolae Iorga și neavînd autorizația să vorbească celor ce erau de față, a spus doar atît: „Acest popor este vrednic de o dragoste fără hotare!" E semnificativ și felul cum și-a încheiat Părintele Ioan cuvîntarea de Anul Nou, din 1948, la două zile după instaurarea republicii, căci a spus: „O, Doamne Sfinte, Ceresc Părinte, susține cu a Ta mînă Republica Populară Română". Vorbea cu plăcere despre evenimente din vremea copilăriei sale. Pomenea adeseori de orele de Limba Română de la Liceul Gheorghe Lazăr, din Sibiu, unde a urmat gimnaziul, liceu, pe atunci, cu limbă de predare maghiară. Orele de limba română erau facultative, dar la ele participau toți elevii români. Profesorul maghiar le citea elevilor poezii scrise de poeți români și spunea: „Cît e de frumos!"

Ne-a rămas de la Prea Cuviosul Ioan Dinu și cuvîntul, pe care îl repeta adeseori, că „sănătatea o avem de la Dumnezeu, prin părinți". Avea adeseori și prilejul să spună că „ce este între soț și soție, numai ei și Dumnezeu știe".

Astfel de gînduri îmi vin în minte acum, cînd, la zi comemorativă, facem pomenirea celui ce a fost Arhimandritul Ioan Dinu, Părintele Dinu, Părintele Ioan, Prea Cuviosul, rugînd pe bunul Dumnezeu să-l odihnească cu drepții și cu sfinții și să-i facă veșnică pomenire. Pomenirea lui să fie din neam în neam.

Arhimandritul *Teofil Părăian*

SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR (Scrieri, partea a doua) OMILII LA FACERE (II), Traduse de prof. D. FECIORU, Bucureşti 1989, 360 pagini.

După cum reţinem din „Cuvîntul înainte" al Prea Fericitului Patriarh, cu care începe acest al doilea volum din operele Sfîntului Ioan Gură de Aur, acest „neegalat orator bisericesc explică Sfînta Scriptură, în mod sitematic dar în acelaşi timp revarsă îmbelşugate comori de înţelepciune şi de sfaturi practice pentru viaţa zilnică a credincioşilor de pretutindeni şi din totdeauna, rămînînd astfel permanent actuală".

Şi într-adevăr, ca şi în cei unsprezece ani de preoţie în Antiohia, Sfîntul Ioan rămîne mare mai ales prin cele două calităţi ale sale, de tălmaci al Sfintei Scripturi şi a învăţăturii creştine, pe de o parte, şi de moralizator sau de educator de conştiinţă, pe de altă parte. Şi trebuie spus că îmbinarea acestor două aspecte ale activităţii sale pastorale nu-i deloc uşoară, iar pentru actualitatea lor astăzi cu atît mai puţin dacă nu ţinem seama atît de un aspect, cît şi de celălalt. Atît la rostirea predicilor sale, cît şi azi la citirea lor, Sfîntul Ioan a dat dovadă, poate mai mult decît alţi scriitori bisericeşti, de un ton deosebit de cald şi familiar, cam aşa cum vorbeşte un tată cu fiii lui. În cele ce urmează ne luăm permisiunea de a exemplifica această metodă de lucru, prin care şcoala catehetică antiohiană şi-a cîştigat în mai mare măsură, prin condeiul Sfîntului Ioan, un merit neîntrecut de „apostol al dragostei creştine" în care, întrupînd pe Hristos în fiecare sărac, ne-ar fi putut vorbi cam aşa: „de bună seamă că m-aş fi putut hrăni singur, dar prefer să rătăcesc ca oricare dintre cerşitori, să întind mîna la uşa casei tale ca să fiu hrănit de tine. Din dragoste faţă de tine, fac lucrul acesta". „Aud că vrei să dai libertate sclavilor tăi", zice El în continuare la comentariul Epistolei către Romani: „Eliberează-mi şi pe Hristos de foame, de temniţă, de golătate!" „Dragostea e cea mai mare dintre bucurii: pune-o în lucrare şi atunci nici Petru şi nici Pavel cu minunile lor nu ne vor întrece!" Şi să nu credem că sfîntul Ioan vorbea teoretic atunci cînd spunea astfel de vorbe: se ştie că, prin apostolatul lui, el a ajuns să hrănească mii de săraci pe fiecare zi, căci Harul lui Dumnezeu s-a dovedit deosebit de lucrător în el.

Iată, de pildă, în prima pagină din acest al doilea volum cum vorbea Sf. Ioan:

„Aţi aflat ieri, iubiţilor, de smerenia cea mare a patriarhului Avraam, aţi văzut covîrşitoarea lui bunătate. N-a fost puţin lucru ca bătrînul Avraam, omul care a făcut atîta bine, care se bucura de atît de mare preţuire din partea Stăpînului universului, să dea atîta cinstire unui tînăr, nepotului său Lot (Fac. 13, 14—15), încît să-i cedeze pămîntul cel mai bun, iar el să aleagă pe cel mai prost. N-a fost puţin lucru să accepte orice, numai să stingă războiul şi să îndepărteze orice pricină de ceartă".

Şi iată cum argumentează Sfîntul Ioan teza sa:

„Să ne străduim cu toţii să facem la fel ca şi Avraam; să nu căutăm să ne înălţăm în paguba semenilor noştri şi nici să ne lăudăm... Nimic nu aduce atîta odihnă şi linişte sufletului nostru ca bunătatea şi smerenia. Poate fi, oare, un

om mai fericit decît cel care se vede scăpat de războiul ce se naşte înăuntrul sufletului său?"

Iar făcînd recapitularea la această primă omilie (din cele 33 cîte se cuprind aici în „Cartea Facerii"), Sfîntul Ioan constată:

„Ce dragoste vrednică vom putea, deci, arăta noi Celui ce ne-a iubit atît de mult! El, Stăpîn fiind, a primit să moară pentru robi şi nu pentru nişte robi simpli, ci pentru nişte robi nerecunoscători, Care-I purtau neîmpăcată vrăjmăşie; El, luîndu-ne-o înainte, ne-a făcut atîtea binefaceri nouă, unor oameni nevrednici, unor oameni căzuţi în mii şi mii de păcate. Toate faptele noastre, bune, dacă le facem, sînt o răsplată şi o datorie, iar tot ce face El pentru noi este har, binefacere, dar măreţ".

S-a spus despre Sfîntul Ioan Gură de Aur că n-a excelat prin adîncime de cugetare dogmatica. E drept acest lucru, dar numai pînă la un loc. Se ştie că el a trăit cu vreo 20 de ani după ce pătimaşele confruntări ale arianismului amuţiseră în urma hotărîrii Sinodului II ecumenic din anul 381. Dar cînd ne gîndim la minunata scriere îndreptată de Sfîntul Ioan tocmai împotriva ereziei eunomiene sub titlul: „Despre incomprehensibilitatea lui Dumnezeu" credem că el n-a vrut să se avînte prea mult în discuţii dogmatice (deşi el se provoacă adeseori împotriva multora dintre cei care nu înţeleg corect credinţa creştină); în schimb cînd era vorba de adîncimea cugetării morale, el ne impresionează şi azi cînd afirmă, de pildă, aici, în omilia a 35-a: „adevărata virtute e numai aceea care e împreunată cu smerenia. Prin smerenie a primit şi patriarhul Avraam atît de mari făgăduinţe de la Dumnezeu". Şi voi toţi cîţi citiţi cu rîvnă dumnezeieştile Scripturi puteţi afla lucrul acesta. Că Stăpînul nostru cel iubitor de oameni, cînd ne vede că dispreţuim pe cele din lumea aceasta, ne dă cu dărnicie şi pe cele de aici şi ne pregăteşte şi desfătarea bunătăţilor celor veşnice. Şi putem vedea că se întîmplă asta şi cînd e vorba de bani şi cînd e vorba de slava lumii acesteia şi cînd e vorba de toate cele trecătoare... iar, „dorinţa după cele de aici, ca o ceaţă pusă pe ochii trupului, îi întunecă mintea şi nu-l lasă să vadă ceva din cele ce trebuie. Şi iarăşi, cel care se doreşte după bunătăţile cele veşnice şi nepieritoare, acela nu poate dori pe cele pieritoare" (p. 27).

În omilia 37 ni se vorbeşte despre cercetarea Sfintelor Scripturi în astfel de cuvinte: „întreaga Scriptură este altfel alcătuită decît cărţile înţelepciunii omeneşti. Şi acum, îţi voi spune eu! În cele ale înţelepciunii omeneşti, toată strădania stă în alcătuirea frazelor; în Scriptură cu totul dimpotrivă. În ea nici nu-i vorba de frumuseţea cuvintelor şi de alcătuirea frumoasă a frazelor, pentru că Scriptura are frumuseţea ei proprie pentru că în ea înfloreşte harul cel dumnezeiesc. În cărţile înţelepciunii omeneşti abia de poţi scoate o idee după o întinsă şi bogată vorbărie; în Scriptură, după cum ştiţi, adeseori un scurt cuvînt e îndestulător pentru ca să ţesem o întreagă învăţătură. Asta e pricina că ieri v-am pus înainte cuvintele citite din Scriptură (Fac. 15, 5), dar n-am tîlcuit decît cuvintele de la început, pentru că am găsit atîta de mare bogăţie de idei, încît n-am mai putut merge mai departe, ca să nu îngreunez mintea voastră cu mulţimea lor spre paguba celor spuse pînă acum".

Mai departe, Sf. Ioan tîlcuieşte cuvintele Domnului: „Eu sînt Cel ce te-a scos din pămîntul Haldeilor" (Fac. 15, 6), cu care ocazie ne pune în lumină „marea purtare de grijă a Providenţei". După cum se ştie (p. 40—41), omilia se termină cu un cald apel de a fugi de lăcomie şi de lux, aducîndu-ne aminte oarecum că mătasea adusă din China a găsit în Antiohia şi Beirut locuri de mare prelucrare a ei: „de cîtă pedeapsă nu sînt vrednici cei care ţin cu orice chip să se îmbrace în mătăsuri, să se grozăvească cu ele în oraş, să aibă pe ei haine ţesute cu fire de aur, haine cu fel de fel de flori, iar pe Hristos nici să nu-L vadă că umblă gol, că n-are nici pîinea cea de toate zilele... uitînd că rîvna pentru împodobirea trupului vădeşte tocmai urîţenia sufletului?" (p. 48—49).

De-a dreptul impresionant e începutul omiliei 41, în legătură cu arătarea Domnului la stejarul Mamvri (Fac. 18, 1): „Preget şi şovăi dacă trebuie să vă mai tîlcuiesc sau nu Scriptura. Mă gîndesc că vă învăţ în fiecare zi, vă îndemn şi vă întind această duhovnicească masă şi totuşi mulţi din cei ce vin aici şi iau parte la această învăţătură şi la masa cea înfricoşătoare şi cutremurătoare, stau toată

ziua în hipodrom și n-au nici un cîștig de pe urma strădaniei mele... Cu ce inimă să mai predic unor oameni care nu vor să cîștige nimic din cuvintele mele?... Cei care învață pe copii carte, cînd văd că elevii lor au uitat lecțiile de mai înainte, adesea îi lasă cu nădejdea că aceasta să le lecuiască trîndăvia... Eu însă întrecînd pe toți, sînt gata să arăt dragostea părintească celor ce au greșit" (p. 79).

Iată, apoi, cît de apropiat și de realist e prezentată viețuirea în curățenie a dreptului Lot. „Trebuie să ne minunăm tare mult de virtutea acestui drept, că nu numai că n-a ajuns un păcătos, deși a trăit în mijlocul atîtor călcători de lege (în Sodoma), ci dimpotrivă a ajuns încă și mai virtuos. Unde sînt cei ce spun că nu-i cu putință să fii virtuos trăind în mijlocul orașului, ci trebuie să ieși din lume, să trăiești în munți? Unde sînt cei care spun că nu-i cu putință cînd ești tată de familie, cînd ai soție și cînd trebuie să ai grijă de copii? Să se uite la dreptul acesta! Avea soție, copii, slugi, trăia în oraș, între atîția răi, și totuși strălucea ca o scînteie, ba strălucea și mai puternic... Am vrut prin asta să arăt că orașul nu-i o piedică pentru cel ce vrea să fie virtuos și treaz la minte, după cum nici pustia nu poate fi de folos celui nepăsător și leneș... Or, dacă nu ne apucăm acum, cît mai sîntem în arenă, de ostenelile virtuții, mai tîrziu degeaba ne învinuim. Cîtă vreme mai sîntem încă în viața de aci, este cu putință să avem cîștig de pe urma pocăinței..." (p. 106).

În tîlcuirea omiliei 48, în legătură cu alegerea soției, Sf. Ioan scria: „Ați văzut cum căutau cei vechi să ia femei copiilor lor? Căutau noblețe sufletească înainte de a căuta bani. Nicăieri la cei vechi nu era vorba de acte de dotă ori de alte învoieli, care se fac azi... Actul cel mai sigur era purtarea fetei. Nu erau cîntece, dansuri". (p. 164).

Vorbind despre relațiile dintre Isav și Iacob (Fac. 25, 29—31), Sf. Ioan întreabă: „Pentru ce ne înnebunim de pofta după bani, cînd ne stau în față împărăția cerurilor și bunătățile acelea nespuse?... Nu știi oare că adaosul de avere nu aduce altceva decît adaos de griji, bătaie de cap și privegheri?" (p. 175).

La un moment dat, la sfîrșitul omiliei 56, predicatorul declară: „Ca să nu obosesc dragostea voastră, lungind prea mult cuvîntul, dacă vreți mă voi opri aici păstrînd pentru mai tîrziu ce mai am de spus. Un singur sfat am să dau acum dragostei voastre: să vă aduceți aminte de cele ce am grăit! Să rîvniți virtutea oamenilor din vechime; să vă creșteți ca ei copiii, ca și ei să faceți nunțile, pentru ca tot ca și ei să atrageți asupra voastră, prin virtutea voastră, dragostea lui Dumnezeu... Nu-i om mai fericit ca omul ajutat de mîna de sus... Viața de toate zilele ne-o arată din destul. În fiecare zi vedem schimbări neașteptate. Toate-s nestatornice! Omul, care pînă mai ieri se bucura de cea mai mare fericire, ajunge dintr-odată aruncat jos la „pămînt, lovit de mari nenorociri, îndurînd adesea osîndă de ocnaș".

Iată ce îndemn frumos se desprinde din omilia a 65-a: „Dacă vrem să fim învredniciți de bunăvoința lui Dumnezeu (ca patriarhul Iacob și ca fiii lui), să nu ne descurajăm în încercări, nici să ne supărăm cînd vin necazuri peste noi, ci mai curînd să ne bucurăm și să ne veselim, întăriți în credință. Să fim încredințați că mai cu seamă atunci ne bucurăm de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu, cînd îndurăm toate cu mulțumire" (p. 322).

Iar, drept încheiere, să nu uităm cele spuse de Sfîntul Ioan în cea din urmă omilie de la Cartea Facerii: „Poate că am vorbit mult, dar iertați-mă. Acum cînd am ajuns la sfîrșitul cărții, aș vrea ca azi, sfîrșind de tîlcuit cartea, să vă fac obișnuita mea rugăminte: să vă aduceți aminte de cele spuse; să imitați virtutea acestor drepți (despre care v-am grăit). Cu astfel de virtuți a atras dreptul Iosif asupra lui bunăvoința cea atît de mare a lui Dumnezeu. Deci dacă vrem și noi să atragem asupră-ne ajutorul cel de sus, să căutăm să fim virtuoși".

Într-adevăr, simplă, dar măreață a fost harisma de adevărat apostol cea propovăduită de Sfîntul cu gura de aur. Să recitim și să ne adîncim sufletește și noi în duhul și în slujirea lui. Căci e cu mare folos tot ce ne-a lăsat prin slovele lui.

Prof. *T. Bodogae*

Wilhelm Nyssen, FLACĂRA MÎNTUIRII,
Traducere de Ioan ALEXANDRU, Bucureşti 1986
(Frescele bisericii ortodoxe Sf. Ioan Botezătorul — Ferentari din Bucureşti)

Părintele Wilhelm Nyssen, un admirator al arhitecturii şi picturilor din mănăstirile şi bisericile noastre, după mai multe lucrări închinate picturii bizantine („Începuturile picturii bizantine", Bucureşti 1975; „Pămînt cîntînd în imagini", Bucureşti 1978, „Die Ikone", Viena 1982), frapat de pictura Părintelui Arhimandrit Gheorghe Firmilian Ciobanu, aduce în lumina tiparului cartea cu titlul de mai sus, „Flacăra mîntuirii", titlu sugestionat de simţămîntul plin de flacăra credinţei, privind pictura bisericii Ferentari, închinată Sfîntului Ioan Botezătorul, pictată de pictorul citat mai sus.

Cartea este tradusă în româneşte de Ioan Alexandru.

La început, printr-un Cuvînt înainte al Pr. Dr. Sabin Verzan — parohul acestei biserici — schiţează pe scurt istoricul acestei parohii, legată de numele marelui voievod Mihai Viteazul care printre oştenii ce au luptat la Călugăreni, recrutase şi credincioşi ai acestei parohii. Tot în acest Cuvînt se scoate în evidenţă faptul că „impresia care o creează ansamblul acestei picturi este copleşitoare" şi se citează un text dintr-o lucrare a Pr. Prof. Stăniloae, privind această pictură, cu titlul: „O pictură bisericească contemporană", un comentariu îmbogăţit al dogmelor ortodoxe din B. O. R. nr. 3—4/1983, p. 184, în care se spune: „pictura e o interpretare lărgită a momentelor mîntuirii, o punere în evidenţă a multora din sensurile mîntuirii, şi totul e întemeiat pe o luare în considerare a multor amănunte din textul Sfintei Scripturi, trecute adeseori cu vederea" (p. 6).

Cît despre autorul lucrării se menţionează că: „înţelegerea pe care o dovedeşte părintele Nyssen faţă de pictura şi iconografia românească îşi are obîrşia în dragostea sa faţă de ţara noastră şi de poporul român, despre a cărui originalitate, credinţă şi generozitate ctitoricească vorbeşte chiar în cartea de faţă" (p. 7).

Privitor la carte, în Cuvîntul înainte se mai spune că: „este un ghid de spiritualitate şi de evidenţiere a unei realizări şi a unei epoci în care puterea de creaţie a poporului nostru s-a putut exprima deplin" (p. 7).

După acest Cuvînt înainte urmează studiul autorului care de la început ţine să menţioneze pe scurt istoricul acestei biserici închinată Sf. Ioan Botezătorul, adăugînd: „Este neîndoielnic că acest pictor, doctorand în teologie, cunoscător al moştenirii Sfinţilor Părinţi, nu a avut în vedere decît un singur lucru: să reveleze din nou, prin imagini, flacăra mîntuirii, după programul întregii structuri a credinţei" (p. 11).

Iar despre credinciosul ce îşi îndreaptă paşii spre această biserică, autorul zice că: „fără să presimtă ce-l aşteaptă, are impresia că e atins de o flacără care-l face să participe prin mijlocirea ochiului la evenimentele luminoase ale realităţii mîntuirii, înfăţişate în chip material şi în acelaşi timp spiritual" (p. 12) şi adaugă mai departe: „Pentru credinciosul care se roagă şi-i priveşte, sfinţii devin semne ale chemării pe drumul mîntuirii, căci prin ei ne-a venit credinţa, de vreme ce ei înşişi ajunseră la chipul de lumină rîvnit al transfigurării" (p. 13). Reiese din această afirmaţie rostul şi folosul pe care îl au icoanele în Biserica Ortodoxă şi argumentul practic a exemplului atîtor martiri creştini care şi-au dat chiar şi viaţa pentru apărarea învăţăturii dreptei credinţe, privind cultul sfintelor icoane.

După ce autorul prezintă în mare scenele pictate pe pereţii acestei biserici, prezintă amănunţit, în parte, unele din cele mai principale scene legate de istoria bisericească a mîntuirii noastre. Cartea are şi scurte rezumate în limbile engleză, franceză şi germană.

Prezentarea icoanelor esenţiale este însoţită de cîteva ilustrate. Astfel, în *planşa 1* este prezentată „Jertfa Patriarhului Avraam", preînchipuind Jertfa Mîn-

tuitorului, jertfa lui Isaac este mişcătoare. Despre această jertfă autorul aduce un citat din Meliton de Sardes care zice că: „Isaac n-a suferit, pentru că era numai o preînchipuire a lui Hristos. Dar chiar şi cel ce preînchipuia numai pe Hristos, a trezit în oameni cutremur şi frică. Fiindcă li se dădea să privească o taină nouă: „cum un fiu a fost adus pe munte spre junghiere de către tatăl său" (p. 46).

Planşa 2 prezintă Bunavestire, pe fondul unui cer albastru închis încărcat de stele. Autorul citează pe Iacob din Vatme care cîntă evenimentul Buneivestiri astfel: „A fost un moment minunat, acela cînd Maria stătea de vorbă cu Gavriil. Fiica smerită şi săracă şi îngerul s-au întîlnit şi au avut o convorbire cu totul neobişnuită. Fecioara curată şi îngerul strălucitor au purtat minunatul dialog care aducea însăşi pacea între cer şi pămînt" (p. 48).

Planşa 3 prezintă Naşterea Domnului. „Întreaga boltă a absidei de miazăzi e un fond albastru înstelat ,alcătuit dintr-o stîncă luminoasă, în chipul crucii, în mijlocul căreia se află peştera cu ieslea, strălucind ca o flacără şi Maria îngrijorată" (p. 50). Alături de planşă este dat un citat din Imnele Naşterii ale Sfîntului Efrem Sirul, în următoarele cuvinte ale Născătoarei: „În ziua în care a intrat Gavril la Mine sărmana, m-a făcut într-o clipă stăpînă şi roabă, căci sînt roaba dumnezeirii Tale, dar şi maica omenităţii Tale, o Domnul şi Fiul meu!" (p. 50).

Planşa 4, Fuga în Egipt, e alături de scena Buneivestiri. Între aceste două scene, aflate în aceeaşi arcadă, pluteşte acelaşi porumbel al Duhului dumnezeiesc, în octogonul unei stele. Citatul ce însoţeşte scena este tot din Sf. Efrem Sirul care pune în gura Născătoarei de Dumnezeu, următoarea exclamare: „Cu Tine vreau să fug, ca să cîştig în Tine viaţa în tot locul. Unde eşti Tu, închisoarea încetează să fie închisoare. Căci în Tine, omul urcă la cer. Mormîntul încetează să fie mormînt, căci Tu eşti Învierea întîi şi apoi pămîntul" (p. 52).

Planşa 5, Botezul lui Iisus în Iordan. Autorul menţionează următoarele: „In vreme ce Apusul aproape că a pierdut taina sărbătorii Botezului lui Iisus, acesta a rămas pentru întreg Răsăritul creştin evenimentul epifanic propriu-zis, ca o vestire a mîntuirii în faţa creaturii şi a oamenilor" (p. 54). În icoana Botezului se vede negrăita smerenie a Domnului care S-a coborît în apă, ca să se lase botezat de Ioan, în timp ce îngerii se veselesc de această plinire a sfatului Tatălui, fapt pentru care Sf. Efrem Sirul Îl laudă zicînd: „Lăudat fie Cel ce s-a coborît şi s-a botezat în Iordan şi a întors popoarele de la rătăcire" (p. 54).

Planşa 6, Iisus umblă pe mare. Icoana ne prezintă mai mult decît ceea ce se istoriseşte în Sfînta Scriptură. Iisus domină tot ce apare în prim-plan. Înfăţişarea Lui se îndreaptă spre întreaga lucrare mîntuitoare pentru care a venit. Chiar şi apele ascultă de El. Petru devine un simbol al tuturor credincioşilor care sînt cuprinşi de frică şi de îndoială, oricare ar fi treapta pe care se află în slujbele şi dregătoriile lor" (p. 56). Sfîntul Ioan Gură de Aur ţine să comenteze această întîmplare zicînd: „Pentru ce n-a poruncit Domnul vîntului să se oprească, ci şi-a întins El însuşi mîna şi l-a prins pe Petru? Pentru că avea trebuinţă de credinţa lui Petru. Domnul arată, aşadar, că nu puterea vîntului ci puţinătatea credinţei lui Petru e vinovată şi este pricina scufundării lui. Lasă vîntul să sufle mai departe ca să arate că el nu poate aduce nici o vătămare celui în care credinţa este puternic înrădăcinată" (p. 56).

Planşa 7. Banul dajdiei. Pictorul se pare că s-a oprit la răspunsul dat de Iisus: „Daţi cezarului ce este al cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu". Icoana prezintă două figuri îngenuncheate care poartă ca un jug pe spate un ban uriaş, cu chipul cezarului, adică banul care trebuie dat cezarului. Iar lui Dumnezeu? Chipul lui Dumnezeu întipărit numai în om.

Planşa 8. Iisus şi femeia păcătoasă. Şi în această scenă, care încheie, în partea de apus, ca ultimă revărsare a milei dumnezeieşti, şirul tainelor mîntuirii, se înfăţişează ca o tîlcuire a cuvîntului biblic în duhul Părinţilor. Femeia apare în prim-plan, îngenunchiată, acoperită doar cu cîteva zdrenţe, ca o podoabă a acelora care voiesc să-i aplice pedeapsa lui Moise... „El nu o osîndeşte ci îi cere să nu mai păcătuiască, adică o cheamă pe calea dumnezeiască arătată prin venirea Lui" (p. 60).

Planşa 9. Parabola fecioarelor înţelepte şi a celor nebune. Sfînta cetate cerească apare strălucitoare, pe fundalul întunecat al bolţii înstelate; porţile ei sînt

păzite de îngeri, iar Hristos într-o întreită rază, stînd în picioare pe un nor *luminos*, cheamă la ospăţul de nuntă pe fecioarele ce au vegheat şi-şi au candelele pregătite. Fecioarele nebune, care nici nu mai poartă candele, sînt deja scufundate pe jumătate în întuneric. N-au avut grijă să privegheze şi să se ţină aprinse cu duhul" (p. 62). Metodiu de Olimp ţine să adauge, pentru cei ce o privesc, un îndemn: „Chemarea mea este să port candelele luminii neapropiate" (p. 62).

Planşa 10. Schimbarea la faţă a lui Hristos. Mîntuitorul este înfăţişat între Moise, cel ajuns la cunoştinţă, şi proorocul Ilie, cel încercat de suferinţe. Lumina le străluceşte atît de puternic, încît Apostolii îngenuncheaţi la picioarele Lui sînt orbiţi de ea, dar în acelaşi timp privesc şi ar dori să rămînă acolo" (p. 64).

După învăţătura Sf. Macarie Egipteanul „aşa cum a fost slăvit trupul Domnului şi a intrat în slavă dumnezeiască şi s-a prefăcut în lumină nesfîrşită, cînd s-a suit în munte, aşa vor fi slăvite şi vor străluci şi trupurile noastre" (p. 64).

Planşa 11. Răstignirea lui Iisus. În această icoană „se înfăţişează fulgerător vederii, mult în faţa celor doi tîlhari, evenimentul morţii lui Hristos, străpungerea coastei prin suliţa ostaşilor, deschiderea izvorului de viaţă dătător aşteptat de credincioşi. În acest timp, pe margine, Maria şi Ioan sînt deja afundaţi cu totul în acea cunoaştere care în toată durerea pămîntească este totuşi atinsă şi transfigurată de aşteptarea tainei de peste noapte a acestui eveniment" (p. 66).

Planşa 12. Coborîrea la iad, ca icoană a învierii. În această scenă, în vreme ce Hristos cel Înviat prinde pe Eva de încheietura mîinii, lui Adam şi drepţilor le arată potirul Sfintei Euharistii, pentru a le împărtăşi şi lor din rodul jertfirii Sale „leacul nemuririi" (p. 68). S-a socotit această icoană a învierii reprezentînd trecerea de la moarte la viaţă, nu numai a Mîntuitorului ci şi a întregii omeniri, ca o readucere acasă.

Planşa 13. Plini de Duhul Sfînt, Apostolii aşteaptă a doua venire a Domnului. În această imagine „sînt înfăţişate chipuri de Apostoli, care din originile lor ţărăneşti ca şi din sinceritatea de nezdruncinat a structurii lor create, devin fiinţe strălucind aievea ca şi cum ar fi străbătuţi de un foc lăuntric" (p. 70). Se aduce, spre o mai largă înţelegere a icoanei, un text din cîntările cultice de la Rusalii: „Izvorul Domnului s-a arătat celor de pe pămînt şi s-a împărţit în chip minunat în rîuri de foc şi a rourat pe Apostoli luminîndu-i" (p. 70).

Planşa 14. Cei trei îngeri ca reprezentare a Sf. Treimi. „Pictorul a zugrăvit aici, în mijlocul cetelor îngereşti, o masă în formă triunghiulară pe care o ating cei trei îngeri cu vîrful aripilor lor"... şi se continuă „Dacă în cei trei îngeri adunaţi aici la o masă se înfăţişează aşadar Sfînta Treime, ca temeiul de viaţă cel mai lăuntric al întregii creaţii, ei înfăţişează şi sfatul privitor la mîntuire, căci potirul de pe masă arată limpede că mîntuirea lumii, prin Fiul îşi are izvorul în comuniunea lăuntrică de dragoste a fericitei Treimi, ca ultim fundament al lumii şi al omului şi al oricărei destăinuiri" (p. 72).

Planşa 15. Hristos tronînd în braţele Maicii Sale pe chivotul Legămîntului. În această icoană apar trei altare suprapuse: „sus, tronul plin de har al Fecioarei cu Pruncul, dedesubt, Cortul mărturiei din Vechiul Testament, cu dverele heruvimilor şi, de-abia sub acestea, altarul Euharistiei, umbrit de baldachin, avînd de-o parte şi de alta pe Hristos care împărtăşeşte pe Apostoli cu pîinea şi potirul euharistic" (p. 74). Icoana vrea să reprezinte drumul întreg al mîntuirii din Vechiul Testament şi pînă în actualitate.

Planşa 16. Împărtăşirea Apostolilor. Fondurile de culoare „sînt alternate de aşa manieră, prin contrast, încît chipurile strălucesc, ca personaje dintr-o procesiune. Prin aceasta se arată din ce putere s-au hrănit începătorii credinţei noastre, adică Apostolii, pentru a duce pînă la marginile lumii credinţa în Domnul Cel Întrupat şi Înălţat (p. 76). Deci o succesiune, atît prin învăţătură cît şi prin har.

Planşa 17. Parabola bogatului nemilostiv şi a săracului Lazăr. Pictorul, întrebat de ce a zugrăvit această icoană ca formă a judecăţii de apoi, a răspuns: „Preoţii înşişi trebuie să privească, în vremea cuvîntării, la această parabolă a Domnului. La ce le-ar folosi lor înşişi cuvîntul propovăduirii, dacă după Liturghie mănîncă asemenea bogatului nemilostiv, iar poporul lui Dumnezeu rabdă şi nu are nimic, sau numai ceea ce este strict de trebuinţă?" (p. 78).

Autorul, contrar ospăţului bogatului, aduce un episod al lui Isac al Antiohiei, despre ospăţul credinţei zicînd: „Credinţa m-a poftit să mă desfătez cu bo-

gățiile ei, m-a poftit să stau la masa ei și mi-a adus în față roadele Duhului, mi-a netezit calea către ușa ei, ca să pot să umblu cu ea nestingherit. Ea m-a însoțit pe cărarea cea dreaptă, ca să nu rătăcesc în greșeli vrednice de osîndă. Am intrat cu ea în locuința ei și am ajuns la locul odihnei. Acolo am văzut toate bogățiile pe care le-a pregătit celor poftiți de ea" (p. 78).

Planșa 18. Iisus Hristos Pantocratorul, în mijlocul cetelor de îngeri. Icoana Pantocratorului este zugrăvită între două pătrate suprapuse „în care El apare, îl fac să strălucească, pe fondul cu opt unghiuri" (p. 80). Sf. Macarie, referitor la Împăratul ceresc, zice: „Dacă oamenii trupești doresc așa de mult să vadă strălucirea unui rege pămîntesc, cu cît mai mult trebuie oare să se simtă atrași spre măreția necuprinsă a adevărului și veșnicului împărat Hristos, cei în care au pătruns picăturile Duhului vieții dumnezeiești" (p. 80).

În concluzie, chiar dacă pentru unii pictura Pr. Arhim. Gheorghe Ciobanu de la biserica Ferentari este mai greu de acceptat, poate pentru faptul că e greu de înțeles, ea rămîne o pictură ziditoare pentru cei ce se străduiesc să-i înțeleagă sensul legat de învățătura dogmatică ce duce la mîntuirea sufletelor noastre, iar girul marelui specialist în pictura bizantină, Prof. Wilhelm Nyssen întărește cele susținute în cartea prezentată.

P. S. Episcop *Ioan Mihălțan*

Gh. I. Brătianu „O ENIGMĂ ȘI UN MIRACOL ISTORIC: POPORUL ROMÂN"

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 212 pagini.

Între lucrările de referință, cu caracter istoric, menite să ofere o mai bună cunoaștere a faptelor, evoluției istorice a poporului român, se înscrie, în mod strălucit, cartea apărută recent în Editura Științifică și Enciclopedică aparținînd lui G. I. Brătianu. Lucrarea se înscrie într-o dezbatere ce a mobilizat energiile medievisticii europene pe o perioadă ce se întinde pe mai bine de un secol și jumătate, în momentul apariției ei — problema continuității daco-romane pe teritoriul patriei noastre.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, intelectualii români din Transilvania, preocupați de soarta poporului lor aflat sub stăpînirea imperiului habsburgic, a nobilimii maghiare și a patriciatului săsesc, transformă teza continuității românilor în vechea Dacie într-un instrument fundamental al luptei de emancipare socială și națională. În 1781 apărea prima carte, scrisă de un oarecare Sulzer care expunea teoria imigraționistă — expresie a intereselor națiunilor maghiare, săsești și secuiești privilegiate din Transilvania. Originea sud-dunăreană a românilor a început să placă tot mai mult tuturor celor care doreau să-și exercite supermația asupra românilor transilvăneni. Acesta era un pretext în susținerea politicilor reacționare. Teoria imigraționistă a început să fie îmbrățișată pe rînd de alți „pseudo-istorici", culminînd cu Robert Roesler.

Lucrarea lui Gheorghe Brătianu expune elocvent toate aceste probleme, reușind să dovedească netemeinicia afirmațiilor cercetătorilor străini. La origine, această carte apare ca un răspuns oferit de autor eminentului său profesor de istorie medievală de la Sorbona — Ferdinand Lot (1866—1952) care, de pe cu totul alte poziții decît istoricii maghiari, a optat, totuși, pentru teza imigraționistă. Însuși titlul lucrării a fost preluat de istoricul român din titlul unui capitol al lucrării lui Lot, consacrată marilor migrații.

Considerăm potrivită expunerea sumară a contextului social-istoric-cultural în care a apărut lucrarea la care ne referim. Cartea era publicată în 1942, an cînd Europa sîngera pe cîmpurile de luptă ale celui de-al doilea război mondial, iar România, după ce-și înfăptuise unitatea națională, era sfîșiată la toate fruntariile sale, sfidîndu-se astfel voința poporului român și litera tratatelor internaționale. Istoriografia românească trăia acum o schimbare de generații. La sfîrșitul primului război mondial se stinge, pe parcursul a numai cîțiva ani, generația ce ase-

zase fundamentele științei istorice românești: C. Giurescu în 1918, I. Bogdan în 1913, A. D. Xenopol în 1920, P. Onciul în 1923, V. Pârvan în 1927. Doar Nicolae Iorga continua să desfășoare o activitate de mare amploare. Apărea noua generație de istorici: G. I. Brătianu, C. C. Giurescu, P. P. Panaitescu, V. Papacostea. Aceștia vor fi atașați de programul școlii critice de la sfîrșitul sec. al XIX-lea, de asemenea față de direcțiile „Noii școli critice" din România care prelua direcția istoriografiei europene născute prin „Școala analelor". De pe aceste poziții, formîndu-se și la școala de prestigiu de la Sorbona, Ghe. Brătianu își elaborează lucrarea într-un mod științific evident.

Cartea este alcătuită din șase capitole, fiecare tratînd aspecte deosebit de semnificative, originale și interesante în același timp pentru studiul continuității daco-romane. De la lecturarea primelor pagini, cititorul poate observa un stil propriu, nemaiîntîlnit la majoritatea celorlalți istorici. Tot ce e scris e pătruns de multă obiectivitate. Autorul expune la început opiniile și mărturiile istoricilor adversari ai continuității. Punîndu-le față în față, comparîndu-le cu un spirit critic aparte, le dovedește netemeinicia. Maniera analizei e deosebit de atrăgătoare, forța de presuasiune a ideilor, spiritul profund, angajant, te predispun total pentru lectură.

După ce în primul capitol autorul prezintă poziția lui Ferdinand Lot în problema continuității, în cel de-al doilea capitol expune teoria imigrării în lucrările străine contemporane lui. L. Tămaș, istoric maghiar, afirmă foarte categoric imigrarea daco-romanilor în sudul Dunării. Populația romanizată s-ar fi întors pe pămînturile de azi, cel mai devreme după sec. X. E menționat apoi un istoric bulgar, P. Mutafciev, care afirmă cu certitudine că „în epoca slavo-bulgară primitivă nu exista o populație romanică în regiunile limitrofe ale Dunării". Rubruck și Roger Bacon își închipuiau că românii provin din Asia sau din stepele Rusiei medievale. Un alt istoric însă, Iacob Bromberg, emigrant basarabean, vine să demonstreze în lucrarea sa că de fapt Basarabia este leagănul istoric al lumii slave. După cum se poate observa pînă aici, din lucrările acestor istorici se neagă formarea poporului român, atît în Transilvania cît și în sudul Dunării sau în Basarabia. Mutafciev ajunge să considere că leagănul primitiv al românilor s-a aflat în zona Serbiei, Herțegovinei și a Muntenegrului. Regiunea aceasta geografică este însă, după opinia cehului Constantin Jirecek, „patria cea mai veche și mai stabilă a poporului sîrb". Se poate ușor constata că fiecare opinie se contrazice cu cealaltă, dovedindu-se astfel netemeinicia lor.

În cel de-al treilea capitol, autorul prezintă părăsirea Daciei, făcînd însă apel la unele argumente logice-istorice foarte interesante. Populația daco-romană n-ar fi avut nici un interes să treacă Dunărea ca să se așeze pe malul ei drept. Nu era cu nimic mai eficientă această situație. Autorul apelează apoi la asemănarea situației de pe teritoriile noastre cu situația altor țări ca Britania, Bavaria, Alsacia care au cunoscut și ele o retragere a administrației romane, prezența populației autohtone nefiind însă pusă în discuție. Înseși permanentele migrații peste Dunăre „au generat unitatea poporului român și a limbii sale precum și poziția sa geografică actuală".

În capitolul IV, autorul analizează amănunțit aspectele limbii române, evoluția ei, ajungînd la confirmarea continuității daco-romane pe acest teritoriu. Fondul de bază latin al limbii române, care denotă direct existența primară a unei populații romanizate care a asimilat apoi pe imigratori, e analizat doar sumar. Autorul încearcă însă altceva, o analiză a celor patru dialecte: dacoromân, aromân, istroromân și meglenoromân. Ajunge la ideea formării limbii române atît în vechea Dacie, cît și în provinciile trace și ilirice din Peninsula Balcanică, de asemenea la distingerea a două perioade în evoluția limbii: prima încheiată odată cu invazia slavilor în Balcani, cea în care centrul de gravitație al lumii romanice răsăritene în formare se găsea evident la sud de Dunăre, acolo unde imperiul și-a putut păstra cetățile, tîrgurile, episcopiile, a doua, cînd avea de-a face cu o limbă nouă conținînd elemente slave în dialectele dinspre nord și cu o primă separare a graiurilor romanice din această parte a Europei, împinse spre sud-vest sau nord de slavi. Referitor la obiecția că nu s-a păstrat nici un nume de oraș din perioada romană, toate acestea fiind de origine slavă, autorul indică faptul că ar trebui să se țină seama de traducerea numelor de locuri.

Slavii nu fac altceva decît să preia în limba lor vechile denumiri. Ca exemple sînt aduse satul Petra din epoca romană care a devenit Camenița, care înseamnă același lucru în limba slavă, ș.a.

Capitolul al V-lea este consacrat izvoarelor istorice privitoare la daco-romani. Prin argumente concludente se ajunge la concluzia că izvoarele istorice medievale erau interesate a menționa doar pe stăpînitorii locurilor, căpeteniile, clasele conducătoare. Era firesc ca în această situație populația aservită să nu fie pomenită. Chiar și rarele informații referitoare direct la populația autohtonă, o prezintă cu un nume străin etniei sale. Numele etnice nu desemnează atît populația majoritară cît pe stăpînitori. De aici diversitatea denumirilor: huni, gepizi, barbari, sciți, sarmați, unguri etc. Mai tîrziu apar de-abia termenii vlah și român. Documentele italienești de la sfîrșitul evului mediu îi prezintă spre exemplu pe românii care veneau la tîrgurile din Crimeea sub numele de „unguri". Erau românii din provinciile asupra cărora regatul Ungariei își afirma pretenții de suzeranitate. Autorul conchide deci că izvoarele istorice nu tac. Ele vorbesc. Trebuie găsite însă modalitățile necesare descifrării lor. O importanță aparte i se conferă termenului de „rumân". Poporul însuși și-a atribuit acest nume. In secolele XVI—XVIII avea un sens peiorativ: „țăran legat de glie". Termenul denotă desigur situația anterioară a populației romanizate, de dominație din partea migratorilor. El poartă însă cu sine și ideea de stabilitate. „Romanus" reprezenta pentru invadatorii germanici și slavi numele colonului dependent de un domeniu funciar.

Capitolul VI este rezervat arheologiei. Autorul intră mai în profunzimi. Ajunge la concluzia că dovezile arheologice aparținînd secolelor IV—VI au stil straniu, nespecific locurilor acestora. Se poate ajunge la conferirea unei origini străine. Totuși el ține să amintească un obicei foarte răspîndit în Evul Mediu în întreaga Europă. Exista peste tot ideea preluării modei clasei stăpînitoare. In acest caz dovezile existente ar fi autohtone dar cu influență străină.

Cuprinsul capitolului VII îl constituie unele observații asupra istoriei românilor începînd din secolul al XIII-lea pînă la Marea Unire din 1 decembrie 1918.

După „Concluziile" autorului, care dorește să arate că „problema părăsirii Daciei" nu trebuie judecată numai în virtutea unui singur text, ci conform ansamblului de fapte și realități istorice, în carte sînt consemnate observațiile pe care F. Lot de la Sorbona ține să le facă la adresa acestei lucrări. Acestea vin parcă să încoroneze toată munca științifică a istoricului român. Cu cîteva rețineri Lot ajunge să accepte ca întru totul valabilă teoria continuității. Acest medievist de formație istorică foarte solidă, retractează, în urma apariției cărții lui Brătianu, poziția sa anterioară. F. Lot afirmă în finalul observațiilor sale: „Totuși, unde ar trebui să-i plasăm pe daco-romani? Ungurii, sîrbii, bulgarii și grecii sînt de acord că ei n-au ce căuta cu nici un preț nici în Transilvania, nici în Serbia, nici în Bulgaria, nici în Macedonia sau în Pind. Ei n-au căzut totuși din cer și n-au venit nici din fundul iadului. Această unanimitate împotriva românilor incită, prin urmare, la adoptarea tezei cu privire la dăinuirea daco-romanilor la nordul Dunării".

Lucrarea istoricului G. I. Brătianu arată încă din primele pagini o acrivie, o seriozitate deplină, un spirit critic obiectiv, desăvîrșit. Autorul e un istoric care dovedește o pregătire profesională deosebită, de mari dimensiuni. Alătură toate informațiile una lîngă cealaltă lăsîndu-le pe ele singure sau să se anuleze sau să prindă viață. Putem să considerăm cartea aceasta o lucrare de căpătîi, de referință pentru formația oricărui istoric, dar și pentru formația intelectuală a noastră a tuturor românilor, mîndri că sîntem urmași ai dacilor și ai romanilor.

Cartea este tradusă din limba fanceză de Marina Rădulescu. Cititorul are posibilitatea de a raporta rezultatele investigației savantului român la cîștigurile cercetării istorice contemporane prin notele și comentariile lămuritoare care aparțin lui Stelian Brezeanu. Acesta semnează și prefața cărții, rezervînd de asemenea un capitol formației istorice a lui Gh. I. Brătianu, contribuției sale la studiile medieviste europene.

Mihai Săsăujan
Student teolog

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM, BIBLIA 1688, PARS I, GENESIS

Iaşi, 1988, 554 p.

Cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la apariţia primei traduceri integrale în limba română a Sfintei Scripturi, consemnăm o nouă iniţiativă remarcabilă de a reedita textul sacru după ediţia *princeps*, alături de cea a Bisericii Ortodoxe Române, concretizată în ediţia jubiliară (apărută în noiembrie 1988). Această iniţiativă este datorată conlucrării dintre Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi şi Universitatea „Albert-Ludwig" din Freiburg im Breisgau (R.F.G.).

Conţinutul acestui prim volum apărut, deocamdată, se limitează la prima carte a *Bibliei de la Bucureşti (Biblia de la 1688* sau *Biblia lui Şerban Cantacuzino):* Facerea.

Realizatorii volumului sînt: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roşian şi Marietta Ujică.

Monumentala lucrare se deschide cu cîte un *Cuvînt înainte* al celor doi rectori. Prof. dr. Viorel Barbu, Rectorul Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, accentuează semnificaţia acestui „act de demnitate naţională", care a fost apariţia *Bibliei de la Bucureşti* în 1688 şi evidenţiază colaborarea fructuoasă a celor două Universităţi pentru realizarea acestei noi ediţii de înaltă ţinută ştiinţifică, la întocmirea căreia au participat lingvişti, istorici literari, informaticieni şi istorici, „ceea ce dă o conştiinţă colectivă a acestei importante opere [...] de restituire culturală". Prof. dr. Christoph Rüchardt, Rectorul Universităţii „Albert-Ludwig" din Freiburg, după ce face o scurtă incursiune în trecutul relaţiilor dintre cele două instituţii de cultură, menţionează că Universitatea „Albert-Ludwig" din Freiburg „participă cu bucurie [la această ediţie], conştientă că opera de la 1688, care le-a chezăşuit românilor unitatea graiului şi o poziţie de valoare deosebită între popoarele Ortodoxiei, aparţine, ca un bun comun, istoriei şi culturii europene".

În continuare, în studiul intitulat *O nouă ediţie a Bibliei lui Şerban* (p. 3—6), prof. Paul Miron prezintă structurarea textelor din volumul de faţă. Astfel, pe lîngă textul cu slovă chirilică al ediţiei *princeps* şi transliterarea lui cu caractere latine, mai sînt reproduse şi cele două manuscrise, netipărite pînă în prezent: ms. 45 din Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj — o copie după traducerea *Vechiului Testament* de Spătarul Milescu, făcută la cererea mitropolitului Teodosie (1668—1672; 1679—1708), cu adaosuri şi îmbunătăţiri; şi respectiv ms. 4389 din Biblioteca Academiei Române, o altă traducere făcută după mai multe surse, printre care şi *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), dar care foloseşte şi textul spătarului moldovean. În coloana a cincea, în paralel cu celelalte patru, se face o încercare de traducere a textului biblic al Genezei, ţinîndu-se cont atît de originalul masoret, cît şi de celelalte traduceri vechi ale Scripturii, cea greacă şi cea latină, pentru ca „cititorul să poată înţelege mai bine care au fost greutăţile cu care se luptau traducătorii din secolul al XVII-lea".

Urmează un istoric al traducerilor şi tipăririlor textului Sfintei Scripturi — parţial sau integral — în spaţiul european cît şi la noi, necesar pentru o mai bună încadrare a măreţei realizări româneşti din vremea domnitorului Şerban Cantacuzino. Prof. Paul Miron remarcă faptul că „gestul larg al Bisericii de a dărui poporului Sfînta Scriptură în limba sa a conturat şi dimensiunea unei ortodoxii [sic!] româneşti, străină de servitudini de primat confesional, împăciuitoare şi tolerantă".

După aceasta, Alexandru Andriescu înfăţişează *Locul Bibliei de la Bucureşti în istoria culturii, literaturii şi limbii române literare* (p. 7—45). Autorul susţine pe baza cercetării celor două manuscrise menţionate — manuscrise de care s-a ocupat, în special, Virgil Cândea — că nu mai există nici un dubiu în privinţa identificării spătarului Milescu, ca autor al traducerii integrale a *Vechiului Testament* din Biblia de la 1688. Astfel revizorii textului lui Nicolae Milescu precizează, în prefaţa anonimă a ms. 45, copiat de Dumitru din Cîmpulung pentru mi-

tropolitul Teodosie al Ungrovlahiei, că: „Pentru aceea, preaiubite cititoriule, am pus nevoința aceasta (vrînd Dumnezău pren porănca stăpînului), de am scosu-o pre limba rumănească den izvodul lui Necolae cartea aceasta ce să chiamă *Biblia*, adecă „Făgăduința veche" și-i zic *Testament* pre limba letenească, iară Biblie să înțălege elinește *carte*" (p. 155 ed. de față). Informația aceasta sumară coroborată cu datele mult mai precise și mai bogate din ms. 4389 (*Cuvînt înainte către cetitor*, p. 163 ed. de față), dezvăluie identitatea exactă a traducătorului: „nevoitu-ne-am a prepune această sfîntă și de Dumnezeu suflată carte carea se chiamă Biblia, adecă toată cartea legii vechii și cu toții prorocii, pre limba rumănească carea pînă acum într-această limbă a noastră rum[ănea]scă nu foarte se-au aflat prepusă, fără numai un izvod scris cu mîna, p[re c]are l-au fost prepus Nicolae, spătariul moldovean, dascăl și învățat în limba elinească, care l-au izvodit de pre izvodul elinesc ce se-au fost tipărit în Frangofort".

Alexandru Andriescu mai notează că tipărirea Bibliei de către Șerban Cantacuzino într-o epocă de „occidentalizare prin cultură" a societății românești și, în același timp, de încercare a întăririi dominației otomane în cele două principate românești — tentativă care va culmina cu instalarea regimului fanariot — a fost un act de „afirmare a unei politici creștine, care urmărea scoaterea țărilor românești de sub dominația turcă" (p. 8 sq).

După o prezentare a filiației și circulației manuscriselor în Țările Române, autorul se oprește la analiza ms. 4389 și ms. 45. Urmînd pe N. A. Ursu, Al. Andriescu atribuie ms. 4389 monahului Daniil Andrean Panoneanul (p. 14). „Încadrat în tradiția slavonă a vechilor traduceri religioase românești, pusă în evidență și de unele similitudini cu *Palia de la Orăștie*, ms. 4389 își mărturisește totodată destul de clar legăturile cu textul lui Milescu" (p. 15).

Spre deosebire de ms. 4389, ms. 45 este, de fapt, o reproducere revizuită a traducerii milesciene, cum a demonstrat Virgil Cândea în temeinicele studii pe care i le-a consacrat (vezi Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974).

Al. Andriescu opinează apoi, cu argumente, că prima revizie a manuscrisului lui Milescu s-a efectuat în Moldova, după anul 1668, de către cei cărora le-a încredințat traducerea Milescu însuși, printre care se va fi aflat și mitropolitul Dosoftei al Moldovei (p. 24). O a doua revizie a suferit manuscrisul lui Milescu în preajma tipăririi lui în Țara Românească. Textul *Bibliei de la București* este foarte asemănător în partea lui cea mai întinsă cu textul din ms. 45. Diferențele sînt datorate celor două revizii. Între revizorii ediției finale se numără, în primul rînd, logofeții Radu și Șerban Greceanu, apoi Mitrofan, fostul episcop de Huși (cu munca de tipărire), Ghermano de Nyssis, episcop și director al Academiei grecești din Constantinopol și al celei similare din București. Printre consultanții nemenționați sînt și învățatul stolnic Constantin Cantacuzino, cît și mitropolitul țării, Teodosie, mai ales în probleme de exegeză teologică.

În continuare, analizînd cu exemple concrete diversele opinii pro și contra, referitoare la contribuția *Bibliei de la 1688* la dezvoltarea limbii române literare, Al. Andriescu conchide că: „Biblia de la 1688 n-a fost, *poate* [s.n], pentru limba română ceea ce fusese pentru limba germană, cu mai bine de un secol și jumătate mai înainte, *Biblia* lui Luther, cu care a fost adeseori comparată. Dacă multe din normele în care a fost scrisă n-au putut fi ratificate de limba română literară modernă, această traducere a îmbogățit, în mod cert, exprimarea artistică românească cu un stil care merită să fie privit cu toată atenția" (p. 45).

Urmează un amplu și solid *Studiu lingvistic asupra primei cărți (Facerea) din Biblia de la București (1688), în comparație cu ms. 45 și ms. 4389* (p. 47—121), întocmit de Vasile Arvinte.

Cu acribie filologică de mare profesionalitate, Vasile Arvinte analizează particularitățile lingvistice ale textelor manuscriselor menționate, concluzionînd că, în prima ei carte (Facerea), *Biblia de la București* conține un amestec de fenomene literare specifice limbii moldovenești, reprezentate în special de ms. 45, și respectiv, celei muntenești, evidențiată mai ales în ms. 4389.

Selectarea materialului a fost facilitată prin punerea la dispoziție de către Universitatea din Freiburg — pentru textul *Bibliei de la București* — a unei liste computerizate a tuturor cuvintelor din cartea Facerii, în contextul lor.

După *Bibliografie*, *Abrevieri* și *Notă asupra ediției*, urmează pe cinci coloane paralele, textele celor cinci versiuni românești ale cărții *Facerii*, menționate mai sus, transcrise de Ioan Caproșu.

După note, secțiunea intitulată *Comentarii* (p. 327—363) compară textul de la Frankfurt (1597) cu alte ediții ale Septuagintei, explică diverse situații din ebraică, îmbogățind cunoștințele cititorului laic, nefamiliarizat cu o serie de informații utile, mergînd de la istorie și geografie, pînă la etnologie, mitologie și, evident, teologie; se indică soluții de redare din alte limbi sau chiar din română, se subliniază pasajele obscure, se semnalează interferențe și posibile căi de receptare (vezi Paul Miron, art. cit., p. 3).

Indicele oferă echivalența germană și franceză a cuvintelor folosite în textul cărții *Facerii* al *Bibliei din 1688*, foarte necesară pentru includerea studiului într-un circuit internațional.

Volumul se încheie cu reproducerea fotocopiilor celor două manuscrise (45 și 4389) care conțin *Facerea*. Calitatea reproducerii, însă, lasă de dorit.

Inițiativa lăudabilă a distinșilor cercetători de la cele două Universități nu poate decît să bucure. O cercetare critică detaliată a lucrării — care, evident, s-ar impune — depășește cadrul unei simple prezentări.

În final, dorim să urăm succes cercetătorilor angajați în elaborarea acestei prețioase lucrări științifice de restituire culturală a monumentului de limbă și cultură românească reprezentat de *Biblia de la București*, întru completarea ei cît mai grabnică cu textele și a celorlalte cărți pe care aceasta le conține.

Student *Lucian Turcescu*

† PREOTUL IOAN ZĂBAVĂ

Victoria revoluţiei noastre populare a fost rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare şi, în primul rînd, al admirabilului nostru tineret care ne-a restituit, cu preţul sîngelui, sentimentul demnităţii naţionale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile şi-au pus în pericol şi viaţa, protestînd împotriva tiraniei. Între cei care au îndurat privaţiuni şi închisoare sub fostul regim, se numără şi preotul Ioan Zăbavă, care pe ziua de 24 decembrie 1989, în drum spre împlinirea unor cerinţe sufleteşti ale credincioşilor, a fost rănit. Internat în spital, în scurt timp a încetat din viaţă.

Născut în satul Simon-Bran, jud. Braşov, la 4 aprilie 1914, ca fiu al ciobanului Ioan şi soţia Maria Zăbavă, regretatul a primit o educaţie creştinească. A urmat şcoala elementară, 5 clase, în Moeciul de Jos-Bran, Liceul Andrei Şaguna — Braşov, 7 clase, şi apoi cursurile Facultăţii de Teologie Cernăuţi. De asemeni a absolvit Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj în anul 1937.

După ce a ocupat o vreme postul de profesor de religie şi educaţie cetăţenească în Braşov, la liceele comerciale şi şcolile de ucenici, a intrat în cler în anul 1938, la parohia Sohodol — Biserica Veche, protopopiatul Braşov. In anul 1960 s-a transferat la parohia Moeciul de Jos, protopopiatul Braşov, iar la 1 aprilie 1973, a trecut la parohia Braşovul Vechi I, unde a slujit pînă la data decesului.

Vreme de patru decenii, preotul Ioan Zăbavă a depus o activitate gospodărească şi pastorală deosebită, îngrijind de bisericile unde a slujit. Astfel, a pictat biserica din Sohodol şi a zidit o casă parohială, activitate pentru care i s-a acordat distincţia de iconom. La parohia Moeciul de Jos a cumpărat o casă parohială. Pe lîngă acestea s-a ocupat de zidirea sufletească a enoriaşilor lui, răspunzînd la toate chemările şi slujind cu dăruire la toate serviciile religioase.

Fiind o fire deschisă, a fost iubit şi apreciat de credincioşii săi, care l-au sprijinit în toată activitatea sa. Pentru meritele sale duhovniceşti, pastorale şi gospodăreşti, regretatul a fost cinstit şi distins cu distincţia onorifică de: „Iconom stavrofor".

Ceremonia înmormîntării a avut loc în ziua de 27 decembrie 1989, fiind săvîrşită de un sobor de preoţi în frunte cu protopopul Braşovului, pr. Vasile Prodea.

Colegul de altar, P. C. pr. iconom stavrofor Ioan Comşa, a arătat în cuvîntul său viaţa şi meritele pr. Zăbavă. Au mai vorbit: pr. Viorel Chiţu şi pr. Andrei Sicoe.

P. C. protopop Vasile Prodea a prezentat activitatea deosebită a pr. Zăbavă, precum şi regretul preoţimii braşovene pentru pierderea unui bun preot.

De asemenea, a transmis condoleanţe pentru familia îndoliată, din partea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, al Ardealului.

La încheierea ceremoniei religioase, a fost ridicat de preoţi şi condus spre locul de veşnică odihnă, în preajma Sfîntului Altar al bisericii la care a slujit.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească cu cei drepţi.

Pr. *Vasile Prodea*

† PR. OPREA ARGHIR

În 31 decembrie 1989, a trecut la cele veşnice vrednicul preot pensionar Oprea Arghir din Mediaş, prot. Rupea, după ce o viaţă întreagă a slujit cu multă rîvnă Biserica străbună.

S-a născut la 8 octombrie 1914 în comuna Micoşlaca, jud. Alba, din părinţi ţărani: Ioan şi Victoria, fiind primul născut dintre cinci fraţi.

A urmat şcoala primară în satul natal, liceul în Aiud, apoi Academia Teologică ortodoxă din Cluj, absolvind-o în anul 1938 cu calificativul „F. bine".

În anul 1939 s-a căsătorit cu tînăra învăţătoare Pop Olimpia din comuna Zagra, jud. Năsăud, care i-a dăruit trei fete: Delia, Felicia şi Monica, dintre care mijlocia, Felicia, a fost luată de bunul Dumnezeu la El la frageda vîrstă de 14 ani.

Activitatea de preot a început-o în parohia Remetea, jud. Cluj, unde a funcţionat un an, fiind apoi mutat la cerere în parohia Cisteiul de Mureş, aproape de Micoşlaca, satul natal, unde era tatăl rămas văduv cu 2 copii mici, avînd nevoie de ajutor.

Ca păstor al parohiei nou înfiinţate, a depus o asiduă activitate pentru consolidarea şi organizarea ei, reuşind să pună fundaţia primei biserici ortodoxe din această parohie.

Greutăţile ivite pe parcurs; copii la şcoală, fără casă parohială, salarii mici, l-au determinat să se transfere într-o altă parohie din episcopia Clujului, adică la Pietriş, jud. Mureş, în anul 1947.

Pe parcursul celor 13 ani a desfăşurat o frumoasă şi bogată activitate preoţească pe tărîm pastoral, religios-moral şi social.

A făcut tot ceea ce s-a putut face din punct de vedere material, într-o asemenea parohie mică, cu credincioşi puţini, însă buni creştini, cu inimi largi şi sincere.

Însă după toate aceste rezultate frumoase, din motive independente de voinţa lui, soţia dată afară din învăţămînt după 20 de ani de muncă — „fiind soţie de preot", prieteni şi rude condamnate politic — care au atras persecuţii pentru familie, a cerut Sf. Mitropolii din Sibiu să fie transferat, în anul 1960, în parohia Mateiaş, jud. Braşov, unde a rămas pînă în ultimele clipe ale vieţii.

Aici de la început a muncit mult pe tărîm bisericesc şi a realizat multe din cele propuse şi planificate: a transformat, renovat şi pictat sf. biserică cu ajutorul harnicilor credincioşi, la fel casa parohială, a amenajat cimitirul etc.

Toate acestea le-a făcut cu multă dragoste, devotament şi dăruire sufletească pînă la pensionarea din 1 decembrie 1985, rămînînd şi după această dată alături de credincioşii satului, iar acum şi-a găsit odihna trupului alături de soţia sa Olimpia în cimitirul bisericii din Mateiaş.

*

Slujba înmormîntării a avut loc în 2 ianuarie 1990, în biserica din Mateiaş, săvîrşită de către un sobor de preoţi, în frunte cu P. C. protopop Gh. Opriş de la Rupea. În cuvîntările rostite, s-au evidenţiat activitatea şi chipul de preot adevărat al adormitului întru Domnul.

Veşnică să-i fie pomenirea.

Pr. Gh. Opriş

TIPARUL
TIPOGRAFIEI EPARHIALE
SIBIU

DOCUMENTE ECUMENICE

„Pace cu dreptate pentru întreaga creație". Mesajul și Documentul final al Adunării Ecumenice Europene (Traducere și prezentare de Pr. prof. *Ioan I. Ică*) 91

IN MEMORIAM

Arhim. TEOFIL PĂRĂIAN: În amintirea Mitropolitului Nicolae Mladin . 106
Arhim. TEOFIL PĂRĂIAN: În amintirea celui ce a fost Arhim. Ioan Dinu 107

RECENZII

Pr. Prof. T. BODOGAE: Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* (II). Traduse de prof. D. Fecioru, București, 1989, 360 pagini 109
P.S. Episcop IOAN MIHĂLȚAN: W. Nyssen, *Flacăra mîntuirii.* Traducere de Ioan Alexandru, București 1986 (Frescele bisericii ortodoxe Sf. Ioan Botezătorul-Ferentari din București) 112
MIHAI SĂSĂUJAN: Gh. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român.* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 212 pag. 115
LUCIAN TURCESCU: *Monumenta Linguae Dacoromanarum. Biblia 1688,* Pars I, Genesis, Iași, 1988, 554 pagini 118

TRECERI LA CELE VEȘNICE

Pr. VASILE PRODEA: † Preotul *Ioan Zăbavă* 121
Pr. GH. OPRIȘ: † Preot *Oprea Arghir* 122